

KNIHOVNA ČESKÉ STÁTOPRÁVNÍ DEMOKRACIE.

I.

PŘÍRUČKA.

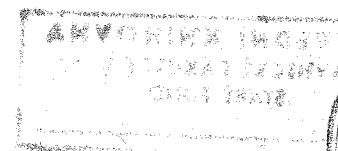
Výběr úvah politických i jiných.

PŘÍRUČKA.

Výběr úvah politických i jiných.

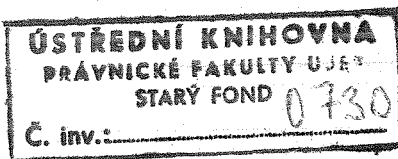

III. 29 a 45.

V PRAZE 1918.

Nákladem Tiskového odboru České Státoprávní Demokracie.

Tiskem Obchodní tiskárny Merkur.

Předmluva.

Redakce při pořizování přítomné knihy měla volnost jen ve výběru věcí již hotových i vytištěných; byli jí dáni již předem i autoři i jejich práce; nad to ještě okolnostmi byl počet obou již předem valně ztenčen.

Již pátý rok zajisté je český politický tisk ve stavu stupňovaně abnormálním, a z tisku toho zase především tisk české státoprávní demokracie. Strana tato vznikla splynutím tří stran (pokud máme na mysli jen království), ale dvě z nich již dlouho před tím byly zbaveny svých denních orgánů úředním jich zastavením („Neodvislého denníku Samostatnosti“ hned v září (8.) 1914 a „Času“ v srpnu (26.) 1915); denník třetí strany („Národní listy“) sloužil nerušeně pak zcela jinému programu i taktice, až teprve ode dne 21. října 1917 jal se zastávat myšlénky, na jejichž základě později se zorganizovala česká státoprávní demokracie; ale nesloužil nové straně dlouho, byv také v letošním květnu úředně zastaven. I nemá strana ta od té doby svého denníku, který by vycházel v Praze. Sice obnoven byl v březnu-1917 mladočeský týdeník „Národ“ a založen byl v září téhož roku státoprávně-pokrokový týdeník „Neodvislost“, oba týdeníky vycházejí i po zastavení „Národní listů“ dále, ale to nevyváží ztráty denníků či lépe mluveno ztráty tří denníkův. Nebýti těchto okolností, byl by materiál, ze kterého se mohl pořídit výběr, mnohokrátě bohatší.

Abnormální stav českého tisku měl ještě další důsledek: Redakce knihy obmezila se (až na jednu výminku) na věci v různých listech již vytištěné, t. j. na věci, které prošly již censurou a minuly již její úskalí více méně šťastně nebo nešťastně.

Převaha článků politických má své ospravedlnění v rázu dnešní doby; běžíť zajisté v tu chvíli v české politice o provedení nejzákladnějšího bodu všennárodního programu, o státní svobodu, jež jest oním pravým klíčem k plné činnosti na všech polích života ná-

roda. Ostatním oborům, jimž by se mohlo zdáti, že bylo ukřivděno, vždy může býti vyhrazeno právo širšího a podrobnějšího pojetí do případné nové podobné publikace.

Dali-li jsme místa příspěvkům, neznamená to, že všechny do litery své jsou spolu i programem strany. Příspěvky ty jistě byly většinou psány, když ještě nebyl znám závazný program strany, za to však byl znám i obecným majetkem jeho duch. A duchu tomu odpovídají články všechny.

I při svých přirozených nedostacích přítomná kniha bude výmluvným svědectvím, co dobrých věcí vyjde v našem periodickém tisku, aby v krátké době — u denníků zpravidla ve 24 hodinách — upadly v zapomenutí, i zdá se nám, že by neškodilo, kdyby se našel způsob, jenž by umožňoval vydávati v určitých lhůtách výběr těch věcí a zachraňoval je tak od nezaslouženého žití jepičího.

V Praze, dne 14. září 1918.

Dr. Ant. Hajn,
předseda

Tiskového odboru České státoprávní
demokracie.

Česká státoprávní demokracie.

I.

Uplynulá válečná léta vnitřního politického života našeho národa vykazují dvě období, která délkou značně od sebe se liší a jakostí svou jsou si zrovna protivná.

Prvé období trvá skoro tři léta; vyznačuje se aktivitou obou vlád, vídeňské i pešfské, aktivitou vojenské moci a pasivitou českého politického světa a politickou pasivitou české veřejnosti vůbec. Aktivita prvých uplatňovala se naproti nám Čechům potlačením veškerého našeho denního tisku, pokud byl podezřelý již svým předválečným chováním a úplným spoutáním veškerého tisku ostatního; náhlými soudy na Moravě; konfinováním a internováním, zatýkáním, souzením i odsuzováním řady politických našich předákův a bezčetných jednotlivcův, mužův i žen. České politické strany se odmlčely a žily jen ve svých dennících, pokud jim veřejná moc popřála aspoň živoření; scházely se sice jejich výkonné výbory neb aspoň předsednictva, ale již spíše soukromě; i pravidelné společné porady zástupců jejich konány byly spíše v ústraní nežli ve veřejnosti. Jako by zimní klid a s ním posléze sám spánek uhostil se nad našimi městy a obcemi, politicky i strannicky zpravidla vždycky tak rušnými.

Vskutku však veškeren opravdově český a národní politický život v tomto období neustal, toliko se uchýlil v říši pouhých myšlenek a citův a na štěstí nalezl si i případné prostředky vzájemného sdílení; díky tomu utvořilo se jednomyslné politické mínění české, které nebylo sice veřejným, bylo však všennárodním, bylo tichým a nemluvicím míněním obecným; jsouc pevné, hluboké i bezpečné, vyčkávalo trpělivě budoucí chvíle, ve kterých bude se moci i musiti státi okázale veřejným míněním všennárodním. Rozdíl mezi prvním obdobím a mezi druhým byl tedy jen na pohled; ve skutečnosti tam, kde běželo o samu duši národa, rozdílů nebylo.

Staly se v tom období mezi stranami pokusy o nové organizační formy stranické: stal se pokus o novou stranu se jménem strany národní, ale nad úvodní provolání k veřejnosti (1. ledna 1916) dále se nedostala. Na podzim r. 1916 podařilo se vybudovati „Český Svaz“ ze všech českých klubů poslaneckých na radě říšské a současně ustaven „Národní výbor“. Ale zase prvý nesjednotil všech českých poslancův a druhý všech českých stran;*) a druhý zmizel časem z obzoru českého nadobro.

Proč že tento oficiální politický život český se nedařil? Kde braly posily a oč kromě svého vlastního přesvědčení opíraly se osoby, směry i některé strany, které tak rozhodně odpíraly jíti v těchto akcích s ním? Na tyto otázky podrobně odpovídati bude budoucímu historiku vždycky rozkoší, politikovi vždycky poučným. My dnes zatím spokojujeme se s vysvětlením, jež se nám bylo ve vší stručnosti již dostalo: Právě smýšlení národa bylo zcela jinaké; z mlčení veřejnou mocí uloženého učinil si národ dočasnou dobrovolnou taktiku; chtěl, aby i jeho oficiální svět s ním také mlčel.

Chvilé čekané konečně přišly brzy po revoluci ruské, po jaře r. 1917; a dosavadní české mlčení bylo přerušeno.

Nepíší historie této doby — měla by spolehlivého materiálu nadbytek, nemá však posud náležitěho odstupu času — přece však smím zde podrobněji se pozastaviti při prvním činu toho přerušení. Byl jím projev českého spisovatelstva z května roku lonského. Taktická obratnost českého spisovatelstva přišla s projevem v pravý čas; mužnost jeho dala projevu i potřebný výraz. Projev znamená prvý veřejný, zrovna okázalý výraz obecného všenárodního mínění až dosud ukryvaného; zakončiv éru mlčení dal veřejnosti svou zároveň počátek nové éře veřejného mluvení i veřejného jednání; jest zakončením i východiskem.

Neznáme činu, jenž by byl přišel tak v čas v tak šťastné otevřené formě jako je květnový projev českého spisovatelstva; a stejným štěstím bylo, že pro politickou věc vystoupil činitel kulturní. Přes stesky, že kulturní naši pracovníci netěší se pravému postavení v organizaci národa, mají svůj vliv, protože mají u národa svou vážnost a přemnoží z nich i svou lásku; stojí k citění i touhám národa bezprostředněji nežli politikové, kteří dávají na sebe působiti různými zřeteli skutečnými i domnělými; to se ví, a proto hlas našich spisovatelů se také bere a pojmá doslovně. Což teprve když se sešikovali v řadu tak imposantní v čele se jmény nejpoblábnějšími!

*) Do „Národního Výboru“ odepraly vstoupiti strana státoprávně-pokroková a strana pokroková; v důsledku toho také poslanci první strany Kalina a Prunar, nebyli členy „Českého Svazu“.

Projev českého spisovatelstva byl hlučně aklamován veškerým národem ve všech zemích českých; oba ti činitelé si porozuměli a pochopili se; duše jednoho promluvila a duše druhého se roz-zvučela; nebylo již dávno takové dokonalé harmonie, jako byla tato; a chtějíc nechtějíc připomíná se nám harmonie mezi vystoupením Husovým a jeho národem ve stol. XV.

Čeští poslanci, kterým otevíralo se po třech letech zase forum říšské rady, nemohli již díky českému spisovatelstvu setrvat v dosavadním přitní ideovém i mravním; již se musili chtěj nechtěj veřejně exponovati ve směru zcela jiném nežli za války činili až doposud. Je mně nesporným, že prohlášení „Českého Svazu“ ze dne 30. května 1917 již ani nemohlo, ani nesmělo býti svým duchem příliš vzdáleno od projevu spisovatelského, jakmile tento byv veřejně vydán stal se drahým pokladem celonárodním; oč je poslanecké prohlášení přece jen chudší proti projevu, přičísti sluší na vrub právě tomu, že to byl politický projev, učiněný od politiků pod dojmem „různých zřetelů skutečných i domnělých“. Spisovatelský projev nejen přiměl „Český Svaz“ ku květnovému prohlášení, on mu je i takticky i mravně umožnil; od veřejných projevů „Českého Svazu“, které se staly před ruskou revolucí, bez spisovatelského projevu bylo by bývalo poslanecké prohlášení ze dne 30. května 1917 krokem nepřirozeným, tudíž i nemožným.

A zase duše česká jásala nad prohlášením svých poslanců jako před tím nad projevem svých spisovatelů; zanechavši „různé zřetele skutečné i domnělé“ i jejich důsledky jásala nad jedním výrazem a nad jedním pojmem v tom prohlášení: Nad českým státem a pojem ten stal se rázem majetkem všenárodním. „Český Svaz“ ještě si netroufal, český lid již si troufal; proto naleznuv v květnovém jeho prohlášení výraz: Český stát, nepozastavoval se již nad ostatním jeho obsahem, vycituje a jsa si již předem tím bezpečen, že nic z něho nebude tvořiti další historii nežli právě ten výraz. Od května roku lonského o tom, co se až dosud sdělovalo jen šepem nebo zrakem, hovoří a píše se již zřejmě a veřejně, doma i mimo domov, v tisku českém, německém i maďarském, jihoslovanském i západoevropském; dnes již v tisku světovém vůbec.

Tak byla cesta k vývoji českých věcí takřka již předepsána.

II.

K projevu i prohlášení došlo po době téměř tříleté politické pasivity a za trvání vnitřní stranické organizace, která se od organizace předválečné nelišila leč poklesem intenzity skoro až na nulu — jak jsme byli už ostatně řečli. To svědčí o tom, že projev i pro-

hlášení byly produktem ne tak života a sil politických našich stran, jako spíše něčeho, co žije nezávisle na nich, co spojuje lidi bez rozdílu stran, co v jistých chvílích dává na ty rozdíly zapomenuti; produktem něčeho vyššího i hlubšího zároveň, mocnějšího a spolu i trvalejšího. Zda by však nebylo to ještě mocnějším a hlavně trvalejším, kdyby podle toho byly i naše vnitřní stranické poměry? — tak ihned zněly otázky těch, kdo nejsou nikdy rádi spokojeni a kteří jsou náchylni k obavám, až úzkostem o pravý běh věcí a o jejich konečný zdar.

Vskutku vnitřní stav českých stran ve chvílích, kdy došlo k takovým dvěma plodonosným aktům, byl takovýto: Tři české strany neměly vůbec denníků — česká strana pokroková (realisté), národně sociální a státoprávně pokroková; všem třem státní moc je během války byla nadobro zastavila; k tomu byla potlačena i řada krajských jejich listů; strana státoprávně pokroková byla jich zbavena do jednoho; to znamenalo skutečné jich ochromení. Strana mladočeská sice si pražský denník svůj zachovala, ale oběť, kterou za to platila, byla politicky, ba kodonce i mravně příliš veliká; zodpovědní činitelé tří prvých stran aspoň se netajili tím, že dávají přednost situaci, do které byly jejich strany zatlačeny: Nemíti raději denníku! Ale i po osobní stránce byly vážné újmy i pohromy.

Strana mladočeská měla již delší dobu ve vojenských věznicích několik svých osob, mezi nimi dvě své nejpřednější hlavy; taktéž národně sociální strana měla několik poslanců i se svým předsedou ve vojenské vazbě; muž strany státoprávně pokrokové, jemuž svěreno bylo po tu dobu vedení strany, byl konfinován mimo Prahu, a jiní její členové byli rovněž v celách vojenských soudův; vůdce české strany pokrokové dlel od začátku války v cizině, co jiní její předáci byli zakročením státní policie nebo vojenských soudů zbaveni svobody. Nejméně po té straně zasažena byla česká strana agrární a strana sociálně demokratická; jednak jejich chování neposkytovalo vládě ani záminky k persekucím, jednak pro jiné zřetele si vláda u nich netroufala. K tomu ke všemu ještě všem stranám společná újma: nesčetné spousty přívrženců vzatých na vojnu; některé stranické organizace prostě zmizely se světa...

Tyto okamžité nedostatky a poruchy jistým novým uspořádáním mohly být aspoň s částí upraveny, i kdyby ta nová uspořádání znamenala třeba jen utuženou a ukázněnou součinnost oněch stran, které nazírají celkem stejně na politickou situaci. Ale vydání spisovatelského projevu a poslancekého prohlášení a nadšené přijetí jich národem neznamenovalo ještě, že zmizely z něho skupiny a strany, které byly orientovány zcela jinak, ne-li protivně. Nebylo-li tudíž tím více příkazem pouhé obezřelosti být

co nejlépe uspořádán, aby stráž proti těm skupinám a stranám byla ustavičně pohotově a dostatečně mocná zabrániti jejich diversím, dokonce pak možností i jejich frontálního útoku?

Že takto neb aspoň podobně ve své osamocnosti a ve své nucené prázdni uvažovaly i četné osoby uvězněné, doznavy později samy. Ba, některé z nich šly ve svém osamocnění přemýšlování dokonce ještě dále, nežli byla myšlénka součinnosti stran.

S heslem svornosti se u nás hodně hřešovalo; tentokrát však byla doba opravdu výminečná, aby se chtělo a smělo důvěry naší veřejnosti pod rouškou všenárodního zájmu prostě jen využiti k stranickým zájmům. Myšlénka českého státu stala se tak prostou a právě v té své prostotě zase tak mocnou, že myšlénka sešikování všech českých řad za její vydobytí stala se stejně prostou a stejně mocnou. Ve chvílích, kdy nám takřka sám osud nabízí svobodu, může-li trvati starý způsob vzájemného nevraživého, závistivého a konkurenčního manevrování českých stran proti sobě? A když ne už manevrování, aspoň lhostejné trvání vedle sebe bez vzájemných styků, bez součinnosti? I začaly se ozývati hlasy po radikálním uspořádání našich věcí stranických. Začalo být pronášeno heslo: Strany, které se v hlavních zásadách a cílech stýkají, k sobě! Počalo se tomuto proudu říkati: Zjednodušování nebo soustřeďování českých stran.

V červenci vyhlášena byla neočekávaně politická amnestie; dvěře vojenských žalářů se otevřely, a naše strany dostaly své vůdce domů, a jimi dostala myšlénka zjednodušení stran nové hlasatele, vlivnější dosavadních.

III.

Za srpen a září byly vykonány tři společné porady zástupců stran, které stačily, aby všeobecnému heslu zjednodušení stran daly určitější formy a aby vymezily dráhu dalšímu vývoji.

Prvá porada v Luhačovicích (19. srpna 1917) svolána byla vedením národně sociální strany, resp. jejím předsedou posl. V. J. Klofáčem, jenž poradu tu také řídil; pozvání byli k ní vedle strany svolávající zástupci české strany pokrokové (realistické), lidovopokrokové strany moravské a strany státoprávně pokrokové; pozvání národní strany svobodomyšlné (mladočeské) bylo dodatečně vyreklamováno; strany agrární, soc. demokratická a strany klerikální zvány nebyly; za to byla pozvána a také se účastnila Rada spisovatelská. Účast byla veliká, nálada radostná už prostě proto, že to byla prvá podobná porada po uplynutí tří válečných let.

Vedle idee české státní samostatnosti vystoupila na této poradě také myšlénka socialisace národa a vyžádala si na schůzi

pro sebe hojného času. Ve vydané t. zv. úřední zprávě úkol luhačovičské porady byl vymezen „raditi se o záležitostech současné politiky a zjistiti jednotu taktického nazírání“. „Debaty vyzněly v usnesení — praví se dále ve vydaném komuniké — jímž zavázali se účastníci vyzvati výkonné výbory svých stran ke zřízení společného výkonného výboru za účelem vedení opoziční české politiky a zjednodušení našich stranických poměrů.“

Druhá porada sešla se v Turnově (30. srpna); obeslaly ji opětně všechny strany z porady luhačovičské, pouze s tím rozdílem, že počet zástupců stran byl již skromnějším a že účastníci měli již charakter více méně pověřených zástupců; také Rada spisovatelů vyslala účastníka. Předsedou porady, již zahájil dr. Metelka, zvolen dr. Kramář; porada vyznačovala se sice náladou přátelskou, přece však vyvolala již pochybnost, zda-li se podaří zjednodušovací proces v původním rozsahu.

Z třetí porady, svolané opětně vedením nár. sociální strany do Prahy (do místnosti Zemské jednoty živnostenských společenstev u Bubeníčků na den 29. září), a hojně obeslané i Moravou a Slezskem, vyšla tato úřední zpráva:

V důsledku porady luhačovičské a dalších porad, které všechny měly dosud nezávazný ráz, sešli se dne 29. září v Praze zástupci stran: české pokrokové, moravské lidovo-pokrokové, národně-sociální, národní svobodomyšlné, státoprávně-pokrokové, živnostenské strany na Moravě a lidové strany ve Slezsku za účasti rady spisovatelské k první oficiální poradě. Po čtyřhodinové debatě, v níž projednána byla řada politických i praktických podnětů, bylo jednomyslně učiněno toto usnesení: „Zástupci stran usnesli se utvořiti společný užší výbor za účelem provedení jednotného vedení politických a národních záležitostí jakož i žurnalistiky stran. Užší výbor má povinnost s veškerým urychlením propracovati programové i organizační podklady pro další budování jednotné politické organizace a svolati (po skončení prací širší společný výbor ke konečnému usnesení. Každá strana zastoupena jest jedním členem a jedním náhradníkem. Užší výbor má právo kooptační.“*)

Po pražské poradě snad již nebylo u nikoho pochybnosti o tom, že se heslo zjednodušení stran neprovede v tom rozsahu, jak si široká veřejnost naše představovala a důvěřivě i přála.

*) Ve vydané úřední zprávě dále čteme:

Dále usnesen jednomyslně tento projev: „Zástupci stran, připravující společnou organizaci politické práce české, shromáždění na schůzi dne 29. září 1917 v Praze, vyslovují plné uspokojení nad vytvořením společného českého Státoprávního klubu v poslancecké sněmovně.“ Dru Kramářovi zaslán byl ze schůze na základě jednomyslného usnesení tento pozdrav: „Zástupcové stran, připravující společnou organizaci politické české práce, zdraví Vás a přejí Vám úplné a rychlé osvězení, by Vás mohli co nejdříve pozdravit v čele spojených stran.“ Odpoledne sešli se účastníci schůze ke zvláštní poradě o věcech slezských. Po referátech slezských delegátů a cíle debatě skoro všech přítomných bylo jednomyslně zdůrazněno, že slezská otázka, jsouc velmi důležitou součástí státoprávního programu, musí býti řešena s důsledného hlediska českého historického státního práva.“

Nicméně bylo jednáno o věci dále tu jen mezi pražskými zástupci, tu i za přítomnosti zástupců moravských; a jednaly u sebe o věci té i jednotlivé strany samy o sobě.

Národní strana svobodomyšlná byla zatím ve svém lůně vykonala kus jistého vnitřního převratu. Opustili jsme ji ve svém líčení, ana má své vůdce v žaláři a an denní její orgán („Národní Listy“) slouží politice zcela opačné, i pozůstával převrat v tom, že výkonný výbor strany byl opanován přívrženci směru odsouzených a vězněných vůdcův; převratu tomu účinně napomáhal týdeník „Národ“, jehož vydávání bylo začátkem března obnoveno; bylo přirozeno, vystupovalo-li toto opoziční hnutí ve straně i činně v otázce zjednodušení či soustředění stran; potud také nalezli propuštění mladočeští vůdcové ve své straně půdu připravenější.

Strana státoprávně-pokroková měla na pohled úlohu snadnou potud, pokud měla se dáti k dispozici práci o uskutečnění myšlenky, pro niž především byla svého času založena a pro niž se tak ostře vyhranila zejména v dobách krátce před válkou a v začátcích války. Projev jejího předsednictva ze dne 8. září 1917*) stranu tuto ostře charakterisuje: V dnešní době jest jen jedno dělítko stran a jen jeden bod v pracovním programu české politiky: Vybudovati československý stát. Státoprávní program český po době téměř půlstoleté stal se opětně programem aktuálním a měl by se tudíž veškeren český národ státi jedinou obrovskou všenárodní stranou státoprávní a státotvornou; zdůrazňovati kterékoli jiné zřetele pro uspořádání našich vnitřních poměrů v dnešní době má v sobě nebezpečí, že znevážena bude před světem na konec sama opravdovost našeho boje za osvobození. (Zda však poslední tato věta není zároveň utajenou nějakou polemikou? Nemýlíme se, neboť vskutku začalo již vystupovati, třeba stále utajovaně, ještě i nové dělítko, rázu hospodářskosociálního, které působilo v celém zjednodušovacím úsilí jako diverse.)

Za předsednictvem strany státoprávně-pokrokové následoval brzy celý její výkonný výbor, přijav (7. října 1917) jednomyslně tento projev:

Strana státoprávně-pokroková české myšlenky státoprávní, kterou si byla přinesla pevnou z pokrokového hnutí let devadesátých, zasvětila cele svou existenci a stála při ní neochvějně i obětovně v pevném přesvědčení o její vnitřní nutnosti pro národ a o její mezinárodní potřebě pro Evropu; může proto s hrdoostí i s nadšením vítati, že s tragikou světové války přišla hodina konečného zápasu.

Byli jsme již v dobách předválečných vždy hotovi k součinnosti ve společných věcech; jsme tím více ve chvíli přítomné hotovi sraziti se se stejně smýšlejícími stranami českými v jeden bojovný šik, jsme ho-

*) Byl uveřejněn v týdeníku té strany „Neodvislosti“, právě založeném.

tovi za předpokladů a podmínek stejných pro všechny súčasné strany spolutvořiti společnou stranu jednotnou s jednotným pracovním programem, s jednotnou organizací, s jednotným výkonným výborem a s jednotným tiskem.

Chceme všestranně řádný nový útvar, chceme, aby měl vytrvalost, pohotovost, kázeň i sílu dílo osvobození dokonati, proto ať žádná súčasněná strana ničeho neopomene, co by přispělo k jeho zabezpečení, a ať jedna každá strana vyvaruje se všeho, co by jeho jednotu, kázeň i sílu ohrožovalo již předem.

Jednotnost pracovního programu budiž shrnuta a vtělena v jediný bod: v utvoření uvnitř i na venek svobodného českého státu ze tří zemí české koruny a z uherského Slovenska jakožto základního území, státu pokrokového, demokratického a sociálně spravedlivého. Jednotnost tisku přihlížež k vnitřní jeho stránce, k myšlenkám, kterým slouží, a k duchu, kterým se nese.

Strana státoprávně-pokroková nové jednotné straně politické, takto utvořené, dá všemi svými organizacemi a všemi svými stoupenci cele svou práci a svou pohotovost, dá jí i plně svou starou obětovnost.

Po červencové amnestii úloha převést „Národní Listy“ na politické koleje výkonného výboru strany mladočeské ukázala se proveditelnější; tu událost následuje rychle za událostí. Dne 15. října 1917 správní rada jejich vydavatelské společnosti vrací se zase do rukou družiny dra Kramáře. Dne 17. října ve velikém sále žofínském konán jest večer na uvítanou dra Kramáře; večer ten stává se významnou událostí především projevy řečníků druhých stran (dra Jana Herbena za českou stranu pokrokovou, Antala Staška za českou radu spisovatelenskou, E. Špatného za stranu národně sociální, K. St. Sokola za stranu státoprávně pokrokovou a řada ještě jiných řečníkův). Dne 21. října vychází prvé číslo „Národních Listů“ ve staré sice úpravě, ale v novém duchu, ve směru zcela protivném směru dosavadnímu, jemuž úvyklo se říkati aktivistický. Vyskytla-li se mezi přispívateli tohoto čísla jména předáků druhých stran, které před válkou patřily k nejrozhodnějším odpůrcům strany mladočeské, bylo to znamením hlubokého převratu v našem vnitřním politickém životě a mohlo to býti zároveň ukazovatelem dalšího vývoje věcí.

Téhož dne konán byl valný sjezd zemských důvěrníkův národní strany svobodomyšlné; byl zahájen místopředsedou výk. výboru, inž. B. Bečkou; předsednictvo jeho tvořili dr. Fr. Malínský, Jos. Kobr (z Roudnice) a dr. B. Guldener (z Plzně); referenty byli dr. K. Kramář, dr. Jar. Preiss, dr. B. Franta a dr. Al. Rašín, který také navrhl resoluci, jež byla schválena jednomyslně v tomto znění:

Politický program český může býti v dnešní dějinné době jedině dosažení státní samostatnosti celého československého národa v historické jeho vlasti i přirozených jeho sídlech a hranicích. Je proto předním úkolem české politiky, budovati základy pro tento stát, připravovati organi-

saci jeho na základech demokratických, zajišťujících nejlépe jeho rozvoj a trvání. Veškeré třídní, stavovské a sociální zájmy, i taktika aktivní politiky budtež podřízeny tomuto cíli;

2. odstranění dosavadní roztržčenosti, ochromující naší politickou činnost a soustředění všech sil pro velké naše cíle pokládá shromáždění za nevyhnutelné tím spíše, že pod tlakem světového hnutí vymizely programové i taktické různosti politických českých stran státoprávních i demokratických. Proto schvaluje, že poslanci naší vytvořili společně s ostatními stranami „Státoprávní klub“, pokládá však za nutné, aby vytvořením jednotné demokratické strany byla vytvořena pevná organizace našich sil doma. Za tímto cílem posud podniknuté kroky schvaluje a zmocňuje výkonný výbor, aby po vykonání přípravných prací dal souhlas k sloučení stran, i když provedeno bude zřízením nové jednotné strany, která by v jedno spojila strany dosavadní. Jest v zájmu národním, aby spojení těchto politických sil v jeden organický celek stalo se co nejdříve;

3. Sjezd vyslovuje přesvědčení, že nelze nyní dělati podrobných programů hospodářských a sociálních při úplné nejistotě, jak se utváří světové hospodářské poměry, na nichž budou závisly i naše poměry vlastní. Považuje však za svoji povinnost zdůrazniti, že právě důsledky světové války budou nám ukládat povinnost dalekosáhlých reforem sociálních, aby zachovány byly všechny síly národa veškerým oborům národní práce, na druhé straně nutno také při udržení podnikatelské a vlastnické svobody podnititi veškeré síly, které mohou budovati naši hospodářskou budoucnost v mezinárodní soutěži, do níž národ náš vstoupí zatížen dosavadní nepřízní vývojevou. V tomto uvolnění všech sil pracovních zřime předpoklad k tomu, abychom povznegli svou hospodářskou základnu, obstáli ve světové soutěži a tak zabezpečili celkový rozvoj českého státu, všech jeho obyvatelů a zvláště nejpočetnější jeho složky, českého dělnictva.

Sjezd schvaluje dosavadní činnost výkonného výboru strany.

Sjezdovým usnesením ze dne 21. října 1917 svobodomyšlná strana otázku zjednodušení stran v zásadě rozhodla, a její výkonný výbor, resp. zvláštní komise (likvidační) dostala potřebnou plnou moc.

O jednání české strany pokrokové (realistické) nelze tak podrobně referovati z té příčiny, že strana neměla ani svého denníku, ani týdeníku a ani jinam nedávala zpráv, účastnila se však svými zástupci všech společných důvěrných porad o té věci, vystupující svými mluvčími rozhodně pro zjednodušení. Vskutku také strana ta první po říjnovém sjezdě mladočeském přihlásila se oficiálně na základě usnesení sjezdu svých důvěrníků k myšlence zjednodušení našich stranických poměrův. Sjezd ten konán byl dne 16. prosince 1917 (v „Národním domě“ na Smíchově za předsednictví JUDra Přem. Šámala) a po celodenním jednání přijata byla většinou hlasů resoluce, do níž loyálně bylo pojata i stanovisko menšiny. Resoluce zní:

„Důvěrníci české strany pokrokové jsou v zásadě pro utvoření nové radikální státoprávní strany demokratické, sdružující v sobě všechny stavovskys neorganizované vrstvy národa. Bude-li strana taková zřízena za souhlasu výkonného výboru české strany pokrokové, usnášejí se důvěrníci na tom, aby česká strana pokroková byla rozpuštěna. Shro-

mázdění volí 10členný výbor, který se zmocňuje, aby příslušné práce k založení nové strany podnikl a jakmile nová strana bude založena, českou stranu pokrokovou rozpustil.

Vážná menšina zastávala stanovisko, že vedení jednotné české politiky svěřiti se má v dnešní době společnému výkonnému výboru, v němž mají býti zastoupeny svými zástupci všechny státoprávní strany české a který svrchovaně rozhodovati má o postupu za společným nejbližším cílem státní samostatnosti a že při této součinnosti teprve jednáno býti má o zjednodušení a vytvoření nových organisací politických dle příbuzných ideí.

Tak zbývaly ještě dvě, resp. tři strany, jež sice buď myšlénku zjednodušení nezamítaly nebo jejichž výkonné výbory dokonce vyslovily se již pro, které však v posledních svých instancích — ve valných svých sjezdech — doposud se nevyjádřily; předsednictvo strany státoprávně pokrokové na př. opětně ve své schůzi 22. prosince

„vítajíc rozhodnutí sjezdu důvěrníků české strany pokrokové, kterým strana ta staví se na basi usnesení výkonného výboru státoprávně-pokrokové ze dne 7. října, projevilo pohotovost spolubudovati novou radikální stranu české státoprávní demokracie; nová ta strana bez nejmenšího rázu pouhé strany městské budiž stranou všečeskou a všenárodní a její program budiž přijatelný všem rozhodným živlům demokratickým, státoprávním a pokrokovým.“

Spolu předsednictvo strany té rozhodlo, aby toto jeho stanovisko bylo předloženo nejdříve výkonnému výboru a potom pak i sjezdu důvěrníků, jenž stanoven do Prahy na neděli dne 13. ledna 1918.

Další dvě strany, jež dosud se nerozhodly, byly lidovopokroková na Moravě a lidová ve Slezsku.

Strana národně sociální, jak viděti, z rozpočtu již nadobro vypadla; byla se zatím pro ni vynořila také možnost bývalý nepřátelský poměr k sociální demokracii podrobiti revidi a to až do té míry, že přes navázané přátelství by se mohlo dospěti až k utvoření z obou stran jediné strany socialistické, tedy něco opětně vzhledem k dosavadním vnitřním stranickým poměrům radikálního a dalekosáhlého; zatím ovšem se poměr stran těch upravil až ke společné Socialistické radě, se zachováním jinak vlastních i zvláštních organisací stranických i vlastního i zvláštního tisku stranického.

IV.

Před rozhodnutím zbývajících tří stran učiněny byly o Vánocích a o Novém roce veřejně některé projevy, jež v daném stadiu vývoje věcí měly za úkol spíše zjednodušení stran pouze již jen urychlit nežli zabezpečiti. Byl to projev Rady českého spisovatelstva spolu se zástupci České obce umělecké; projev

řady profesorstva fakulty právnické, lékařské a filosofické, jakož i obojích našich vysokých škol technických; projev skupiny našich průmyslníkův, obchodníkův i živnostníkův; posléze (o Novém roce) projev mladé inteligence, sdružené ve stranách pokrokové, státoprávně pokrokové a národně svobodomyšlné, spolu s jednotlivci, stojícími dosud mimo jmenované politické organisace. Všecky projevy výslovně dožadují se sjednocení za příčinou a z potřeby provedení zápasu o českou státní samostatnost; motivace v jednotlivých projevech jest i potud zajímavá, že prozrazuje různé proudy, různé pochybnosti i obavy, které zřejmě spolupůsobily pomalejší postup nežli nezasvěcená veřejnost byla očekávala.

Soustředění národní není možno jako reorganisace stran veřejně, je k němu třeba vyznačiti základnu novou — čteme na př. v projevu Rady českého spisovatelstva a příslušníků České obce umělecké. Program nové této strany byl by programem nás všech: demokratický a sebevědomý národ v demokratickém a silném státě. Nechceme sjednocování toho, čeho sjednotiti nelze; odvaha a zbabělost, víra a skepse, oheň a chlad nedají se v jedné organisaci trvale spojit. Spojme však všecky, kteří mají stejnou touhu, stejný ideál. Myšlénka sjednocení tohoto po našem rozumu žádá, abychom prokázali, že český ideál je demokratickým, pokrokovým, sociálním ideálem. Česká demokracie nemůže a nebude hájiti nespravedlnosti, útisku, vykořisťování. A hned se v projevu vyslovuje konkrétní programový požadavek příští strany: „Není zatím v moci naší měnit a opravovat, co v celé dnešní soustavě změny a opravy potřebuje; je však v moci naší už dnes tam, kde vedeme své věci, v s a m o s p r á v ě n a š í, v obcích našich dáti zastoupení nezastoupeným, dáti právo bezprávným. I nelze-li změnit dosud volebních řádů, dejme dohodou hlasů těm, jimž řady dnešní tohoto hlasu nedopřávají.“

Projev vysokoškolského profesorstva rozvedl thesi tří táborů práce: Tábora vzdělávajících půdu zemskou, tábora práce průmyslové a odvětví s ní souvisících a posléze tábora ostatních dělníkůúčastněných různorodou prací v stavbě těla národního a sloužících duchu jeho. „Neodpírejte živelné nutnosti a sjednoťte se — končí projev — ať se dosud nazýváte mladočechy, realisty, státoprávníky, lidovci nebo jinak, anebo bez jednotného hesla trváte mimo život politický! Utvořte jedinou stranu, třetí velikou a mocnou skupinu, třetí nezbytný úd těla národního. Neboť různé jsou osobnosti mezi vámi, ale jediný, velkolepý a blízký cíl.“

Jádro projevu třetího — průmyslníkův, obchodníkův a živnostníkův — bylo takto formulováno: „Jedinou cestou z této zhoubné všeobecné proletarisace (válkou způsobené) jest návrat k osobní podnikavosti a vynalézavosti, k tvůrčí práci, která jest

posvěcena radostí a s kterou znovu ožije celý národní hospodářský život. Při této hospodářsko-sociální úpravě příštích poměrů musí býti důsledně provedena zásada ochrany a podpory slabých, musí býti každému poskytnuta možnost plného sociálního rozvoje.“ Nového stranického útvaru jest potřeba zejména „pro drobné a střední vrstvy národní.“

V projevu mládeže dovídáme se především faktu, zničícího pro nás jako novinka, že mládež z dotyčných stran i jednotlivci stojící mimo ně už se sdružila v jednotný útvar, aby položila základ k vybudování strany české státní neodvislosti. Hlavním úkolem nového politického útvaru, jež mají utvořiti vrstvy národa doposud stavovskopoliticky neorganisované nebo stavovským cítěním a zájmy převážně neovládané, jest postavit se v čelo rozhodného boje o náš národněpolitický ideál, t. j. vydobyti českého státu.

Následují pak četná místa ukrytě polemická, na př. „Dnes u nás nejde ani o určitou doktrinu socialismu, ani o liberalism, ale o dobytí národně politického cíle. Nehodláme směřovati hlediska přítomná a časová s hledisky, která vyplývají z příštích poměrů poválečných, dosud nejasných. Celá česká fronta musí se obrátiti proti zevnímu nepříteli a nesmí býti oslabována v této době vnitřními zápasy sociálními a zápasy o sociální theorie, směřující na daleká desetiletí.“ Nicméně ani při tomto svém zásadním nazírání nechce mládež býti na tolik nereálná, aby připouštěla, aby boj za národní svobodu směl býti vykupován bídou a utrpením českých vrstev národa; bude proto podporovati všechny sociální reformy, které již v této a v nejbližší příští přechodné době se stanou aktuálními. Ale těchto reforem nutných za jakéhokoliv režimu nesmějí někteří úzkoprsí jednotlivci používat k tomu, aby sváděli lid na cestu slabošského smířování se s nynějším nám nepřátelským režimem; ale právě tak bude mládež na stráž, aby pod maskou národních zájmů nerozmáhaly se egoistické zájmy velkého kapitálu. Nová strana, která bude stát na stanovisku národně politickém, netřídním a všennárodním, nesmí býti budována na mechanickém slučování; mládeži jde o vytvoření nové strany na novém ideovém principu a na osobním základu, a proto bude dbáti, aby toto ideové hnutí bylo i hnutím očistným, v němž nebude místa pro ty, kdož z nestatečnosti, nedbalosti nebo zlé vůle postavili se v dobách minulých proti národu a veřejné morálce.

Proč mládež ve svém projevu zdůraznila, že jí běží o novou stranu povahy netřídní a všennárodní? Toto opět zdůraznění bylo adresováno i některým proudům a míněním uvnitř tábora pracujícího o zjednodušení stran, bylo adresováno i straně agrární a stranám socialistickým, které stále rády psaly o sražení oby-

vatelstva městského a připravující se nové straně vyměřovaly úzký charakter jakési stavovské strany městské.*)

V.

Valný sjezd důvěrníků strany státoprávně pokrokové konán byl dne 13. ledna (v Grégrově síni Obecního domu) za hojně účasti; sjezd zahájil předseda výk. výboru dr. Ant. Hajn; do předsednictva jeho zvoleni byli K. St. Sokol a poslanec Antonín Kalina, zapisovatelstvím pověřen V. Doucha a Jar. Malý. Referentem výkonného výboru, který večer před tím návrhy předsednictva byl schválil, na sjezdě byl Viktor Dyk; debaty (pro) účastnil se také poslanec Kalina; oposice sice si účastnila debaty několika řečníky, samotného hlasování však se již zdržela; referát dr. Ant. Hajna o činnosti i významu strany státoprávně pokrokové v české politice pro pokročilost času odpadl.** Hlavní resoluce, jejíž první polovici (I.) navrhl V. Dyk a druhou (II.) Ant. Hajn, většinou sjezdu přijatá zní:

„I. S radostí konstatujeme, že starý program neodvislosti, za který strana státoprávně pokroková bojovala od svého založení, stal se přesvědčením celého národa.

Mezinárodní situace, odpor Vídně a Pešti přikazuje českému národu, aby určitě a veřejně projevil svou vůli, býti svoboděn.

Považujeme za příkaz doby, aby jednotnosti této vůle dostalo se výrazu také organizační jednotou národní.

V duchu tradic strany, jež kladly zájem národa nad zájem stran, tříd a osob, v úmyslu spolupracovati aktivně o české budoucnosti ve smyslu zásad svých minulých a velikých úkolů dneška chceme spolubudo-

*) I já sám opět uznal jsem tenkrát potřebným o otázce vysloviti se veřejně takto: „Straně státoprávně pokrokové nejde o vznik nějaké strany městské, jež by byla jakousi stavovskou protiváhou stavovské straně agrární a třídní straně dělnické, především tedy straně sociálně demokratické; její předsednictvo zcela jasně a určitě se usneslo pro stranu bez nejmenšího rázu pouhé strany městské, pro stranu všennárodní a všečeskou. Jen taková všennárodní a všečeská strana za jisté bude odpovídati příkazu doby; jen taková strana bude míti přitažlivost a spojí všechny ty tisíce a tisíce jednotlivcův, už dávno v dosavadních zúčených stranách organisovaných, nebo stojících stále mimo ně, jednotlivce bez rozdílu stavu, pohlaví i země. Nechť na př. u strany státoprávně pokrokové většina příslušníků jejich žije ve městech, přece vždycky byla a jest stále valná část jejich rozptýlena po obcích venkovských; příslušníci, žijící ve městech, necítí se o nic více „městskými“ nežli cítí se příslušníci její v malých obcích „venkovskými“ — nikoli, jejich cítění je jednotné díky právě síle stejného politického přesvědčení, jež má za předmět nikoli zájem města nebo venkova, stavu nebo třídy, nýbrž zájem národa. I je přirozeno, že jmenovaná strana tento svůj vyšší charakter jako strana všečeská a všennárodní nebude chtítí zaměnití za podřízenější charakter pouhé strany městské.“ (Neodvislost čís. 1. ze dne 3. ledna 1918.)

**) Vyšel pak tiskem pod názvem „Naše poslání!“

vati jakožto rovní mezi rovnými stranu české státoprávní demokracie, a to stranu všennárodní bez nejmenšího rázu pouhé strany městské a pověřujeme dosavadní předsednictvo plnou mocí dokončiti bez váhání a průtahů jednání v duchu usnesení dnešního sjezdu.

II. Tato nová strana nechť se zřídí na těchto zásadách a s těmito cíli:

Státoprávně nová strana organisuje se pro vydobytí českého státu, jehož základní území tvoří všechny historické a nedílné země koruny České a území Slovenska.

Politicky hlásí se k zásadám demokracie a svobody ve zřízení státním i v organisaci národa.

Kulturně stojíc na zásadách pokrokových pracuje o podmínkách rozvinutí všech duševních, mravních i tělesných sil národa.

Hospodářsky nová strana usiluje o souměrný hospodářský vývoj a povznesení všech vrstev národa při spravedlivém rozdělení břemene a plodů práce.

Sociálně nová strana, nesena směrem sociálně reformním, je hotova v sociálním zájmu celku, pro blaho širokých vrstev lidu a pro účinnější a rychlejší léčení ran válkou zasazených k potřebnému व्यवlastňování a ke každé účelné úpravě soukromého vlastnictví, kterou národní i sociální pokrok národa jest podmíněn.

Vedle této hlavní resoluce přijal sjezd několik dalších, aby na jejich základě bylo jednáno s druhými stranami.

Prvá z těch resolucí týkala se tisku:

Vydavatelstvu „Neodvislého denníku Samostatnosti“, jehož úřední zastavení ze dne 8. září 1914, stále jest v plné platnosti, jakož i všem vydavatelstvům ostatních listů strany, ať byly za války stejně úředně zastaveny, ať ve válce přestaly vycházeti z jiných důvodů, sjezd důvěrníků vyhraňuje právo listy ty zase znovu vydávati, jakmile uznají toho možnost a potřebu. Hájiti zájmy vydavatelstev i redakcí vycházejících i zastavených listů strany při upravování tisku nové strany byla designována ihned na sjezdě zvláštní komise s právem kooptace (JUDr. V. Dúras, Dr. Hajn, Václ. Pašek (v Plzni), K. St. Sokol a Josef Škába); další vycházení týdeníku „Neodvislosti“ bylo schváleno; posléze bylo schváleno, že předsednictvo strany dávajíc Vikt. Dykovi a K. Polícarovi k jejich žádosti povolení ke vstupu do redakce „Nár. Listů“ vyhradilo si místo svého důvěrníka v jejich vydavatelstvu.

Druhá resoluce věnována byla otázce, která již tenkrát stávala se aktuální — správě našich obcí; resoluce má toto znění:

Dosavadní volební řády do obcí zavazovaly, že valná část obyvatelstva v obcích ze správy jich je vyloučena. Demokratický ráz dnešní doby, především však zápas o vybudování českého státu, ale i rostoucí obtíže řádné výživy a nebezpečí z toho vznikající pro veřejný klid a řád a vyplývající z toho zodpovědnost vyžadují neodolatelně, aby nedostačky zákonodárství byly odčiněny a napraveny dobrovolným uznáním povinností mravních, politických i sociálních. Sjezd strany prohlašuje pohotovost spolubudovati novou stranu státoprávní demokracie v neodlučné s tím souvislosti, aby nová ta strana ve všech obcích a městských, ať venkovských, kde bude mítí toho možnost, povinně bez průtahů utvořila zvláštní komunální rady, ve kterých by svými nejvlivnějšími členy za součinnosti všech místních kulturních činitelův byly zastoupeny všechny politické, místní organisace bez rozdílu. Ukořím rad

bylo by vésti dohled nad obcemi a určovati jim směr. Nová strana tou měrou, kterou bude se jí dařiti rozšiřovati kooperací stran, bude pečovati i o rozšiřování této sítě zvláštních komunálních rad.

Při nových obecních volbách, které buďtež v obcích provedeny bez průtahů, budiž zastoupení všech místních politických stran uplatněno již přímo a bezprostředně.

Specielně sjezd žádá ještě, aby do všech komunálních komisí, ve kterých nevyžaduje se členství obecního zastupitelstva, byli bez průtahů povoláni příslušníci naši.

Ve městech buďtež zřízeny bez odkladu zvláštní komunální komise ze zástupců volených v plenu organisace místních politických stran, jež by vedly dohled nad radnicemi a určovaly směr.

Třetí resoluce (o doplňovacích volbách) a šestá resoluce (o stycích s příslušníky strany) přijaty byly jen pro foro interno

Čtvrtá resoluce stanovila zásady očisty veřejného života v tomto znění:

„Sjezd důvěrníků strany přijímá pro vybudování nové strany tyto zásady:

1. Lidé národně nebo politicky nespolehliví nebo nějak se provinivší nebudtež připuštěni k nijakým hodnostem.

2. Pokud lidé takoví zaujmají již funkce, s nichž podle zákona jsou prozatím nesaditelní, nová strana vyčká, jak se budou dále chovati a teprve dle toho svůj poměr k nim rozhodne.

3. Na vůdčí a zodpovědná místa strany buďtež povolávány pouze osoby politicky i povahově pevné.“

Rovněž schválen tento dodatek na návrh z plenu:

„V institucích, ve kterých se tito lidé neosvědčili a kde z důvodů zákonných překážek není možno je odstraniti, provede nová strana nápravu ihned, jakmile se k tomu naskytne příležitost.“

Další obsah čtvrté resoluce zabývá se podrobnostmi organisace přihlašování.

Pátá resoluce stanoví poměr k ostatním stranám takto:

„Sjezd důvěrníků prohlašuje své přání a svou vůli, aby nová strana byla pro bezodkladné zřízení společné výkonné rady mezi novou stranou, stranou agrární, národně-sociální i sociálně-demokratickou, která by vedla zápas za společný nejbližší a základní cíl.“

Sejmá resoluce nastiňuje organisaci nové strany (prozatímní výkonný výbor přípravný, do něhož vyše každá strana též počet členův; členové z Čech budou spolu autonomně obstarávati i zemskou politiku právě tak jako obdobně členové z Moravy a členové ze Slezska zemskou politiku svých zemí; ve věcech však celonárodní politiky, především ovšem ve věci české státní neodvislosti platí závazně pro celou stranu bez rozdílu země jediné usnesení většiny plenárního prozat. výk. výboru; při nejbližší chvíli, vhodné politicky i takticky bude svolán všeobecný ustavující sjezd strany, který dle klíče stejného pro všechny súčasně strany zvolí definitivní výk. výbor.)

Posléze osmá resoluce zplnomocňuje dosavadní předsednictvo strany, aby prohlásilo stranu státoprávně pokrokovou za roz-

puštěnou, dojde-li k utvoření nové strany v duchu všech těchto projevů sjezdových a se souhlasem předsednictva; o případném odvolání případné menšiny rozhodne právoplatně plenární schůze výkonného výboru.

Sjezdu předloženy byly dva návrhy pojmenování nové strany: Česká státoprávní demokracie a strana české státní neodvislosti; většina rozhodla se pro první pojmenování.

Již tedy zbývají jediné Morava a Slezsko, aby se stejně závazně vyslovily. Na Moravě mají pro sebe jistý náskok: Tam zajisté došlo již dříve ke splynutí původní lidové strany moravské s moravskými stoupenci strany státoprávně pokrokové i pokrokové v jednu stranu lidovopokrokovou, i šlo nyní vlastně již jen o úpravu poměru k tvořící se nové jednotné straně v Čechách. V tomto, jaksi zemském zjednodušování lidovopokroková strana šla ještě dále: Co na svém sjezdě důvěrníckém dne 20. ledna 1918 (v Sokolovně Besedního domu) v zásadě vyslovila se pro splynutí s „rodícím se velikým českým státoprávním demokratickým útvarem“, spojila se ihned na sjezdě s lidovou stranou slezskou pod jménem moravsko-slezské lidové strany pokrokové: a tak bylo zároveň hned vyřízeno i samo Slezsko.

Sjezdu brněnskému předsedali posl. dr. Stránský, dr. R. Fischer a Pospíšil; politický referát přednesl posl. dr. Stránský a hospodářsko sociální prof. dr. Engliš; o zemském hospodářství moravským referoval předsedci dr. Pluhař; o postupu sjednocovací akce české státoprávní demokracie podal zprávu posl. dr. Budínský. Obsáhlá resoluce formulovala stanovisko moravských přátel k otázkám politickým i hospodářskosociálním takto:

„Důvěrníci lidové strany pokrokové poradili se dne 20. ledna 1918 za předsednictví posl. dra Stránského o politické situaci a o zjednodušení vnitropolitických poměrů českých a usnesli se, podrobně podané jim zprávy zevrubně rozpravě, na tomto projevu:

Za války, která se rozpoutala po celé zemi, když ji byla vláda mocnářství rakousko-uherského vypověděla 28. července 1914 království srbskému a kterou provázela v mocnářství tříletý absolutismus, scházíme se dnes poprvé, abychom prohlásili především, že žádné války a žádných válek nejenom nikterak není třeba, ale že všechno válčení vždy bývalo a jest i dnes jen zjevným následkem zakrytého násilí a bezpráví a že lidstvo, zkoušené bédami válečnými a ochromené jimi ve svém bytí a vývoji na století nechce je ukončití vratkým mírem diplomatickým, nýbrž zabezpečiti si mír trvalý trvalým odstraněním všeho násilí a bezpráví.

Obnovujeme proto protesty a ohrazení, jimiž národ náš po tři sta let už žaluje na cizí panství, kterému ho podrobila německá a maďarská nadvláda. Pravdivě tlumočili naše smýšlení čeští poslanci, dovolávající se opětovně, naposled v zabavené pražské proklamaci ze 6. ledna 1918 dějinných a přirozených práv národa československého na sjednocení všech jeho kmenů v samostatném státě československém. Národu starobylému, národu osvícenému a bohatému není pokoje bez práva a právem jest mu jediné úplná obnova jeho národní svobody.

Zjišťující s uspokojením, že pevně předválečné politice naší strany přísluší nemalá zásluha o svornost, která dnes posiluje českou věc v Čechách a na Moravě na rozdíl od žalostných období českých dějin, kdy Morava bývala české energii brzdou, nelpíme nicméně na starých, byť skvěle osvědčených stranických útvarcích a vítáme rádi tolikrát úsilí o zjednodušení politických organizací českých vytvořením nové jednotné národní a demokratické strany. Bude-li taková strana se souhlasem našeho výkonného výboru založena, hlásíme se k ní předem.

Její politikým programem budiž dosažení oněch cílů, které poslanci čeští v proklamaci o Třech králích letošního roku v Praze vydané vytklí a jednotná organizace národního odporu, kdyby mír světový neusmířil také národ náš. Politická organizace českého státu spočívati musí na základě ryzí demokracie, zaručené zejména všeobecným a rovným právem volebním ve všech veřejných svazcích místních i zájmových, počínajíc svazkem obecním s poměrným volebním zastoupením menšinovým.

Stěžejní zásadou sociálního programu nové strany budiž dosažení sociálního míru, vyrovnání společenských protiv demokraciíou solidaritou a nejvyšší míry národní výrobnosti dosažitelné za hospodářství svézodpovědnosti. V rámci demokracie politické třeba uskutečniti demokracii hospodářskou a sociální. Staré právní řády neudržují jen politickou nadvládu privilegovaných, nýbrž dopouštějí jim také hospodářské vykořisťování práce a důchody bez práce. Aniž bychom chtěli předbítati osnově sociálních a výrobních řádů a podmínek zájmové soutěže, o kterých se národ sjednotí, až se mu navrátí svoboda, vyznáváme již dnes, že pouhou sociálně-reformní politikou za platnosti dosavadního společenského řádu, který dopouští vykořisťování dělníka, nepovažujeme za dostačující řešení celé otázky sociální. Moravsko-slezská demokracie bude vždy na straně národně, politicky a sociálně utlačovaných a ježto v plném sebeurčení národním a v plném sebeurčení hospodářském a společenském spatruje jen dvojí stránku nerozpolceného a důsledného demokratického úsilí, nejdě jí jen o nový politický, ale také o nový sociální řád v nových Čechách. Existenci celé třídy vykořisťovaných pracovníků pokládáme za světovou křivdu, která může býti odčiněna jen takovou rovností sociálních podmínek, za které toliko osobní počín, talent a píle budou oprávněnými důvody sociální rozvrstvení. Budeme žádati radikální revisi velkých váleč. zisků a velkého majetku vůbec a úhradu váleč. dluhů a škod především z těchto velikých majetků. Žádáme odstranění fideikomisů a rozdělení latifundií k pronikavé vnitřní kolonizaci, která by půdu vydala těm, kdo ji mohou a chtějí sami obdělávat. Budeme usilovat o zveřejnění dolů a lesů a všech odvětví hospodářských, na nichž mají široké vrstvy existenci zájem a jež může vésti veřejná správa lépe nebo stejně jako soukromý podnikatel. Námezdní smlouva v tovární výrobě budiž nahrazena společenskou smlouvou pracovní, ve výrobním procesu továrním budiž působeno k uskutečnění zásady kooperace, ve všech odvětvích, jež to připouštějí. Jsme přesvědčeni, že svobodně uplatnění sil a hospodářské iniciativy snese se s každým novým sociálním řádem, směřujícím výhradně k tomu, aby dělník přestal býti poddaným majitele výrobních prostředků a stal se svobodným činitelem národní výroby.

Nepodceňující význam otázky chleba nezapomínáme, že národ není živ pouze jím, a očekáváme, že osvobození národní a sociální bude zdrojem nových nejen hospodářských, nýbrž také osvětových sil národních. Posledním cílem veškerého našeho snažení zůstane kulturní ideál českého člověka a českého rodu, jaký tanul na myslí hrdinům našeho probuzení, našeho písemnictví a našich zápasů politických. Chceme za ním kráčet!

svobodnou, ničím nespoutanou národní školou mravní opravdovosti a vědního a praktického pokroku.

Chystajíce se splynouti s rodící se velkou českou státoprávní demokracií, otvíráme své řady a zveme do nich všechny stejně smýšlející, které stranické nebo taktické důvody před válkou s námi rozváděly a které doba zkoušky nesehnula, nýbrž zocelila.

Naše strana, spojená s lidovou stranou slezskou, bude se až do založení společné české demokracie zvatí moravsko-slezská lidová strana pokroková.

Ducha a cíle všech složek, které odhodlávají se v dosavadních svých útvarech zaniknouti, aby utvořily společný útvar nový, jsme právě poznali v oné pečlivé formě závěrečných resolucí sjezdových, jaká svědčí o vědomí závažnosti kroku, který má znamenati rozloučení se starou minulostí, čítající u každé z těch složek několik desítek let, a vybudování budoucnosti, z níž jest prozatím jistá jen veliká početnost na jedné straně, veliké vlivy světové situace na náš vnitřní národní život na straně druhé; jaká však bude výslednice z toho obojího, závisí na opravdovosti, vzájemné důvěře a loylnosti, jakož i na ukázněnosti, se kterou činitelé nové organizace stranické uchopí se díla. Ctíce duševní práci a respektující posavadní práci všech složek, cítili jsme zrovna jako povinnost závěrečné kolektivní projevy jejich zachovati pro paměť co nejpodrobněji; abychom mohli věnovati stejnou pozornost i proneseným sjezdovým referátům a debatám, zabránila nám jedině již přesná vymezenost místa.

VI.

Další práce, jež zplnomocněná předsednictva nebo zvláštní komise súčasťných stran konaly, měly už spíše ráz formálního vyřizování přikázaných úkolův. Když došlo mezi stranami i k souhlasnému vyřízení sjezdových resolucí strany státoprávně pokrokové, stal se poslední závěrečný krok: Přijat byl společný projev k české veřejnosti; jím, opatřeným podpisy členů společného prozatímního přípravného výkonného výboru a uveřejněným v denních listech zúplna neb aspoň u výtahu, ohlašuje se české veřejnosti v neděli dne 10. února utvoření České státoprávní demokracie. Společný projev ten důstojně a trochu i slavnostně zakončuje řady dosavadních zvláštních projevů stranických; integrující jeho část tvoří zpráva o závěrečné poradě zástupců stran; zakončujeme právem i povinně svou stať doslovným uveřejněním obou:

Českému lidu!

Tři sta let po katastrofě bělohorské hlásí se o mocné slovo světová spravedlnost, a český národ tři sta let soustavně a nepřetržitě pokořovaný a utlačovaný věří, že Bílá Hora bude odči-

něna a že se jeho životu národnímu dostane konečně koruny veškerého lidského snažení: Svoboda!

Ale svoboda národa nepřijde sama o sobě, bez našeho přičinění, bez dalších zápasů, snad i bez nových obětí.

Tu jsme povinni otázati se, jsme-li k této cestě za svobodou řádně připraveni.

Velikostí chvil přítomných roste v nás cit odpovědnosti. Mocně prožívanou dobou jsouce vzrušení, s pevnou vírou v osvobození národa a s nezlomnou vůlí počatý konečný zápas vítězně dokonati, ohlížíme se po vnitřním stavu národa a vidíme v něm vedle jasu i stíny.

Válka odstranila mnohé překážky a rozptýlila mnohá nedorozumění, především však učinila myšlenku státní svobody národa československého majetkem všenárodním, ale neurovnané stranické poměry posud nezmizely a nedostatek ústřední národní moci a autority stále ještě pocítujeme.

Politické strany, zastoupené podepsanými plnomocnými osobami, rozhodly se odkliditi škodlivý stín nejednoty a poslouchajíce živelného příkazu doby přítomné, předstupují před veškeren československý národ a prohlašují, že utvořily všenárodní, širokou a pevnou organizaci

české státoprávní demokracie.

Stěžejním úkolem nové strany jest vespolečným národním úsilím vybojovati a vybudovati národu vlastní státní přibýtek, český stát, jehož základním územím jsou historické a nedílné země koruny České a území Slovenska.

Český stát bude státem demokratickým; veškerá jeho moc bude vycházeti z lidu; a protože z lidu českého, bude, jako duše a srdce lidu toho sama, státem spravedlivým ke svým národnostem, spravedlivým ke všem svým občanům a třídám.

Stejným duchem bude nová strana prováděti všechny úkoly, před které ji postaví nynější válečná doba, jmenovitě ony veliké úkoly, kde půjde o léčení válečných ran, postihnuvších těžce národ, veškery jeho příslušníky, všechny jeho země a veškero jejich obyvatelstvo.

Zdůrazňujeme povznášející státoprávní skutečnost, že si v nové straně podávají bratrsky ruce staré české země Čechy, Morava, a Slezsko, vzpomínáme a srdečný pozdrav posíláme na Slovensko svým bratřím a sestram, jimž krutovláda maďarská znemožňuje prozatím veřejný prohlas.

Dáváme upřímnou přílohu, že nová strana bude po všech těchto oblastech pevně zřízena a naplněna smyslem odpovědnosti a vědomím kázně vlastní i národní.

Nová strana počtem i vnitřní stavbou s dostatek veliká a silná, aby při náležitě dělbě práce mohla vykazovati úspěchy a činy národu ke zdaru a sobě ke cti, projevuje zde veřejně, že je hotova s ostatními českými stranami v plné důvěře k nim, smluviti se o společný postup v konečném zápase za osvobození národa: prohlašuje slavně veškeré národní veřejnosti svou trvalou ochotu společnou součinností s nimi ve stejné důvěře a věrnosti radostně provésti a zceliti vnitřní ústroj národa, aby již nyní, obzvláště však při konečném vyřizování a pořádání věcí války a míru mohl uplatňovati plně svou soubornou vůli národní.

Blaho všeho národa, celku i každého jednotlivce, založené na zásadách vzešlých z pouček jeho dějin a vyplynulých z čistých proudů novodobého jeho života, bude nové straně vždy nejpřednějším zákonem!

Voláme tedy pod svůj prapor české státoprávní demokracie všechny stejně smýšlející, které doba zkoušky nesehnula, nýbrž zocelila; voláme je všechny, muže i ženy, bez rozdílu země i postavení; vybízíme do společných řad a ke společnému dílu i všechny ty, kteří jinak stejně smýšlejíce, stáli až dosud z jakékoliv příčiny opodál politického ruchu. Dnes budiž konec veškeré trpnosti; konec pouhému přihlížení; dnes je doba činné účasti, neúnavné práce, obětovné odvahy, všech bez výjimky a bez odpuštění!

V Praze, dne 9. února 1918.

Dr. Karel Kramář.

Dr. Ant. Hajn. Dr. Adolf Stránský. Dr. Přem. Šámal.

Ustavení strany České státoprávní demokracie.

Zástupci stran národní svobodomyšlné, pokrokové, státoprávně-pokrokové ve shodě se stranou lidovo-pokrokovou, zjistiťše úplný souhlas ve všech programových otázkách politických, hospodářských, osvětových a sociálních a dohodnuvše se o návrzích jednotlivých stran ve věcech ústrojí nové strany, prohlásili, že jest strana „České státoprávní demokracie“ ustavena.

Výkonný výbor „České státoprávní demokracie“, který bude vésti věci strany do jejího valného sjezdu, složen jest takto:

Předseda: Dr. Karel Kramář; místopředsedové: Dr. J. Budínský, dr. Ant. Hajn, dr. Al. Rašín, dr. Př. Šámal; jednatele: dr. J. Matoušek, F. Sís, K. St. Sokol, dr. Jar. Stránský; pokladník: Ing. B. Bečka; referenti poslaneckého klubu:

dr. B. Franta, Ant. Kalina, dr. Adolf Stránský; členové výkonného výboru; Dr. Fr. Drtina, Viktor Dyk, dr. K. Engliš, dr. J. Herben, Boh. Klac, J. Kvapil, dr. F. Mareš, dr. J. Metelka, dr. B. Němec, dr. J. Schieszl, J. Škába.

Dr. Ant. Hajn.

V Praze, dne 20. října 1918.

I.

Květnový projev českého spisovatelstva (r. 1917.)

Spisovatelský projev odevzdán byl v květnu 1917 drem Jiřím Guttem a Jaroslavem Kvapilem, který je jeho autorem, předsedovi „Českého Svazu“ Fr. Staňkovi při svazové schůzi v Praze; tenkráté měl projev ma 120 podpisů; Jan Lier podepsal projev jsa již na smrt nemocen. Spisovatelskou radu utvořili Dyk Viktor, Jirásek Al., Kvapil Jaroslav, Machar J. S., Stašek Antal a Thomayer Jos. Na všeobecné schůzi spisovatelstva konané dne 18. listopadu 1917, byla uznána kompetence spisovatelské rady mluvíti ve věcech všenárodních.

Českému poselstvu na říšské radě!

Obracíme se k Vám, pánové, ve veliké době našeho národního života, v době, za niž všichni budeme odpovídati celým státem. Obracíme se k Vám, k poselstvu českého lidu, dobře vědouce, že my čeští spisovatelé, osobnosti v našem životě veřejně činné a známé, máme nejen právo, nýbrž i povinnost, mluvíti za rozhodnou většinu českého světa kulturního a duchovního, ba i za národ, jenž sám promluvíti nemůže.

Co nejdříve sejde se říšská rada, a politickému zastupitelstvu českého národa naskytne se poprvé za války příležitost, aby s její tribuny projevil všechno, co se dosud projevíti nemohlo ani tiskem, ani jiným veřejným způsobem. Želíme arci, že tribunou touto nebude staroslavný sněm království českého, a výslovně prohlašujeme, že pouze sněm tohoto království pokládáme za nejpovolanější shromáždění, kde by se mělo o přáních a potřebách našeho národa rokovati. Ale sněmu českého tou dobou bohužel vůbec není, jediným svobodným forem českých poslanců může býti prozatím jen říšská rada ve Vídni. Nuže, pánové, aspoň tam buďte pravdivými mluvčími svého národa, aspoň tam povězte státu i světu, co Váš národ chce a na čem trvá! Aspoň tam splňte svou svatosvatou povinnost a zastáňte se českých práv a českých požadavků v této nejosudovější době světových dějin způsobem nejrozhodnějším a nejobetavějším, ne-

boť nyní rozhoduje se o českém osudu na celá staletí!

Povinnosti své můžete však dostáti úplnou měrou jen tehdy, učiní-li se už předem zadost všem konstitučním podmínkám, jež parlamentní život předpokládá. Jsou to nejen skutečná volnost shromažďovací před obdobím parlamentním, aby lidové zástupci mohli vyslechnouti přání a stížností svých voličů, nejen odstranění novinářské censury ve věcech mimovojenských, nýbrž i naprostá svoboda a nedotknutelnost všech parlamentních řečí na říšské radě i v tisku — a zvláště arci úplná svoboda a nedotknutelnost všech volených zástupců lidových. Rada českých i jinoslavanských poslanců byla této svobody, této nedotknutelnosti zbavena, mnozí odsouzeni do žalářů, ba i k smrti; jiní internováni, aniž se podnes ví, čím se provinili! Politická persekuce rozmohla se po dobu války měrou nikdy netušenou, a má-li nastati nový život občanský, nezbytný to předpoklad všeho jednání a konání parlamentního, je najiště třeba, abyste především vymohli všeobecnou amnestii pro všechny, kdož byli vojenskými soudy z příčin mimovojenských a jen politických odsouzeni. Český národ nemůže nynější delegaci přiznati práva, aby na říšské radě jeho jménem mluvila a jednala, dokud předem se nezajistí úplná občanská svoboda našeho života veřejného! Ale stejným způsobem odporujeme úmyslu, aby si rakouský parlament, zbavený dnes více než čtyřiceti poslanců, z nichž však polovina je na živu a má na své mandáty právo, aby si tento kusý, okleštěný parlament svoje mandáty sám prodlužoval; jen lid může mandáty dáti a obnoviti, a jen z rukou lidu může český člověk přijmouti politické zastupování jeho práv a tužeb!

Tyto touhy a tato práva národa českoslovanského nabývají nové posily a nového důrazu dosavadním průběhem světové války, za níž se dostává příští Evropě nového, demokratického vzezření, a všechna naše politika musí míti stejně veliké, osvobozující hledisko, jemuž jest arci z minulosti třeba staré české poctivosti, staré obětavosti a oddanosti, starého, slavného zřetele na čest národa a na soud budoucnosti. Tyto krásné vlastnosti projevil český lid svým sebevědomým klidem, jež za války přes všechny svody dovedl zachovávat, aniž mu bývalo třeba poslaneckých příkazů a politických rad. Tento sebevědomý klid, tento pud sebezachování byly nejdřívější výrazem našeho národního instinktu — a toto výmluvné národní mlčení, nezmatené sebe větším útlakem, nemělo býti až do skončení světového zápasu ničím rušeno. Teď však se otevírají brány rakouského parlamentu, a politickým zástupcům

národů poprvé se naskytá příležitost, aby, budou-li chtíti, svobodně mluvili a jednali. Cokoli řeknou a cokoli ujednají, uslyší se nejenom doma, nýbrž i v celé Evropě, ba v zámoří. Na Vás, pánové, jakožto na mluvčí českoslovanského národa pohlížeti budou dnešek i budoucnost, a není sporu, čeho po Vás žádají. Program našeho národa je založen jeho dějinami i jeho kmenovou jednotností, jeho povodobým politickým životem i jeho právy a vším tím, z čeho tato práva vznikla a čím byla svatě zaručena. Doba dnešní zdůrazňuje tento program do posledních důsledků: zdálo-li se kdy, že lze jej odkládati nebo omezovati, nutká Vás doba dnešní, abyste jej rozvinuli před forem celé Evropy a pak hájili do krajnosti, abyste se domáhali jeho splnění bez výhrad, neboť český lid se ho nikdy nevzdal, ze srdcí českoslovanských nikdy nevytizela víra v slavné příští jeho splnění!

Tato chvíle nastala světovou válkou, jejím průběhem a jejími dosavadními výsledky. Evropa demokratická, Evropa národů svéprávných a svobodných jest Evropou zítřka a budoucnosti. Národ žádá po Vás, pánové, abyste byli s touto velikou dějinnou chvílí, abyste jí věnovali všechny své schopnosti, abyste jí obětovali všechny jiné zřetele, abyste v té chvíli jednali jako mužové nezávislí, mužové bez všelikých závazků a prospěchův osobních, mužové svrchovaného mravního a národního vědomí. Nedovedete-li učiniti zadost všemu, čeho národ po Vás žádá a co Vám ukládá, vzdejte se raději svých mandátů, prve než na říšskou radu vejдете, a odvolejte se k své nejvyšší instanci: k svému národu!

V Čechách a na Moravě, v květnu 1917.

Judr. Š. Baar, Ed. Babák, Jan Baroš, Boh. Bauše, Václav Beneš-Šumavský, Božena Benešová, R. Bojko, Jan Bor, Jos. Borovička, F. A. Borovský, Š. Gismund Bouška, Alfons Breska, Bohumil Brodský, Otakar Březina, Otakar Cystifina, Josef Čapek, Karel Čapek, K. M. Čapek-Chod, Em. Čenkov, Adolf Černý, Karel Červinka, Jakub Deml, Karel Domorázek, Frant. Drtina, Viktor Dyk, Otakar Fischer, Václav Flašhans, Fr. Flos, Břetislav Fouštek, Emil Franke, Bedřich Frída, Marie Gebauerová, Jiří Guth, Karel Guth, Jaroslav Haasz, Ant. Hajn, Josef Hanuš, Stanislav Hanuš, Zdenka Háskova, Prokop M. Háskovec, V. J. Hauner, Jan Havlasa, Jan Heidler, F. K. Hejda, Vladimír Helfert, Jan Herben, Frant. Herites, Ignát Herrmann, Ant. Heveroch, Adolf Heyduk, Karel Hiki, K. H. Hilar, Jaroslav Hilbert, Joe Houcha, Karel Hoch, Josef Holeček, Josef Holý, J. R. Hradecký, Jan Hudec, Em. Chalupný Karel Chodounský, Fr. Chudoba, Karel Chytil, Metoděj Jahn, Jos. Jahoda, Jan Jakubec, Gustav Jaroš, Hanuš Jeřábek, Viktor Kamil Jeřábek, Růžena Jesenská, Alois Jirásek, Karel Jonáš, V. A. Jung, Jan Kabelík, Karel Kadlec, Karel Káral, Marie Kalašová, Josef Kalus, Bohdan Kaminský, Jan Kanras, Frant. Khol, Ant. Klášterský, Jan Klecanda, Bohdan Klineberger, Karel Klostermann, Bohuslav Knösl, Jaroslav Kolman, Karel Kolman, Jan Koloušek, Jos. D. Konrád, Josef Kořenský, Jan Koula, Stanislav Kovanda, Eliška Krásnohorská, Frant. Krejčí, F. V. Krejčí, Kamil Krofta, Rudolf Krupička, Petr Kříčka, Louis Kříkava, Josef Kubín, Josef Kuffner, Josef Kuchař, Frant. Kvapil, Jaroslav

Kvapil, Vlastimil Kybal, Josef Laichter, Edv. Lederer-Leda, Karel Leger, Em. z Lešehradu, Jan Lier, Stanislav Lom, Ludvík Lošťák, Ant. Macek, Karel B. Mádl, Jiří Mahen, Jan Máchal, J. S. Machar, Marie Majerová, Helena Malířová, Frant. Mareš, Jaroslav Maria, Miloš Marten, Vojtěch Martínek, Karel Mašek, Pavla Maternová, Vilém Mathesius, Karel Mečíř, Jindřich Metelka, Alois Mrštík, Aug. Eug. Mužík, Ant. Nečásek, Zdeněk Nejedlý, Boh. Němec, Lubor Niederle, Arne Novák, Ladislav Novák, Oldřich Novotný, Václav Novotný, Frant. Obrtel, Ivan Olbracht, Hanuš Opočenský, Jan Opolský, Jan Osten, Gustav Pallas, Jan Patrný, Josef Pešek, Karel Pippich, Jiří Polívka, Gabriela Preissová, Arnošt Procházka, F. S. Procházka, Ondřej Příkrýl, Em. Rádl, Karel V. Raš, Miroslav Rutte, August Sedláček, Frant. Sekanina, Karel Sezima, Primus Sobotka, Karel Scheinpflug, Antonín Schulz, E. Sokol, Frant. Sokol-Tůma, Karel St. Sokol, Ant. Sova, Adolf Srb, Otakar Srdínko, Antal Stašek, Ferdinand Strejček, Lothar Suchý, Pavel Sulc, Jiří Sumín, Tereza Svatová, Emil Svoboda, F. X. Svoboda, Růžena Svobodová, Al. Svojsík, Lad. Syllaba, F. X. Šalda, Karel Selega, J. V. Šimák, Jos. Šimánek, Otakar Šimek, Karel Šipek, Ant. Šnajdauf, Ervín Špindler, Václav Štech, V. V. Štech, Jos. Štolba, Frant. Táborský, Josef Teige, Felix Téver, Otakar Theer, Josef Thomayer, Jan Thon, Anna Marie Tilschová, Karel Toman, Emil Tréval, Renáta Tyršová, Ant. Uhlíř, Rudolf Urbánek, Jindřich Vančura, Karel Vaníček, Božena Víková-Kunětická, Jaroslav Vlček, Jan Voborník, Jindřich Vodák, Václav Vojtisek, Fr. Votruba, Jan Vrba, Q. M. Vyskočil, F. Wald, Richard Wenig, Adolf Wenig, Jan z Wojkovicz, Zdeněk Záhoř, Frant. Zavřel, Stanislav Zima, Jose. Zubatý, Z. N. Zvěřina, Franta Župan.

2.

Prohlášení „Českého Svazu“ na radě říšské ze dne 30. května 1917.

Posl. Staněk (počíná mluvit česky a pokračuje):

Slavná sněmovno! Mám čest jménem „Českého Svazu“ prohlásiti toto: Zástupcové českého národa ze všech tří zemí koruny sv. Václava, vstupující na radu říšskou v době světodějných událostí válečných, kdy všeobecně hnutí směřující k odstranění nadvlády národa nad národem, prohlašují:

Poselství českého národa jest naplněno hlubokým přesvědčením, že nynější dualistický útvar vytvořil k patrné újmě celkových zájmů národy vládnoucí a potlačované a že k odstranění každého nadprávní národnostního a k zabezpečení všestranného vývoje každého národa v zájmu celé říše a dynastie je bezpodmínečně potřebno přetvořiti mocnářství habsbursko-lotrinské ve spolkový stát svobodných a rovnoprávných národních států. (Hlučný souhlas a potlesk.)

Opírajíce se proto v této dějinné chvíli o přirozené právo národů na sebeurčení a svobodný vývoj, o právo, jež nad to jest ještě u nás posíleno nezadatelnými právy historickými, státními akty plně uznanými, budeme se v čele svého lidu domáhati spojení všech kmenů českoslovanského národa v demokratický český stát, při čemž nelze opomenouti onoho kmene československého, který žije v souvislém celku s historickou vlastí českou.

3.

Prohlášení posl. Ant. Kaliny a Václ. Prunara na radě říšské dne 30. května 1917

(V prohlášení, uveřejněném v „Neodvislosti“, válečná censura zabavila resp. vyškrtla tři místa; místa ta jsou v plném znění uveřejněna hned, pod prohlášením; jmenování poslanci nejsouce členy „Českého Svazu“ (viz str. 11.) podali zvláštní prohlášení.)

Posl. Kalina (započíná česky, jest přerušen a vyzván, aby mluvil stručněji, i činí posl. Kalina toto prohlášení, jménem svým a jménem posl. Václ. Prunara:)

Slavná sněmovno! Naplnění jsouce vědomím obrovité odpovědnosti před vlastním národem, před ostatním světem i neúprosnou budoucností a přesvědčení, že nynější světodějná a majestátní doba nejen vylučuje jakékoliv malicherné a zbytečné kompromisy, nýbrž mocně volá na každý národ, aby ze vši duše své i ze vši síly své šel jen za právem a držel jediné pravdu, prohlašujeme jako volení zástupci českého národa slavnostně a závazně:

My Čechové odmítáme co nejrozhodněji jakoukoliv zodpovědnost za tuto válku, (Zabaveno.)

Sklánějíc se v žalu nejhlubším před nescísnými oběťmi lehkomyšlně rozpoutané lítice válečné, vzpomínáme s citem posvátné úcty statisíců našich drahých synů a bratří, kteří (Zabaveno.) s pravým heroismem mučedníků obětovali své životy. Doufáme, že z krve jejich vzejde slavná budoucnost vlastního národa!

Tři léta války byla pro nás všechny dobou krutovlády absolutistické, za níž zrušeny všechny svobody lidské a občanské, tisk zaškrcen, představa zákonitosti a justice zmizela a nahrazena byla až příliš zřetelným pojmem justifikace divisních, polních a náhlých soudů vojenských, jež ve slepé rozvášněnosti v nejmenším nedbaly ani immunity poslanecké!

Po třech letech této libovlády svolává vláda Reichsrat—Reichsrat, jehož my Čechové jsme nikdy neuznali půdou právní a proti němuž i proti té tak zvané ústavě prosincové znova ohrazujeme se svým vlastním právem!

Veliká revoluce ruská donucuje v nejvyšší nouzi vládu a krutý rozhodující k zdánlivému obnovení života konstitučního! Národ český vítá s bezmezným obdivem a nadšením toto největší vítězství bratrského národa ruského, jenž titanským rozmachem rázem osvobodil celou východní Evropu!

Ve věčných zásadách této věkopamátne revoluce, sourodých vlastním pradávným tradicím; v zásadě svobody, rovnosti a bratrství všech národů; v tom živelním tryskání uvolněné lidské myšlenky, jež dravě strhují veškery hráze násilí — spatřuje náš národ nejmohutnějšího spojence proti nadvládě, jež po věky utla-

žovala Čechy a dnes stále ještě drží království České ve stavu absolutismu!

A přece: Čechy jsou země svobodná, Čechy nejsou země dobytá!

Nikdy nepřijímaly v dějinách své svobody příkazův od nikoho, ani od svých sousedů v Evropě sebe mocnějších!

Útoky smělců na práva a čest národa, spádý chtivých na jeho půdu, úchvaty vetřelců na jeho krbech, (Zabaveno.) — stačila na věky odrážeti horoucí chrabrost starých Čech! A hlas této veliké minulosti; mezkalená paměť nesmrtelných mrtvých: vítězů i umučených, světem hlaholíci; zkazky prostých, od úst k ústům šeptané; posvátné tužby po dědech a otcích až na nás věrně děděné; základní potřeby živoucího lidu i vnitřní trvající a nevyfikačitelná spravedlnost dějin: tudíž národ sám, v němž rudá krev dosud kolotá a duše jeho starostlivá o dobré budoucí slovanského plemene, posléze i práva dbalé svědomí — to všecko mluví nyní, v osudové hodině námi, jeho služebníky, že jenom o svobodu stojí!

Jest z práva národ nepodlehlý, neodvislý a svrchovaný! Za svobodu bojuje nám všecek svět, pro jehož svobody bojovali jsme před věky proti moci veškeré Evropy.

„Člověku svobodu i lidu svobodu!“ jest heslem našim zas, kterou husitský národ vítězně nesl do celého světa, zas naše pavela, náš kalich proslulý, jenž se kryje v záhybech slavného praporu! Přiznáváme se ke své svobodě, zaslíbujeme se jí svojí přísahou!

V dějinné velké chvíli, kdy z krve bojišť rodí se nová Evropa a světem jde vítězně idea svrchovanosti lidu a národů, národ český prohlašuje slavně tváří v tvář celému světu svou vůli ke svobodě a neodvislosti! Chce svůj vlastní stát, aby volně rozhodoval o svém osudu, aby žil a spravoval se podle zákonů a řádů, které si dá ze své svrchované vůle!

Pro tento první a poslední cíl každého sebevědomého národa smí se dovolávat nejen přirozeného práva národního sebeurčení, uzákoněného ve svědomí nového demokratického světa, nýbrž i psaného a platného historického práva.

Má velkou a slavnou minulost náš český stát, trvá právně pednes, třebaš mocensky byl potlačen násilím absolutismu!

Stoje na starém právu české koruny na státní samostatnost, žádá v duchu nové demokracie rozšíření práv sebeurčení na všechen lid československý, žijící pod cizím panstvím! Celý národ jest přesvědčen, že neúprosná Nemesis též pro nás pracuje a že správa věcí jeho navrátí se zase v jeho ruce!

Národ československý, jenž hlubokou hodnotou svých staletých tradic, svou nezdolnou životností, svou vynikající kulturou, inteligencí a hospodářskou silou, jakož posléze i počtem svým jest hoden, aby konečně převzal správu svých věcí do vlastních rukou, záhy prokáže, jako svépřávný člen svazu států evropských, že skvěle splní samou přírodou mu daný úkol, aby byl nejen geografickým, nýbrž i ideovým pojítkem obou polovin Evropy a věrně stál na stráž proti násilí jakémukoli!

K prohlášení posl. Kaliny:

1. ... jež našemu národu nejen byla vnucena, nýbrž dokonce proti němu namířena.
2. ... za cizí zájmy stojící k jejich vlastním zájmům v příkré protivě.
3. ... a dokonce věrolomnost vlastních knížat

4.

Prohlášení Jihoslovanův.

V téže schůzi rady říšské posl. dr. Korošec učinil toto prohlášení (započal chorvatsky a pokračuje slovincky):

Podepsaní poslanci, sjednocení v Jihoslovanském klubu, prohlašují, že na základě národního principu a chorvatského státního práva žádají sjednocení všech území, obydlených Slovinci, Chorvaty a Srby v samostatný stát, prostý každého národního cizího panství, vybudovaný na demokratickém základě pod žezlem habsbursko-lotrinské dynastie a že ze všech sil budou vystupovati pro uskutečnění tohoto požadavku svého jednotného národa.

S touto výhradou sůčastní se podepsaní prací parlamentu.

Vídeň, 30. května 1917.

Dr. Korošec, Dr. Baljak, Dr. A. Gregorčič, Dr. Krek, Dr. Sesardič, Dr. Fr. Jankovič, Susteršič, Vekoslav Spinčič, Dr. Otokar Rybář, Dr. Vi. Ravnihar, Eugen Jarc, Dr. Ivo Prodan, Janez Hladnik, Frant. Pišek, Ivan Roškar, Jos. Gostiňar, Michael Brenčič, Dr. M. Laginja, Dr. Karel Verstovšek, Fon, Dr. A. Dulibič, Dr. Benkovič, Juraj Biankini, Dr. V. Ivčević, Dr. A. Tresič-Pavičič, Fr. Demšar, Prof. J. V. Perič, Dr. Josip Smodiaka, Jaklič, Jos. rytíř Pogačnik, Dr. Lor. Pogačnik, Dr. Meiko Čingrija.

5.

Prohlášení Polákův.

V téže schůzi říšské rady prohlásil poslanec dr. Lazarski (započal polsky):

Se zřetelem k státoprávním a národoprávním prohlášením s několika stran učiněným oznamuji slavnému sněmu, že polský klub své stanovisko k meritu učiněných deklarací a k polské otázce ve všeobecném smyslu usnesení, jednomyslně učiněného

dne 28. května 1917 v Krakově ve příčině sjednocení nezávislého Polska ve vhodné chvíli bude precisovati.*)

V téže schůzi říšské rady prohlásil poslanec Stapiński (započav polsky):

Slavná sněmovno! Myslím, že se nám naskytne příležitost, abychom zde, v této sněmovně, precisovali a odůvodnili stanovisko, jež polský národ zaujímá od počátku této války. Protože však dnes skoro všichni národové v této slavné sněmovně podali své deklarace, pokládám nutným i mám za povinnost konstatovati i se strany svého národa, že všichni Poláci na všech územích, kde bydlí polský národ, od počátku této války zaujímají toliko jediné stanovisko, a to, že všechna polská území, kde polský národ bydlí, mají býti spojena a jako nezávislé, jednotné Polsko v samostatný stát přetvořena. To je také stanovisko, jež všichni polští poslanci jednomyslně zaujali ve schůzi v Krakově v pondělí dne 28. t. m.

6.

Prohlášení Rusínův.

V téže schůzi říšské rady prohlásil poslanec dr. Petruševič (započav rusínsky):

Právní ohrazení ukrajinských poslancův o státoprávním postavení haličsko-lodoměřského království.

Vzhledem k poměrům, vyvolaným válečnými událostmi, jakož i k přetvoření nynější korunní země Haliče, ohlášenému císařským vlastnoručním listem ze dne 4. listopadu 1916 pokládají ukrajínští poslanci jako zástupci ukrajinského národa Rakouska nutným podati toto státoprávní ohrazení, připojujíce se k osvědčením podaným již dne 20. června 1907 ve druhé schůzi XVIII. období sněmovny poslancův a dne 19. července 1911 ve druhé schůzi XXI. období sněmovny poslancův:

1. Nynější korunní země Halič, úředně nazvaná království haličské a lodoměřské s velkovévodstvím krakovským a s knížectvími osvětimským a zátorským, jest správní jednotkou uměle vytvořenou, jež jest v odporu s historickými a národními právy.

Ukrajinské části této korunní země byly připojeny k Rakousku na základě úmluvy ze dne 5. května 1772 jakožto království haličské a lodoměřské zděděné rakouskou dynastií, po čemž roku

*) Krakovská schůze všech poslancův polských (sněmovních i říšsko-radských) přijala projev ve smyslu návrhu poslance Tetmajera přijatý již na schůzi „Kola Polského“ dne 16. května. Smysl projevu toho jest: Jedinou snahou polského národa jest znovu zbudovati neodvislé spojené Polsko s přístupem k moři; otázka polská jest tudíž otázkou mezinárodní.

1775 byla s ním spojena i země Bukovina, kdysi k němu příslušející. Teprve r. 1860, a to na základě říjnového diplomu a potom na základě únorového patentu z r. 1861 toto historické ukrajinské království haličské a lodoměřské s územími, připojenými k Rakousku na základě zcela jiných právních titulův a v různých dobách, totiž s velkovévodstvím krakovským a s knížectvími osvětimským a zátorským svařeno bylo v státoprávní jednotku jakožto korunní země Halič atd., což bylo vždycky ukrajinským národem pokládáno za porušení práva a pocíťováno jako národní znásilnění.

Vzhledem k velikým, světodějným událostem pozvedají zástupci ukrajinského národa s obzvláštním důrazem nepromlčené státní právo ukrajinského království haličského a lodoměřského. Žádají, aby ukrajinská území bývalé koruny krále Daniela z Haliče znovu byla zřízena jako zvláštní státoprávní jednotka v rámci celostátní organizace a pronášejí slavný protest proti úmyslu vměstnati tato ukrajinská území i na příště s územími polskými ve státoprávní jednotu jakož i proti úmyslu vybaviti tuto zvláštní autonomii:

2. Na základě stejných nepromlčitelných historických práv jsou také Cholmsko, Podlesí a Volyň jakožto území dějinně spojená s ukrajinským královstvím haličským a lodoměřským, územími ukrajinskými a nesmějí býti v budoucnosti nikdy spojena s územími polskými. Ohražují se tudíž zástupci ukrajinského národa proti tomu, aby i sebe menší část těchto ukrajinských území byla kdy připojena ke království polskému, jež má býti utvořeno, a pokládají každý pokus v tomto směru před veškerým kulturním světem a před dějinami za čin násilí na živoucím těle ukrajinského národa, za porušení jeho dějinných práv a za výsměch principu práva na sebeurčení národa.

3. Zástupci rakouských Ukrajincův pozdravují co nejsrdečněji snahy ruských Ukrajincův po dosažení státoprávního práva sebeurčení a prohlašují, že ani v Rakousku nevzdají se boje, aby veliký ukrajinský národ na svém veškerém národním teritoriu dosáhl svých nejuplněnějších práv.

7.

Německé prohlášení.

Téhož dne podal posl. Pacher na radě říšské toto prohlášení:

Jménem členů „Německého národního svazu“ (Deutscher Nationalverband) a „Křesťanskosociálního sdružení německých poslanců“ (Christlichsoziale Vereinigung deutscher Abgeordneter) mám podati toto osvědčení:

České státní právo, jímž mají býti milliony Němců v sudetských zemích proti své vůli vtěsnány do nového státního útvaru, není jen pro tyto, nýbrž pro Němce všech zemí a všech stran jednou pro vždy odbytou věcí.

Každý pokus znovuoživení českého státního práva, jež především odporuje právu Němců v Čechách na národní sebeurčení, vyvolá nejsilnější odpor všech Němců ve státě.

Také státoprávní snahy, které nezahaleně projevily se v prohlášení jihoslovanských poslanců, narazí na rozhodný odpor všech Němců Rakouska.

Odsuzujeme však co nejostřeji, že tyto otázky byly přivedeny právě nyní, kdy světovou válkou byla prokázána nutnost silného, jednotného státního celku.

Říšské radě, jež jest povolána, aby spolupracovala o nové stavbě státu ve smyslu jednoty a uzavřenosti, nesmí býti vzat ani čas ani síla pro spor, o němž jest prokázáno, že nikam nevede.

Dnes více nežli kdykoli jindy musí se všechno státu podřídit. My Němci to činíme a nedáme se odvrátiti od této povinnosti ničím a nejméně státoprávními osvědčeními dnes učiněnými.

8.

Tříkrálová deklarace.

Pojmenování tříkrálová deklarace úvyklo se dávatí projevu, jenž předložen a přijat byl shromážděním českých poslanců sněmů všech zemí českých, jakož i rady říšské v Obecním domě pražském, dne 6. ledna 1917; shromáždění samotné nazýváno bylo „generálním sněmem českým“. (Podnět k této historické politické manifestaci vyšel z Prahy z kruhů mimoposlaneckých.) Ve shromáždění byl jediný řečník posl. F. Staněk, jako předseda „Č. Svazu“. Shromáždění poslanci rozcházelí se za zpěvu národních písní.

Projev vídeňská vláda (Seidlerova) potlačila zúplna, takže v národě koloval jen jako rukopis. I podali čeští poslanci na radě říšské pro tu konfiskaci interpelaci, pro shromáždění pak samo interpelovali zase poslanci němečtí. Interpelaci českou ministerský předseda dr. Seidler zodpověděl (22. ledna 1917) delší řečí, ze které buďtež otištěny některé odstavce:

„Deklarace ze dne 30. května 1917 nepohybovala se sice v rámci konkrétních ústavních ustanovení a vyvolala si obzvláště potud nejostřejší důtku, že dotkla se výsostních práv uherské svaté koruny. Přece však brala výslovně zřetel na zájmy dynastie a celé říše, pojalala své cíle v mezích státní jednoty třebaš uvolněnější a v zahraniční orientaci a s podstatnou tendencí měla charakter, ježž bylo lze ještě uvéstí v soulad s dynastickými a patriotickými základními pojmy Rakouska. Neopřebují teprve vytýkatí, že nesouhlasím s názory v ní pronesenými; ale mohl jsem si bez újmy vši přikrostiti zásadních odporů a nutnosti jejího bezohledného zdůrazňování aspoň v ostatních indiferentních oborech praktické politiky myslití na spolupráci mezi vládou a stranami

stojícími na půdě ústavy na jedné straně a mezi přívrženci oné deklarace na straně druhé.

Pražská resoluce vypadá jinak. Má sice původ v týchž národnostních proudech jako deklarace ze dne 30. května 1917, ale marně v ní hledáme i jen vzdálený souzvuk s dynastickou a celostátní příslušností. Politické myšlení, které se v ní projevuje, zdá se, že podleho suggestivním myšlenkového světa, s nímž nanejvýš výsledně vedeme existenční boj doposud nebývalý. Resoluce staví se jaksi na mezinárodní stanovisko a sleduje své partikulární cíle mezi Rakouskem a jeho nepřáteli, jsouc hotova, aspoň při mírovém jednání, přijmouti mezinárodní pomoc, aby dosáhla se strany cizích států uznání suverenity, od nich již za jistou přijat. Naši nepřátelé mohou z resoluce vyčísti pro sebe povzbuzení, aby neupustili od zásad, namířených proti jednotě našeho státu. Snaží se rušití chování našich jednatelů při mírových vyjednávaních, již konaných, potírá mír, pokud nepřináší sebeurčení národů, a to právo sebeurčení ve zvláštním smyslu, pro vlastní účely násilně vyloženém. Neboť nejen že ho má býti použito na sudetské země, tedy na území, jehož politická příslušnost podle veškerého vývoje věci nemůže býti otázkou války a míru, tohoto práva má býti ještě použito k tomu, aby — proti stejnému právu německého národa — sudetským zemím se zrušením dosavadního státního svazku, pojistilo úplnou neodvislost a suverenitu, ať při Rakousku nebo ne. Resoluce počítá tedy s eventualitou a s cestami k míru vedoucími, které nemají již nic společného s rakouskou myšlenkou.

Jest jasné, že resoluce tím hrozí přejíti na zcela nebezpečná pole a že připouští pojetí ve smyslu přímo státu nepřátelském, který musil by býti každým Rakušanem odmítnut, každou rakouskou vládou poťrán všemi prostředky, po ruce jsoucími. Za to ručí pevné zakotvení státní myšlenky v neširších vrstvách obyvatelstva, věrného císaři a říši, za to ručí — zdůrazňují to s výslovným zmocněním — vůle nejvyššího činitele ve státě, který povolává vlády.

Ale politika uplatňovaná v onom smyslu byla by nejen zavržitelná, byla by i nepochopitelná; neboť provozovala by hru, kterou celý svět pokládá již za ztracenu. Dožadovala by se pomocné ruky, která by se jí nemohla podati, a učinila by krok do prázdna, který by se mohl hořce vymstítí.

Bez vyhlídky na dosažení svých vlastních cílů může tato politika mítí nanejvýš ten účinek, že válečně štvavým živlům v nepřátelském táboře poskytne nového agitacního materiálu, že naše snahy po dosažení brzkého míru, obzvláště nynější jednání v Brestu Litevském bude rušiti a že bude tak působiti, ne ovšem na rozhodnutí války, nýbrž přece aspoň na její prodloužení.

Vážení pánové! Usilujeme o mír, o čestný mír, který by nám a našim věrným spojencům zaručoval na všechny časy bezpečné bytí. Usilujeme o tento mír v kluchu spravedlnosti a smířlivosti, avšak také s onou jednotou a pevností, která bude ukazovati odpůrcům beznadějnost jejich násilnických úmyslů. Byla by to zajisté nesnesitelná myšlenka, že by tato hrozná válka měla býti prodlužována za tím účelem, aby program pražské resoluce byl přiveden blíže ke svému uskutečnění.

Vláda jest daleko, aby s tendencemi oné resoluce stotožňovala celý národ, k jehož velikému nadání, schopnosti a věrnosti k císaři a říši v dějinách často osvědčené má největší úctu a vůči jehož národně-kulturním snahám chová se s nejněvlejšími sympatiemi atd.“

Když ve schůzi říšské rady dne 29. ledna 1917. podal posl. Staněk jménem „Českého Svazu“ návrh, aby sněmovna této Seidlerovy odpovědi nevzala na vědomí, protože neschvaluje zásadně potlačování projevu

vůle celého národa, prohlásil ministerský předseda Seidler: Stanovisko, se kterého vláda potlačila pražskou resoluci ze dne 6. ledna, vložil obšírně již dne 22. ledna, a nepotřebuje se k němu vraceti, „ale s objektivností, kterou vždycky jsem se snažil zachovati, přiznávám beze všeho, že veřejnost, když jsem resoluci tak ostře byl zkritisoval, má právo, aby ji poznalo a utvořilo si samostatný úsudek, má-li rakouská vláda pravdu či ne. Učinil jsem proto se souhlasem účastněných činitelův opatření, aby tato resoluce byla již uvolněna.“

I byl vládní zákaz tříkrálovou resoluci otisknouti odvolán.

Ve čtvrtém roce hrozné války světové, jež si vyžádala bezměrných obětí na životech i statcích národů, dějí se prvé pokusy o mír. My čeští poslanci rady říšské, jež byla rozsudky nepřislušných vojenských soudů zbavena celé řady svých členů slovanských a zároveň my čeští poslanci rozpuštěného a dosud neobnověho sněmu království Českého, jakož i po celou dobu války nesvolaného sněmu markrabství Moravského a neobnověného sněmu vévodství Slezského, jako zvolení zástupcové národa českého, zdůrazňujeme veškerá prohlášení českého poselstva na radě říšské, jsme povinni určitě a jasně za lid český a za porobenou a politicky umlčenou větev slovenskou v Uhrách vyznačiti svoje stanovisko k nové úpravě poměrů mezinárodních.

Když čeští poslanci obrozeného národa našeho promluvili za války francouzsko-německé o mezinárodních otázkách evropských, prohlásili v memorandu svém dne 8. prosince 1870 slavnostně: „Všichni národové, ať velcí, ať malí, mají rovné právo sebeurčení a rovnost jejich má stejně šetřena býti. Jen z uznání rovnoprávnosti a ze vzájemné vážnosti svobodného sebeurčení všech národů může vykvéstí pravá jejich svoboda a bratrství, všeobecný mír a pravá lidskost.“

My poslancové národa českého, věrni jsouce i dnes těmto zásadám svých předchůdců s radostí jsme pozdravili, že dnes všechny ony státy, jež jsou založeny na zásadách demokracie, válčících i neutrálních, pokládají stejně s námi toto svobodné sebeurčení národů za záruku trvalého míru všeobecného.

Nové Rusko při svém pokusu o mír všeobecný vložilo do stěžejních podmínek mírových zásadu sebeurčení národů tak, aby národové svobodnou volbou rozhodli o svém životě a usnesli se, chtějí-li vybudovati stát samostatný, či tvořiti státní celek ve spolku s národy jinými.

Naproti tomu prohlásil zástupce Rakousko-Uherska jménem čtyřspolku, že otázka sebeurčení oněch národů, jež dosud nemají své státní samostatnosti, má býti řešena v každém státě cestou ústavní. Vzhledem na to jsme za český národ povinni prohlásiti, že toto stanovisko zástupce Rakousko-Uherska není stanoviskem naším. My jsme se naopak ve všech svých projevech a návrzích tomuto řešení vzpírali, ježto po bezpočetných trpkých zkušeno-

stech našich neznamená nic jiného, nežli úplné zamítnutí zásady sebeurčení národů. Trpce žalujeme, že národ náš byl zbaven své samostatnosti státoprávní i svého práva sebeurčení a umělými rády volebními vydán nad to panství německé menšiny a německé centralistické byrokracie. Slovenská větev naše stala se pak obětí brutálnosti maďarské a neslýchaného násilnictví ve státě, jenž přese všechny zdánlivě konstituční formy zůstává nejtemnějším koutem Evropy, a v němž národové nemaďarští, tvořící většinu, jsou panující menšinou týráni a hubeni, od kolébky odnárodňování, zůstávající takřka beze všeho zastoupení na sněmu i v úřadech, bez veřejných škol a bez volnosti ve školách soukromých.

Ústava, k níž se odvolává zástupce Rakousko-Uherska, znetvořila i spravedlivost všeobecného práva hlasovacího, rozmnoživši v rakouské radě říšské způsobem umělým počet mandátů německé menšiny a celá její bezcennost pro svobodu národů objevila se až křiklavě jasně v krutém vojenském absolutismu po dobu války. Každý poukaz na tuto ústavu znamená proto ve skutečnosti jenom odmítnutí práva sebeurčení, vydání v plen všech neněmeckých národů v Rakousku a přímo krutý, trvalý výsměch pro nemaďarské národy v Uhrách, kde jest ústava jen nástrojem nejbezohlednějšího panství oligarchie několika šlechtických rodů maďarských, jak to bylo znovu potvrzeno novou předlohou o volební reformě.

Národ náš touží se všemi demokraciemi světa po míru všeobecném a trvalém. Jest si však plně vědom pravdy, že trvalým může se státi jenom mír takový, jenž odstraní staré křivdy, brutální moc převahy zbraní, jakož i nadprávi států i národů nad národy druhými, mír takový, jenž zabezpečí rozvoj národům velkým i malým a osvobodí zejména ony národy, kteří sténají dosud pod cizí nadvládou. Proto také toto právo na svobodný život národní a sebeurčení národů, ať malých či velkých a jakékoli příslušnosti státní, musí býti základem příštího práva mezinárodního, zárukou míru a přátelského soužití národů, i velkým statkem ideálním, který si lidstvo vydobude z hrůz světové války.

My poslancové národa českého prohlašujeme, že mír, který by národu našemu nepřinesl spravedlnosti a svobody, nemohl by pro něho býti mírem, nýbrž jen počátkem nového mohutného a důsledného zápasu za státní samostatnost, v němž by národ náš napjal veškeré své síly hmotné a mravní do krajnosti a v tomto bezohledném boji neustal až do šťastného konce.

Národ náš hlásí se o svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní a jsa prodchnut všecek vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve svém státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém

vedlivém i na rovnosti všeho svého občanstva vybudovaném a v hranicích historických zemí a sídel svých a své věce slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznáváje v tomto státě národním menšinám plná rovná práva národní.

Vedeni jsouce těmito zásadami protestujeme slavnostně proti odmítání práva sebeurčení národů při jednání mírovém a žádáme, aby ve smyslu práva toho zabezpečena byla všem národům, tedy i našemu, účast a plná volnost obhájití svých práv na mírovém kongresu.

9.

Proti „Deutschböhmen“.

(Válečná censura zabavila, resp. vyškrtla v projevu celkem pět míst, jež podáváme pod čarou.)

Němečtí poslanci z Českého království svým snahám, směřujícím k jeho roztržení, dali konečný výraz požadavkem, aby zřízena byla z území od něho odříznutého samostatná korunní země „Deutschböhmen“. Že území to není německým, doznávají němečtí hlasatelé sami tím, že žádají, aby byli z něho odstraněni všichni čeští úředníci a veřejní zřízení, aby byla z něho vyloučena česká řeč z úřadů i ze škol a vůbec z veřejného života; domácí české obyvatelstvo v něm žijící by pak skutečně bylo bez práv. Tomuto požadavku Česká státoprávní demokracie v plném souhlasu se všemi Čechy v kraji českém i v kraji smíšeném ohlašuje boj do krajnosti.

Čechové byli od úsvitu dějin po staletí jedinými obyvateli celé země. Osadili ji v dobách pradávných, oceňujíce blahobyť, jaký skýtají její roviny, i bezpečnost, kterou zaručují její pohraničné hory. Země ta stala se jim zemí mateřskou. Čechové jí dali své jméno, a oba ve veškerém svém celku splynuli v nerozlučitelnou jednotu.

Do této země přicházeli záhy kolonisté ze západních zemí německých. Noví ti obyvatelé, přejíce si býti občany státu českého, opírajíce se o přízeň mocných, podporováni některými okolnostmi Čechům nepříznivými a využívající porážky české na Bílé Hoře 1. (Zabaveno.) zatlačovali domorodé obyvatelstvo a zužovali oblast českých sídel, až vytvořil se nynější stav. Národu českému však celé království jest vlastní, k níž lze stejnou láskou, ať osazena je Čechy nebo Němci. Také německý lid hlásil se k ní dříve s láskou a hrdostí; byly v českých dějinách chvíle, kdy čeští Němci neváhali po boku Čechů vše, i život nasadit na obranu společných svobod; ještě i v letech čtyřicátých a šedesátých minulého

století část českých Němců svorně s Čechy domáhala se uznání samostatnosti Českého království.

Myšlenku, aby tato společná vlast byla roztržena, začali vnášeti do lidu německého teprve v poslední době výstřední němečtí hlasatelé národní nesnášlivosti a panovačnosti. Jsou to stále tíž všenečečtí živlové, kteří již dříve hlásali veřejně, že Čechové jsou závorou, bránící semknutí všech Němců v jeden říšský celek.

Zvyknuvše požívati ve všech směrech a oborech veřejné správy neobmezeného a nezodpovědného nadprávi naproti Slovanům, Němci zvykli si pohrdati zároveň rovným právem a pokládati je za svůj národní útisk. Této zvrácenosti propadli i Němci v Čechách.

Nejsouce zde nikým utiskováni, naopak nepožívající ve veškerém veřejném životě pouhých práv, nýbrž nadprávi a žijíce svobodný život kulturně i hospodářsky, nemají nejmenší příčiny ani potřeby chtíti trhati starou společnou vlast. Chtějí však zabrániti ztrátě svých nadprávi a nastolení práva, proto uchylují se k nejnemožnějším požadavkům a prostředkům, jež hraničí až na žirotu svévoli; takovým požadavkem je samostatná provincie „Deutschböhmen“. Území v Čechách většinou Němci obývané není zajisté souvislým, jednotným celkem, skládajíc se z několika od sebe oddělených útržkův; útvar „Deutschböhmen“ je proto již i zeměpisně nemožný a nemá vůbec přirozeného střediska: ať by prohlásili Němci kterékoli město v kterékoli části za hlavní sídlo „Deutschböhmen“, vždy bude bez vlastního, souvislého spojení s částmi druhými.

Národ český k rozdělení a roztrhání své dějinné země nikdy nesvolí, neboť:

1. Pohraničné hory jsou české zemi přirozenou hradbou a vzdání se jich znamenalo by vydati vlast na pospas každému nepříteli.

2. Království České je přirozený jednotný organismus, nelze ho dělit; jeho části sebe navzájem doplňují.

3. Hlavní město království, Praha, jest jediným středem tohoto jednotného organismu, k němuž tíhly po staletí všechny kraje země bez rozdílu národností a k němuž zase nutně budou tíhnouti, i kdyby byly uměle oddělovány.

4. Území, na něž si Němci neprávem činí nárok, bylo z valné části po staletí obýváno obyvatelstvem české národnosti, a ani dnes není územím německým, nýbrž národně smíšeným; statistice Čechů politicky a kulturně organizovaných tvoří v něm podstatnou část obyvatelstva, která platně přispěla k jeho rozkvětu svou prací a svým nadáním. Počet její jest daleko větší, nežli udává úřední statistika, založená na nezákonně prováděném sčítání lidu dle obcovacího jazyka. Němci jsou si toho dobře vě-

domi, jak svědčí soustavné pronásledování českých menšin. Již proto národ český nesvolí, aby české menšiny, jež ve skutečnosti mnohdy jsou většinami, byly zbaveny práv.

5. Samostatná, uměle zřízená země „Deutschböhmen“ ihned 2. od svého vzniku rozpadala by se v několik částí, (Zabaveno.)

Německým hlasatelům zvláštní provincie „Deutschböhmen“ neběží však jen o tento nový zručný útvar. Vystoupivše s ním tak okázale po památné a slavné deklaraci veškerého českého 3. poselstva ze dne 6. ledna 1918, (Zabaveno.) staví požadavek jeho proti všenárodnímu našemu požadavku vlastního českého státu, chtějí jím za metajené pomoci rakousko-uherských vlád zkřížovat naše státotvorné úsilí a nepřipustným výkladem práva 4. sebeurčení národů chtějí zmásti veřejné politické mínění (Zabaveno.) My však, kteří jsme občanských práv německému obyvatelstvu tohoto království nikdy neupírali a ani v obnoveném českém státě nikdy neuhodláme, máme vedle povinnosti i právo veškeré veřejnosti slavnostně prohlásiti, že všemi prostředky budeme se brániti zřízení „Deutschböhmen“ i jakémukoliv jinému trhání a dělení království Českého; že nedopustíme, aby všenněmecká vlna přiblížila se až ke vnitru Čech; že české půdy nevydáme a českých menšin nikdy a za žádných okolností nepustíme! Jejich budoucnost je budoucností národa!

5. Veškeré veřejnosti politického světa (Zabaveno.) zdůrazňujeme stejnou historickou pravdu, že národ český již ve století Husově na své přirozené půdě stal se nositelem a bojovníkem demokracie a jest jím v Čechách, ba dnes v celé střední Evropě samojediný doposud. Aby tomuto obojímu poslání mohl zůstat věren i v obnoveném českém státě, jakož také chce doopravdy vědomě i poctivě ku blahu i ke ctí všech jeho obyvatel bez rozdílu národností, přirozená a dnes již i historická půda jeho, horami věnčená a horami chráněná, na které již jednou uplatnil a rozvinul plně i slavné právo vlastního sebeurčení, musí mu býti zachována celá a nedotknutá.

Český národ dovedl i v nejtěžších dobách odraziti každý útok na celistvost své země. Učiní tak i v tomto boji posledním a zachová samostatnému českému státu království České jednotné a nerozdělené.

V Praze, dne 9. března 1918.

Výkonný výbor České státoprávní demokracie.

1. ... a potomního dvousetletého období nejhrubšího útisku se strany vítězné Vídně vše nivelisující a centralisující,

2. ..., které nejsou schopny samostatného života hospodářského a kulturního usnadňovaly by jen nástup cizích vojsk do vnitru Čech.

3. ..., která šla veškerým světem,

4. ..., i mimo monarchii.

5. ... na paměť uvádějíce historickou skutečnost, že německý imperialismus dovedl odnít české koruny ve století 17. obojí Lužici a ve stol. 18. dnešní Pruské Slezsko a Kladsko, české hory však že to byly, které další jeho postup vždycky zastavily, před touž světovou veřejností spolu...

10.

Národní přísaha ze dne 13. dubna 1918.

Dne 13. dubna 1918 byla ve Smetanově síni Obecního domu pražského velikolepá manifestace. (podnět k ní dán byl opět z kruhů mimiposlaneckých). Přijeli nejen jihoslovanští poslanci z Cislajtanie, nýbrž i z Chorvatska a učinili projevy; mluvili z nich posl. Korošec a dr. Pavelič (ze Záhřeby). Národní přísahu přečetl Al. Jirásek. Z českých politiků mluvili Staněk, Dr. Kramář, Habermann a Klofáč. Manifestace z 13. dubna byla odpovědí na útoky býv. min. zahraničního hr. Czernina, jenž dne 2. dubna před několika vídeňskými konšely, schválně k tomu se-zvanými, mluvil o velezrádné politice českých politiků, nazval Masaryka bídým a ubohým a snažil se konstruovati propast mezi nimi a českým národem, který si prý zachoval starou věrnost... Druhý den po této manifestaci hr. Czernin podal žádost o propuštění; žádost byla přijata. Příležitosti návštěvy jihoslovanických poslanců bylo použito k několika důvěrným konferencím.

Národu československému!

Nesmírná válka celého světa dostupuje svého vrcholu. V boju a hřízách stojí nepřehledné zástupy mužů a žen československých.

V potocích tryskala a tryská na bojištích krev československá. (Zabaveno.)

Nepodlomen, utrpením zocelen věřil a věří národ náš, že z bouří světové války vykvete na konec také jemu nový lepší život a že touhy jeho všelidské posvěceny budou mírem všeobecným, jenž lidstvo na věky ochrání od opakování katastrofy dnešní.

Nechtěli jsme a nechceme, nežli žiti životem svobodným a samostatným, spravovati osudy své (Zabaveno.) a budovati nepoutání a volní bytí svoje, jak o to usiluje každý uvědomělý národ po všem kulturním světě. To je právo naše nejposvátnější, právo národní, (Zabaveno.) právo národa, jenž má zásluhy o kulturu světovou a jenž svou vzdělaností, svými silami mravními a svým rozvojem hospodářským s hrdostí se postavil vlastní prací svou do prvé řady demokratických národů světa.

Taková je jednotná a svorná vůle národa!

(Zabaveno.)

Národe československý!

5. Shromáždili jsme se zde, jako povolání zástupcové Tvoji, abychom (Zabaveno.) manifestovali, že všechen národ, sjednocen tak, jak toho dějiny Tvoje nejsou pamětníky, stojí jako žulová hradba za vším tím, co Tvoje poselstvo v památných svých a historických deklarácích zjevilo. Tak zde stojíme!

A v pevné, nezlomné důvěře v konečné vítězství nejsvětějších práv svých, v důvěře ve vítězství spravedlnosti, ve vítězství práva nad násilím, svobody nad porobou, demokracie nad výsadami a pravdy nad klamem, ve velikém rozhraní dějin světových zvedáme ruce své, a při drahé památce předků, před očima vykříšeného národa, a nad hroby padlých v mohutném souzvuku všech duší svých slibujeme dnes a pro všemnu budoucnost:

Zůstaneme, kde jsme stanuli! Věrní v práci, věrní v zápase, věrní v utrpení, věrní až do hrobu!

Vytrváme, dokud nevíťezíme!

Vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa! Zdráv buď, národe československý! Zůstavej ratolestí rostoucí, přijdiž Tvůj čas!

Rostiž a vzkvetej svobodný ve vlastech Svých a ve velké bratrské rodině národů světa pro štěstí Svoje i pro blaho příštího osvobození lidstva!

1. ... Nespočítané hroby mrtvých jsou památníky ztrát národa československého. Bědy bez mezí a konců kosí životy lidí a úzkostné zraky matek hledí v zoufalství na usýchající generace mládeže československé. Všechny bezměrné tyto oběti byly na nás uvaleny válkou, které jsme nechtěli a za kterou nejsme odpovědní.

2. ... pod vlastní svrchovaností...

3. ... i mezinárodní...

4. ... Na tomto odhodlání nezmění ničeho ani zlovolně rozněcované zášti v národech sousedních, ani zneužití slzy nevinných matek a žen, ani zvyšovaná soustava vyhladovovací vůči všem jeho vrstvám. A jsou marny všechny pokusy národ rozraziti nebo jeho pevnost podtomiti hrozbami.

5. ... nahoru i dolů

11.

Slovenský květnový projev z roku 1918.

Ná den 1. května 1918. svolala sociální demokracie v Lipt. sv. Mikulášu schůzi spolu s měšťanskými stranami a na té za přítomnosti několika tisíců přijat byl projev, který jest prvním podobným projevem a radostným přiznáním a k jehož politickému jádru se přihlašovala veškerá veřejnost slovenská.

„Už čtyři roky zúriaca vojna svetová vyžiadala si od všetkých národov sveta, medzi nimi i od uhorskej vetvi československého kména dosiaľ neslýchaných obetí na majetkoch, krvi i životoch.

Tieto nesmierne obete sme snášali v tom pevedomí, že bojujeme za vec spravедlivú a svätú: za najväčšie majetky ľudstva, za rovnakú slobodu všetkých bojujúcich tried i národov rakúsko-uhorskej monarchie.

Avšak s ľudstvom konštatujeme, že v týchto nádejách sme sa sklamali, lebo smer politiky úradnej, zahraničnej i vnútornej berie sa cestou protidemokratickou a terajšie vlády používajú všetkých predválečných a protiludových prostriedkov, aby najväčšiu farchu svetovej vojny snášajúce široké masy ľudu o zaslužené práva a slobody pripravili.

Proti tomuto zavádzaniu a úskočnému pokračovaniu terajších vlád dôrazne protestujeme a žiadame:

1. aby sa vlády chytili každej príležitosti uzavreť mier spravедlivý a trvalý, zakladajúci sa na poctivom riešení všetkých zahraničných a vnútorno-politických otázok — mier, ktorý zabráni vzplanutiu nových válok a prinesie žiadaný pokoj a slobodu všetkým národom Európy;

2. ako prirodzený následok nutnej slobody žiadame bezpodmienečné uznanie práva na sebeurčenie všetkých národov nie len za hranicami našej monarchie, ale i národov Rakúsko-Uhorska, teda i uhorskej vetvi československého národa;

3. žiadame, aby vplyv v zákonodarstve bol zabezpečený každému dospelému občanovi Uhorska, bez rozdielu na národnosť a triedu rovným a všeobecným volebným právom — ďalej žiadame, aby sa hlasovanie na celom území krajiny prevádzalo tajne, a aby zneužívanie moci jakýchkoľvek úradných medzítok (osob), ako i každé podplácanie a terorizovanie voličov bolo prisne stíhané — a protestujeme proti vyneseniu takého volebného zákona, ktorý má zabezpečiť nadvládu triedy nad triedami, národa nad národami;

4. žiadame úplnú slobodu tlače a slova, a protestujeme proti tomu, aby verejná mienka občanov pomocou cenzúry bola umlčovaná nielen pri vydávaní, ale i pri rozširovaní slovenských časopisov, ďalej proti zbytočnému tútorstvu našej vlády, ktorá tajnými nariadeniami hatí prístup časopisov nielen z ďalekého zahraničia, ale i zo susedného Rakúska;

5. konečne žiadame, aby sa vláda postarala o to, žeby svetová vojna nepovažovalo niekoľko ľudí za dobrý obchod na úkor nemajetných tried, ktoré sú dnes nutené hladovať a nahé chodiť len preto lebo jednotlivci slobodne môžu potraviny a odev skrývať pre válečný zisk;

6. žiadame, aby sa osmihodinová pracovná doba zákonom zabezpečila.

Ziadame rovnosť vo všetkom nielen na bojištiach, kde ide o život, ale i za bojišťami! Nech žije všeobecné volebné právo! Nech žije svetový mier! Nech žije rovnosť a sloboda národov!“

12.

Společný projev zástupců potlačených národů ze dne 17. května 1918.

U příležitosti jubilejních slavností divadelních sjeli se do Prahy opětně i politikové; počet politiků jihoslovanských rozšířen byl naproti dubnu o politiky z Bosny, dostavili se však tentokráte i politikové polští (národní demokraté a lidovci). Vedle několika důvěrných porad širších i užších byla uspořádána dne 17. května v Obecním domě manifestace schůze zástupcův utlačovaných národů monarchie rakousko-uherské; promluvili na ní vedle politiků českých, jihoslovanských a polských také politik italský (Conci, místopředseda vídeňské rady říšské, kterému bylo za to vyřpěti hojně příkoří i se strany samého císaře). Projev na schůzi přijatý byl censurou úplně potlačen.

Představitelé národů, súčastněných na slavnostech Národního divadla v Praze, národů, kteří od staletí trpí pod útlakem cizí nadvlády, shromáždili se 17. května 1918 a sjednotili se v jednomyslné vůli učiniti vše, co je v jejich silách, aby národové jejich došli v této strašlivé válce svého osvobození a povstali na základě práva sebeurčení k novému svobodnému životu ve vlastních samostatných státech.

Jsou za jedno v přesvědčení, že lepší budoucnost národů našich bude založena a trvale zabezpečena v pevných základech světové demokracie, v opravdové a svrchované lidovládě v národech a ve všeobecném svazku národů, autoritou rozhodčí mocí nadaném.

Odmítají co nejdůrazněji všechny smlouvy státní, nepotvrzené svrchovanou vůlí národů. Jsou přesvědčeni, že mír, po němž touží se všemi ostatními demokratickými stranami a národy světa, může býti spravedlivým a trvalým jenom tenkrát, zbaví-li svět nadvlády národa nad národem v dnešní době nesnesitelné a umožní-li, aby národové na obranu před hrůzami imperialismu upravili své soužití na základě rovných práv a svobodné dohody od národa k národu. A jsou odhodláni obětovati solidárně všechnu činnost svou v přesvědčení, že v těchto osudových dobách jejich národů pěvně státi musí druh za druhem, že vítězství jednoho znamená také vítězství ostatních a že veškerá tato práce není jenom ve službách našich národů, nýbrž děje se i v zájmu všelidském a podepírá úsilí vši civilisace, aby lidstvo po zkušenostech této bezpříkladné války trvale a navždy přešlo ze stavu odvěkého mezinárodního násilí a vraždění do nové veliké éry vlády mezinárodního práva sbratření rovnoprávných národů, občanské rovnosti a skutečné lidskosti.

13.

Národní výbor.

Roku 1916, v měsíci listopadu utvořen byl „Český Svaz“ pro českou politiku ve Vídni a „Národní Výbor“ pro vedení české politiky doma; prvotní idea organisatorů byla přenéstí těžiště české politiky do Prahy, takže by „Český Svaz“ byl jen vykonavatelem vůle „Národního Výboru“. Oba nové útvary předstoupily před veřejnost tímto společným svoláním:

V Praze, dne 19. listopadu 1916.

Českému národu!

Události přítomné doby nutí české strany, aby zaujaly k určitým otázkám a zjevům společné stanovisko.

Na obzoru jsou změny, jež mohou zasáhnouti až v základy našeho státu a jeho ústavy, otázky, jejichž jednostranné řešení nebylo by ani v zájmu státu, ani v zájmu našeho národa.

V pohutých dobách dnešních světodějných událostí nemůže žádná strana sama nésti zodpovědnost za bezpečnost politických práv celého národa, ani za další vývoj, který po ukončení zápasu na bojištích bude následovati.

V přesvědčení, že plníme jen vůli celého, po národní jednotě dnes více než kdy před tím volajícího národa a že jednáme současně v zájmu staroslavné dynastie i velikého historického poslání říše, jež spočívá především ve sjednocení a zachování nedílnosti jejich království a zemí, jakož i v naprosté rovnoprávnosti všech národů, sjednocujeme na základě většinové zásady české poslance na radě říšské v jeden celek „Český Svaz“.

Vedle tohoto sdružení českých poslanců, jehož účelem jest jednotný postup v otázkách národně-politických a ústavně-právních, vstupuje zároveň v život ze zástupcův politických stran zvolený stálý národní sbor, zvaný „Národní Výbor“, který bude veškerému politickému podnikání „Českého Svazu“ oporou a současně nejvyšší mravní instancí v těch zjevech politického života, které vymykajíce se z kompetence činnosti poslanecké, miméně vyžadovaly by řešení s hlediště všennárodního.

Ustavení obou těchto sborů národní organisace provedeno bylo včera na poradě pověřených zástupcův jednomyslně takto:

Národní Výbor: Předseda: JUDr. Karel Mattuš, vrchní ředitel Zemské banky. Členové: Ing. Bohd. Bečka, J. E. JUDr. Frant. Fiedler, říšský poslanec, JUDr. Richard Fischer, MUDr. J. Formánek, říšský poslanec, J. E. JUDr. J. Fořt, Gustav Habermann, říšský poslanec, Monsg. dr. Frant. Kordáč, univ. prof., vládní rada Josef Mašek, Ant. Němec, říšský poslanec, Václav Rejmon, JUC. Jan Sedláček, říšský poslanec, Kuneš Sonntag, přís. zem. výboru morav., Fr. Šabata, Antonín Švehla, předseda České strany agrární, Monsg. dr. Jan Šrámek, říšský poslanec, J. Vaněk, říšský poslanec, Fr. Zika, předseda Slezské strany agrární.

Předsednictvo „Českého Svazu“: Předseda: František Staněk, I. místopředseda: Dr. Bohumír Smeral, II. místopředseda: Jindř. G. Maštálka. Členové: JUDr. O. Hübschmann, JUDr. M. Hruban, J. E. Karel Prášek, JUDr. Adolf Stránský, Vlast. Tuzar, Frant. Udržal. Podepsané strany přejímají záruky, že úmluvy tímto učiněné budou přesně dodržovány.

Československá strana agrární: Ant. Švehla, Frant. Do-
stál, JUDr. Karel Viškovský, Fr. Staněk, Frant. Udržal, Kuneš Sonn-
tag, Frant. Zíka.

Československá sociálně-demokratická strana děl-
nická: Ant. Němec, Vlast. Tuzar, Dr. Bohumír Šmeral.

Národní strana svobodomyšlná: Ing. B. Bečka, J. E.
Frant. Fiedler, Jindřich G. Maštálka, Dr. Z. Tobačka.

Strana národní: JUDr. Karel Matuš.

Strana národně-sociální: Dr. Otokar Hübschmann, Václav
Rejmon.

Česká spojená strana katolická: Prof. Dr. J. Kordáč.
Lidová strana pokroková na Moravě: Dr. Ad. Stránský.

Československá strana křesťansko-sociální: Prof. Dr.
J. Sráamek, předsedící zemského výboru.

Moravská strana katolicko-národní: Dr. M. Hruban.

Ani „Český Svaz“, ani „Národní Výbor“ z r. 1916 nesoustředil
všech poslancův a stran; strana státoprávně pokroková (svým zástup-
cem drem Ant. Hajnem) a po té česká strana pokroková (svým zástup-
cem drem Přem. Sámalem) podpisy na povolání odepřely; po-
slanci státoprávně pokrokoví (Kalina a Prunar) přistoupili v „Českému
Svazu“ teprve utvořením „Státoprávního Klubu“ na radě říšské.

Roku 1918 po dlouhých vyjednáváních, když se byla dříve vytvořila Česká
státoprávní demokracie, utvořil se nově „Národní výbor“; byl obelán všemi
stranami (až na sociálně demokratickou stranu centralistickou) na základě
zv. klíče, jemuž základem byly volby do říšské rady r. 1911. Přes protest
České státoprávní demokracie a proti ní uznaly ostatní strany i zlomek
bývalé české strany pokrokové, která spoliuvolivši Českou státoprávní
demokracii, přestala jako strana existovati.

Národu československému!

Z rozhodnutí politických stran, představujících jednotnou po-
litickou vůli všeho národa našeho, vstupuje dnes v život Národ-
ní výbor československý.

Bezměrná tíha doby a společná starost o další osudy národa
našeho spojila nás ve společný orgán všénárodní.

Poslání Národního výboru československého jest dáno pří-
kazem této doby: V soustavné práci shromažďovati, pořádati a
vésti všechny veliké duševní, morální a hmotné síly v národě
k dosazení toho, co jest nejsvětějším, nezadatelným právem kaž-
dého národa a co nemůže a nebude odpíráno také národu našemu:
právo sebeurčení v samostatném, demokratickém
státě československém s vlastní správou ve vlast-
ním domě a pod vlastní svrchovaností.

Národní výbor chce býti tlumočnickem této skutečné vůle ná-
roda a vykonavatelem všech společných, historických prohlášení
jeho poselstva, vyvrcholených ve slavném slibu dne 13. dubna 1918.

Práce naše nebude snadná ani lehká. Velikým protiventvím
bude nám ještě projítí a veliké zkoušky bude nám ještě podstoupiti.
Ale žádné svízele nejsou s to, aby mohly postup národa zastaviti.

V plné vzájemné dohodě s poselstvím naším a se vším kulturním
a hospodářským světem českým bude Národní výbor českoslo-
venský věrně plniti přetěžké a nevýslovně zodpovědné úkoly své,
aby před svědomím národa a jeho dějinami mohlo býti dle pravdy
vysloveno, že jsme pro budoucnost národa našeho vykonali vše,
co bylo v lidských našich silách.

Bezpříkladné období dějin světových nechť najde proto na
místech svých všechny muže a ženy národa československého,
odhodlané ke každé vzájemné pomoci, prodchnuté duchem bratrství
ve všem utrpení dnešních strašných dnů a připravené ke všem obě-
tem, jež společná věc národa nám uloží.

My víme, že za Národním výborem československým stojí celý
národ náš jako jedolitá ocelová hradba. A prodchnutí radostí
nad velikým politickým činem, jímž byl Národní výbor vyvolán
k životu a práci, plní důvěry ve vítězství věci naší společné, obra-
cáme se dnes k celému národu československému s vroucí výzvou,
aby podepřel práci naši všemi svými silami, aby poslušen byl všech
příkazů společné kázně a pevně i odhodlaně šel za tím, co jest
cílem naším společným.

Buď pozdraven, drahý národe náš! Svou silou jsi povstal z
hrobu staletí, — svou silou staneš na světle světa v kruhu svobod-
ných národů budoucího osvobozeného a kulturního lidstva!

Předsednictvo Národního výboru:

Dr. Karel Kramář, předseda. Antonín Švehla, místopředseda.
Václav Klofáč, místopředseda. Dr. František Soukup, jednatel.

Členové Národního výboru:

Rudolf Bechyně (Prostějov), Dr. Jar. Brabec, Dr. Jar. Bu-
dínský (Brno), Ervín Červinka (Modřany), Cyril Dušek,
Dr. Antonín Hajn, Antonín Hampl, Gustav Haberman
(Plzeň), Dr. Jan Herben, prof. dr. Cyril Horáček, Dr.
Mořic Hruban (Olomouc), Alois Jirásek, Mons. prof. dr.
Frant. Kordač, F. V. Krejčí, prof. dr. Frant. Krejčí, J.
S. Machar, prof. dr. Frant. Mareš, Dr. Alf. Meissner, Anto-
nín Němec, Adolf Prokůpek, Dr. Alois Rašín, Dr. Josef
Scheiner, Jan Slavíček, Kuneš Sonntag (Brno), prof.
dr. Otokar Srdínko, Frant. Staněk, Jiří Stříbrný, Josef
Stivín, Mons. prof. dr. Jan Sráamek (Brno), Vlastimil Tuzar
(Videň), Frant. Udržal, Karel Vaněk (Brno), Dr. Isidor Za-
hradník, Frant. Zíka (Opava).

II.

F. MAREŠ:

Spravedlnost základ státu.

(„Národní Listy“ čís. 39. ze dne 17. února 1918.)

Národ, dospělý k sebevědomí, jakožto osoba chce vládnouti svými prostředky ke svým účelům, chce míti svůj stát a svou vládu. Prvním účelem jest vypěstovati vlastní národní osobitosť k nejvyšší její tvořivosti. To však není účelem posledním, nýbrž právě prostředkem ke tvoření hodnot, cenných všem lidem. Národ jako osoba má konati dílo nadosobní hodnoty, kterým by přispěl ke sjednocení mysli u všelidskou harmonii. Není harmonie o jediném hlase; čím četnější a rozmanitější hlasy splývají v jednotu, tím nádhernější jest harmonie. Proto má každý národ pěstovati svůj hlas, svou zvláštní osobitosť, aby zvelebil všelidskou harmonii.

Život na zemi vtělil se ve hmotu-energii a usiluje podříditi hmotné děje pořádku. Pořádek odpovídá ideí, duchovému řádu. Lidské vědění jest uspořádané podle ideí, i vědění o hmotných dějích. Tyto probíhají sice po určité zákonitosti, ale podléhají všelikým náhodám, jako útvary písku na poušti. Pravidelný, geometrický útvar v tomto písku znamená stopu duchového řádu, který tu přešel poušti.

Úkol pozemského života, zavést duchový řád do hmotných dějů a obmeziti náhody, jest těžký, ale život neustává v úsilí provádět jej; neboť vzdát se ho znamenalo by nezdar života na zemi. Úkol jest přetěžký, neboť hmotná náhoda vládne nad samými počátky tělesného života. Veliká náhoda dává vzniknouti určitému jednotlivci, odepírajíc život velikému množství jiných stejně možných. Nahodile seskupují se tělesní vlohy každého jednotlivce, nahodilé jsou okolnosti, do kterých se narodí a brutální náhody ruší pořádek jeho dalšího života; a konečně smrt sama jest brutální náhodou. Pozemský život jest spřežení duchového s tělesným, řádu s náhodami, kterýmž spřežením život trpí; a proto neustane usilovat o to, aby opanoval v tomto životě duchový řád.

Tělesní vývoj směřuje k utváření jednotlivců co nejvíce rozlišených. Přírodní pud k individualisaci nabádá odlišovat se od jiných, dodávat si zvláštního vzhledu, imponovat jiným, povýšit se nad ně a podrobit si je. Tento přírodní pud sebezachování zdá se jediným cílem života, a zvrátá aspoň. Avšak člověk ví o smrti a z té může poznati, že cíl života jest nadindividuální. U člověka pud sebezachování jest podřízen pudu společenskému; neboť člověk není možný jako osamocený jednatel; mohl povstát a vyvinout se jen ve společnosti; je bezbranný a pomoci potřebný. U člověka přirozený egoism rozšiřuje se v altruism. Každý má pěstovati sebe v zájmu všech, má milovati bližní jako sebe. Člověk není vyzbrojen zuby a drápy jako šelma, krvavý zápas není lidská věc. Lidský život je nevinný jen na základě vzájemnosti, jen ve společnosti podle duchového řádu. Lidská řeč je tu hlavním nástrojem, zřízeným ze spřežení duchového s tělesným. Slovo spojuje duchově všechny lidi, bývalé i budoucí; jím trvají dějiny v přítomnosti, jím zachovává se a roste vědění. Tělesně rozlišuje se lidská řeč v rozmanité jazyky; duchově jest jedná, odpovídající jednomu duchovému řádu platnému všem lidem. Tělesní vývoj tvoří rozdíly podle všelikých náhod. Duchový řád však vyrovnává a sjednocuje. Jeden jest řád lidského myšlení, jeden rozum a jedna logika; a jeden řád lidského citění, jedna ethika. Je-li pokrok v lidské společnosti? Obmezila již znatelně brutální náhody duchovým řádem? Pokroku ovšem není ve zlepšení duchového řádu: ten trvá nezávisle na lidském pachtění; nejsme moudřejší, než byli staří. Ale brutální náhody jsou značně obmezeny a duchový řád uveden v platnost. Není otroctví, nepálí se čarodějnice, není soudního mučení. Zápas duchového řádu s brutálními náhodami jest velmi těžký a zdoluhavý a vítězství řádu není možné bez velkého utrpení.

Pozemský život nemůže být zařízen čistě podle duchového řádu, neboť je zřízen tělesností, podléhající náhodám. Tělesnost má potřeby, k jejichž opatření třeba práce. Práce třeba rozdělit, vytvořiti zvláštní orgány se zvláštní výkonností. Lidská společnost rozlišila se přírodním vývojem v kasty, stavy, třídy, podle rodových náhodilostí. Tyto přirozené rozdíly a nerovnosti mezi lidmi mají býti duchovým řádem obmezeny na nezbytnou míru, podmíněnou tělesností. Všichni lidé jsou si rovni podle duchového řádu, pokud jej uznávají a zachovávají. Mimo práci, nezbytnou potřebám tělesnosti, každý dělník jest osoba, člen duchového řádu, ve kterém jsou si všichni rovni důstojností, zcela rozdílnou od nahodilých urovností. Zevnější odznaky, ukazující na nerovnost lidí podle tělesných náhodilostí, pozbyvají významu. Kabát již nedělá člověka. Duchový rozvoj společnosti pozná se podle vážnosti, s jakou oceňuje rozdíly mezi lidmi a jejich zevnější odznaky: jaké vážnosti se v ní těší uniforma.

Uváděti v platnost duchový řád v lidské společnosti, obmezovati brutální náhody, vyrovnávati nahodilé rozdíly a nerovnosti, jest konati spravedlnost. Duchový řád není jen rozumový, nýbrž též citový. Spravedlnost nemá jej odměřovat a odvažovat podle rozumu, vylučujíc všechn cit; tak způsobovala by nové křivdy. Ideál spravedlnosti, spravedlnost božská je vždy spojena s milosrdenstvím. Není spravedlnosti bez soucitu a sympatie. Spravedlivý v cítí se v mysl druhého a nalezne cestu k ospravedlnění a usmíření; a to jest cílem spravedlnosti, ne trest.

Dobré jest, co jest podle duchového řádu a v souhlase se všelidskou harmonií. Zlé, co ruší tuto harmonii. Zlé jest sobectví, spatřující ve své individualitě poslední účel, požadující a vymáhající oběti od jiných, ale samo neobětující nic pro jiné. Zlý jest klam individualismu, jehož ani smrt nenapraví, poněvadž vidí umírat jen jiné a na sebe smrti nevztahuje. Tento klamný individualism osobuje si práva a nutí jiné zachovávat je na vlastní úkor. Právo moci, založené na tělesnosti a brutální síle proti duchovému řádu, nezavazuje nikoho mravně; proto není zrada na něm, ana zrada předpokládá mravní závaznost. Avšak právo moci, založeno jsouc na náhodách, brutální tělesnosti, má vratký základ. Na silného ozbrojence přijde silnější, podle evangelia.

Dobré právo je, co jsou všichni mravně zavázáni zachovávatí vůči jednomu každému, třeba i toho nepožadoval. Jeho základem jest duchový řád, povznesený nad náhody tělesnosti. Dobré právo nemůže býti zničeno žádnou mocí a potlačené dojde platnosti neustálým úsilím života podřídití brutální náhody duchovému řádu. Dobré právo může zaniknouti jen se životem a jeho zánik znamenal by nezdar života vůbec.

Žádný jednatel ani národ neobstojí osamocený. A přece i národ může býti sveden klamem individualismu, že sebe pokládá za nejlepšího, povyšuje se nade všechny a má za své právo podrobit si je. K tomu svádí zvláště štěstí brutálních náhod. Národní sobectví, „chauvinism“ není láska, nýbrž pýcha, nevidí vlastních vad, jimiž je zatížen všechn život a neusiluje o zdokonalování. Sobecký nacional uráží všechny jiné národy a diví se, že není u nich oblíben, vykládaje si to jejich závistí. Ruší zlým zlovukem všelidskou harmonii, což se stane na konec všem nesnesitelným, takže brutálnímu sobci nezbude než vrátit se kajícím do lidské obce a podřídit se duchovému řádu.

Český národ vyvinul se u význačnou individualitu, ale přec se neprohřešil sobectvím: nepřálo mu štěstí brutálních náhod. Jsa stále tísněn touto nepřítí, poznal záhy vysokou hodnotu všelidské harmonie, založené na duchovém řádu. Král

zvolený z jeho středu usiloval o mezinárodní společenství na základě spravedlnosti v době, kdy toho jiní ještě nemohli pochopiti. Národ, který téměř obětoval svou osobitost nad osobním účelům, má dobré právo zvelebovati tuto osobitost svými prostředky po své vůli. Dobré právo mezanikne, dokud mezanikne život a jeho úsilí, přivesti ku platnosti duchový řád. Nechť dopadnou jakkoli náhody brutálních mocí, rozbouraných klamem individualismu, života nezahubí, nýbrž vyvedou jej z těchto klamů a obrodí jeho úsilí o duchový řád.

Český národ má dobré právo na svůj stát a svou vládu. První má, druhé mu bylo vzato. Pradávný český stát nebyl založen mocí a násilím, nýbrž tvořivou činností. Jeho území tvoří zeměpisný a hospodářský celek. V tomto státě usazovali se i Němci dobrovolně; byli přijímáni jako kulturní pomocníci a popřávány jim i jejich zvláštní práva. Ale Němci, jak poznamenal Hus, uvedouce zlý obyčej, nechťi nikoliv ustoupiti, řkouce: Ist unze rech, totiž: to jest naše právo. V české povaze není osobovat si právo nad jinými a vynucovat je mocí a násilím. Česká mysl obrátila se záhy ku pravdě a otázka, sluší-li pravdy hájiti násilím, jest ryze česká. Český stát nebyl nikdy vyvrácen cizí mocí a sami jeho němečtí obyvatelé hájili jeho práv. Na straně poražených na Bílé Hoře stál Mates Thurn, na straně vítězové Vilém Slavata. Žádný český panovník nezrušil českého státu a český národ se ho nikdy nevzdal. Stát ten byl jen umlčen vládami, které si přisvojili příslušníci jiných zemí.

Obnova českého státu přinesla by velké hospodářské výhody též jeho německým obyvatelům, což mlčky jistě sami uznávají. Ale nechávají za sebe mluviti lidem rozvášněným národním chauvinismem, kteří hrozí překaziti obnovu českého státu i násilím, požadující rozdělení tohoto územního celku, ač by bylo na škodu především jeho německému obyvatelstvu. Za důvod předstírají, že by toto obyvatelstvo bylo násilně počestováno.

Pravým důvodem však jest národnostní pýcha, která nevidí vlastního nezdaru. Jak by mohli Čechové násilně provésti, čeho Němci nedovedli? Ne, Čechové nebudou opakovati nezdařených pokusů, jejichž podnikání ani není v jejich povaze. Za to však mohli by se Němci počestiti dobrovolně, nebude-li tomu bráněno státní mocí. Samo prosté rozdělení země mohlo by převésti mnoho německých obcí na českou stranu, obcí, ohrožených hospodářsky tímto rozdělením. A na celém světě nebude již lehké pyšnit se němectvím, dokud si zase nedobude úcty německá kultura.

Základem českého státu nikdy nebyly brutální moc a násilí a zvláště v budoucnosti ani býti nemohou. Základem všech států bude spravedlnost. Kultura spravedlnosti zajistí každému jeho dobré právo. Vyrovná nerovnosti a rozdíl mezi

lidmi, pocházející z tělesných náhod: rozdíl rodu a jazyka, nerovnosti z rozdělení prací, nezbytného tělesnému životu. Všem bude nezbytno pracovati, třeba i byly jejich práce různé; pracující nebudou podrobeni nepracujícím. A všichni budou si rovni důstojností mravních osob.

Duchový řád má již všeobecnou platnost mezi jednotlivci jakožto osobami; tu platí již jen dobré právo a nikomu nelze osobovat si právo mocí a násilím. Mezi státy však platí dosud moc a násilí za základ práva. Neboť dosavadní státy byly pouhé mechanismy, nebylo mezi nimi mravní závaznosti, nebyly mravně odpovědnými osobami. Odpovědný státník, zavinivší nezdařené násilí, prostě odstoupil, čímž bylo jeho odpovídání vyřízeno. Hráza této doby přesvědčila lidstvo, že stát nesmí dále býti pouhým mechanismem brutálních sil, nýbrž že má za ním státi národ jakožto odpovědná osoba, která neodstoupí ani nezemře a ručí svou cťou za užívání svých fysických sil, jako ručí člověk za pohyby svého těla. Odtud neodbytný a veškerým lidstvem uznávaný požadavek sebeurčení národů jakožto záruky, že také mezi lidskými státy má mítí platnost duchový řád. Neboť život vůbec a zvláště lidský život není pouhý mechanism.

K. STAN. SOKOL:

Přehledka padesáti let.

(„Neodvislost“ číslo 17.—18. ze dne 20. prosince 1917.)

Lidé s krátkou pamětí snadno se domnívají, že to, co vidí, jest jediné přirozeným, jediné možným, a že to, o čem neustále slyší jako o právu, skutečně jest právem. O nás Čechy se usilovně starali, abychom měli krátkou pamět. Zleva, zprava nám vykládali, jak jsme malí, abychom nevzpomněli, že jsme bývali mocnými; že jsme chudí a závislí, abychom nerozebírali doby, kdy jsme byli bohatými a skvělými; že mohou o nás a našich přáních a potřebách rozhodovati jiní, abychom si neuvědomili, že dříve jsme o nich rozhodovali výhradně samotní. A leckde se dařilo přervati pásmo české paměti. Bylať to i podkopnická práce i tlak shora; jinými hesly působilo se na dělnictvo, jinými na buržoasii; zklamáním a únavou působilo se na staré, vzletnými nadějemi na mladé. Jaký div, že pod tolikerym rafinovaným vlivem lidé slabší vůle přizpůsobovali se poměrům. Někteří ani nedospěli k tomu, aby si osvojili dlouhou pamět, aby poznali souvislost a smysl národního života. Jiní úmyslně si krátili pamět: zavírali ji před minulostí, poněvadž byla bolestnou a vyčítavou; zavírali ji před právem národa, poněvadž zdálo se jim příliš velikým na síly jeho. Někdy se i ozývaly nářky na české právo: kdybychom se ho zhostili, byly by naše kroky snad volnějšimi, a tedy ti, kteří tak houževnatě je hlásají, vlastně národu překážejí... Ale marno vše! Kdybychom byli mlčeli, byly by kameny mluvily za za nás. Byla by mluvila veleba země, kterou krácel národ lev... Bylo by mluvilo zvláštní smutné kouzlo české půdy, kterému v dobách předbřeznových podlehl i básnická duše Němce Hartmana... A ti, kdož utíkali od českého práva, že bylo příliš těžkým, poznávali s úžasem, čím více se vzdalují, že jsou slabší a bezmocnější. Bylo nutno vždy znovu vrátit se k tomu, co dává sebevědomí, jistotu, sílu, život, vrátit se k právu.

Kdy přestal samostatný český stát?

Nejpovážlivější otázka, chceme-li se ptáti, kdy právem přestal.

Své právní existence nevzdal se nikdy. Není takového právního aktu. Naopak četné nejslavnější akty dotvrzují stále jeho trvání.

Neztratil své právní existence výbojem. Ztratil — ne svou vinou — krásné země, ne však své hlavní základny. Vítěz bělohorský nemohl vládnouti tu jinak než jako panovník samostatného českého státu, sice byl by ohrozil podstatu své moci. Ani ústava pobělohorská nedala v ruce panovnické takové jakés právo, aby mohl státem nakládati jako rodinným statkem svým. Stačí vzpomenouti pragmatické sankce, nebo patentu, jímž r. 1804 zřizován byl titul císaře rakouského, abychom uvědomili si, že právní existence české samostatnosti byla neochvějnou.

Od roku 1848 počínají veliké pokusy utvořiti něco nového, něco nad českým právem a možno-li mimo české právo. Kolik bylo třeba státních převratů! Kolik oktrojů! A kolik dostavilo se nezdarů!

Ústavodárný sněm kroměřížský byl rozehnan bodáky. Oktrojována z císařské moci říšská ústava císařství Rakouského ze 4. března 1849. Nevstoupila nikdy v život. Sylvestrovskými patenty z r. 1851 prohlášena byla za zrušenou.

Nastala éra neskrývaného absolutismu. Nejsilnější pokus proti vzkríšenému mladému sebevědomí českému. Může býti absolutism pramenem práva?

Nově utvořené absolutistické Rakousko chtělo třemi směry vykonávati rozhodující vliv na vytváření poměrů: v Itálii, v Německu, na Balkáně. Byl to absolutism, který nedovedl býti nositelem životodárných ideí. Ztroskotal v Itálii. Roku 1859 poražen na lombardských bojištích a vliv v Itálii ztracen. A tím rovněž i absolutism.

Nastala éra konstituční. A pokračovalo se v pokusech. Oktrojován diplom říjnový (20. října 1860). O málo měsíců cítila se touha po tužší centralisaci a oktrojován patent únorový (26. února 1861). Ustavena byla říšská rada pro záležitosti celé říše — komíhala za odporu Maďarů a potom Čechů smutným položivotem nevědouc, je-li širší či užší říšskou radou. Ale i v té době vědělo se, že právní existence českého státu trvá. Tento pokus zcentralisovati celou říši pod německou hegemonii se nezdařil. Belcredi povitvě chtěl vrátiti se ku právním základům a vytvořiti podklad říše svobodnou dohodou. Záříjovým patentem 1865 zastavena platnost únorového patentu, jenž spolu s diplomem říjnovým měl býti předložen sněmu uherskému a chorvatskému, a dosáhne-li se dohody, že bude vyslechnuto „stejně závažné“ zdání ostatních království a zemí. O nezměnitelné právní existenci českého státu vědělo se stále. Snaha Belcrediho ztroskotala. Centralism sice podlehl. Ukázala se jeho neživotnost, když nešťastnou válkou v roce 1866 Rakousko podlehl a jeho vliv vytlačen z Německa.

Ale německví, když ztratilo vládu nad celou říší, chtělo se rozdělití s Maďary a zachrániti si polovinu. Podivné osoby vystupují v popředí, v čele jich Beust, zkrachovaný saský státník, jenž svou politikou svého saského panovníka zničil a jenž převzal úkol uspořádati vnitřní poměry rakouské, o nichž neměl potuchy.

Jednostrannou dohodou s Uhry postaveni byli všichni před hotovou událostí proti slibu záříjového patentu. „Užší“ říšská rada, která neměla k tomu oprávnění, stala se státním převratem Beustovým zastupitelstvem nového státu, ač bezejmenného.

Mohlo v něm zaniknouti české právo?

Nezapomenutelná státoprávní deklarace z 22. srpna 1868 — které dovolávali jsme se v prvním čísle našeho listu a jejíž právní anovisko jest neochvějným — vyjádřila přesvědčení českého národa.

Prazvláštní společnost, zjištná a chtivá, chtěla představovati konstituční život a dělila se o moc. Sotva kdy který systém uváděn byl v život nechtutněji a nevkusněji než dualism a počátek cislajťanského státu. Ztroskotala též. Výmnečný stav, persekuce listů neúčinkovaly. Potocki pokouší se o vyrovnání, ale na půdě prosincovky.

Český sněm hájí pevně právní půdu. Nové ministerstvo Hohenwartovo, v němž Schöffle jest hybnou silou, přikročuje ke státoprávnímu vyrovnání s národem. Královský reskript uznává státoprávní postavení. Fundamentální otázky, předem do podrobností s vládou a panovníkem smluvené, jsou památným dokladem české umírněnosti. Byla marnou. Hotové vyrovnání ztroskotalo. Maďaři báli se o svůj vliv, Němci neznají rovného práva, kde jim překáží. Slavný pokus provésti smír po těžkých křivdách, umožniti, aby byly zapominány, zlomil se.

Vědělo se, že říšská rada jest neživotná, ale měla žítí dále, až do splnění dnů. Bylo však třeba ještě státního převratu v roce 1873, jímž vyrváno právo volby sněmům, aby vůbec mohla se udržeti...

Co vytvořila říšská rada?

Prosincové zákony z r. 1867 měly oslňovati svobodomyšlností. My známe z nich v padesáti letech jen výjimečná ustanovení.

Co vytvořil velikého dualismus?

Ohlédněte se kolem, abyste uslyšeli odpověď.

Padesát let mluví k vám, padesát let zhořklých marným úsilím o rovnost, o slušné podmínky existenční. Všichni bez rozdílu jsme trpěli, všechny vrstvy národa ochuzeny byly o možnosti rozmachu a pokroku. Ale přece jsme bohatší — právě o zkušenosti těch padesáti let.

Dr. B. FRANTA:

Videň a my.

(„Národní Listy“ č. 12. ze dne 13. ledna 1918.)

Těžko lze naléztí příklad, že by značně početný národ, jako je náš, jehož vyspělost v tolika oborech uznána je ve světě, jehož říše byla kdysi těžištěm střední Evropy, byl tak dlouho ovládán jiným národem, který v říši byl vždy menšinou. Osud Polsky byl také nešťastný, ale jiný. Tam národ rozdělený do tří říší dostal se všude do velké početní menšiny, ale v jedné říši dovedl si přece vybudovati dosti samostatnosti, mnoho vlivu. U nás bylo jinak; žili jsme v jedné říši se slovanskou většinou a s německou menšinou, ale stále bylo ulamováno atributů moci, až konečně stali jsme se skoro hříčkou jiných.

Nezdolná vnitřní síla českého národa, práce jeho pro kulturní, hospodářskou a politickou emancipaci přivedla jej přece v postavení, že nemohl býti docela přehlížen, ale zároveň — poněvadž byl úplně ovládnán, přivedla jej tam, kde mohlo býti sil jeho využíváno pro snahy centralisační vykořisťování každého druhu. Bohaté zdroje jeho území octly se v rukou namnoze cizích, duševních sil jeho bylo namnoze využito k tomu, by synové jeho působili ve směru, který byl jen ku prospěchu jeho protivníků. Celá státní správa, vyjímajíc někdy řídicí jednotlivce, kteří však třeba postaveni na nejpřednější místa, neměli proti duchu její nikdy tolik síly, aby zamezili stálé škody systému, byla ode dávna zařízena tak, že proti vůli vídeňských státníků a celé mocné byrokracie nemohly nikdy proniknouti myšlenky v lepší osud a žití českého národa. A bylo to dříve lehké, uspokojití myslí národa našeho; jen zarputilost, nepřátelství zamezilo tomu, co vídeňští „státníci“ dnes by rádi přijímali.

Vše dařilo se neobyčejně dobře, a každá nová generace řídicích lidí vídeňských nalezla příznivější poměry pro své úmysly.

A když nešlo to po dobrém, bylo užito moci. Poměry byly upravovány nařízením, ba i zákony, usnesenými proti vůli i votu českého národa. Marně bylo poukazováno na politická práva země, marné bylo úsilí po nápravě. Byl to boj dlouhý, úporný,

a vídeňští státníci měli času dosti, by se vzpamatovali. Neučinili tak, naopak stále svírali okruh, stále okosovali politická práva českého národa, nevědouce ve svém zaslepení, že jejich úsilí neprospívá státu, že oslabuje a podlamuje sám základ jeho.

Vídeňské kruhy hrozily se vždy českého samostatného žití, i takového, jak si je představovaly generace před námi. Český národ nebyl by politicky, kulturně, hospodářsky ovládán z Vídně; poplatnost Vídně by neobyčejně klesla, statisíce českých lidí neodnárodňovaly by se, ze státních rozpočtů nemohly by se věnovati stále miliardy příslušníkům německým, Vídeň, která staletí žila z nás, z naší práce, pšle, hospodářské zdatnosti, stala by se chudší, Praha, nenáviděná Praha stala by se novým středem mocného, samostatného hospodářského a kulturního života silného národa, jenž přirozeně by se mohutně rozvíjel. Jaké byly by tu změněné poměry již za jedinou generaci!

Celou správu našeho žití vzali nám páni vídeňští, řídí také kulturní politiku ve svém pojetí, brzdi požadavky kulturní v rozpětí, zřizují zbytečné vysoké školy pro nepatrné množství Němců na východě říše, odpirajíce nám nutné, vykonávají s Maďary za český národ celou hospodářskou politiku tak, aby nemohl uplatnití své síly, zacházejí s Čechy ve Slezsku asi tak, jako se Slovinci v Kraňsku, Maďari pak se Slováky tak, jako Němci venku s poznaňskými Poláky.

Může býti mezi námi někdo, kdo netoužil by po změně, kdo nebyl by pro náš samostatný český život, kdy napravovati se budou křivdy minulosti, k jichž nápravě nebude nikdy vůle ve Vídni a Pešti? Může býti mezi námi někdo, kdo chtěl by zachovati poměry, jež ponižují každý národ, byt byl mnohem menší nás? Národ, který staletí řídil si své osudy sám, národ, jehož stát, kterého je stále představitelem, nepozbyl nikdy, žádným skutkem své právní samostatnosti? Žádný panovník nesáhl na právní samostatnost jeho; změny byly vnitřní, ústavní, ale právní povaha státu nebyla tím změněna.

A nyní, k tomu, počíná se uplatňovati ve světě zásada, ke které jsme se znali dávno, zásada sebeurčení všech národů. Bývalá představa o státu, myšlénka o ovládnání národů zmizela již u velké většiny obyvatelstva země, a zmizí i v brzku u opozděných diplomatů. Každý národ má právo ovládati se sám a ne býti ovládán jiným; osud každého národa bude v budoucnosti dán do jeho rukou. Zásady opravdové demokracie, vůdčí myšlénky o uplatnění se národů v budoucnosti světa jsou na postupu; může je zadržeti hrabě Czernin? Nikoli.

Dr. J. METELKA:

Národnostní poměry v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených, bez Haliče.

(„Národ“ č. 1.—2. ze dne 8. března 1917.)

Při soupisu lidu ze dne 31. prosince 1910 napočteno se v Předlitavsku (Oesterreichische Statistik, Nové řady I. svazek, 1. sešit, ve Vídni 1912) nehledíc k dodatečným opravám (Allgemeines Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Oesterreichs, ve Vídni 1915), které zvyšují celkový počet jen o 201 duši, vůbec 28,571.934 obyvatelů. Podle nařízení ministerstva vnitra o tomto soupisu, vydaného dne 20. srpna 1910, říš. zák. č. 148, jehož 17. odstavec předpisuje ve smyslu předchozích všeobecných soupisů lidu rozlišiti domácí obyvatelstvo obcovací řečí v 9 jazykových skupin, a to německou, česko-moravsko-slovenskou, polskou, rusínskou, slovinskou, srbocharvátskou, italsko-ladinskou, rumunskou a maďarskou, bylo po té stránce přihlíženo pouze ku příslušníkům království a zemí v říšské radě zastoupených. Byli tedy z těchto „národnostních“ počtů, při nichž arci „obcovací řeč“, jak i správní soudní dvůr mnohokrát ve svých nálezech, zejména při menšinových školách, prohlásil, není nikterak výstižným znakem národnosti, vyloučení všichni cizinci, za jaké se také pokládají příslušníci zemí koruny uherské. Takových bylo r. 1910 vůbec 608.062 (z Uherska 301.088, z Německa 126.393, z Ruska 40.587 atd.), tak že obcovací řeč zůstala dělidlem při 27,963.872 obyvatelích „rakouských“. Z těch pak připadalo na jednotlivé národnosti prostými a poměrnými (z 1000) číslly:

Němce	9,950.266	355.83 ‰
Čechy (Moravany a Slováky*)	6,435.983	230.15 „
Poláky	4,967.984	177.66 „
Rusíny	3,518.854	125.84 „
Slovince	1,252.940	44.81 „

*) Jen do zemí předlitavských příslušné, uherští jsou „cizinci“.

Srbocharváty*)	783.334	28'01 "
Italy a Ladiny	768.422	27'48 "
Rumuny*)	275.115	9'83 "
Maďary*)	10.974	0'39 "

Kdyby zástupci Haliče byli podle přání německého „Verbandu“ naprosto vyloučeni z říšské rady, odpadlo by z těchto počtů vůbec 8,025.421 lidí a podle obcovací řeči 7,980.477, a to 4,672.500 Poláků, 3,208.092 Rusínů, 90.114 Němců (z nich 25.631 Israelitů), 8.718 Čechů, 740 Rumunů, 144 Slovinců, 104 Maďarů, 44 Srbocharvátů a 21 Italův, i jevíly by se ve zbylých 20,546.714 obyvatelích mezi 19,983.395 podle obcovací řeči tříděnými prostě a poměrné počty vzhledem k říšské radě takto:

Němci	9,860.152	493'42 ‰
Češi	6,427.265	321'63 "
Slovinci	1,252.796	62'69 "
Srbocharvátí	783.290	39'20 "
Italové	768.401	38'45 "
Rusíni	310.762	15'55 "
Poláci	295.484	14'79 "
Rumuni	274.375	13'73 "
Maďarů	10.870	0'54 "

Zádné z původních, ani z těchto po výluce Haliče odvozených čísel nepodává ovšem pravého obrazu o národnostních poměrech v naší říši, poněvadž obcovací řeč není pro něj náležitým podkladem. Tak vyznává a horší se na zkreslenou skutečnost po té stránce sám úřední výklad c. k. ústřední statistické komise v odstavci VIII. uvedeného již svazku Oesterr. Statistik (str. 58*—59*), kde se zejména ukazuje na neobyčejný přesun národnostních čísel v Terstu, vzešlý ve prospěch Slovinců z revise, nařízené, jak známo, popudem zvěčnělého následníka trůnu Františka Ferdinanda z Este.

Čím menší počet, z něhož se poměrná čísla vypočítávají, tím větší jest ovšem nepřesnost, vzcházející z nesprávného základu „národnostního“ soupisu: značné odchylky od skutečnosti při 28 milionech všeho obyvatelstva rakouského stávají se při 20 milionech jeho bez Haliče ještě značnějšími. Ztráty do set tisíců jdoucí, vzniklé zvláště Čechům a Slovincům, musily by se tedy správným soupisem dokonale vyšetřiti, aby se směly dělati bezpečné závěry o síle jednotlivých národů v říši. Mimo tento přímnožek bylo by od Němcův odlišiti ještě jinou nemalou cizonárodní příměs: Židy. Zbýváť jich sice z 1,229.923 (1,313.635 všech — 83.712 cizinců), kteří se obcovací řečí musili

*) Jen do zemí předlitavských příslušné, uherští jsou „cizinci“.

jako příslušníci rakouští přiznati k některému z 9 jazyků při soupisu lidu přípustných, po odečtení haličských (855.639, z nich 808.327 „Poláků“, 25.631 „Němců“, 21.513 „Rusínů“ a 168 jiných) v ostatních královstvích a zemích na říšské radě zastoupených toliko 374.284, ale z těch se k obcovací řeči německé r. 1910 přihlásilo 314.350, kdežto k české jen 50.670. Aby se tedy vystihl ryzí kmen německý, dlužno z počtu Němcův odpočítati na Židy (mimohaličské) 3.19% a na „příbrané“ Slovincy aspoň 5%. Kdyby se procenta Němcův v rakouské oblasti mimo Halič (49.34) takto po pravdě upravila, klesla by na 41%. Než i bez této zajisté mírné úpravy se poměrné číslo jejich nepne ani na polovinu všech národností rakouských, což jim arci nevadí, aby se nedomáhali nadpráví nad ostatními, jako činili, když i s Haličí měli pouze 35.58%.

Při menším celkovém počtu obyvatelstva — bez Haliče — povznášejí se — kromě Polákův a Rusínův — arci také všechna poměrná čísla jednotlivých národů slovanských a ostatních. Poměr Čechů zlepšuje se z necelé čtvrtiny (23.02%) téměř na třetinu (32.16%), když se ani nepřipočte několikaprocentní ztráta naše v zemích českých a v Dolních Rakousích. Se Slovinci (6.27%), Srbocharváty (3.92%), s Rusíny, zbylými hlavně v Bukovině (1.56%), a s Poláky ve Slezsku, v Bukovině a na Moravě (1.48%) vyrovnáváme se 45.39 procenty skoro Němcům, jež vlastně Slované převyšují, poněvadž pravých Němců je nejvýše 41% a Slovanům dlužno nad to započítati aspoň pětiprocentní ztráty jich z obcovací řeči. Tak činí Slované i v nové „říšskoradské“ oblasti i bez Románův: Italův (3.85%) a Rumunův (1.37%) a bez bukovinských Maďarů (0.05%) nadpoloviční většinu (50.39%), třeba byla proti dřívější (60.65%) ztencena. A většina tato mohla by se přes nepřiměřený národnostně řád volební uplatniti na říšské radě výrazněji než dosud, ježto tam Poláci a Rusíni postupovali často cestami, které se sbíhaly s německými a křižovaly se směry ostatních Slovanů. Ze by jí při náležitém vedení nebylo lze přes různé „předpoklady“ ochromiti, je naše pevně přesvědčení.

V. DVORSKÝ:

Hranice českého území.

(„Národ“ č. 19. ze dne 9. srpna 1917.)

Národ je živé ústrojenství pevně spjaté s územím, z něhož vrostlo a na němž žije. Není právní konstrukcí, která se rozsypá v niveč nějakou novellou k zákoníku. Ve svém vývoji a ústupu podléhá týmž velkým zákonitostem jako veškeré ostatní dění na povrchu zemském. Ovšem, že mohou býti vymyšleny formule, které jim odporují, a udržovati se po dlouhý čas na škodu veškerenstva jako se v lékařství pouštívalo žilou a dosud je hájena pověra o škodlivosti průvanu. Ale posléze se ukáže jejich nesmyslnost a mizí, jsouce leda ve vzpomínce předmětem posměchu nových generací. Správnou je pouze ta politika, která hledá nápravu v poznaných zákonitostech právě tak jako lékař předpisuje diabetikovi Grahamův chléb a nikoliv hojnou dávku cukru. Jinými slovy, v politice, která chce prospěti veškerenstvu — a ne pouze jednomu národu — je nutna poctivá vědecká metoda.

Východní hranice usedlých národů evropského typu je na střední Volze, středním Donu, na Manyči a v pramenné oblasti Kumy. Každý národ na západ od této linie až k okeánu Atlantskému má vlastní území, vykazující zvláštní krajinné znaky a vymezené význačnými tvary povrchovými. Ani jedinou výjimku z tohoto zákona nelze stanovit. Takováto význačná území mají i zbytky vyhynuvších národů, které cítěním splynuly s národem zaujímavším největší část jejich bývalých sídel (Keltové v Bretagni, Walesu a Skotsku, Baskové, Raetorománi, Furlanci), i ty, které nesplynuly (Lužičtí Srbové).

Rozeznáváme pak v Evropě tyto typy národních území: 1. ryze ostrovní (Angličané, Irové), 2. ostrovní a poloostrovní (Dánové, Řekové), 3. poloostrovní s podružnými ostrovy (Vlaši, Španělové, Švédové, Norové, též však Finové a Estové), 4. transkontinentální, přepínající pevninu od moře k moři (Francouzi, Rusové), 5. při ústí řek do moře (Nizozemci, Portugalci, Albánci),

6. poříční s ústím do moře (Dolnoněmci, Poláci, Litevci, Lotyšši), 7. poříční bez ústí do moře (Maďaři), 8. rozvodní (Středoněmci, Hornoněmci, Čechové se Slováky, Srbochorvaté se Slovinci, Bulhaři, Rumuni).

České národní území zaujímá 1. celou uzavřenou pramennou oblast Labe, obou Nis, Popradu a Hernadu, 2. horní pramennou oblast otevřeného úvodí Odry a Visly, 3. celé úvodí veškerých významnějších přítoků dunajských (po levém břehu) od ohebu Řezenského k Vácovskému. Z velkých evropských rozvodí ovládá české území úplně rozvodí odersko-dunajské, nízkou část rozvodí labsko-dunajského (Českomoravskou vysočinu) a částí rozvodní krajiny viselsko-dunajské. Ostatek rozvodí labsko-dunajského a viselsko-dunajského jakož i část hlavního rozvodí labsko-oderského jsou mu hranicí. Již z uvedeného je patrné, že celé české území má jednotný, geografický význačný ráz. Tato význačnost sesiluje se ještě tím, že na severu, východě a z největší části i na jihu sousedí české území s národními oblastmi typu zcela jiného, poříčního, jak lze jasně viděti na kterékoli horopisné mapě Evropy. To platí o území saském, pruském, polském a maďarském. Pouze na jihozápadě se rozkládá rozvodní území středo- a hornoněmecké, které vykazuje (hlavně v Durynsku a Bavorsku) některé podobnosti s rozvodním charakterem území českého, je však od něho odděleno dokonalou horskou hranicí šumavskou.

České národní území je na všech stranách, kde se stýká s jednotlivými oblastmi jiných národů, přesně ohraničeno tvary povrchovými, výraznými netoliko snad na mapě, nýbrž účinkujícími v životě jakožto meze systémů dopravních. Na jihozápadě je hranice českého národního území totožná s hornorakouskou a bavorskou hranicí království Českého, kteráž je znamenitou hranicí rozvodní mezi Labem a Dunajem. Jdeme-li od Šumavy a Českého Lesa do vnitra Čech, nenajdeme nikde povrchového tvaru, k němuž by se dala připnouti hranice prakticky upotřebitelná. Pouze na severním konci bavorské hranice nastává značnější úchylka od rozvodní čáry tím, že pramenná Oblast Ohře náleží k Bavorsku. Je to způsobeno přílišným vychýlením se oblouku Smrčin k západu za současného souběhu několika rozvodních čar, hlavních: labsko-dunajské a labsko-rýnské a vedlejší mezi labskými přítoky Ohří a Sálou. Úchylka je odůvodněna (podobně jako zase opačná příslušnost horní Nisy k území českému) jednak uzavřeným rázem horní pramenné oblasti Ohře, jednak tím, že dnešní hranice dospívá takto krátkou cestou k rozvodí hor Halštrovských. Zde větší část výběžku Ašského, ač politicky příslušná k Čechám, leží mimo geografickou oblast českou. Rozvodím halštrovským počíná se severozápadní hranice

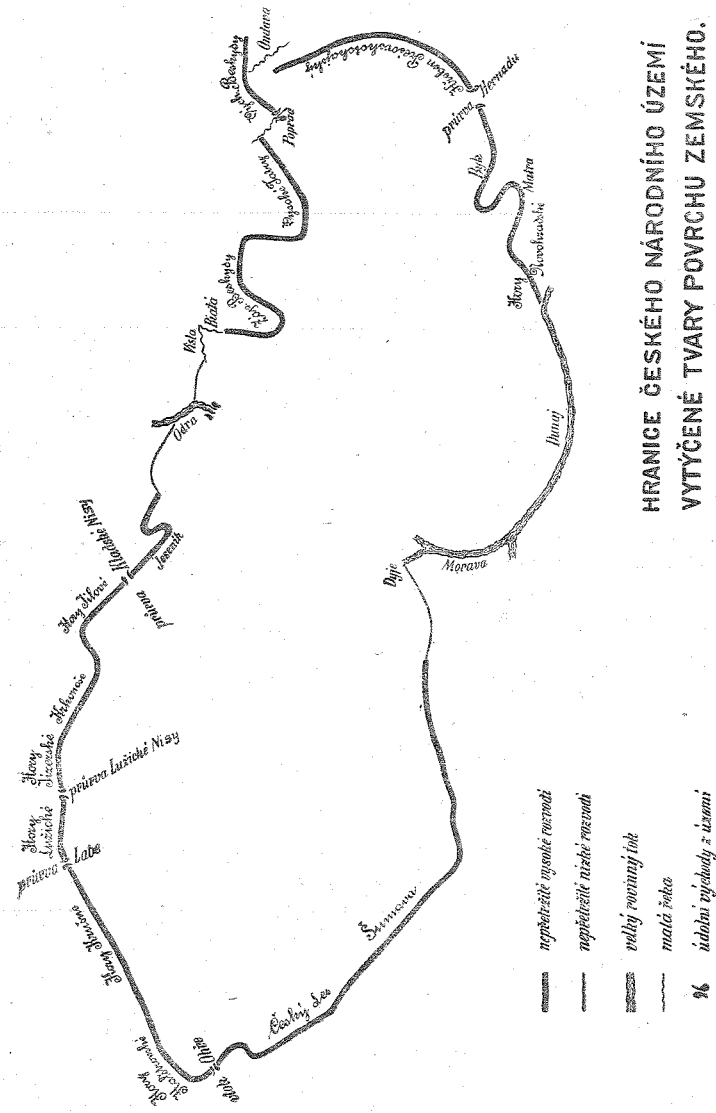
českého území, která je totožna s krušnohorskou hranicí království Českého. Krušnohorská hranice připíná se k rozvodní čáře skoro ještě dokonaleji než šumavská. Na jih od ní není nikde význačného mezníku. Hory Doupovské a České Středohoří leží daleko od sebe, odděleny širokou a nízkou krajinou na Ohři; netvoří ani samy ani ve spojení s Císařským Lesem jednotné rozvodní čáry. Jsou v celku nízké a skládají se z vyvětlých kuželů namnoze navzájem nesouvislých, takže jsou snadno přístupny. Patřily vždy k nitru Čech, jak označuje český i německý název: Středohoří, Mittelgebirge. Naproti tomu Krušné Hory jsou vysoká, nepřetržitá rozvodní hradba.

Krátká severní hranice Českého území nesahá tak daleko jako politická hranice království. Výběžky Rumburský a Frýdlandský leží mimo geografickou oblast českou. České území je tu však vymezeno docela přesně severním rozvodím Kamenice, horami Lužickými, severním rozvodím pramenů Lužické Nisy a horami Jizerskými.

Krkonošská hranice Českého království je dokonalá hranice rozvodní a je opětně totožna s hranicí českého území. Dále na jihovýchod setkáváme se však s velkou úchylnou. Geografickou hranicí českého území je pohoří Jílové a Rychlebské, kdežto hranice království je tu zatlačena hluboko dovnitř, takže pramenná oblast Kladské Nisy byla z něho vytržena. Kladsko je skoro na všech čtyřech stranách obtočeno politickými hranicemi českých zemí, s nimiž má dobré spojení v krajinách Náchodské a Králické, od pruského Slezska je odděleno mohutnou hradbou hor Jílových, má pramenný, tedy typicky český, geografický ráz a nikoli poríční jako pruské Slezsko, k němuž je politicky přičleněno. Zatlačení politické hranice v této části českého území stalo se bez viny českého národa, v době, kdy byl zbaven možnosti brániti je sám, obrana pak organisovaná z Vídně ukázala se nedostatečnou.

Vidíme tedy nejprve, že všude, kde území českého národa hraničí s jednotným územím národa německého, od východního konce hranice hornorakouské (prameny Malše), dokola až k Pradědu, jsou jeho hranicí přímočará nepřetržitá pohoří vysoká vesměs přes 1000 m, která je dokonale uzavírají, ponechávající pouze čtyři úzké údolní východy.

Rovněž hranice mezi českým a polským národním územím je dobře vyznačena tvary povrchovými. Hranice ta počíná se vysokým (nad 1000 m) hřebenem Beskyd nad prameny Bialé a je v této části totožná s hranicí Těšínska a Haliče. Obrátivši se na východ, souhlasí s pomezím Haliče a Slovenska, které jest určeno velmi přesně hlavním rozvodím viselsko-dunajským. Výjimku činí tu jen pramenná kotlina Popradu, která ač náleží k úvodí Visly, je integrující částí podtatranského Slovenska, ne-

HRANICE ČESKÉHO NÁRODNÍHO ÚZEMÍ
VYTÝČENÉ TVARY POVRCHU ZEMSKÉHO.

boť má obdobně samostatný ráz jako horní kotliny Ohře a obou Nis, o nichž byla výše zmínka, a je od Haliče oddělena velkým mezníkem Vysokých Tater. Politická hranice Uher využívá tohoto mezníku jen z části; překračuje jej a zasahuje tak do území nesporně polského. Orografická hranice Slovenska, jak po hlavním hřebenu Vysokých Tater, přes Spišskou Maguru a Turovou k Vysokým Skalkám. Dobrou hranicí je caňonovité údolí Popradu mezi Lelúchovem a Piwnicznou, jediné to údolní spojení mezi obojím územím.

Hranice národního území českého a maďarského je určena jižní a jihovýchodní hranicí Slovenska. Na základní rozdíl mezi obojím bylo již ukázáno. Slovensko nemá krajinně s nížinami uherskými žádné podobnosti. Politickogeograficky náleží téměř typu jako podunajské Bulharsko nebo Rumunsko (Valašsko), do jisté míry i téměř co Albanie. Zaujímá úvodí několika menších paralelních toků, které spějí k společné spodní denudační basi. Tato base je pak význačným mezníkem. U Albánců je to moře Jaderské, u Slováků stejně jako u Srbochorvatů, Bulharů a Rumunů tok Dunaje. Dunaj je politickogeograficky jedinečná řeka v Evropě, pravý mezinárodní tok, který nahrazuje moře. Českému národu je hraničním tokem od ústí Moravy k ústí Ipelu. Oproti velké uherské nížině je Slovensko přesně ohraničeno pásmem hor Novohradských, Matrou, Bykem a hřebenem Prešovskotokajským. Všechna tato pohoří jsou vysoká okolo 1000 m, kdežto uherská rovina na jich úpatí má výšku málo přes 90 m. Prvá tři pohoří tvoří souvislou rozvodní krajinu ipelskotiskou, hřeben Prešovskotokajský (Slánské hory) je nepřetržitá hradba mezi Hernadem a Bodrogem. Souvislost celého hraničního pásma přerušuje pouze průrva Hernadu široká necelých 15 km. Vyjdeme-li z rovin na Tise, vstoupíme v průrvě Hernadu do oblasti naprosto rozdílné, do hornatiny s pramennými kotlinami, kterou pak putujeme nepřetržitě až do dolnoněmeckého území na Labi a Odře nebo do polského na Visle. Průrva ta je vyjma hraniční cesty dunajské jediný údolní východ ze Slovenska do uherské nížiny.

Ve všech třech případech, o nichž jsme dosud mluvili, u hraniční linie od pramenů Malše k Pradědu, od pramenů Bialé k Dukle, od ústí Moravy k Slánským horám, byl to vždy styk dvou národních území geograficky odlišných a dokonale vymezených. Leč národní území nepřiléhají k sobě vždy tak těsně, nýbrž ponechávají mezi sebou mezery, oblasti to, které nejsou kolébkou žádného národa a v nichž dochází ke styku několika národních zlomků. Tak je tomu na horní Odře. V území oderském se nevyvinul samostatný národ, nýbrž dělí se o ně všichni tři sousedé, Češi, Poláci a Severoněmci. Geografické rozhraní mezi oběma posléze jmenovanými národy typu počíná je v horním Slezsku velmi neurčitě.

Naproti tomu české území je také v úvodí Odry dobře vymezeno, zachovávajíc jednotný ráz československé oblasti pramenné. I zaujímá nesporně celé úvodí Opavy, Pštiny, Ostravice a Olše a úvodí Odry až k soutoku s těmito řekami, za nímž se Odra stává tokem nížinným. Politická hranice Opavska byla tu zase zatlačena za geografickou hranici českého území. Spornou mohla by býti pouze příslušnost nejhořejší Visly. Důvod, proč ji čtáme k národnému území českému, je týž, který ji činí součástí Těšínska. Rozvodí mezi Olší a Vislou je totiž značně nižší a kratší než mezi Vislou a haličskou Solou.

Druhá taková oblast, kde nejsou hranice národních území patrné na první pohled, je přechod české massy k Podunají a Moravské pole. Sice sklon dopravní ukazoval by ve východní části na hranici dunajskou, leč dolní Morava a nejdolejší Dyje jsou velké toky rovinné, které tvoří dobrou mez českého území. V okrsku české massy dlužno počítati k českému území celé horní úvodí Lužnice a Dyje, takže hranicí je tu rozvodí mezi Dyjí na jedné a Chubou, Smědou a Šajavou na druhé straně. Třetí přechodní oblast je v kotlině Bodrogu, kde se stýkají Slováci, Rusové a Maďaři.

Až na jedinou výjimku horní Visly má tedy geografická oblast českého národa hranice zcela přesné.

Obraťme se nyní k důsledkům politickogeografickým. Již v druhém roce světové války bylo patrné, že územní zisky, jichž by některý národ nabyl v Evropě (při uzavření míru), nebudou nijak úměrný válečným obětím. V třetím roce přistoupila k tomu zásada míru bez anexí a náhrad, tedy resignace na obchodní úspěch války. Tu bylo již patrné, že politika „zvláštních“ národních zájmů selhala. Východisko zbývá pak jediné: nová politika mezinárodních zásad. Kdo není zarytým pessimistou, vidí v tom velké aktivum války. Ony nešťastné „zvláštní“ národní zájmy byly vesměs rázu soukromě prospěchového, i když se halily v předstíraný zájem státní. Konec konců směřovaly pod nejrůznějšími hesly k tomu, aby příslušníci některého národa, častěji však určitých tříd některého národa, byli lépe zaopatřeni než jiní. Proto v nich bylo tolik průhledného chytráctví a tolik rvaového rmutu.

Jakmile jsou „zvláštní“ národní zájmy překonány, ocitáme se na pevné půdě všelidských zásad, stanovených cestou vědeckou, která, nemá-li zapřít svou podstatu, musí býti střízlivá a nestranná. Je pak jisto, že nemohou trvale nabytí vrchu doktriny, kolem nichž by život národů proudil dále svým tokem, nýbrž jen zásady, založené na poznatcích empirických. Snad není zbytečno podotknouti na tomto místě, že historie a politická geografie jsou složky vyšší vědecké disciplíny biologie národů. A

víme z biologie, že boj o život své individuality a nejvýše ještě svého typu byl vševládným zákonem, dokud člověk první a jediný nevnesl do něho myšlenku spravedlnosti. Ona je skutečným pokrokem lidským; dokonalosti technické a organizační zná i zvířecí stát mravenců nebo včel.

Byla to právě německá věda (Bedřich Ratzel), která stanovila, že národ není jen skupina osob, nýbrž především také kus povrchu zemského. Každý národ v Evropě má své území zřetelně vymezené povrchovými tvary. Tu nemůže zásada mezinárodní spravedlnosti znít jinak, než aby každému národu bylo dáno, co jeho jest: svobodná správa vlastního území.

Nehledíme-li k oněm vědcům, kteří jsou dosti nestoudní, že doporučují národům návrat k zvířecí formě bezohledného boje o „zvláštní“ zájmy, které pro lepší zvuk označují za životní, staví, jak svrchu uvedeno, proti zásadě mezinárodní spravedlnosti někteří politikové většinou právnícké provenience ryze administrativní konstrukci „národnostní“ autonomie. Konstrukce ta dbá pouze skupiny osob, nikoli však jejího neodlučitelného podkladu, půdy, nedbá meznic, vytýčených tvary povrchu zemského, přezírá historicky zjištěný poznatek, že pouze ty snahy nabyly trvalého úspěchu, které byly ve shodě s tvárností území. Na místě toho dekretuje u zeleného stolu, že meze národního života jsou dány hranicí jazykovou a stojí ovšem bezradně před jejím kapriciálním průběhem, který činí nemožným zařídit dle ní administrativu. Ovšem pak není s to zjistit ani tuto hranici, neboť jsou krajiny a osady smíšené a jazykové ostrovy. I nastává odvažování národních práv na dekagramy a gramy, dle toho, sídlí-li kde 48% či 20.5% nebo jen 9.75% jinojazyčných. Ale jsou menšiny tak významné, že se jim musí přiklonit větší práva, nebo naopak tak nebezpečné, že jim nesmí být přiznána práva žádná. Pak zbývá ještě rozřešit otázku, zda mají být fixována jednou pro vždy, ať nastanou změny jakékoli, nebo mají-li se měnit každých deset let, dle toho, jak dopadne soupis nebo jak se zdaří sčítací podvody.

Všechny tyto finessy, nechvalně známé z česko-německých smířování, nemohou vést než k většímu zjitření sporů. Pro mír národů je nutno, aby byly položeny teritoriální hranice jich moci, těmi však mohou být pouze hranice národních území, jak jsou vymezeny tvary povrchovými. Předmětem kompromisů mohou být pouze ony části území, které nepatří k žádnému uzavřenému geografickému celku, tak horní část nížinné Odry nebo oblast stvku Němců, Maďarů, Slováků, Chorvátů a Slovinců jižně od Dunaje. Docela nicotnou je námitka, že hranice jazykové nesouhlasí s hranicemi národních území. Nikde v Evropě nenacházíme geografické jednotky, která by byla národ-

ním územím dvou národů. Jak v Belgii, tak ve Švýcarsku žijí na společném území jen zlomky národů, z nichž každý má své vlastní národní území jinde. Proto bylo tu možno docílit jisté harmonie. V ostatních případech nastal nesouhlas mezi hranicí jazykovou a hranicí územní tím, že některý národ pronikl na cizí území, z něhož zatlačil část národa domácího. Pravidlem setkáváme se tu s pohyby oscilačními, takže národ na jedné straně svého území ustoupil a jinde je zase sám přesahuje. Jsou i případy, že národ byl na svém území zatlačen až do jazykové menšiny. Ani tu nepozbývá práva na celé své národní území. S německé strany je dnes s nadšením uznáván nárok Irů, kteří tvoří jazykově ani 10% obyvatelstva v Irsku (srv. Kirchhoff, Länderkunde von Europa, II, 1., str. 174), na samostatnost celého ostrova, mluvícího z 90% anglicky. Tím spíše je uplatnit tuto zásadu u národa, který své území vyplňuje dvoutřetinovou a třičtvrtinovou většinou své souvislé jazykové oblasti, vedle níž se vyskytá na jeho území tucet jazykových zlomků a ostrovů navzájem bez spojitosti a pocházejících od čtyř různých národů.

Byť to bylo i místně bolestno, není jiné cesty k trvalému míru mezi evropskými národy, než aby si každý z nich spravoval svobodně a sám své národní území, vymezené tvary povrchovými, a obětoval své jazykové zlomky na územích cizích. Oprava těchto nesrovnalostí přinese každému národu svůj zisk a své oběti. Tyto ponese tím snáze, čím je početnější.

Dlužno ještě přihlídnouti k příčině, proč který národ ustoupil z části svého území a za jakých okolností se to stalo. Příčina ústupu českého národa je známa. Oddav se snahám, které doba nedovedla pochopit, nechtěje bráti za vděk kompromisem v otázkách, o nichž soudil, že pro blaho lidstva musí být rozřešeny, zneřčil se mocným tohoto světa a nejvíce své šlechtě domácího i cizího rodu. Byl zatlačen rolníky a řemeslníky jiného jazyka, jimž přízeň vrchnosti byla důležitější než žhoucí otázky lidského poslání. Dnes, kdy myšlenky, pro které český národ tolik vytrpěl, se stávají vůdčími celému lidstvu, je požadavkem dějinné spravedlnosti, aby tato křivda byla odčiněna.

Dr. ANT. HAJN:

Český stát.

(„Nár. Listy“ č. 289. ze dne 21. října 1917.)

(Dvě místa censurou vyškrtnutá podáváme pod článkem.)

V Praze, dne 20. října 1917.

Rád používám nabídnuté příležitosti, tím spíše, že Váš list zahajuje právě nový kurs. Ale Vy při své žádosti navrhuje mému péru zároveň ihned určité thema: Abych psal o českém státě. Mám rozuměti přání tomu jen věcně či smím si je vyložit trochu i osobně? Ať je tak neb onak, ať je obojí zároveň, právě toto thema odpovídá nejlépe i mému smýšlení i situaci a příležitosti chápu se tím raději.

Smýšlení mé o české státoprávní otázce bylo stále totéž, nezávislé na dočasné situaci, neboť podstata české otázky jakožto otázky státoprávní zůstávala stále touž. Byla nezávislou na porakouštění české politiky, na její maloměstskosti a na její ustrnulosti. Této její nezávislosti, této její jisté absolutnosti byli jsme si vždycky vědomi a proto jsme ubezpečovali i veřejně, že když to nebude naše vlastní politika, budou to zájmy ostatního světa, které nás přijdou jednoho dne probuditi z dřímoty a které nám ukáží, že naše místo je již dávno na areně mezinárodní, bez ohledu na to, že již po několik desetiletí zaklínáme se do šraňků vídeňské říšské rady. Dnes již víme všickni, že ten den vskutku již přišel; před válkou bylo to zřejmé v evropském tisku a v evropském seskupení, ve válce ve světovém seskupování a v evropské i světové diplomacii. Tu se konečně otevřely české oči a viděly; otevřely se i české uši a slyšely.

Svět si uvědomil poučení z dějin nové doby: že dříve musil padnouti český stát — a býval i evropskou velmocí — aby se-
1. verně od něho mohl vyrůstí stát německý, (Zabaveno.) Německá říše povstala nejen na území starých německých státův a na území dříve polském nebo francouzském, povstala také právě i na zanikání státu českého; víme zajisté, že v třicetileté válce dříve

musilo býti potlačeno povstání českých stavů, aby obohaceno bylo německé Sasko o kusy území českého státu — o obojí Lužici; víme z dějin, že centralisující, poněmčující a všeobecně zotročující systém, organisovaný a vedený z Vídně, musil v českých zemích učiniti další pokroky, aby (1742) panovník pruský mohl vrátiti české koruně a obohatiti se jejím územím kladským a slezským; posléze víme i to, že ač Vídeň nebyla si vědoma nikdy, co znamená pro její bytí svobodné české království, jeho nebezpečí pro sebe dobře si byl vědom Berlín, (Zabaveno.)

Spolu také v období t. zv. aktivní české politiky od r. 1879 byla vždycky aspoň menšina u nás, která svou dočasnou početní malost vyvažovala rozhodností a pevností v otázce státoprávní, můžeme se tudíž právem těšiti, že je aspoň kousek i české práce vlastní, aspoň kousek i české vlastní zásluhy v dnešním sevšeobecnění zásady sebeurčování národů (ač raději užívám slov: svobody národů); zásada ta jest vůdčím principem prozatím ovšem stále jen jedné válčící polovice, na jejím základě však bude pořádan celý svět, až meč bude odložen.

Česká politika od května t. r. může opětně používati tohoto vnitřního fora rady říšské k informování a k vyvinování tlaku v oboru politiky mezinárodní. Vláda sice stará se i zde poctivě, aby volnost této tribuny přestala za jejími zdmi, jmenovitě aby neproniklo z ní nic za hranice, na štěstí její úsilí je prací Sisyfovou. Zda však neroste tím více zodpovědnost českého poselstva za každé slovo, za každý telegram, za každý projev, za každé usnesení a každé hlasování? Ale i za každé zanedbání? Této zvýšené, této osudové zodpovědnosti neujde v dnešních chvílích, postupem války stále kritičtějších, ani jediný z našich poslanců, byť chtěl býti sebe skromnějším, byť byl na venek sebe nemluvnější; i pasivnost jednoho z nich nese svou osudovou zodpovědnost tím větší, že není doposud ústavní možnosti, aby mohl býti vystřídán a nahrazen. Může-li býti konečně diskuse o tom, zda a pokud práce naše na radě říšské kladně může národu prospěti v jeho zápase za státní svobodu, nemůže býti sporu nejmenšího o tom, že se tam může námi samými česká otázka těžce poškoditi.

Státoprávní prohlášení Českého Svazu ze dne 30. května 1917 dalo konečně veřejně před světem celičkým okázalý výraz tomu, čím srdce národa překypovalo, čím mysl jeho byla přeplněna hned při vypuknutí války. Slovo: Český stát stalo se rázem majetkem všenárodním, a ústa lidu doposud němá pronášela je od toho dne hlasitě po vlastech českých. Květnové prohlášení reklamovalo právo na větev slovenskou v Uhrách, ovšem s veškerým jeho územím. Slovinci chtějí se cítiti vděčnými nám za to, že jsme na ně nezapomněli ve chvíli, kdy tvoří se nová

historie národů; my zase cítíme se stejnou vděčností sílu, kterou bylo obdařeno, a výši, na kterou bylo povzneseno květnové prohlášení díky právě tomu, že jsme mohli i směli Slováky vzít po svůj bok a předstoupiti s nimi před svět ruku v ruce. Květnové prohlášení nese podpisy spolu i našich sociálně-demokratických poslanců. Mohlo-li být vůbec dojemnější, krásnější, delikátnější formy pro vyhlazení poslední stopy a poslední vzpomínky na dotyčné prohlášení poslanců jejich strany z roku 1897? Když dokonce letošní rok 1917 je jakýmsi jubilejním rokem tohoto tehdejšího jejich vstupního kroku na půdu vídeňskou? Ale co nejvíce váží, jest politický, jest mezinárodní význam faktu, že ve chvíli historické nalézá mocná část našeho dělnictva samu sebe, že nalézá i svůj národ, že slovem historičnost chvíle vskutku vycítuje a před ní se stejně pokorně jako mužně sklání. Toto vtělování se v sám organismus národa u této části našeho dělnictva učinilo další pokroky: Klub sociálně-demokratických poslanců na radě říšské změnil právě svého předsedu a jeho plzeňský orgán zaznamenává to, píše o nové orientaci a konstatuje, že „jednotnost české fronty jest již úplnou“; píše, že v „čele české politiky stojí mužové, na nichž neleží stínů politiky válečné. Síly jsou omlazeny, soustředěny.“ A volá hrdě, že „stát český, svobodný, nadaný všemi atributy svrchovanosti a samostatnosti — toť veliký cíl i socialistické politiky v národě našem!“

Přece však světla květnového prohlášení mají i své stíny — stíny dvou zřejmých kompromisů: Převaha u kompromisu prvního kloní se k Vídni, kompromis druhý zjednáán byl na úkor práva historického, zřejmě nad to a výslovně ani nejmenovaného; k tomu právo i povinnost Slováků býti s námi pod jednou státní střechou nenabylo v prohlášení organicky ladného umístění. Události se rychle střídají a vývoj věcí zrovna se žene ku předu; za kratičké čtyři měsíce od květnového prohlášení nejen názory, nýbrž i poměry na tolik už stačily se nadále vykristaliovati, že sotva by se mohla dnes ještě nazývati předčasnou naděje, že květnové prohlášení bude Svazem podrobena revisi.

Tím není vyčerpána řada taktických otázek, hlásících se v souvislosti s kampaní rady říšské. Na jihu od nás volají jihoslovanské bratří po zřízení jihoslovanského státu, na severovýchod od nás reklamují bratří polští obnovení státu polského. Že poslední stát bude bezprostředním sousedem státu českého, jest na snadě; aby susedil s ním i stát jihoslovanský, jest nejen žádoucím, jest naprosto nutností. Polský stát chce míti moře a stát jihoslovanský moře míti bude; český stát musí míti v každém případě k moři aspoň svobodný přístup a přístup nerušený, tudíž po přátelském území; i bude tak za tuto trojici slovanských států moderně pozměněno a hned také doplněno staré polské heslo

„obnovení Polsky od moře k moři“... Na to všechno nemohou naši poslanci zapomínati, už proto ne, že se na radě říšské bezprostředně stýkají s poslanci jihoslovanskými i polskými; ale vedle tohoto sousedského osobního stýkání se a nad ně jest tu souběžnost, tam přímá totožnost zájmů povahy nejen pouze taktické, nýbrž i věcné. Tím spíše jistě že vzájemné potřebné dohovory mezi nimi byly již zahájeny.

1. . . . a že nebude zabráněno hrozivé expansi tohoto dotud, pokud nebude obnoven ve středu Evropy historický stát český . . .

2. . . . a proto jej nalézáme mezi hrobaři královského reskriptu a fundamentál z r. 1871.

Přece však jen při veškerých nedostacích své politiky přispěli jsme i svým dílem k utvoření dnešní světové situace aspoň potud, pokud jsme svou kritikou a svou nespokojeností s německým centralismem vídeňským stačili a dovedli otřásti důvěrou ciziny ve spravedlnost a tím i v pevnost základů této monarchie.

JAROSLAV WERSTADT:

Duch českého státoprávnictví.

(„Neodvislost“ číslo 17.—18. ze dne 20. prosince 1917.)

(Dvě místa, censurou vyškrtnutá, připojena jsou pod článkem.)

Sedmašedesátý rok minulého století, rok zplození křiklavé národní křivdy uprostřed Evropy: rok zavedení rakousko-uherského dualismu a cislajtánské prosincovky, znamená hlubokou krizi české politiky a pronikavý obrat v české politické orientaci, jenž se ovšem připravoval již dříve, tak jako se připravovaly jeho příčiny. Je to u nás obrat od politiky rakouské k politice české, od koncepce federativního Velkorakouska ku programu českého státního práva, od „ideje státu rakouského“ k myšlence státu českého.

Z nejdůležitějších záhad, jež budou vždy lákati českého politického historika, jest otázka, proč naše politika z prvních dob politického probuzení po roce osmačtyřicátém opomíjela a zadávala českého stanoviska státoprávního, a z jakých příčin postátoprávníčila se od polovice let šedesátých a hlavně po událostech, jichž půlstoletého výročí si připomínáme. Je ovšem smutnou pravdou, že obojí ta politika skončila nezdarem; kdežto však tam byla nepřítinou neúspěchu chyba v samém základě této politiky, jejíž revoluční idealism a optimism nepočítal náležitě se skutečnými předrevolučními — i po revoluci — Rakouska, v druhém období ztroskotala reálněji založená česká politika o mocenskou převahu odpůrcův. Pohlížíme-li pak dnes na chyby a omyly, na neúspěchy a porážky české politiky minulé, zachce se nám vyznati, že i ony jsou nejen naší ranou a neštěstím, nýbrž i předností a pýchou. Šlo při tom vždy o souboj idealu s brutální mocí, práva s násilím, pokroku s reakcí, nového světa se „starým režimem“, revoluce s protirevolucí.

Duch české politiky od jejího prvního kroku na kolbiště dějin je duch moderní demokratické revoluce. Český národ obrozenec — toť český měšťák a sedlák a jeho vůdcové jsou dětmi tohoto třetího stavu. Oni myslí myšlenkou francouzských zákonodárců nového věku svobody a rovnosti občanské i národní. Vzpomeňme, že z úst českého tribuna zazněla v ústavodárném shromáždění kroměřížském nejplamennější obhajoba ústavního návrhu s jeho revoluční základní maximou: „Všeliká moc ve státě vychází z lidu.“ A bitevním heslem naší národní politiky jest: federace rovnoprávných národů. Federalism je formule zrozená z ducha demokracie; předpokládá rovnost a svobodný souhlas federovaných; jest to aplikace, použití revolučního demokratického principu na úpravu vzájemného soužití společenských jednotek vyšších: národův a států. Federalism jako demokratism je projev myšlení a cítění humanitního, nesobeckého, bratrského, je to mravně politická norma platná pro všechny a obracející se ke všem. A s tímto všeobecně oblažujícím posláním demokracie a federace, s tímto evangeliem národní svobody a rovnosti přicházeli političtí duchové čeští do drsné skutečnosti Rakouska, jež bylo pořáde jen zaslíbenou říší „ancien régime“ s jeho vrchností „z boží milosti“ a s jeho „poddanými národy“, Rakouska neznajícího než jedinou státní raison: býti spolehlivým podstavcem trůnu a — nutno-li — společným panstvím několika vyvolených národův a kast, jejichž interesy a touhy lze srovnati s aspiracemi a zájmy panovnickými.

Tak se dohodli roku 1867 Maďaři a Němci s dynastií a jako dva panští „státní národové“ podělili se o panování nad národy služebními. Byl to cynický výsměch rovnostnímu a spravedlnostnímu idealu Čechův a spravedlnost dějin opatruje si v zápětí zadostiučinění aspoň tím, že v okamžiku, který měl pro vždy se světa sprovoditi českou státoprávní myšlenku, zmocňuje se ona nejlepších českých hlav: Palacký, který ještě před 2 lety apoštoloval pro „ideu státu rakouského“, stává se nesmiřitelným českým státoprávníkem a vykládá na př. svým karlínským voličům, že „jedná se nám o to, má-li být království naše samostatným, aneb má-li zajít v něčem, co posud není známo, což zovou Cislajtanií“.

Nemilostiví soudcové české státoprávní politiky, u nichž předudek nebo zaujatost oslabovala chápací schopnosti, mluvívají se zálibou o politice šlechtické, jejíž obětí se stali občanskí vůdcové české lidové politiky, a o pouhé nekritické imitaci vzoru maďarského. Byla v tom skryta těžká výtka, že česká politika zradila své demokratické a svobodomyslné tradice. Nic nebylo falešnějšího a nespravedlivějšího než tato představa. Lze naproti tomu ukázati, že prostá logika událostí a přirozená psychologie politická vedly k českému stanovisku a boji státoprávnímu. Neboť co je přirozenějšího a logičtějšího, nežli že Čechové, vi-

douce zmarněnu a potupenu svou ideální snahu, býti zachránci a spasiteli celku, rozhodli se zachrániti a spasiti aspoň sebe? Že doživše se nejhoršího vděku za své starosti o jiné, chtějí se nadále postarati pouze o své? Že opouštějí dosavadní rakouské politické bojiště s úmyslem, uzavřítí se před světem nepřátel v pevnost svého vlastního státního bytu? Působil-li tu příklad Maďarův, odměněných tak štědře za to, že od počátku šli sobecky toliko za svým, bez ohledu na Vídeň a ostatní národy monarchie, ba bezohlední k národům spoluobyvatelům vlastního státu, nestal se proto duch naší státoprávní politiky snad maďarským anebo méně českým. Nebyl to duch aristokratismu, národního egoismu a křivdy k druhým: byl to pořad starý duch demokratický, duch práva a spravedlnosti i k nepřátelům. Uherské vyrovnání znamenalo zajisté obětování uherských národností molochovi maďarského šovinismu, kdežto součástí připravovaného českého vyrovnání byl národnostní zákon vtělující zásadu rovnoprávnosti pro Němce způsobem více než spravedlivým.

Duch české státoprávní politiky byl duchem těch, kteří ji především nesli silou svého přesvědčení a odhodlání, zápalem své víry a vznětem svých citův. Ale to byl český lid, české měšťanstvo a sedláctvo, vedené svými občanskými vůdci. Šlechta byla jen spojencem a nejvýš snad diplomaticky vůdčím činitelem našeho státoprávního zápasu, nikoli jeho hlavním představitelům a inspirátorem. „Dobou táborů“ — podle slova pamětníkovy — a nikoli dobou salonních šlechtických konventíklů jsou léta naší politiky státoprávní. A kdo nese dáil ve svém srdci státoprávní ideál, když — na krátko blízký na dosah ruky — uniká opět do dalek zdánlivě nedohledných? A kdo tak brzy se smířil s centralistickou Vídní, kdo tak zdomácněl na nové ústavní půdě prosincovky, jež „se vžívá“? Tam český lid, zde tak zvaná česká šlechta... České státní právo nebylo by se nikdy stalo tak drahou věcí českého lidu, kdyby nebylo uspokojovalo jeho životní touhy a potřeby, a kdyby nebylo heslem vyváženým z hlubokosti národních instinktův.

Přes to — jak řečeno — nerozumělo se v některých táborech předválečných Čech podstatě české státoprávní ideje a duchu české státoprávní politiky. Nařčení z feudalismu jsme již odbyli. Byly tu však dále ještě výtky, jako by historickostátoprávní program nebyl dosti moderní, pokrokový, jako by byl plodem ducha konservativního. Určité historicko-právní formy a dokumenty, dovolávající se třebas i středověku, sváděly k takovým námitkám a nedůvěře vůči obsahu, smyslu a duchu. A přece česká státoprávní myšlenka byla a jest. Vzhledem k „daným poměrům“, vzhledem k dosavadnímu stavu a k platnému politickému

řádu myšlenkou pokrokovou a revoluční par excellence. To se vidí dnes všeobecně, ale to se mohlo viděti také před 10 a 20 lety. České státoprávní úsilí bylo od počátku jedním aktem, jednou epizodou veliké národní revoluce, která v 19. století přeměňuje Evropu středověkou, Evropu „starého režimu“ v novou, moderní Evropu spořádanou podle principu národní svrchovanosti, uzákoněného v duších a svědomích Velikou Revolucí. Národové, kteří byli svrchovanými, to jest: státně samostatnými a kteří jimi ještě jsou podle psaného práva, jež bylo mocensky porušeno a znásilněno, „vyhrabávají své pergameny“ a domáhají se obnovy toho, co měli a oč byli připraveni proti právu historickému, totiž psanému a smluvenému, i proti přirozenému právu mravně kodifikovanému revolucí. České státní právo historické bylo tedy jenom českým výrazem, historicky danou formulí moderního revolučního principu národní svrchovanosti a národního sebeurčení.

Mravně povznesená politická ideologie, která mluví dnes z projevů Wilsonových nebo z poselství ruské revoluce o sebeurčení národův, ona revolučně demokratická a nacionální ideologie, která se má zítra státi dějinnou skutečností Nové Evropy, je v Čechách domácky známa, je myšlenkovou a mravní tradicí české politiky a je charakteristické a nade vše výmluvné, že se ozývá nejslavnostněji právě v době nejvytíženějšího úsilí státoprávního, rozvinutého ve spolku se šlechtou. Vezmeme-li na př. znamenitý cyklus historicko-politických statí Riegrových z r. 1860 o „Slovanech a Maďarech“, najdeme zde slovo, že „právo, jež přísluší národu, totiž právo sebeurčení, jest ze všech nejvyšším.“ Ale zvláště čtete krásné a dějinně památné české memorandum z roku 1870 proti německé anexi Elsasko-Lothrinska, podepsané mimo jiné Palackým, Riegrem a Braunerem: „Přesvědčení národa českého — praví se tu — vyslovujeme takto: Duch věku našeho rozšíří a musí rozšířiti zásady svobody a rovnosti jednotlivých osob také na rovnoprávnost a svobodné sebeurčení národů; nemůže zajisté popírat národům, čeho požaduje pro jednotlivce.“ „Právo svobodného sebeurčení národů sluší výše ceniti, kdekoli běží o přetvoření nebo nové tvoření států, než všeliké jiné, jakkoli důležité momenty a zájmy politické, ježto vesměs podrobeny jsou výkladům libovůlným.“ „Všichni národové, ať velicí, ať malí, mají rovné právo sebeurčení a osobnost jejich má stejně šetřena býti.“ „Jen zuznání rovnoprávnosti a ze vzájemné vážnosti svobodného sebeurčení všech národů může vykvéstí pravá svoboda i bratrství jejich, vykvéstí všeobecný mír a pravá lidskost.“

Takovým duchem dnešní světové revoluce byli prodchnuti politikové, kteří současně koncipovali obrněné historicko-právní

dedukce, akty a pronuciace v boji o uznání historického státního práva českého. Není-li snadno rozpoznati, že to zde byly jen prostředky a formy, kterými se vyjadřoval a uplatňoval v historicky dané situaci a v konkrétních poměrech habsburské monarchie zásadní požadavek národní svobody, revoluční princip národního sebeurčení? Také Finové na příklad se dovolávali v starém carském Rusku konstitučních slibův a státoprávních aktů monarchů petrohradských pro svůj nárok na svobodný státní život. A hle: dnes se již nedovolávají slibův a přísah, 1. smluv a „pergamenu“. (Zabaveno.)

U nás však ještě dnes můžeme čísti ve státoprávním čísle socialistické revue „Akademie“, že naše sociální demokracie podepsala v květnu letošního roku „české státní právo nejen přirozené, moderní a demokratické, ale i historické, loyální, dynastické a královské“ (Mojmír Svoboda — Josef Hudec? — ve stati „Český stát a sociální demokracie“). Naproti tomuto pojmání věcí u sociálně demokratického publicisty postavme vývody umírněného demokrata prof. Bohuše Riegra, nejlepšího znalce českých snah státoprávních: „Program státoprávní — vykládá Rieger — nebývá vždy stejně líčen a pojímán. Někdy líčí se jako zvláště dynastický, royalistický; tu zvláště korunování cení se jako manifestace vlastní státní svrchovanosti, která hlavně v zevnějším státním právu může mít svou váhu naproti tendencím velkoněmeckým, — a ten moment dnes nesmí se podceňovati. Ale s druhé strany týž program lze líčiti zase jako národní a lidový program český, a ne bez důvodu. Někdy také pokládá se za konservativní, od jiných zase za liberální; a není pochyby, že konservativci a liberálové stavěli se v jeho řady a šiky. U historické šlechty české, věrné historické právní kontinuitě, rozhodovaly více důvody historické: momenty právní a historickopolitické; u demokratů a radikálů platí zvláště moment moderní: požadavky národní a lidové, uzpůsobení a vývoj českého státu dle hesel nové doby.“ Zodpověli si nyní socialistický autor otázku, kdo že byl vždy rozhodujícím činitelem v českém snažení státoprávním — mluvili jsme o tom výše —, zodpověli si ji poctivě a dle pravdy, nebude se již klamati o pravém rázu a duchu českého úsilí o restituci historického práva státního, jež je po svém životném a praktickém významu u nás Čechů stejně moderní a demokratické jako t. zv. právo přirozené, ba ve skutečnosti revolučnější než toto, jestliže se odtud vyvozovaly pouhé krotké požadavky národně autonomistické. Státní právo historické je potud „dynastické“, že v dané situaci a době počítá s dynastií jako s politickým činitelem a druhou smluvní stranou a že tedy vychází od monarchistické formy státní. Avšak státoprávní politika je dy-

nastická v pravdě jenom u těch, jimž při ní leží na srdci v přední nebo aspoň rovné řadě zájmy dynastické a monarchické, zájmy starých mocností legitimních, tedy na př. u vysoké aristokracie, více dvorské než národní. Pro demokracii je naproti tomu snaha po uznání historického státního práva politikou národní, bojem za národní stát jakožto výraz národní suverenity a záleží jen na druhé interesované straně, je-li tato politika loyální nebo revoluční. Loyálita je poměr vzájemnosti. Národ je loyální k těm, kdož dovedou být loyální k jeho právu. Abychom osvětlili věc školským příkladem z historie: Uhři domáhali se splnění svého historického práva, „dynastického“ a „loyálního“ — sesazením dynastie a branným povstáním. A jak srovná pseudonym z „Akademie“ se svým pojetím fakt, že právě city těch, kdož nejrozhodněji reklamovali naše historické státní právo, bylo by nejméně možno označiti těmi přívlastky, které přikládá historickému právu?

Podstatným cílem českého úsilí státoprávního je český stát a vskutku teprve pochopení pro význam vlastního státu, jež drastické zkušenosti této války vpravily do poslední české hlavy, obrátily někdejší protistátoprávní Šavly na státoprávní Pavly. A nejlíbeznějším duchem českého státoprávnictví je duch demokracie a politického pokroku. Mezinárodní postavení českého státu, jeho státní forma, míra, v jaké uskuteční absolutní princip národního sebeurčení a provede poslední logické důsledky demokratických zásad — to vše záviselo a závisí na dočasných skutečnostech evropské a světové politiky. Byl to smysl pro tyto skutečnosti, byl to politický realism českého státoprávnictví, který je nutil k určitým omezením — ne zásadním, ale praktickým — v naznačených směrech, tak jako reálný politický smysl přiměl na př. vůdce našich radikálních demokratů osmačtyřicátnických, Vincence Vávru, k resignaci na republikánskou vládní formu v konkrétních poměrech tehdejších a k vyznání, že „pro národy v mocnářství rakouském, jež sice dlouho úpěli v nejtrošce nejšetrnějším stavu, ale zázračně nadchnuti jsou duchem pravé svobody i vědomí jsou si svrchovanosti své, jedině spasitelná jest monarchie demokratická, protože musí se šetřiti půdy historické, že tak jedině spojití se dá svrchovanost národa s minulostí a okolnostmi, jež násilně zvrátiti bylo by zpozdilostí.“

Bylo zdůrazňováno z tábora sociálně demokratického po letošním 30. květnu, že také státoprávní české strany revidovaly svůj hlediska a svůj program, (Zabaveno.)

1. ... Petrohradských monarchů již není, ale demokratický finský národ ještě žije a bude žít. A dnes prohlašuje svobodnou finskou republiku. Chtěl by někdo říci, že Finové dělali až do této války loyální, dynastickou politiku romanovskou?

2... zahrnující též Slováky ve svůj státoprávní požadavek a prohlašující lidovost příštího státu českého. V tomto druhém směru nebylo českému státoprávnímu potřebí pražádné „revise“. V našich představách nikdy nežil jiný český stát než lidový, demokratický. Než ani v prvním ohledu netýká se revise samotného principu, nýbrž toliko rozsahu jeho použití. Stojíc na moderním, revolučním principu národního sebeurčení, české státoprávní rozvíjí svůj princip v plné šíři v době příhodné, v době revoluční. Ti, kdož nestojí se svým programem státoprávním na této nové, moderní, revoluční půdě — t. zv. česká historická šlechta — nedovedli, nemohli, nesměli učiniti tento krok. A z ostatních našich starých státoprávníků křížovali se nad ním toliko ti, kteří při svém konservativnějším založení, při své neodvaze nebo necitlivosti politické nebyli s to, aby myslii revolučně v revoluční době.

Dnes státoprávní národ český přijímá s hlubokým pochopením nové politické skutečnosti, jež přináší světová válka ve spojení se světovou revolucí, a vyzývá z ní mezvratné důsledky. A stvoří-li jednou ve své veliké a šťastné hodině plně nezávislý, ryze občanský a to všech důsledků demokratický český stát, bude tvořiti v duchu a z ducha českého státoprávního.

Prof. Dr. JAN KAPRAS:

Sídelní město Praha.

(„Národní Listy“ č. 289. ze dne 21. října 1917.)

Tiché Hradčany nebyly vždy tak opuštěny, jako dnes. Rušný život panoval od pradávna v tomto starém sídle českých knížat a králů.

Kolem pražského hradu budovala stará knížata česká svůj stát, vzrůstající a mohutnější od generace ke generaci. Na pražském hradě stál kamenný stolec, na který dosedal nový český kníže a ujímal se vlády v českém státě. Proto bylo tolik bojů o tento symbol, jehož držba považována byla za držbu státu. Když později knížata česká stala se králi, odpadl jen starý obřad, myšlenka však zůstala. Pražský hrad a město byly nejen sídlem králů českých, nýbrž i symbolem českého státu.

Jak šířila se moc a sláva českého státu ve střední Evropě, tak vzrůstala velikost a lesk Prahy. Již za Přemysla II. a Václava II. byla Praha mocným městem, jehož význam vzrostl ještě za Jana Lucemburského, třebaž on sám mnoho v jeho zdech nevydržel a raději po rytířském zaměstnání po světě se honil. Za jeho nástupce Karla IV. stala se Praha i sídlem císařským, kam sbíhaly se cesty vši středoevropské politiky, a kde nastal ruch, rozkvět a bohatství nebývalé. — V té době je Praha nejvýznamnějším městem střední Evropy vůbec.

Pozdějším spojováním států českého s jinými státními celky a zeměmi, přesunulo se často těžiště státní ven z českých zemí, a králové čeští začali sídliti i jinde nežli v Praze. Sněm usiloval tomu zabrániti, dáváje si slibovati, že král bude sídliti v zemi. Již Ladislav Pohrobek zavazoval se tímto slibem. Že to málo pomáhalo, ukazuje Vladislav Jagellovec, který sotva stal se králem uherským, přeložil své sídlo do Uher.

Stejný slib převzal do svých volebních podmínek i Ferdinand I. Nesídlil sice trvalé v Praze, považoval však Prahu za své první sídelní město, uváděje teprve na druhém místě město Vídeň a na třetím Innsbruck (1536). Stavové a sněm neustále

usilovali o to, aby přestala stále častější a delší vláda v zemích českých hejtmany a místodržícími, a aby král podle starých slibů svých sídlil trvale v Praze. Za Rudolfa II. po roce 1583 se jim konečně dávné přání splnilo, a zase nastal v důsledku toho nebývalý rozmach Prahy, zase stala se Praha centrem politiky a tentokrát i umění.

Nástupce Rudolfův přijížděl do Prahy opět jen na krátkou dobu, ať po bitvě bělohorské stává se pobyt dvoru v Praze stále kratší a řídký. Proto také šlechta pobělohorská, cizí, nezpůsobilá přizpůsobovati se domácímu obyvatelstvu, tíhla za dvorem ze země. Praha nepřestala však býti považována za hlavní a sídelní město českého státu. Když král přijížděl do Prahy, přestávalo místodržitelství, a po celou dobu pobytu svého vládl král sám bezprostředně za pomoci kancléře a zemských úředníků.

Postupující centralismus ubíral Praze kus po kuse z jejího významu a přenášel jej za hranice, až Josef II. prohlásil jen Vídeň za „císařské královské hlavní a sídelní město“, z něhož se později (21. srpna 1806) stalo „rakouské císařské hlavní a sídelní město“.

Praze měl zůstat jen titul „královské hlavní město“. Nešlo to však hned a snadno provést, a Praha i potom vystupuje znovu a znovu jako sídelní město. Dálo se tak z příčin politických, vnitřních i zahraničních. Josef II. sám hned na počátku své vlády (1783) sídlil delší dobu na Pražském hradě, uděluje tam za velkých slavností jako český král, třebaš nekorunovaný, zahraniční česká léna. Leopold II. zve ke své korunovaci, která se bude konati „v našem sídelním městě Praze“ (1791). Při korunovaci Františkově české gubernium alespoň formálně na den vzdalo se své funkce, „protože dvorská kancelář převzala bezprostředně pod králem vedení úředních věcí“. A také v říši německé považovali Prahu napořád za sídelní město českého státu a proto stejně v starší době jako i naposledy (1792) pozvání k volbě císaře, pro českého krále určené, posílali do Prahy ke guberniu a od něho teprve šlo dále do Vídně.

A jako nezanikl ani český král, ani česká královská moc, ani český stát, třebaš vytvořujícím se názorem o jednotné nadřaděné moci císařské a o jednotném císařství zdály se býti podlomeny a kvieskovány, tak nepřestala ani Praha býti hlavním a sídelním městem českého státu.

Dr. AL. RAŠÍN:

Solidarita národa.

(„Nár. Listy“ čís. 108. ze dne 12. května 1918.)

Nad většinou stojí celek. Nad vůlí většiny vůle celku. Nad zájmem třídy, kasty velké nebo malé zájem celku. Vyšší forma je solidarita, nižší většina. Většinou mohu přivést menšinu buď k mlčení, podrobení se nebo k zoufalému odboji. Kdo nechce umlčet menšiny ani vyvolat jejího odboje, hledí docílit shody ve jménu vyššího cíle, vyšší jednotky, hledí dojít k solidaritě všech, ne shnilým kompromisem, nýbrž odložením vyplatých stranických, třídních, kastovních zájmů a názorů a uvažáním o věcech s hlediska širšího, většího celku. Solidarita je proto vyšší forma organizace nějakého celku než vláda menšiny i vláda většiny. Ona je základem snah po poměrném zastoupení, po ochraně menšin, v ní kotví idea sebeurčení malých národů. Většina značí boj proti menšině, chcete-li, vítězství nad menšinou. Je sice potřebný tento boj a tyto zápasy. Je falešná organizace, v níž by platilo neobmezené veto, líbovůle „niepozvolam“.

Jsou však v každém celku, v každém národě věci, na něž nikdo se nedívá strannicky, při nichž nerozhoduje strannický názor a převaha nýbrž dohoda.

My Čechové jako národ to dobře známe. Ústřední Matice školská, Národní Jednoty naše jsou organizace, vyplynulší ze solidarity národní a nesené touto solidaritou.

Sokolstvo, naše velikolepá organizace národní při pronikavé kázni vybudováno je na základě solidarity uvnitř i na venek. Žádné jiné vrstvení v národě na třídy, stavy, strany, nemá dojít zde výrazu, má činy určovati jen jeden velký zájem, v bratřství všech má mluvit jen národ.

Umění nízko cení tendenční projevy, strannicky a třídně vyplaté, chce vyjadřovati celkové národní snažení, národní vůli, národní cítění, nemluví o národě a přece jeho perem, štětcem, dlátem, tóny mluví národ, rozezvučí v každém srdci bez rozdílu nejjemnější struny a cizinec pozoruje a slyše projevy národního

umění cítí, že k němu nemluví jen umělec, nýbrž osobitý duch národa.

Všecko národní snažení směřuje k solidaritě. Měla by politika činiti výminku, mělo by skutečně býti jejím trvalým cílem zachovati třídní zápas, povýšiti na nedotknutelný princip pouhou vládu většiny, nikoli vládu všech? Může jen politika a politické strany vzpíratí se poznání, že vyšší formou je solidarita národa?

Ve výročí projevu českých spisovatelů třeba vzpomínat té doby. Tehda projev českých spisovatelů probudil ducha české národní solidarity. Odfoukl jako chmýří všecku třídnost, umělstky nanesené některými politiky a pod tímto elementárním tlakem lidové vůle ustoupili oficiální politikové. Mnozí rádi a ochotně, poněvadž jim promluvil projev z duše, jiní neradi, uražení opovázlivostí těch, kteří se osmělili tvrditi, že lépe slyší, jak bije srdce celého národa.

Samostatný stát československý stal se požadavkem celého národa, bez rozdílu stran, tříd a stavů, v jeho žádání i v zápasu o jeho příští zosobněna je solidarita národní, žádná strana nemůže se ho vzdáti, nemůže od boje ustoupiti.

Po dlouhé době v naší politice objevil se společný požadavek celého národa a tím také potřeba, aby solidaritě národní odpovídala politická jeho organizace.

Kdyby stát československý byl požadavkem jen jedné třídy nebo strany politické, chápal bych, že současně chce tato třída a strana vtisknouti novému státu svůj ráz. Kde však celý národ, pro svoje národní zabezpečení, svoji obranu, svůj další rozvoj žádá samostatnost, aby jako národ mohl přispěti svojí hřivnou k obohacení lidstva, kde umělec a učenec, dělník, řemeslník, průmyslník, obchodník, rolník, inteligent každý, každyčkový bez rozdílu věku a pohlaví je přesvědčen, že jen tímto samostatným státem bude položen základ k rozvoji sil jeho a tím celého národa, tam celý národ, všech 100%, má právo na přiměřený vliv na to, jak bude uspořádán jeho vytoužený ideál.

Jsem přesvědčen a dal jsem tomu několikrát již veřejně výraz, že národ bez rozdílu stran donutí všechny své vůdce, aby odložili zvláštní požadavky, aby nedělali při budování českého státu theoretické pokusy, nýbrž společnou, vážnou práci ve vzájemné dohodě vytvořili státní organizaci, způsobilou soutěže, obrany a vývoje.

A k tomu směřovati musí také všechna naše vnitřní organizace. V letech šedesátých v zápasu o český stát projevovala se solidarita národa jedinou stranou politickou slučující v sobě všechny politicky i kulturně činné muže. Dnes může jeviti se jen v pevném souručenství stran politických a všech, kdož před válkou byli zhnuseni politickými boji a byli mimo strany. V té organizaci

musí dojiti pravého projevu ne pouze vůle stran, nýbrž vůle národa. Do ní náležejí jistě všichni ti, kdož naslouchali bití srdce národa jinde než na politických schůzích. Ve válce viděli jsme jasně, že vedle oficiální politiky stran jest ještě jiný život národa, silný, mocný, pronikavý, hluboce zakotvený, a nemůžeme svoji organizaci národního souručenství založiti na předválečných stranách politických, které ve válce podlehly tak pronikavým změnám. Chceme-li dojiti ke sboru, jenž projevoval by národní vůli, ne jen vůli stran, musíme založiti organizaci národní hlouběji, musíme se ptáti, zda-li udělaly z českého lidu národ, sebevědomé sdružení s jednotným cílem, pouze politické strany, či také všichni ti, kdož vzdalující se strannického zápolení, vysoko drželi prapor národní solidarity v dobách dobrých i zlých, pracovali o jeho osobitým kulturním růstu.

Jsmo, bohudíky, již tak daleko v Čechách, že by právě národ ve všech svých složkách nechápal, že by tam, kde má býti tlumočena národní vůle, měli scházeti věrní služebníci jeho ideálu a že by mohli býti podezíráni ze strannické zaujatosti, ač celým životem dokázali, že nad třídu, stav, kastu cenili národ. Všichni máme povinnost pracovati k solidaritě stran. Ale to bylo by málo: my musíme budovati solidaritu národa.

Až přijde chvíle rozhodná, nepoloží požadavky svoje strany, nýbrž vyšší, mohutnější, mocnější činitel — národ. Hlas celého národa musí býti slyšen a vyslyšen.

F. SÍŠ:

Velezrada.

(Národní Listy čís. 1. ze dne 1. ledna 1918.)

Politikové němečtí a maďarští sjednotili se proti Čechům na jasném stanovisku: cesta, kterou nastoupil český národ, je cestou velezrády, Češi jsou velezrádci doma, a naprosto jsou velezrádci v cizině. A jsou velezrádci všichni Češi, jsou odstíny pouze v činech a v odvaze. Těmito motivy zvučí hlasitě vánoční úvahy německých a maďarských listů.

Byl nejskromnějším národem mezi národy rakouské monarchie český národ. Země české, nejbohatější a nejproduktivnější ze zemí rakouských platily deficity alpské a haličské, z českých peněz stavěly se cizí školy, cizí dráhy, živily cizí instituce, krmil nenasytiný centralismus a české země „topící se ve vlastním tuku“, hubeněly a hubeněly, mrzly chladem, který odevšad do nich vanul. Národ sloužil, poslouchal, mlčel. Dlouho mlčel. A kdykoliv promluvil, byly to bolestné výkřiky, aby mohl žít bez ponížení, aby on prvorozenec a pán této země nestál v porobě u svého kolonisty.

Byl nejbezpečnějším pilířem státu po staletí český národ. Chránil a bránil ho proti vnitřním a vnějším nepřátelům. Měl jedinou snahu, za kterou šel se zoufalou vytrvalostí, aby byly uvedeny jeho požadavky a potřeby národní v soulad se zájmy státními. A nejvíce radikální čeští politikové pronášeli právě to nejloyálnější a nejdynastičtější přání: aby národ měl svého korunovaného krále, aby vložil panovník na svou hlavu korunu svatého Václava. Byly to důkazy, že český národ chce žít v tomto státě, který historicky vytvořil a udržel, byly to důkazy, že stát, bude-li přetvořena jeho správa dle skutečných poměrů, bude-li jeho politika ve vnitřní i v zahraniční vládě vyjadřovati vůli většiny národů, že takový stát, ve kterém všichni jeho národové budou moci rozvíjet své schopnosti a najdou právo, spravedlnost, zákon, bude státem silným a mocným, neboť národové spojí s ním své vlastní životy, stotožní s ním své zájmy a blaho. A spokojenost

národů vybuduje takové tvrdé, hluboké a nepohyblivé základy, že stát bude v bezpečí proti všem násilným proměnám a převratům světovým.

To bylo ctižádostí české politiky. To nebylo ctižádostí politiky rakouských vlád. Česká politika byla nucena bránit národ proti nim. Tak bylo před válkou. Za války hůře. Ještě více bylo možno nedbatí ústavy a zákonů než za dob předválečných. Pamatujete se, jak hrozby létaly z Vídně do Čech? Pamatujete se, jak hučela pražská německá ulice, která už viděla Prahu pod svým jařmem? Pamatujete se na křiky, které nám chtěly vzít všecko — půdu i vzduch? Smyčka, která národu byla stále nasazována na hrdlo, ještě více byla stisknuta. A stavěn už byl ve Vídni oblouk vítězství, pod kterým měl projít český národ na znak svého porobení.

Národ jest klidný. Ve svém nitru hluboce cítí krvavé urážky svého citění a svých práv — a zůstává klidný. Klidu mu dodává vědomí pravdy a práva. Ví, že plní své povinnosti jako národ a že není zločinem, neuznává-li násilí za právo, hájí-li čest a bytí národní, chce-li žít životem svobodným. Není zločinem, zpívá-li celý národ píseň, která tryská z jeho duše, píseň, jásající vstříc svobodné vlasti, kde bude volně dýchat, kde bude sám hojit své rány, těšit se svými radostmi. Český lid ví, že není velezradou, když poslouchá příkazu národní mravnosti a když jde za velkou myšlenkou, která tvoří dějiny. A dějiny jdou ke svým cílům, nezastavující se u ran, které zasazují vinným i nevinným. Před třemi sty lety ubily český národ. Dnes je doba, aby mu splatily starý díuh.

Posl. Dr. AD. STRÁNSKÝ:

Odpověď na dopis.

„Nár. Listy“ čís. 350. ze dne 25. prosince 1917.)

(Tři místa censurou vyškrtnutá, připojena jsou za článkem.)

„Vysoko jsme, bratře Loudo,
zanotili písničku; dej bůh, aby-
chom ji dozpívali.“

Z Iiráskova románu.

Milý příteli Emile Čermáku, kladu-li v čelo této stati Vaše jméno odvátého českého novináře, na kterého se u nás pamatují už jen nemnozí, je to proto, že když jsem se chystal ji napsat, pocítil jsem bezděky, že odpovídám na dopis, který jste mi poslal před třemi měsíci a jehož myšlenky jsem už dříve ve vlastním nitru stokrát zpřemítal. Kdybych byl sám psal z ciziny někomu u nás doma, byl bych asi psal jinak, než Vy ze Sofije mně. Že jste se nedočkal tak dlouhé odpovědi, nebylo z nedostatku zájmu, spíše z jeho nadbytku, a že Vám ji teď dávám coram publico, vysvětlíte si sám veřejnou povahou toho zájmu a uvěříte mi, že přátelskou intimitu Vašeho zpoila nabádavého, zpoila tázavého pozdravu nestírám zbytečně. Když jsme se v Brně setkali, čtvrt sta let je tomu a víc, Vy, zanícený ctitel Masarykův, příliš mlád, než aby Vám kterési zelené allotrium nebylo nutně vyneslo špatnou známku z mravů a consilium abeundi od něho přísného, a příliš svůj, než aby to bylo zmenšilo Vaši úctu k němu, já, který v drastické škole Skřejšovského složil zkoušku zralosti tím, že z ní včas vystoupil, oba mladí a neostýchaví, víc odvahy než rozvahy v duších, ušli jsme hezký kus cesty spolu, bijíce i bití hlava nehlava v prudké vojně s oportunismem moravského politického hofratství. Vás pak zavál osud na Balkán, mne ještě dále, do vídeňského rajchsratu — (odnikud není, věřte, do Čech tak daleko jako z Vídně) — pětadvacet let neměli jsme si co říci, až jste mne překvapil vážnou, starostlivou, upřímnou epistolou na thema, které zaměstnávalo a zaměstnává politické Čechy, což

je tolik, jako celé Čechy, neboť účast širokých lidových vrstev na politickém dění je u nás dnes tak obecná, jako byla na náboženských dějích patnáctého a šestnáctého věku. Otázky Vašeho listu se dají shrnout v jednu: byl-li náš postup ve Vídni vhodný a účelný. Vy se ptáte a já říkám, že ano. Dával jsem si tu otázku úzkostlivě v době, kdy zodpovědnost byla o to větší, že pražské vedení české politiky bylo rozstrkáno po kriminálech, ale už tehda jsem si ji zodpověděl kladně a dnes, kdy zavládá nezkalený souhlas mezi pražským vedením a vídeňskými vykonavateli české politiky, jsem už prost oněch mučivých pochyb, které diktovaly Váš list, a nemate mne ani konstellace na diplomatickém nebi, jež je dnes jistě nepříznivější, než před třemi měsíci.

Neboť čím více se blíží vojenská a diplomatická partie konečné hře — a já si nejsem jist, nebude-li likvidace světového cyklonu bouřlivější, krvavější a převratnější, než jeho průběh — tím bezpečněji vím, že žádný národ „nepřidá sobě loket jeden“, že vše bude zváženo váhou dobrou a změřeno mírou spravedlivou, že žádná politika nic nespraví a nezkaží na tom, čemu jsme vyklí říkat situace, a že ve svízelné zkoušce obstojí všechny pevně skutečnosti a propadnou všechna mátožná zdání. Zorným úhlem té jistoty pozoruji, co česká delegace konala a mluvila na říšské radě, a chválím její neoportunismus, který vzbudil Vaše obavy. Řekli jsme, co chceme, a neudělali jsme nic, z čeho by bylo možno souditi, že to nechceme doopravdy. Řekli jsme, že nechceme dualismu a centralismu, a ničím jsme nezadali důslednému, činnému odporu proti oběma těmto mûrám české politiky. Řekli jsme, že nechceme žádné Cislajtanie, a nešli jsme se tedy radit s jejími poslanci o její nové úpravě, nešli jsme už do žádného předlitavského kabinetu a žádný jsme už nepodporovali. Víc jsme zatím dělat nemohli a méně dělat nesmíme. Naše nejvýmluvnější řeč byla, že s námi nebyla řeč. Dívají se po nás úkosem, jedni zlostně, druhí posměšně, jiní s krčením ramen, ale všichni cítí, že jsme svoji a jim cizí, že ani, když jsme zcela osamoceni, nejsme jejich menšina, nýbrž svůj celek, a že v hlavní věci, o které půjde, by bylo možno Čechy sníst, rozmělnit, zničit (dají-li se), ale ne přehlasovat, protože o sobě ve Vídni hlasovat ne-mechají. Nejsem zásadní odpůrce politického oportunismu, vím dobře, že radikální ideologie je s praktickou politikou neslučitelná, podporovali jsme Badeniho za kus jazykové rovnoprávnosti, od které je ještě na hony daleko k českému státnímu právu, podporovali jsme Thuna, který by byl vysoko vyhrnul knížecí obočí, kdybychom po něm byli chtěli suverenní český stát, optimistický a trpělivý dr. Kramář podporoval ještě Cautsche a Becka — oportunismus byl pěkná věc, milý příteli, a snesitelná věc, diskutabilní věc, dokud šlo o otázky etapové politiky. Jít opatrně,

zkoumat nosnost základu, než se naň postavím, volit cesty, vyhýbat a uhýbat, neplývat náklady, šetřit sil, pozorovat situaci, rozvíjet podle ní maximalistický program nebo minimalistický — dobrá; to vše mělo tehda smysl. Dnes ale nejde o přízpusobivost, nýbrž o cílevědomou vylučnost české politiky, dnes nejde o to, aby uměla otáčet na dlani, nýbrž o to, co veze, o celou českou věc jde a o to, aby ona měla a jevila svůj celý volumen, nezkrácenou prostornost, svou hmotnou neprostupnost, svůj stupeň tvrdosti, slovem, svou fysickou i mravní realitu. Dosud jsme pořád počítali my, dnes jde o to, vynutit si, aby se počítalo s námi, aby se muselo s námi počítat. K tomu je dnes zapotřebí jen chtít, ale chtít cele, dělat vše, aby bylo zřejmo, že chceme, a nedělat nic, podle čeho by se zdálo, že nechceme, že už zase počítáme, a že slevíme.

Nevidím věru onoho dilemmatu, jaké Vy stavíte: „Dopadne-li to venku tak a tak, budeme my Čechové v Rakousku přitisknuti ke zdi, dopadne-li to venku jinak, vydechneme volněji.“

Ne, milý příteli. Na všechnen způsob, ať to venku dopadne tak nebo jinak, vydechneme my Čechové volně. Německého panství nad námi už nebude, nepodřídíme-li se mu sami. To je naše společná, skálopevná víra a není to víra v zázraky: zázrak by byl, kdyby nás oklamala.

Jsem pořád ještě přesvědčen, že i styk s ruskou revolucí, k níž se hrabě Czernin přibližuje s prostoduchostí, s jakou se dotýká nevinné pacholátko ohně, i všeobecná zahraniční situace.

1. (Zabaveno.) Věřím v sjednocení srbsko-chorvatského národa stejně, jako v sjednocení Polsky a myslím, že i k nám se vláda našich věcí navrátí bez nových bojů, že našemu národu vzdejde svoboda z krve, prolité v této válce. Ale dejme tomu, že by se věci vyvinuly jinak, že by mír zase byl jen zastřeným příměřím, jako všechny míry před tím, ani v tom případě by nás tu nikdo nepřitisknul ke zdi. (Zabaveno.)

Jen ne zpět k etapové politice! Říkáte, abychom si vymohli nejdříve český nákladní list v Litovli. Ale vždyť to právě je to, že jsme dosud chtěli vymáhat nejdříve český nákladní list a šli tou stupňovitou cestou k českému státnímu právu, kdežto dnes víme, jako že dvakrát dvě jsou čtyři, že bez českého státního práva nedostane se nám ničeho, ani českého nákladního listu v Litovli, nebo že nám jej chvíli budou vystavovat a přestanou, až jim trochu otrne. (Zabaveno.) Po čem celý národ prahne vši silou svého chtění, nemají jeho poslanci práva diplomaticky smlčet. Poslanci nejsou diplomati a buďme rádi, že jimi nejsou. Ostatně je dnes věc hotova, mimo debatu a spor, kostky jsou vrženy, litavský Rubikon překročen. Jste starý a ne špatný šachista a víte, co znamená: piéce touchée.

Národ, vězte, je tak svorný a odhodlaný, jak nebyl snad v žádné epoše svých dějin. To je, co vy v Sofiji nevíte a co nikdo necítí, kdo tu nežije. Taková svornost a takové uvědomění, proniknuvší do všech národních vrstev, je více, než výhodný vedlejší zjev, je samo o sobě mocenský fakt, radostný a spolehlivý, a zapřísáháte-li nás sám, abychom zůstali jednotni, vězte, že jen na základně takového přímočarého, nesmlouvavého odhodlání lze tu jednotu udržeti.

S pohnutím jsem četl, jak učíte své děti češtině. Vidíte, nejen Vy, všude na světě učí rozptýlení Češi své děti honem český, nenaučili-li je dosud, a také u nás se brousí, opravuje, píše, čte a učí česká řeč, dědictví svobodného někdy národa, které se nám dochovalo, protože je extra commercium a nemohlo být rozkradeno jako česká půda a zcizeno, jako jiná česká práva — není-li to vše instinktivní předezvěst slavného politického vzkříšení českého národa?

Pevné zdraví, pevnou mysl, pevnou naději!

1. . . . která se čím dále, tím zřejměji krystalisuje a řadí kolem válečných cílů Wilsonových, přiměje na konec dosavadní držitele moci ve Vídni, aby sami dali podnět k přeměně monarchie ve svaz svobodných suverenních států, jímž původně byla.

2. . . . Jen se lépe podívejte na tu udýchanou, vysílenou, hospodářsky zpusťšenou moc, která nás k ní dosud tiskla. Stát, který má platit dvě až tři miliardy ročních úroků ze svých dluhů, jehož cedulová banka má k úhradě osmnácti miliard emitovaných bankovek necelých tři sta milionů zlata, jehož vyčerpaný průmysl žijí po cizích surovinách a nemá, zač by je směnil, až se otevrou hranice, jehož zemědělství je krajně vykořistěno a zanedbáno, takový stát by měl docela jiné starosti, než tisknout milionové národy ke zdi. Prosim Vás, jen si představte tu zeď! Ta bude tenouká, slabouká, jako z kaše a přitlačit k ní někoho, vytlátno ven a bude zase tam kde ho nechtěli mít. Ta zeď by se musila přece teprve znova stavět a omítat a kdo pak by to dělal? Kdyby světový mír nepřinesl pokoj také českému národu, nuže, pak by nezbylo, než vykasat si rukávy a dobýt si ho. Vy věříte, že německo-maďarská hegenomie by stačila po světové válce ještě na zdolání pevné politické ofensivy nespokojených rakouských národů? Ať to zkusí. Víme zcela dobře, co by bylo naší povinností, kdyby mír nepřinesl českému národu plné sebeurčení. Není v Čechách nikoho, kdo by se té povinnosti chtěl vyhnout.

3. . . . Rozumím-li Vám dobře, jste také na pochybách, jestli se nemějí náš slovenský požadavek zřetelněji odlišiti od našeho státoprávního programu, po případě neměl-li se vysloviti teprve, až bude jasno, kdo s koho. Ale i to je, jak říká dr. Rašín, předválečné myšlení. Národ chce svobodu a vlastní státní ustrojení, které mu jí na věky zaručí, chceme býti sjednoceni stejně jako Poláci a Jihoslované a hledíme na slovenské komitáty stejně, jako hleděla Vaše druhá vlast, Bulharsko, před balkánskou vojnou na bulharské vilajety osmanské říše.

V. DVORSKÝ:

Stále Irsko!

(„Národ“ čís. 27. ze dne 24. října 1917.)

Irsko je nyní velmi oblíbeno u německých politiků i nemine skoro dne, aby jím někdo nezašermoval proti sebeurčení národů. Němečtí politikové se totiž Irů neujímají, nýbrž hledí irské otázky využití za omluvu pro sebe. Když Anglie Iry, proč my ne Čechy, Poláky, Slovinci atd.? Překvapuje, že nejdále zašel dvor. rada Lammasch, který navrhuje — snad žertem — aby Anglii byla popřána přednost a sláva vytvořiti v Irsku vzor pro sebeurčení národů, jehož by pak bylo přesně následováno na pevnině. Kdyby se pak na př. Češi cítili zkráceni, musil by se jejich hněv logicky obrátiti proti Anglii, že dodala vzorek tak nedostatečný. Méně masopustní a také méně záludný je poslanec Sylvestr, který vytýká, že Anglie s Iry nakládá špatně, že se patrně nepolepší a tudíž nezasluhuje důvěry malých národů. Je vskutku bolestno, máme-li vůči politikům tak vážným pronést nešetrou otázku, zda-li mluvící s takovou horlivostí o Irsku, také o něm něco vědí?

Kirchhoffova „Länderkunde von Europa“ není zajisté kalný pramen čtyřdohodový a dr. Friedrich Hahn, který tam napsal odstavec „Die britischen Inseln“, byl dobrý Němec a vážný badatel. Vizme tedy, co praví na str. 174. druhého dílu, první poloviny:

„Také v Irsku lze v posledních desetiletích pozorovati velmi značný úbytek řeči keltské. Jsou to hornaté krajiny v Ulsteru, Connaught a Munsteru, kde se stará řeč ještě drží, z království Leinsterského je v pravdě úplně vytlačena. V r. 1851 tvořili obyvatelé těch okresů, kde se převážně mluví irsky, ještě 22%, r. 1871 již jen 10% obyvatelstva celého ostrova, od té doby počet jich dále klesl.“ (Psáno r. 1890; The Statesman's Year-Book z r. 1914 uvádí tato podrobnější data: r. 1911 mluvilo v Irsku výhradně irsky pouze 16.873 obyvatel čili 0.39%, irsky a anglicky 565.573 čili 12.9%; výhradně anglicky pak 3.807.773 čili 86.7%; obyvatelstva vůbec znalého irštiny bylo r. 1911 v Irsku pouze 13.3%).

„Vystěhovalectví“ — píše dále F. Hahn — „má méně viny na hynutí irského jazyka, neboť je prokázáno, že z hrabství, mluvících výhradně anglicky, stěhuje se poměrně více obyvatel než z horských krajín na západě. Irčané, kteří dnes Anglii tak ostře napadají, mluví z velké části anglicky a nejsou vždycky katolíci.“ V dalším lituje Hahn (r. 1890) rozporu mezi Angličany a Iry a praví: „Geograf nesmí zapomínati, že Irsko je země na poklady půdy velice chudá a současně že se svým podnebím nehodí k pěstění obilín ba ani zemáků.“

Krátce shrnuto, irská otázka není vůbec otázkou národní, nejméně pak jazykovou, neboť ani poslanec Sylvestr, ani dv. r. Lammasch nedokáží, že anglický jazyk je útiskem pro 86% irského obyvatelstva, které jinak než anglicky mluvíti neumí. Irská otázka je problém sociální, způsobený 1. nedostatečnou produktivností irské půdy, která má za následek, že brzy dochází k místnímu přelidnění a že se vyskytují katastrofální neúrody, 2. špatným rozdělením pozemkového vlastnictví a zkostrnatělým konservatismem anglické pozemkové držby, jímž je půda udržována v rukou několika málo latifundistů, vedle nichž se tísní miliony drobných pachtýřů a bezzemků.

Obdobné rozpory vyskytují se u mnoha národů jiných, tak v jižní Itálii, Rusku, Rumunsku. Nebýti průmyslového rozvoje, cítili bychom je i v Čechách mnohem naléhavěji. Poměr irského bezzemka mateřské řeči anglické k latifundistovi téže mateřské řeči neliší se v podstatě od poměru německého dělníka k pruskému junkerovi. Státoprávní zahrocení irského problému nastalo jednak vzpomínkami historickými a náboženskou citlivostí katolíků, jednak ostrovním charakterem území, které tvoří ucelenou geografickou jednotku a pochopitelně vzbuzuje nechuť k rodinám latifundistů, pocházejícím z ostrova sousedního. Po stránce státoprávní je to podobný partikularismus, s jakým se shledáváme v poměru Hanoverská k Prusku.

S českou otázkou nemá otázka irská nic společného ani podobného vyjma, že Irčané i Češi byli pronásledováni z důvodů náboženských. Posléze Irsko, postrádající užitečných minerálů a neschopné k agrikultuře a nemající značnějšího průmyslu, nemůže se bez podpory Anglie obejít, kdežto systém nepřátelský českému národu využívá proti němu právě bohatství jeho vlastní půdy.

Líčí-li němečtí politikové obyvatelstvo Irska jako zvláštní národ, lišící se od Angličanů snad tak jako Češi od Němců, je to zřejmé falšování fakt.

DOBROSLAV KREJČI:

Demokratism a naše samospráva.

(„Národ“ čís. 34. ze dne 22. listopadu 1917.)

Bouře čistí vzduch. Utrpení zoceluje povahu. Naděje vzpružuje sílu i chuť k práci.

Staré pravdy, ale jak nově zas a radostně je cítíme poslední dobou u nás! Bouře gigantické války se dosud nepřehnal, dosud bez milosti ničí tak mnohý drahý strom, tak mnohou drahou schránku velkých myšlének a plánů; ale očistující účinek toho uraganu na dusné ovzduší předválečných názorů světových je už více než patrný, a co je hlavní: v prsou celého skoro národa cítíme již nový, svěží vzduch, cítíme radostnou jistotu, že bouře i utrpení nás nezlomí a nezlomí, nýbrž očistily a zocelily, cítíme radostnou naději, že po bouři vzejde i našemu národu den plný slunce a jasu!

Světová válka, jako v tak mnohém jiném směru radikálně pozměnila vůdčí dříve názory světové, přivedla náhle téměř k všeobecné světové platnosti dvě krásné zásady, pro něž národ náš už před staletími horlil i bojoval: zásadu sebeurčení národů a pravé demokracie. I ti, kdo se k nim již otevřeně hlásí, i ti, kdož se jim dosud brání, budou jistě po válce spolupůsobit při přetvoření starého světa dle zásad těch. Síla zdravé, mocné idee je taková, že se jí nakonec neubrání ani ti, jichž zájmy křížuje, ať už je kříží skutečně, nebo jen zdánlivě.

Věříme pevně všichni, že také našemu národu vzejde brzy nová doba, doba sebeurčení a plné demokracie. Nevíme jen dosud kdy, a v jaké způsobě.

Tato nejistota co do času a forem nedovoluje sice dosud konati všech potřebných příprav, aby přechod ze staré doby do nové mohl se dítí hladce, rychle a bez otřesů. Tím spíše však musíme se chápati práce na polích, kde přípravy pro novou dobu jsou už možny, ba nutny. Na řadu takových polí a úkolů bylo zde již krásně poukázáno: Musíme se snažit především, abychom se sami obrodili povahově i mravně, politicky se sjednotit a ukázat, naučit se dobře rozeznávat zájmy celého národa od zájmů jednotlivých stran nebo vrstev jeho, musíme rozumně připravovat hospodářské i sociální povznesení nejširších vrstev národa, bojovat v sobě i u jiných proti politickému pessimismu i proti pohodlnému přenechávání práce jiným atd. atd.

Chtěl bych dnes upozorniti ještě na jedno pole, kde by bylo po mém soudu obzvláště nutno započítí ihned s přípravami pro nový život: na pole naší místní samosprávy.

Zdravá samospráva je základním pilířem demokratického státu. Pilíř musí však míti bezpečné, zdravé základy, má-li celá stavba býti pevná. Zdravé je jen, co je poctivé, spravedlivé, mravné. Chceme-li dospěti jednou k pravé demokracii ve státu, musíme se starati, aby základní pilíř jeho byl ve své podstatě poctivý, ke všem spravedlivý, mravně nezávadný. A jako s radostí pozorujeme na všech stranách, že červánky nové doby a naděje v lepší příští budi zdravé sebezpoznaní a touhu po nápravě, po vlastním povznesení, jako vidíme, kterak jednotlivci i celé strany neváhají se mužně přiznati ke svým omylům i chybám a bez falešného ostychu vplouti do nového zdravějšího proudu, v zájmu celku nahraditi pochybyví vůdce jinými, začítí s reformami především u sebe samých, — tak také samospráva naše jistě nebude váhati, aby kýžené a kynoucí již lepší příští národa našeho připravovala především z lepšování sebe samy. Dobré vůle a radostné ochoty jistě neschází. Jistě jen upozornění je potřebí, jen dobrých vůdců na nových cestách, jen organizace!

Také zde ovšem nejsou nyní možny velké reformy, vyžadující změny příslušných zákonů. Ale i bez takových změn možno ihned mnohé zlepšiti, mnohé připraviti. Dovolují si zatím upozorniti aspoň na jednu stránku po mém soudu obzvláště důležitou.

Má-li být samospráva zdravým základem demokratického státu, musí především sama být zbudována na zdravém demokratismu. Musí slučovati ke společné práci všechny své členy dobré vůle, nesmí ze spolupráce vylučovati žádné vrstvy jejich. Na bezodkladnou změnu volebních řádů do našich sborů samosprávných nelze však teď pomýšleti; známé zkušenosti odjinud také nabádají k opatrnosti, aby nestala se změna překotně. Tím víc je však nejvš potřebí již nyní připravovati přiměřený přechod do nových poměrů. Nemožno sice povolati přímo do vlastních sborů samosprávných zástupce vrstev dosud v nich nezastoupených; ale do přechodných sborů poradních a pomocných možno i záhodno je přibrati ihned. Možno i záhodno vytvářeti za tím účelem po případě i nové takové sbory, s vážnými úkoly, nejen poradními, ale i kontrolními, po případě i rozhodujícími v jednotlivých speciálních otázkách. V nich možno i záhodno poskytnouti také zástupcům vrstev těch příležitost, aby se seznámili se základy naší samosprávy i s prací v ní, aby se naučili vážiti si jí a s láskou pro ni pracovati. V nich měli by naopak zase dosavadní reprezentanti samosprávy příležitost, seznámiti se blíže s vůdčími osobami i se zásadami, potřebami a tužbami vrstev oněch.

Takový bližší, klidný styk při práci pro celek přinesl by národní věci i další veliký prospěch: připravoval by překlenutí propasti mezi různými vrstvami národa, zmenšoval by vzájemnou jich nedůvěru, učil by je poctivé součinnosti a vzájemné úctě. Ovšem, musilo by přizvání těch nových vrstev — a mluvíme přímo: přizvání zástupců organizovaného dělnictva býti myšleno a prováděno poctivě i upřímně. Ne snad jen do bezvýznamných sborů, kde se jedná o věcech, málo se týkajících zájmů široké veřejnosti, — ale i do závažných komisí, na něž samosprávné korporace přenesly jednotlivé důležité části své pravomoci. A přizvatí do nich ne snad jen pro jméno po jednom nebo dvou dělnících, dokonce snad lidech bezvýznamných, massám dělnictva snad i nesympatických, — ale ponechatí s důvěrou dělnickým organizacím samým, by do komisí těch samy vyslaly stanovený, přiměřený, nikoli bezvýznamný počet svých zástupců. Organizace ty obou směrů hlásí se poctivě ke společné práci národní, — věnujme jim plnou důvěru, a jistě nezklamou!

Dále je nutno jednatí ve všech těch sborech s novými zástupci dělnictva vždy zcela upřímně a s důvěrou. Přicházejí z jiného prostředí, přinášejí si ze svých organizací a schůzí — upřímně řečeno — přirozenou dávku nedůvěry ke sborům, z nichž dosud byli téměř vyloučeni a jsou náchylní viděti v nich vše spíš černými brýlemi než růžovými. Přiznejme jim raději upřímně skutečné chyby, abychom jich nenechali dohadovati se neprávem chyb mnohem větších! Přijímejme vlídně i jejich výtky nebo rady, i když snad jsou dle zkušenosti neproveditelné; ukažme klidně, proč jsou nepraktické nebo neproveditelné, ale nesrážejme jejich horlivosti tvrdým slovem! A přijímejme rádi a bez nedůvěry, co přinesou zdravého a proveditelného. Mají ze svých organizací a družstev mnohou zkušenost, jiným vrstvám národa dosud cizí, která i na jiných polích může přinésti dobré věci mnohý prospěch. Takto prováděná rozumná součinnost při různých úkolech naší samosprávy by vypudila mnohou zbytečnou hořkost, neodůvodněnou nedůvěru, nepěkné podezření vůči naší samosprávě ze srdcí velké i důležité části národa, jakou je naše dělnictvo. A byla by nejlepší přípravou pro demokratickou účast ve veřejné správě, nejlepší učitelkou pro plný život v demokratickém státě.

Prospěch pro obě strany i pro národní celek jest tak samozřejmý, že by bylo důkazem malé upřímnosti našeho volání po demokracii, kdyby nepřišly pokusy o takovéto přípravné zavádění demokratismu do naší samosprávy, o takovouto — řekl bych — praktickou školu jeho. Kdo začne? Kdo bude vůdcem, kdo organizátorem?

EMIL SVOBODA:

Nejbližší úkoly:

(„Národ“ čís. 24. ze dne 13. září 1917.)

Špatny jsou úvahy o minulosti, které událostem dávných dob podkládají dnešní pozadí myšlenkové a citové, ale neméně špatny jsou úvahy o věcech budoucích, které se nedovedou vybaviti ze suggestivního vlivu ovzduší přítomného. Příkladem možno uvésti chybu, které se dopouští každý, kdo chce uvažovat o budoucím vývoji věcí v Čechách a zapomíná, že změní-li se od základů státní zřízení, změní se vše to, co z dosavadních poměrů nutně plynulo. Dosud byl nezbytným boj národnostní, dnes je životní podmínkou národa, aby na nejvyšší míru vypjal svou energii a národní otázky postavil do popředí všeho svého myšlení a cítění. Jde o bytí a nebytí národů, blíží se osudná chvíle, která tyto otázky rozhodne pro doby nedohledné. Zápas o vytvoření základu pro svobodný život jednotného celku národního dostupuje vrcholného napjetí, vše musí býti soustředěno na tyto otázky, ostatní musí stranou. Je správně promítati minulé boje nebo dokonce dnešní svrchované napjetí do budoucnosti, do doby, kdy národ stane na prahu nového období a oddechne si po překonání těžkého utrpení přerodu?

S přerodem politickým skuteční se i přerod společenský. Nelze si představití, že by po všem tom, co se děje po tři léta, co nás ještě čeká, mohlo nastati jakýsi sociální status quo ante. Vlna demokracie, která se na východě vzedmula a skácela staletou despotií, převálí se k západu a změní společenskou řádu v národech evropských. Změna zasáhne do základů, vejde do nového období vývojového. Není lepší rady nad starou zásadu, aby byly chystány nové nádoby pro nové víno. Protiví se přímo snaha, zanášeti pomocí starých hesel starý kvas do nových poměrů. Slova mají svoje spleťtí a těžké dějiny. Podrží stejný zvuk, zatím co obsah jejich prožívá úžasné změny. Z hesla stává se konečně fráze o nesčetných odstínech smyslu, prázdný zvuk, který nic určitého nepovídá, při němž si každý myslí co chce a kterým

se dá proto stříletí na všechny strany. Je třeba přehlédnouti smysl slov před každou diskussí, aby nenastal spor o slovo, jemuž každý jinak rozumí, takže se nikdy nesetkají, jako se nesetkají mimoběžky v prostoru.

K slovům toho druhu patří „socialismus“ i „demokracie“. Užijeme-li prvního slova v přesném smyslu, nepoví nám ničeho, než že socialista pohlíží na děje a skutečnosti životní s hlediska společných zájmů lidských, nikoli s hlediska úzkého sobectví individuálního nebo třídního. Každá nadvláda jednotlivců, tříd nebo skupin nad ostatními je antisociální, pokud není vedena zřetelem ku společné vůli, k společnému zájmu všech — bez rozdílu. Je-li samovládce šlechtic, voják, kněz, měšťák nebo proletář, je lhostejno. Jde o odstranění otroctví, nikoli o výměnu úloh: kdo má býti napříště otrokem, kdo otrokářem.

Slovo „lid“ svádí k podobnému nedorozumění. Bezděčně vyvolává představu, že v rámci národa je ještě něco mimo lid, jakási skupina lidí, kteří nejsou lidem a o nichž má se rozhodnouti, platí-li či budou-li platiti v životě více nebo méně než „lid“. Ale právě toto rozlišení je opakem demokracie a opakem skutečně sociálního nazírání na život, pokud se jím vyjadřuje víc než pouhé národopisné rozvrstvení obyvatelstva země. Demokratickému nazírání odpovídá jen takové pojetí slova „lid“, aby v národě nebylo pánů vedle lidu, aby slova „národ“ a „lid“ byla označením téhož předmětu, téže veliké skupiny lidí, jen každé s hlediska poněkud různého. Národ nebude nikdy jednotvárnou spoustou lidí vzájemně sobě rovných. Budou různě nadaní, různě příčinní, různě osudem hnaní jednotlivci. Rovnost je stejně málo možná jako málo žádoucí. Ale o to třeba usilovati, aby byly odstraněny formální, staletými nakupené hráze, které národ dělí v kasty a třídy, stihající se závistí, podezřením, pohrdáním. Není zajisté společenskou nutností, aby v povoláních, dosud vyhrazených mužům objevily se náhle ženy — ale není důvodu, proč ženám brániti, aby soutěžily s muži všude, kam dosahují svými schopnostmi. Není spásy v tom, aby vedení národů převzali právě dělníci, ale není spravedlivě, aby schopný muž byl vzdalován nejvýznamnějších funkcí proto, že je dělník nebo aby neschopný omezenec zaujímal závažné místo proto, že je šlechtic.

Nejhlubších propastí mezi lidmi netvoří majetek, nýbrž vzdělání. Problémem demokracie je tedy především, aby osvěta stala se obecným majetkem všech, aby všechno školství, i nejvyšší, bylo uhražováno ze společných důchodů, aby nebylo „platících“ a „osvobozených“, aby každému bylo dopřáno vzdělávati se dle schopností a sil, aby všem nadaným a příčinným z veřejných prostředků byla dána možnost, aby mohli vytrvati na dráze vzdělání pro volně určené povolání. Pak mohlo by se splniti, po

čem kdesi volá Carlyle: „V každém národě a v každé společnosti je někdo nejhodnější, nejmoudřejší, nejstatečnější, nejlepší; kdybychom ho dovedli nalézt, aby nad námi kraloval, všechno by vpravdě bylo dobré — nejlepší, pokud Bůh a příroda nám to dovolí! Ale jakým uměním ho objevit? Ať nás nebesa ve svém milosrdenství naučí tomu umění, neboť muže takového velice potřebujeme“.

Umění to spočívá především v tom, aby odstraněno bylo vše, co překáží volnému soutěžení rozumem a povahou. Tato práce: boření hrází, dává bezprostřední program skutečné demokracii, která je zlidovněním národa. A práce tato má velikou cenu kladnou, protože z uvolněných sil zrodí se tvůrčí duchové, kteří vytvoří to, co by snad s dnešního hlediska působilo dojmem marné, vysněné utopie.

ARNOŠT HEINRICH:

Poslední slovo.

(„Lidové Noviny“ čís. 100. ze dne 3. dubna 1918.)

Kramář napsal Moravsko-slezskému Sborníku do prvního sešitu „Pozdrav z Čech“, který se na Moravě bude číst s uspokojením a s pocitý dosti učinění. Je novým dokladem, jak se u nás za války vyjasnily pojmy a jak i nejstarší nedorozumění mizejí v proudu politické obrody české. Kramář zabývá se stručně a jen povšechně starými bolestmi pražského centralismu a separatismu moravského i slovenského, ale jasnost a určitost jeho soudů, vřelý smysl pro Moravu, Slezsko, Slovensko a dnešní význam Kramářův v národě činí jeho článek posledním slovem ve sporech, jaký má být poměr východních českých zemí k Praze a k Čechům. Oč se Moravané a Slováci tolikrát s Prahou přeli, řeší Kramář přirozeně a správně, a řekněme — moravsky. Od let, kdy byl na Moravě společnou prací všech řádných lidí vyplněn mrvařský separatismus, živený vídeňskými vládami, nebylo na Moravě separatismu a moravští Češi činili, seč byli, aby mařili vládní úsilí připoutávající Moravu všemi prostředky k Vídni a odvracející ji od Čech. Na uherském Slovensku bujel ještě separatismus, ale Moravě byla již jediným opravdovým hlavním městem Praha a bylo postaráno, aby se nemohly vrátit hanebné doby, kdy Morava vpadala království do zad v státoprávním boji a kdy celé kraje odmítaly češství ve jménu moravské národnosti. Čemu potom říkali v Praze moravský separatismus, bývalo již celkem jen hromadné označení všeho moravského, čemu v Praze nerozumějí a nesnažili se rozumět a co nevrle odmítali jako provinciální malichernosti a vrtochy, kdykoli se to ozvalo odlišně v radě národa. Úsilí chránit moravské odlišnosti, vybudovat v Brně kulturní středisko, které by aspoň do jakési míry učinilo Moravu kulturně soběstačnou, všechen tento moravský separatismus, jak to nazývala Praha, neměl od let jiného smyslu než, jak žádá ve svém Pozdravu Kramář, „soustřeďovati k veliké práci všechny, i skryté a dosud nevyužité síly, a pěstovati s láskou všecko, co má Morava a Slezsko svého, zvláštního a co je nám všem tak opravdu milé; neboť to nás uchová od osudu jiných národů.

kteří pod vlivem nivelisující síly moderního života se stávají šedou, bezbarvou massou“. Ano, takový, jen takový byl moravský separatismus a vědomí, že jen bezpodmínečná, naprostá vnitřní jednota celého národa československého je dosti mohutnou a velkou silou, aby nám byla zárukou lepší budoucnosti, našeho nerozlučného politického spojení, bylo, aspoň pokud se týče Slovenska, na Moravě pevnější a populárnější než v Čechách.

Bývaly často politické různice mezi Moravou a Prahou a ty kalily nejvíce zdravý poměr sesterských zemí. Ale zase jen pražská netečnost k moravským věcem a vyplývající z ní neznalost českého východu mohly také tyto spory zařadit do separatistických snah moravských. Tu běželo pravidelně o rozdíl v názorech na politiku všenárodní a tedy o žádné zvláštní zájmy moravské. Zařizovala-li se Morava jinak než Čechy v bojích politických stran a zjednodušila-li své strannické poměry a boje v době, kdy v Čechách ještě zuřil boj skoro všech proti všem, souviselo to jistě s odlišností moravských poměrů, ale separatistického na tom nebylo nic a dnes je i v Praze již obecně uznáno, že Morava zavádějíc si politický pořádek doma sloužila tím dobře celé české politice. Stalo se také nejednou, že se Moravané na svůj vrub starali o moravské potřeby, ale stávalo se to jen tehdy, když potřeby českého východu, sotva méně významné pro celý národ než potřeby kteréhokoli kraje v království, nedošly porozumění a pomoci u zástupců ostatního národa a když se Morava cítila odkázána na vlastní síly. Říkávalo se na Moravě trpce, že pro Prahu přestává český národ za Pardubicemi a bylo věru pro mnohé činitele v království třeba světové vojny, aby se jejich obzor rozšířil až k Těšínu a ke Košicím. I drobné národní události v Čechách byly na Moravě provázeny upřímným a důkladným zájmem, zatím co největší zápasy Čechů moravských a slezských byly v království sotva vzaty na vědomost. Je již jinak a bude jinak, Kramářův Pozdrav z Čech to zaručuje a to je dobré ručení. Připomínáme-li staré a dnes již vyřízené stesky, činíme to jen proto, abychom viděli, jaké chyby a nedostatky jsme překonali a jak si celý národ porozuměl ve všem.

Morava ukázala za kruté zkoušky vojenského absolutismu dostatečně, že všechny její zvláštnosti jsou jen barvou, půvabem a zajímavostí jednoho nerozlučného národního života, s kterým splyvati musíme ve vnitřní harmonickou jednotu, a nezůstala za královstvím ani v národní víře ani v národní naději ani v národní lásce. Surová ruka absolutistických drábů nenašla tu ani proslulé moravské měkkosti ani pověstné vzornosti a vášnivá touha po naprostém národním sjednocení v jediném a jednotném československém státě vyšlehla tu zpod útisku stejně prudce jako v Čechách. Nejen Praha, také Vídeň a celý svět ví, že

Morava nemá jiné vůle a jiného cíle než stát se částí, neoddělitelným a žádnými hranicemi neodděleným kusem jediné české země od pramenů Vltavy k pramenům Visly, jediného národa, jediného československého státu. Je si vědoma, že nesmírné její možnosti kulturní i hospodářské jen v československém státě mohou být rozvinuty a že nemá jiné cesty k životu důstojnému nadání, píle, ideálů moravského lidu. Nežádá od bratří z Cech nic, než aby vytrvali ve velkém zápase, děj se co děj a neslibuje jim nic, než že vytrvá po jejich boku na věky v dobách zlých i dobrých. Nemá podmínek a nedává ani nežádá slibů. Bude pracovat po svém o společné kultuře, ale veškerá její práce bude majetkem celého národa a všechny její síly budou každé chvíli k službám společného vedení společného zápasu. Celý národ bude stát také za ní. Porozuměl starému slovu, že česká otázka bude rozhodnuta na Moravě. Na Moravě již rozhodnuto jest. Nikdo už Moravy nevezme českému národu. Dovedla-li se dopracovat tohoto rozhodnutí, odkázána sama na sebe, s pomocí celého národa vykoná zázraky. Nedostala od Vídně university, nedostala ani jiných podmínek kulturního a hospodářského vývoje, nečeká jich již z Vídně. Dá jí je osvobozený národ, aby jich užila po svém pro sebe i pro něj. Dá jí všechno, čeho potřebuje, protože také ona dá mu vše, co je a bude její.

Správně píše dr. Kramář o moravských a slezských věcech v souvislosti s uherským Slovenskem. Tam je dosud jinak než na Moravě a ve Slezsku a je včasné, že Kramář bere v ochranu slovenský svéráz a slovenskou řeč proti nedávným ještě hlasům proti slovenskému separatismu. Čemu se říkalo v Praze moravský separatismus, dávno již naučilo Moravany posuzovat slovenský separatismus jinak než jak byl od Havlíčka posuzován v Čechách a moravský separatismus bude bohdá dobrým mostem mezi Prahou a Slovenskem. Tak významný hlas z Prahy přesvědčí, doufáme, i zatvrzelé separatisty na Slovensku, zbyli-li tam ještě nějakí, že také Praha pochopila, že jednota československá nemůže a nesmí ohrozit kulturní svéráznosti slovenské ani slovenské řeči a že jejím smyslem je, aby byli Slováci svobodní a šťastní po svém, tak, jak sami chtějí. Právo sebeurčení i uvnitř národa musí být provedeno důsledně a bez výhrad. Slováci v českém státě budou mít takovou řeč, takové školství a takové zřízení, jaké si sami určí a tak budou ovládání, jak si sami povládnou. Rozumí se to samo sebou a již dlouho jen ojedinělé hlasy se občas ozvaly, které zahofekovaly znovu po staru nad slovenským separatismem, ale Kramářův hlas pokládáme i po této stránce za poslední slovo. A jako poslední slovo o sporech, které nasily mnohou hořkost a mnohé nedorozumění, vítáme jej upřímně a s radostí.

Přísaha slezských Čechův.

(„Obrana Slezska“ č. 23. ze dne 7. září 1918.)

„Český lid slezský, zastoupený svými národními a kulturními pracovníky, jakož i zástupci všech českých spolků a korporací, připojuje se k historickému projevu českých spisovatelů, adresovanému poselstvu českého národa. Mužně a svorně podepisuje český lid slezský upracovanou rukou toto svolání v plném jeho znění. Český lid slezský trpěl za války nejvíce až dosud z celého našeho národa. Nechť nastane již jednou konec jeho mučednictví! Toť nejtoužebnější přání po žirných českých vlastech a v srdci každého českého Slezana ať na statku selském, v dělnické kolonii nebo chýši dřevařské pod Bezkydem. Celé nedílné Slezsko je vlastí naší, půdou zděděnou po otcích a pěstěnou tvrdou dlaní našich rolníků a dělníků. Nepřipustíme nikdy, aby jakýmkoli způsobem vytrhány byly celé kraje naší slezské země; neboť každá ta nejmenší půl země náleží jediné ke koruně české, které chceme svými životy povždy brániti. Naše poselstvo nechť neústupně povznese svá čela za právo českého lidu slezského, jenž s nebývalým pochopením staví se dnes v jeden šik s celým národem.“

V Polské Ostravě dne 7. října 1917.

TOMÁŠ SKÝPA:

Těž české Slezsko chce žítí.

(„Nár. Listy“ č. 296. ze dne 28. října 1917.)

Chceme žítí život nový, nový život národní, politický i hospodářský, život lepší dosavadního. Chceme se vyvarovati chyb, kterých jsme se dosud dopouštěli, a k tomu prvním krokem je chyby ty si uvědomiti. Chci připomenouti, že chybovali jsme tím, že málo jsme si všímali českého Slezska.

Ustálil se u nás zvyk ponechávati věci moravské Čechům na Moravě a analogicky též věci slezské Čechům slezským. Je jistě potřebný tento decentralismus v různých otázkách, je přímo nutný při řešení mnohých úkolů, nesmí však býti zevšeobecňován, nemá-li býti na úkor naší společné věci. Je nutné do jisté míry vedení jednotné, aby důležité otázky byly vždy řešeny se stanoviska celonárodního. Nechci rozhodovati, bylo-li správné, že Morava různé otázky své řešila často samostatně, rozhodně však stanovisko, které jsme zaujímali vůči Moravě, nemělo býti aplikováno na Slezsko. Jeť Morava zemí čtyřikrát tak velkou jako Slezsko a živel český tvoří tam $\frac{3}{4}$ veškerého obyvatelstva, kdežto v malém Slezsku tvoří jen $\frac{1}{4}$ veškerého obyvatelstva. Slezsko nestačí samo sobě, Slezsko nesmí býti ponecháno samo sobě.

Netvrdím, že jsme pro Slezsko nepodnikli ničeho, ale zdá se mi, že nepodnikli jsme všecko, co při různých příležitostech podniknouti jsme mohli a měli. Tak maně vzpomínám některých bolestných stesků slezských. Ve Slezsku podnes straší pověstné nařízení Zeynkovo z r. 1873, dle něhož ani ryze české obce slezské nemají nároku na obecné školy české, nýbrž jen na utrakvistické. Na jediném českém učitelském ústavě v Pol. Ostravě učí se dějepisu německy z německých učebnic. U soudů slezských i v okresech čistě českých, na př. ve frýdeckém, kde bylo úředně napočteno 44.000 Čechů a jen 6000 Němců, veškeré úřadování nejen vnitřní, nýbrž i ve styku se stranami je německé. Slezský Čech dostává úřední přípisů německé, kterým nerozumí, je donucován podepisovati protokoly německé, aniž ví, co podepisuje,

je odsuzován, aniž ví proč. Zápisy do knih pozemkových dějí se jen v řeči německé, na drahách i v krajích českých vydávají se jízdni lístky jen německé atd. A to vše děje se v zemi, kde Slované mají 56% většinu proti 44% menšině německé!

Byli jsme, i když jsme se účastnili ve Vídni vlády, opravdu tak bezmocní, že nemohli jsme prosaditi ani odstranění křivd tak křiklavých anebo jsme na Slezsko zapomínali, ponechávajíce je samo sobě? Pamatovali jsme na české Slezsko při vymahání vnitřní úřední české řeči pro Čechy a Moravu, aby se mu dostalo aspoň české úřední řeči vnější? Nebylo při jednání o vyrovnání českoněmeckém povinností naší a priori trvati na tom, že vyrovnání může se dítí jen od národa k národu a že musí v ně býti pojata též Slezsko, kde bychom byli mohli pro sebe získati to, co by byli v Čechách získali Němci? Bylo správné, že ponechali jsme všecek tak výnosný průmysl slezský ovládnouti kapitálem německým v době, kdy v Čechách kapitál český ležel namnoze ladem? Lkal bez přičiny Bezruč nad naší lhostejností k českému Slezsku, když pěl: „Časem někdo k nebi vzlykne, pomoci se nedovolá?“ Z odpověz si otázky ty každý sám!

Chceme žítí život nový! Chceme zanechati též dosavadní své lhostejnosti k osudu českého Slezska. Otázka slezská je otázkou celonárodní a jako taková musí býti též řešena národem celým. Jednota zemí koruny české byla nám dosud namnoze pouhou frází. Měli jsme ji sice často na jazyku, ale málo v srdci. Nescházel sice nikdy v programech našich politických stran, ale jak daleko byly skutky za vytýčeným programem! Prozíraví protivníci naši ze všech sil snažili se dáti Moravě a Slezsku spád k Vídni. Hlásili se přes to český lid slezský s takovým nadšením ke královské Praze, cítili tak všele svou příslušnost ke koruně české, je to zásluhou té hrstky nadšených a obětavých pracovníků slezských, kteří nezoufali a nepřestali pracovati ani tenkrát, když nedocházeli ohlasu ani u těch, kdož je v prvé řadě měli podporovati.

Urvati Slezsko koruně české již dávno usilují Němci. Ti první prohlédli význam Slezska německého, význam německého klínu, jímž vypáčeno býti mělo naše spojení s východem. Sta milionů vrhli na Ostravsko a Těšínsko, aby je ovládli zcela. K těmto odvěkým protivníkům našim přidružili se v pozdější době i Poláci, kteří usilují o to, aby Těšínsko připojeno bylo k státu polskému. Nebylo tak vždycky. Vzpomínám, jak polští poslanci slezští spolu s poslanci českými na sněmu slezském veřejně osvědčovali příslušnost celého Slezska tedy i Těšínska ke koruně české. Vzpomínám, jak výrazným způsobem uznána byla příslušnost Těšínska ke koruně české i zemřelým panovníkem, když r. 1858 jako král český zadával Těšínsko, léno koruny české, arciknížeti Albrechtovi. —

Příslušnost Těšínska ke koruně české je tak jasná, že nemůže býti popřena ani samými Poláky. Žije-li na Těšínsku 230.000 Poláků, mají ovšem právo na samostatný život národní, jako je mají též Němci v království. Ale jako nemůžeme připustiti odtržení německých krajů od království, nemá-li z království vzniknouti útvar zkomolený, tak nemůžeme připustiti ani odtržení Těšínska od koruny české. Mostem, spojujícím národ český se Slovanstvem východním, bylo případně pojmenováno Těšínsko s Ostravskem, ono je však zároveň též stezkou vedoucí na Slovensko. Stačí jediný pohled na mapu, pohled na dráhu Košickobohumínskou, abychom poznali význam Těšínska pro národ československý. Národ československý Těšínska postrádati nemůže. Byli-li jsme vždy a jsme-li i dnes ochotni zaručiti Němcům ve státě československém svobodný rozvoj, tím spíše jsme ochotni zaručiti jej slezským Polákům, trvající však na tom, aby Těšínsko, jako bylo a je, zůstalo trvale údem koruny české. Uřízněte českému státu Těšínsko a bude bezrukým invalidou!

JAN KAPRAS:

České Slezsko a prosincová ústava.

(„Neodvislost“ čís. 17.—18. ze dne 20. prosince 1917.)

Rok 1848 uplynul v Českém Slezsku ve znamení překotných voleb do frankfurtského parlamentu a v protestech proti českým snahám po spojení zemí českých v jediný státní celek. I české části, jako Klímkovice, se hnutí toho účastnily. Nebyloť tehdy a ještě dlouho po tom ve Slezsku uvědomělého češství. A tak bylo možno, aby absolutismus Bachovský udělal ze Slezska zemi německou, v níž užívání češtiny a polštiny v úřadech vůbec bylo vyloučeno. A přece právě tehdy došlo ve Slezsku k slavným udělením lén na slezská knížectví, Těšínské a Opavsko-Krnovské (1858—1860), kterýmiž se manifestovala příslušnost Českého Slezska k českému státu, neboť léno uděloval panovník „co panující král v Čechách“, léno prohlašovalo se za součástku „české koruny, k níž ono řádně přísluší“, a lenní přísaha složena „panujícímu králi v Čechách a budoucím králům českým“.

Bachovský absolutismus skončil na bojištích italských, a rok 1860 přinesl říjnový diplom, naději federalistů a autonomistů a s nimi i Čechů. Naděje ta byla však zklamána. Provedením říjnového diplomu byla únorová ústava, ústava centralistická a s ní zároveň 26. února (1861) vydáno zemské zřízení slezské, kde vzato za vzor zřízení Bachovské 1849—50. Volební geometrie do sněmu provedena tak, že živlu německému zajištěno úplné panství v zemi. Sněm složen ze tří kurií zájmových. Velkostatek dostal 9, města 10, komora opavská 2, venkov 9 poslanců. Venkov, který byl nejslovanštější, dostal nejméně mandátů. Dnes kdy zřízení to ještě trvá, vidíme, že 181 velkostatkářů volí 9 poslanců, 159.754 městských obyvatel 12, a 549.469 venkovských pouze 9.

Na dalších bojích státoprávních Slezsko nemělo žádné značnější účasti. Volilo do říšské rady, jak a kdy si to vláda přála. Jen proti císařskému nařízení, sislujícímu roku 1865 ústavu únorovou, sněm slezský ostře protestoval, neboť zákonnými zástupci

zemí dle názoru sněmu nejsou sněmy, nýbrž říšská rada. Když však ústava únorová v duchu dualistického vyrovnání s Uhry doplněna a pozděně v prosincovou ústavu (1867), sněm slezský nenamítal proti tomu ničeho. Neměnilo se tím mnoho na centralistické tendenci protičeské a o to na sněmě slezském vždy šlo.

Uvědomělý živel český vůbec tehdy na něm nebyl zastoupen. V prvních volbách zvoleni sice dva čeští rolníci a dva polští, avšak bez českého resp. polského vědomí, vesměs jdoucí a hlasující s Němci. A v druhém období od 1867—69 byl na sněmě pouze jeden takový Čech a jeden Polák, ve třetím období (1870) jeden Polák a žádný Čech, ve čtvrtém (1871—77) jeden Čech a tři Poláci, tentokrát již národností své si vědomí. Při tomto malém počtu nebyli slovanští poslanci zastoupeni ani v zemském výboru, ani v komisích, ani nebyl nikdo z nich vyslán do říšské rady.

Není proto také divu, že centralistická většina slezského sněmu ostře se stavěla proti české a moravské deklaraci 1868, jakož i proti královskému reskriptu a fundamentálkám 1871, kdy usneseno, že „slezský sněm protestuje proti každému pokusu vévodství Slezské vládit mimo ústavu ve státní spojení s královstvím českým“. Jen čtyři slovanští poslanci (tři Poláci a jeden Čech) zvláštním prohlášením vyslovili souhlas s fundamentálkami. Vláda se pokusila tehdy (roku 1871) opravití řád volební do sněmu tím, že by počet venkovských mandátů byl zvýšen o čtyři na 13, a to o 1 Němce a 3 Slovany, sněm však vůbec o návrhu tom nejednal.

Když pak zavedeny 1873 přímé volby na říšskou radu, upraveny volební okresy ve Slezsku tak, že zvolení českého poslance vyloučeno, a také dokud volební řád ten trval, nebylo českého poslance říšského ze Slezska.

V té době však přece probouzel se český národ také ve Slezsku k politickému životu, když na táboře na Ostré Hůrce u Chabíčova (1869) zformulován první český program slezský, program národnostní, školský a hospodářský. Dlouho však i potom zůstalo české Slezsko bez významu na sněmu. V období 1878—83 byli ve sněmu jen dva Poláci, Čechi dostal se tam teprve 1881 za městský okres frýdecký. V následujícím období (1884—1889) město Frýdek ztraceno, na sněmě zase byli jen dva Poláci a jeden poslanec, který zvolen původně Čechy, přešel k ústavákům; teprve v doplňovací volbě 1888 zvolen zase skutečně český poslanec. Rozhodnou byla volba 1890, tehdy zvoleni ve venkovských obcích tři Češi a tři Poláci, tím nabyli slovanští poslanci většiny v této kurii a proto zastoupení v zemském výboru a v komisích. Ve městech zastoupení neměli Češi ani Poláci ani tehdy ani později. — V otázkách politických Češi a Poláci šli

na sněmě společně, a je charakteristické, že Poláci nebáli se připojení k českému státu, ano že zástupcové jich výslovně prohlašovali, že nebude lépe Polákům ve Slezsku, dokud Slezsko nedostane se k českému státu (1898).

Zastoupení v říšské radě domohlo se české Slezsko teprve při reformě roku 1907, kdy utvořeny dva české mandáty z 15 slezských. Obvody utvořeny ve Slezsku tak, že jeden německý poslanec připadá na 34.000 Němců, polský na 58.000 Poláků a český na 86.000 Čechů. Pod vlivem reformy volebního řádu do říšské rady pokusili se Němci slezští také opravití volební řád do sněmu (1908). Sněm měl míti dle něho 55 poslanců a to 1 viliristu, 9 velkostatkářů, 11 poslanců za města, 6 za největší poplatníky v obchodu a průmyslu, 16 za venkov a 8 za všeobecnou kurii. Z toho mělo býti Němců 39, Čechů 7—8, Poláků 8—9, poněvadž jeden mandát by byl sporný mezi oběma; v zemském výboru měla býti zaručena Čechům jedno a Polákům také jedno místo. — Oprava ta nedošla schválení panovníkova a tak zůstalo vše při starém. A poněvadž Poláci při posledních volbách ztratili jeden mandát na t. zv. deutsch-freundlichu, t. j. Poláka jdoucího s Němci, mají dnes Češi tři mandáty a Poláci pouze dva proti 26 Němcům, ačkoliv poměr obyvatelstva dle posledního sčítání lidu jest: Češi 24.3%, Poláci 31.7% a Němci 43.9%.

Nikde nejsou nespravedlivá volební geometrie německá, která dovede z menšiny udělati většinu, a celá nemožnost dnešního uspořádání říšské rady a sněmu dle únorovky a prosincovky tak patrná, jako právě ve Slezsku, kde jako na posměch moderní době odsouzena jest většina slovanského obyvatelstva k politickému živoření, vydána jsouc na milost i nemilost menšině.

Dr. N—ý:

K československej otázke.

(„Národ“ č. 22. ze dne 30. srpna 1917.)

„Veríme na nového ducha, vzburdeného
v strašných zkúškach týchto troch rokov.“
„Národné Noviny“, 23. júla t. r.

Na Slovensku začíná sa po trojročnej mrtvole čulejší život, — predbežne aspoň v publicistike. Národné Noviny jedno za druhým uverejňujú ostré články, požadujúce postavenie národnostnej otázky i u nás na denný poriadok. Predbežne sa ozvena štátoprávneho osvedčenia českých poslancov len v tomto javí. Aspoň — vzdialený od svojeti — nečítal som nikde mužné slovo, tlačené na Slovensku, s ktorým by sa bol zodpovedný, povolaný faktor slovenský otvorene prihlásil k požiadavke, postavenej Českým Svazom. České osvedčenie bolo odtláčené bez poznámky. Avšak znalcovi slovenských pomerov musí dnes ešte i to dostačiť, ba ľudujem sa, že sa nevyskytli vládou inšpirované osvedčenia proti československej jednote. Však ani tie by nepomýlili dnes nikoho: statočný, presvedčený Slovák by nepodpísal. Verím, že naučenia svetovej vojny presvedčily i tých, ktorí sa na Slovensku dosiaľ báli českého západníctva, ktorí len v slovenskej samostatnosti videli spásu, — že bez českej výdatnej pomoci, bez tesného hospodárskeho, kultúrneho a politického primknutia sa k českému pňu — nič nevykonáme proti maďarskej rozpínavosti. Bez základného pretvorenia monarchie, pri dosavádnej, z dualizmu vyplývajúcej zásade podelenia moci medzi Nemcov a Maďarov, sú marné a ostanú marnými i v budúcnosti naše námahy na voľnejší život. Naši, na všetkých bojišťač monarchie hrdinsky sa bijúci bohateri, ktorí nebránili len užšiu uhorskú vlasť, lež celú monarchiu, musia mať toľko práva, že si svoj dom zariaďa pohodlne, vyhodia stenu, ktorá sa stavala medzi nich a najbližších bratov, prerúbajú čínsky múr, postavený medzi Slovenskom a Českom. Musí byť stvorená i politická platforma, na ktorej sa môže Čech so Slovák-

kom stretať, musia byť pevno utkané pásky kultúrne a hospodárske — ad maiorem gloriam spoločnej vlasti.

Áno, veríme, že naše obeť na životech a majetku neboly daromné. Veríme, že sa zrodil i u nás nový duch, veríme, že naše ujednotenie neprekazí výčitka: „proč jste se odtrhli“ z jednej — a úzkoprsá snaha samobytnosti z druhej strany.

A teraz — niekoľko slov k jazykovej otázke zo slovenskej strany. Nad rozlukou rozumovať je dnes úplne zbytočné: osvetlené sú z oboch strán dnes už intencie našich otcov pri zakladaní samostatného spisovného jazyka. A jasno stojí pred nami výsledok osamostatnenia so všetkými svojimi výhodami a škodami. Dávame za pravdu zakladateľom spisovnej slovenčiny, že prehovoril k ľudu jeho jazykom, ktorý mu najviac hovoril k srdcu, bolo politickou nutnosťou. Pri dualistickom rozčlenení monarchie stala sa čeština nemožnou na Slovensku, keďže nemala oporou školy. I pestovanie slovenčiny utiahlo sa väčšinou do domácností. Kto sa chcel naučiť čo len slovenský pravopis, musel to robiť doma, vlastným úsilím. A koľko je i dnes slovenských vzdelancov, ktorí píšú hanebnou slovenčinou! A koľko by sa ich bolo mohlo naučiť správne česky?

Spisovný jazyk slovenský je dnes zakorenený na Slovensku. Má svoje poklady, cenné literárne diela a má i dnes talentovaných pestovateľov. Zmiznúť zo dňa na deň nemôže. Rozhl'adený človek, ani z českej strany, nemôže žiadať jeho zániku, nemôže požadovať okamžite spisovnú jednotu. Ale možno pôsobiť na vývin oboch jazykov v budúcnosti, možno hľadať spôsob, ako ich sblížovať. Tesnejšie, častejšie styky, výchova v školách, uvedenie českej literatúry na slovenské školy a príbranie slovenskej spisby do programu českej výučby, pripustenie slovenského slova na české tribunály a javiská, výprava českých divadelných spoločností na Slovensko, pripustenie českých príspevkov do slovenských časopisov a vice versa — to všetko by umožnilo vplyv jednej reči na druhú a uhládalo rozdiely. Obe reči mali by z toho osoh — čeština by čerpala z osviežujúceho slovenského prameňa a slovenčina nemusela by tvoriť krkolomné termíny a novoty, ktoré jej chybajú. To by bola cesta k jednote, cesta dlhá, ale — keby sme ňou kráčali povedome a pevným krokom, nie bezvýsledná.

Zneje to dnes ešte ako utopia — ale „veríme na nového ducha, vzburdeného v strašných zkúškach týchto troch rokov“.

ANT. BOHÁČ:

Ze slovenské statistiky.

(„Národ“ č. 11. ze dne 14. června 1917.)

Projevem českého poselstva stala se slovenská otázka rázem časovou. Jakou cestou bude se brátí příští vývoj a jakým způsobem budou kladený základy k svobodnému národnímu a kulturnímu rozvoji rovnoprávných národů, jak přislíbeno v trunní řeči, není možno arci dnes předvídati a tušiti. Ve slovenské veřejnosti pod dojmem prohlášení Českého svazu a nového, svěžího ruchu v českém národě ožijí zajisté snahy, jež hýbaly slovenským životem počátkem let šedesátých, kdy se Slováci domáhali „Slovenského okolí“, jež by sloučilo slovenské stolice v jeden samosprávný územní celek. Vytvořiti ze slovenských krajů novou zemi a spojití ji s korunními zeměmi českými v český demokratický stát jest zajisté dnes aktuálním programem národa československého, daným prohlášením českého poselstva.

Jádrem Slovenska bude souvislé slovenské území jazykové, jež vyplňuje severozápadní Uhry. Ohraničeno jest v nejhrušších obrysech čarou, jež jde od Prešpurka východním směrem ke Sklabině v stolici novohradské, odtud na severovýchod až k Užhorodu a od Užhorodu na severozápad ke Stropkovu a hranici haličsko-uherské. Ze však hranice příštího Slovenska nebude spadati v jedno s hranicí jazykovou, jest jisto. Při tvoření nových správních území, i když mají sloužiti výlučně uskutečnění myšlenky národní samosprávy a samostatnosti, nemůže se brátí zřetel jedině k poměrům národním, nýbrž vždy spolu rozhodují ohledy geografické, komunikační, hospodářské a j.

Proto statistický obraz Slovenska nemůže býti ještě založen na principech geografických, nýbrž především na základech etnografických. Nicméně pro nejzákladnější představy aspoň několik dat jest třeba uvést na základě nynějšího zřízení stoličního.

Souvislé slovenské území jazykové rozkládá se v 16 stolicích, z nich v 10 mají Slováci většinu. Těchto 10 většinou slovenských žup zaujímá rozlohu 32.397 km² a žije v nich podle nejnovějšího

sčítání (1910) 2,038.636 obyv. Ostatních 6 stolic s menšinami slovenskými pokrývá plochu 23.869 km² s 1,289.627 obyv. Na podkladě těchto číslic lze si učiniti povšechnou představu o příštím Slovensku. Bude při nejmenším s polovíčkou větší než Morava a bude obsahovati víc než 2 mill. obyvatelů. Srovnáme-li tato data s daty ze zemí českých, podává se z nich význam Slovenska pro český stát sám sebou.

Lidnatost Slovenska jest mnohem menší než v českých zemích. V 10 stolicích slovenských žije průměrem na 1 km² 63 lidí (na Moravě 118, v Čechách 130, ve Slezsku 147), ve stolicích se slovenskými menšinami dokonce jen 54. Hustota na Slovensku jest tudíž poloviční proti hustotě v našich zemích, odpovídá však celkem průměru lidnatosti Uher (65 v Uhrách, 62 v Chorvatsku-Slavonsku). Ze by Slovensko při náležitém rozvoji hospodářském mohlo ještě mnoho lidí uživiti, o tom nemůže býti pochybnosti. Vždyť v nejmúrodnějších stolicích slovenských, které nestojí za jižní Moravou co do plodnosti půdy, nepřipadá ani 90 obyv. na 1 km² (v prešpurské stolici 89, v nitranské 83 — a to jsou nejlidnatější kraje slovenské), kdežto na př. v sousedním hejtmanství hodonském 122. Jako země populačně nikoli přesycená, nýbrž spíše naopak nedosti zalidněná, měla by Slovensko význam i pro český stát.

Arco chudoba a neúrodnost mnohých slovenských okresů jest nepřízniva populaci. Ze Slovensko jest přece jen mnohem chudší než ostatní Uhry, jest známo. Dr. Stodola podal na konci své Statistiky Slovenska několik dat z agrární statistiky, jež aspoň poněkud osvětluje hospodářskou situaci slovenskou. V slovenských stolicích jest 40% vší půdy půdou ornou, v maďarských však 50.3%, (v Čechách role zaujímají 50.5% a na Moravě 54.8% celkové plochy); naproti tomu lesů je ve slovenských stolicích 34.5%, v maďarských jen 18.3% (v Čechách 29%, na Moravě 27.5%). Přes to že Slovensko jest v horší situaci než české země a než maďarská část Uher, jsou jeho hospodářské poměry příznivější než u uherských Rumunů, v jejichž stolicích jest o čtvrtinu orné půdy méně (jen 28%, lesné půdy však 37.8%).

Menší úrodnost půdy (ve srovnání s ostatními Uhrami), silné zastoupení velkostatků (32% půdy náleží velkým statkům, méně však než v maďarských stolicích), slabá industrialisace, zanedbávání od vlád způsobily velmi silné vystěhovalectví, jaké v tak neobyčejně intenzitě najdeme v málokteré zemi. V desítiletém období 1901—1910 plně tři pětiny celého přírostu přirozeného slovenských stolic vystěhovaly se za hranice, z největší části do Ameriky; podle úředních dat v 10 slovenských stolicích přebytek narozených obnášel 251.550, skutečný přírost jen 99.946, takže přes 150 tisíc lidí odešlo pryč. Následkem vystěhovalectví jest

vzrůst populace na Slovensku mnohem nižší než v ostatních Uhrách, a také značně menší než v českých krajích.

Více nežli o obyvatelstvu slovenského území máme k dispozici dat o samotných uherských Slovácích bez ohledu na jejich bydliště. Uherské úřady kladou velkou váhu na národnostní statistiku a věnují jí zvláštní pozornost; přinášejí nám mnoho materiálu, jaký nemá žádný jiný stát. Přes to však, že se při sčítání zjišťuje mateřská řeč, jsou výsledky mnohem nespolehlivější a horší než u nás při proslulé obcovací řeči. Zvláště při posledním sčítání lze mluvit o přímém falšování skutečnosti vyššími úřady za jistým cílem. Proto dat, jež nám poskytuje maďarská statistika, lze používatí toliko s největší opatrností a s výhradou.

Slováků bylo napočítáno naposledy v Uhrách i s Chorvatskem 1,967.970. Ve skutečnosti bylo toho roku Slováků v Uhrách aspoň o 250 až 300 tisíc více, takže jich bylo nejméně 2¼ mill.; nejvíce jim bylo vzato duší na slovenských ostrovech v stolici novohradské a pešť-pilišské i jinde v maďarském území, pak na mnohých místech na pomezí a ve městech z nevědomělosti. Se Slováky vídeňskými a americkými stoupne nám počet uherských Slováků až asi na 3 miliony.

Důležité pro posuzování národního postavení uherských Slováků, nač při řešení slovenské otázky se nesmí zapomínati, jest rozptýlení jejich. Na souvislém slovenském území žilo r. 1910 jen 1,623.777 Slováků, mimo ně tedy téměř 350 tisíc, a uvážíme-li podvody při sčítání, hodně přes půl milionu. Velké slovenské ostrovy provázejí slovenské území v oblasti maďarské zvláště v stolici ostříhomské, novohradské, boršovské, v okolí Peště a koloniací vznikly silné slovenské ostrovy v dolních Uhrách (v Báčce, Banáté, v stolici bekešské, a dále na sever, také na území rumunském). Ti, kdo budou mít v rukou budoucnost slovenské naší větve v Uhrách, vybojování národních a jazykových práv těmto slovenským koloniím, nesmí opomenouti a zvláště jest žádati, aby velké slovenské ostrovy v stolici ostříhomské, novohradské a pešťské byly pojaty do Slovenska.

Podle mluvy úřední statistiky bylo by postavení uherských Slováků velmi neutěšené a jejich budoucnost jevila by se v barvách chmurných. Vždyť jich prý ubylo od r. 1900 o 51.671. Ve skutečnosti není tak zle. Matením Slováků s Poláky a Ukrajinci byli tentokrát zkráceni Slováci, tak že skutečný úbytek se zmenší asi na 22.000. O ně byli připraveni hlavně na slovenských ostrovech v maďarské jazykové oblasti, a to umělým způsobem, jak nelze pochybovatí. Vlastní jazyková hranice proti Maďarům v celku zůstává pevná, Maďaři nemohou vykázatí žádných velikých pokroků, třeba že v celku získávají půdu, mimo okolí Košice, jež se pomadařuje velmi rychle. Vedle košického okolí jsou doménou

maďarisace slovenská města, kdežto venkov v celku odolává. Vzpomeneme-li vývoje českých měst na Moravě, když se vymanila z nadvlády německých a židovských menšin a národně se probudila, nemůžeme pochybovatí o tom, že svěží národní ruch na Slovensku odplaví velmi záhy umělý maďarský nátěr měst.

O houževnatosti slovenského živlu svědčí nejlépe krásný rozvoj slovenských kolonií v jižních Uhrách a v okolí nemaďarském, kde tlak panující národnosti nemůže se projevovatí; v soutěži s Neslováky vítězí tu všude živel slovenský. V této vnitřní síle jakož i ve zdravém dosud přirozeném vývoji slovenského lidu, jenž není ještě zasažen populací nepříznivými vlivy, jako český lid v Čechách, můžeme viděti záruku krásné budoucnosti slovenské, jakmile Slováci budou vymaněni z moci cizího národa a rozvoji země jimi obývané bude věnována náležitá péče.

VĚNCESLAV HAVLÍČEK:

Politické vztahy Slovenska k zemím koruny České v době minulé.

(„Neodvislost“ čís. 17.—18. ze dne 20. prosince 1917.)

(Dvě místa censurou vyškrtnutá nemohla zde býti otištěna z nedostatku původního kartáčového tisku i rukopisu.)

Protivníci naši byli překvapeni státoprávním prohlášením naším ze dne 30. května 1917, kde prohlásili jsme se pro připojení Slovenska k českému státu. Zdálo se jim to přílišným dějinným skokem. (Zabaveno.)

Slovensko bylo často spojeno se zeměmi českými jedním svazkem státním. Nutno však rozeznávat, bylo-li spojení přirozené, plynoucí z vědomí příbuznosti, či nahodilé spojení osobou panovníkovou nebo dobytím. Již v VII. století prý bylo Slovensko spojeno zeměmi českými v říši Samově. Prvním útvarem státním však, kde docíleno dokázaně politické jednoty rozdrobených částí kmene československého, byla v IX. stol. říše Velkomoravská. Tehdy vytvořil se pojem vlastní Moravy — území od Českomoravské vysočiny k Dunaji, t. j. nynější Moravy se Slovenskem. Byl to opravdu národní stát, za Rostislava i církevně samostatný se svým arcibiskupem a slovanským jazykem bohoslužebným. Morava byla středem státu, český kníže Bořivoj připojil se k němu dobrovolnou úmluvou. Návist Arnulfa, vévody korutanského, k tak silnému slovanskému státu vedla k tomu, že měl býti zničen prostřednictvím maďarského vpádu. Maďaři zpusťovali a zeslabili říši Velkomoravskou, ale nezničili jí, ani jí v jádru nezmenšili. Byli poraženi, jméno říše se změnilo a těžiště její přeneslo se do Čech. Boleslav I. opět vládl nad zeměmi českými s velkou Moravou — t. j. i nad Slovenskem. Boleslav II. pak založil v Praze biskupství, k jehož diecési náležely všechny tehdejší země české, t. j. Čechy, velká Morava, Slezsko a Krakovsko. Za Boleslava III. nastala dočasná státní odluka velké Moravy a Slezska od Čech a později i jejich církevní odluka od biskupství pražského, neboť zemí těch

dobyl Boleslav Chrabrý a připojil je k zemím polským. Po smrti Boleslava Chrabrého r. 1025 uherský král Štěpán dobyl na Polácích celé velké Moravy, připojil ji k Uhrám. Kníže český Oldřich vypravil proti Štěpánovi svého syna Břetislava. Výprava ta, jinak pro Břetislava vítězná, skončila r. 1031 osudným mírem, jímž ponejprv dělena byla velká Morava. Část předkarpatská, t. j. nynější Morava, připojena ke státu českému, Morava zakarpatská, t. j. nynější Slovensko uherské, připojeno k státu uherskému.

Rok 1031 jest tedy nejdůležitějším mezníkem v dějinách Čech a Slovenska. Od toho roku počíná se politické rozdělení kmene československého až po dnešní dobu. Byla to úmluva panovníků, ne národů, proto rozdělení to bylo nepřirozené. Nadvláda Maďarů nad Slovenskem byla však více formální než skutečná, novotami pak krále Štěpána byli Slováci vystaveni spíše germanisaci než maďarisaci. Jestliže po r. 1031 častěji panovali čeští králové nad Slovenskem, byla to pouze jednota v osobě panovníkově, a vláda ta týkala se Slovenska jen jako části Uher. Tak i Přemyslovec Václav III. byl zároveň králem uherským.

Ve XIV. stol. dosáhlo Slovensko jakési samostatnosti, když se zmocnil nad ním vlády župan Matouš Čák Trenčanský, proti uherskému králi Karlu Robertovi. Panství jeho objímalo celé Slovensko od Tater až k Dunaji, mělo na 30 hradů, z nichž hrad Trenčín byl jeho sídlem. Nebyla to však vnitřní národní emancipace od Uher, panství to mělo základ v bažení po osobní moci. Matouš Čák také neměl bližšího styku spojení s Čechy, naopak český král Jan prostřednictvím pana Jindřicha z Lipé, chtěje pomoci uherskému králi k vládě, válčil s Čákem a zvítěziv nad ním, donutil jej vzdáti se bezprávné vlády. Zdá se, že to byly všecko osobní záležitosti, aspoň nevíme, jak se k tomu choval vlastní český a slovenský lid. Jisté jest to však pro nás dějinná epizoda zajímavá a významná.

Po Matouši Čákovi Trenčanském opět nebylo spojení mezi Čechy a Slováky kromě toho, že Slováci přišli na pražskou universitu Karlem IV. nově založenou. Teprve králem Sigmundem nastala opět jednota v osobě panovníkově, bylť on králem českým i uherským. Poněvadž pak byl nepřitelem českého národa, neměla jednota ta významu. Naopak důležitější jest, že čeští Husité přišli na Slovensko a část jeho dobyli. R. 1423 vtrhl tam Žižka, r. 1427 Prokop Holý dostal se až k Dunaji. Od r. 1432—35 měli čeští Siroťci obsazeno Slovensko; sídlem jim byla Trnava. Po bitvě lipenské pak Siroťci byvše zeslabeni pozbyli své moci. Sigmund od nich vykoupil Trnavu. Husité však přes to ze Slovenska neodešli, zůstávajíce tam jako najatí bojovníci různých pánů. Velel jim Jan Jiskra z Brandejsa, husitský hejtman, háje práv

královici Ladislava Pohrobka proti uherským pánům a jimi zvolenému polskému králi Vladislavovi. Tříletý Ladislav byl uznaným králem na Slovensku, Jiskra však byl vladařem a pravým pánem. Sídle v Košicích vládl i nad městy baňskými a spišskými, měl pak ve svém vojsku i Slováky i Malorusy. Páni a zemané slovenští uznávali Jiskru a ani neobesílali uherského sněmu. Jiskra neuznával cizí vlády na Slovensku, ať byla jakákoliv. Bojoval proti Vladislavovi, králi polskému, jež si páni uherští zvolili za krále, později proti Janu Huňadovi, zvolenému gubernátoru a správci Uher. Docíliv konečně korunování Ladislava za krále uherského, ustal v boji. Po smrti Ladislavově bojoval však znovu proti králi Matyáši, Uhry zvolenému, až se s ním smířil r. 1462 prostřednictvím krále Jiřího z Poděbrad, stav se uherským magnátem a obdržev kromě 25.000 dukátů panství v Uhrách.

Období, kdy čeští Husité bojovali na Slovensku, jest z nejdůležitějších v dějinách styků československých. Tehdy to nebyly tak zájmy ani záležitosti osobní, nevyřizovaly si je pouze vůdčí osobnosti, nýbrž i lid. Husité bojovali proti nepříteli svobody svědomí — Šigmundovi. Třeba že Jiskra později bojoval ne tak za věc jako za osobu, přece vláda jeho, poctivého, demokratického Husity, znamenala mnoho. Na Slovensko přišlo husitské učení a pokrokové zásady, Slováci a Češi poznali, jak jsou si blízcí a nikdy se již od sebe úplně neodloučili. Ve správě státní zavedena byla čeština, později za českých králů Vladislava II. a Ludvíka I., kteří panovali též v Uhrách, byla čeština nějaký čas i jazykem úředním a král český zahajoval sněmovní jednání.

Od r. 1526, kdy stavové čeští a uherští zvolili si za krále Ferdinanda Rakouského, nebylo mezi Slovenskem a zeměmi českými politické jednoty, kdežto až do nynějška zůstává jednota v osobě panovníkově. Styky však trvají, zvláště po bitvě bělohorské uchýlila se část českého vystěhovalectva na Slovensko, přinesli tam učení českoobratrské a českou bibli. Od té doby český jazyk byl literárním jazykem Slováků a přes slovenskou jazykovou odstavku jest ještě nyní jazykem církevním. Kdežto Maďaři (evangelíci) jsou nyní vesměs kalvínského vyznání, přihlásili se Slováci jednotně k vyznání augsburskému. —

Od doby národního probuzení vyvíjí se politický poměr mezi Čechy a Slováky dle současných ideí doby. Poměry národního obrození byly však jiné u nás a jiné na Slovensku. My jsme se zmohli k obrození po dlouhém spánku, do něhož jsme byli uvedeni, vybití a ožebračení byvše na těle i na duchu po katastrofě bělohorské. Emancipovali jsme se od svého dávného nepřítelů přes jeho odpor. Na Slovensku však nebylo takové pohromy národní jako u nás, naopak tam teprve nepřítel povstával. Maďaři uvědomivše se národně a poznavše svoji špatnou vyhlídku do bu-

doucnosti, vystoupili se svou teorií jediného národa a jazyku uherského, t. j. maďarského. Proti tomuto panmaďarismu postavili Slováci panslavismus. Původně a navrch byl sice jen literární, přes to se cítil tajně a ve zbožném přání i politicky. Utvoření všeslovenské říše s vedením Ruska stalo se utopickým přáním mnohých Slováků i Čechů. Přes to věčné formy přání to nenabýlo, ba ani méně utopická zásada politické jednoty zemí českých a Slovenska vyslovena nebyla, naopak Slováci zrušili i jednotu literární, zvolivše si své nářečí za spisovný jazyk. Teprve r. 1848, kdy měla se řešiti otázka znovuvybudování Rakouska, vystoupil Palacký a s ním Havlíček a žádal na základě přirozeného práva spojení území obývaného národem československým v jeden stát. Ze sedmi takových států národnostních mělo se skládati federativní Rakousko. Slováci však na svém táboře v Liptovském sv. Mikuláši 10. května 1848 postavili se na stanovisko zřízení demokratického, národnostně spravedlivého uherského státu. Ve své petici „na krále, sněm, palatina, uherské ministerstvo a všechny přátele lidskosti a národnosti“ žádali „všeobecný sněm pro bratrské národy uherské — zvláštní sněmy zemské dle národnosti — slovenskou národní stráž se slovenským velením atd. — tedy jakousi samostatnost Slovenska v rámci Uher. Naděje kladené do r. 1848 zklamaly ovšem Čechy i Slováky, neboť obě větve musily dále žít v absolutismu německém a maďarském.

Za nastalého zlepšení r. 1860 po Bachovi naděje opět zesílily, tentokrát však ani s české strany neklade se požadavek politické jednoty se Slovenskem. Palacký upouští od přetvoření Rakouska na základech práva přirozeného a zastává se práva historického — samostatnosti zemí koruny České a jich federativní připojení k Rakousku. Slováci pak v memorandu k uherskému sněmu r. 1861, přijatém na shromáždění v Turčanském Sv. Martině, žádají již konkrétněji, aby se zřídilo severouherské území (hornouherské slovenské okolie), ucelené podle oblasti slovenského národa, s občanským jazykem slovenským a slovenskou správou, slovenskou akademií právnickou a stolicí slovenské literatury v Pešti atd.

Na obojí požadavky odpověděno zavedením dualismu r. 1867, jenž pohřbil všechny podobné plány na delší dobu. Za dualismu nevyskytuje se oficiálně na žádné straně požadavek politické jednoty obou částí národa. Programy českých politických stran se o Slovensku zmiňují bez politických záměrů nebo nejasně. Na př. rámcový program české strany pokrokové praví o Uhrách: „Co se poměru k Uhrám týče, uznáváme práva a zvláštní kulturní a hospodářské poměry zemí koruny sv. Štěpánské, ale nemůže nám být lhostejno, že národově uherští, zejména větve našeho národa,

Slováci, jazykově, národnostně, hospodářsky a kulturně všemožně jsou zkracováni a přímo potlačováni.“ Program slovenské národní strany z r. 1905 a podobně i z r. 1914 obsahuje jako bod první „jednotu, nedílnost a neodvislost uherské země“, jako bod druhý „rovné právo slovenského jazyka ve školách a při soudních úřadech“, — „úplnou samosprávu rozličných církví“ — atd. Už nikterak nezmiňuje se o slovenském „okolí“, spokojuje se jen rovnoprávností jazykovou a samosprávou církevní. (Ostatek zabaven.)

JOSEF PÁTA:

Lužice.

(„Národ“ č. 9. ze dne 7. března 1918.)

Kdo bedlivě přečetl poutavou stať Ad. Černého v 39. čísle loňského ročníku „Národa“ o „Lužických Srbech za války“, ten jistě musí dojít k přesvědčení, že dnešní zářivé heslo o sebeurčení národů vyvolá k životu řadu otázek nových, stejně významných a důležitých... Heslo to budí mocnou ozvěnu u všech nesamostatných národů, a vzbuzuje tedy také skryté naděje a v tichu duše živené myšlenky, jež ode dávna dřímaly a dnes snad již se probouzejí v srdcích všech dobrých Lužičanů i v srdcích všech upřímných přátel nejmenšího slovanského národa, žijícího v německém prostředí saském a pruském. Také Lužičtí Srbové prolévají a prolévají dosud krev na světových bojištích za lepší budoucnost lidstva, také oni tedy musí mít nároky na zlepšení své národní existence! A nás zvláště musí zajímat jejich osudy, vždyť náleželi od XIV. století až téměř do polovice století XVII. k naší české koruně a Čechové měli vždy vřelý zájem o veškeré jejich konání i zachování jejich života, jak ostatně jindy zevrubněji vyložím. Není tudíž divu, že i dnes nasloucháme napjatě, co se děje na nivách lužických a čekáme také na jejich hlasy. Nechceme, aby se na ně zapomnělo v době velikých dějinných převratů, kdy se sice ještě blýská a hřímá na všech stranách, ale — jako předzvěst lepších a klidnějších časů pro všechny národy — tedy i pro Lužičany! Lužičané jsou si jistě vědomi veliké této doby, ale posud se neodvažují o své se přihlásiti, tiše pracují jako my všichni a připravují se v nejtěžších chvílích k novému životu. Nepochybujeme, že se i oni včas přihlásí!

Vzpomínáme, jak každá pohnutá doba dovedla také v Lužicích vyvolati hlasy o národních právech, jak před sto lety v obrozenské době novinář Dejka pod vlivem českým poprvé usiloval o řešení lužické otázky, nabádaje k pěstění lužické mluvy a poukazuje na příslušnost k mocnému kmeni slovanskému... Vzpomínáme dále, jak první lužický básník Zejleř v letech třicátých

minulého století dal výraz svému národnímu cítění ve slovích: „Ne, ne! Bratří, kyne spása, ještě není po všem veta; vítěz — naše řeč — ať jásá, žádný z nás ať není sketa!“^{*)}; — vzpomínáme též, jak Lužičané v r. 1848 věděli o pražském slovanském sjezdu a osobou Jordanovou se ho účastnili, jak největší jejich buditel Jan Arnošt Smoleř pracoval tehdy o získání větší svobody a výsad svému národu, jak protestoval proti pohněmčení Lužičanů; — vzpomínáme zejména, jak Lužičané podali tehdy saskému ministerstvu petici, žádající o rovnoprávnost s Němci ve škole, v chrámě i v úřadech... Dovedli se tedy také přihlásiti k slovu v dobách bouřlivých, kdy šlo o osudy jednotlivých národů, v dobách, které mnoho slibovaly, ale nic nespínily. Ale je v tom cesta a poučení právě pro dnešek, pro dobu zcela jinou, mocnější, v níž se rozhoduje a má rozhodnouti o novém období dějin snad všech národů...

A vzpomínám ještě posléze, jak Lužičané nedlouho před válkou zvláštním memorandem se chtěli uchýliti na forum světové se svými národními tužbami: kam zapadlo toto memorandum a bylo-li vůbec projevono, není mně známo, ale záhy snad přijde okamžik, v němž bude moci býti ohlášeno všem...!

Smysl lužické otázky nejlépe je uložen ve znělce největšího lužického pěvce Jakuba Čišinského „Wótčinska česć“, napsané v r. 1905:

Nás málo tak a tolik nebezpečí,
když vnější vrah i vnitřní do nás ryje —
kde meče brát a kdo nám záda skryje,
když tolik spí nás, tolik zmírá v křeči.

— — — — —
Když boje bouř se nejlítěji vmáhá,
čest největší je přední býti stráží,
stát v hloučku, v kterém jeden za sto váží.
My hlouček jsme, jenž z dávna zbyl tu v boji —
zde vytrvatí za krev, brázdu svoji —
toť Srbi, čest, jež ke hvězdám až sahá!^{**)}

Toť básnický odkaz, na němž by dnes pěvec svého lidu nemusil ani slova změnití. Necht' mají jej Lužičané dnes zvláště na paměti! My jsme s nimi!

*) Ad. Cerný: „Výbor písní“ v 37. r. Poesie svět. str. 94.

***) V překladu Ad. Černého ve „Výboru básní“ Jakuba Čišinského ve Svět. knihovně 1906, str. 53.

VIKTOR DYK:

Literatura, politika, život.

(„Národní Listy“ čís. 324. ze dne 25. listopadu 1917.)

Význam literatury pro naše národní probuzení je nepochybný; nepochybně, že literární činnost našich buditelů měla svůj smysl politický a své politické poslání. Nepochybně též, že v prvých počátcích politického našeho života řada spisovatelů ať belletristických, ať vědeckých stojí v popředí činnosti politické. Teprve později nachází období, kdy v praktické politice čím dál tím řídčeji slýchán spisovatelův hlas, a kdy uznávajíc ještě autoritu vědce, krčí politikové rameny nad belletristou. Ale ani v tomto období, kde každá z obou činností, ať literární, ať politická, posuzuje se jako úkol, který absorbuje dokonale a nepřipouští tříštění, nelze říci, že by byl dohrán úkol spisovatelův v našem životě a v naší politice. Spisovatel je odkázán na sloupce novin, kde je určen pod čáru nebo nucen k denní činnosti novinářské bez vlivu a moci; spisovatel je odkázán na svá díla, může působit jen svým dílem — ale působí jím. Ke cti našich spisovatelů budiž řečeno, že oni byli uchovateli velikých politických cílů, udržovateli tradic probuzení, které dozrály v jejich snu a v jejich myšlence. Nerudovy „Zpěvy páteční“ znamenají pro českou politiku mnohem větší čin, než kterého kdy schopna byla praktická naše politika; jemu po boku lze stavěti dílo Svatopluka Čecha, v němž je několik piec, výmluvnějších než nejvýmluvnější řeč, ústy politika pronesená, při tom však také několik děl, jež jsou myšlenkově pozoruhodná a úrodná, ať jakkoli kdo soudí o umělecké jejich dokonalosti. V „Písniích otroka“ mluví hrdý cit básníka, muže, který se bouří celým svým citem proti skutečnostem, s nimiž po některých ohraženích politika ochotna je smířiti. V „Evropě“ a „Slavii“ dumá básník o smyslu dějin a jejich vývoji, o úkolech slovanské rasy a její budoucnosti. Ve „Václavu z Michalovic“ ukazuje na nejchmurnější doby naší minulosti a apostrofa „Hodin“ Baudelairových „R e m e m b e r ! S o u v i e n s - t o i ! p r o d i g u e ! E s t o m e m o r !“ nehodí se dobře za krvavé motto díla Čechova, mluve-

něho ke generaci, která počala, zapomínajíc špatně hospodařiti nejpodstatnějším kapitálem národním, neslyšíc poučení minulosti. Jako „Hodiny“ volá v mnoha variacích básník totéž k národu. Ale smysl českých dějin, básníku jasný, všem jiným jako by byl zatemněn.

Po boku Nerudově a Čechově vidíme druhá jejich Josefa Sládka. Jeho písně mluví řečí pevnou a mužnou, také jemu je smysl dějin jasný, také on nezapomíná na osmý listopad, také on, nachýlen nad hroudou země, čerpá z ní víru v národ, ve vítězství lidu, v osvobození všech. Také on všechnu svou schopnost staví do služeb národního a demokratického ideálu. On je to, jenž apostrofuje padlého Otakara:

„Až přijde ráno, až přijde den,
králi, Tvou korunu někdo si zvedne.
Tvůj meč, ten je tak zkrvácen,
vypadne z ruky Ti ledné.

Králi, Tvou korunu někdo si zvedne,
ale kdo z prachu zvedne Tvůj lid!
Hoj, veliký králi, vstaň a pojď se bít.

Český ideál je Sládkovi lidový ideál.

Mluvíce o velikých mrtvých, nezapomeňme živých. Také Eliška Krásnohorská má krásnou víru a hrdou nepoddajnost svých druhů, má živé nebezpečí, jež hrozí a před kterým varuje její hlas. A také ona má pevné přesvědčení, že nevitězí moc nad právem, ale právo je jediná skutečná a trvalá moc. Její ušlechtilý nacionalismus nepřestává nikdy být lidským a plodným. Věří jako mrtví její druzi, úzkostlivá strážkyně svaté vavry. Buďme vděční za pevnost a věrnost té, v jejíž době tak mnozí pochybovali a kolísali!

Adolf Heyduk, měkký, citový, nevybojný, vnesl do naší poesie přece útočný a nový tón: láska jeho k slovenské větvi národa českého. V rozvaděnost dvou větví téhož národa přinesl v „Cimbálu a guslích“ srdečný, láskyplný a lásku budící tón; neznamená také šťastná kniha Heydukova politický čin chápaný teprve dnes v celém dosahu?

Rozměry mně vykázané nedovolují mi, abych vzpomenu všech, na něž bylo by spravedlivě vzpomenuť; nemohu však přejíti mlčením muže, jehož dílo znamená také veliký a trvalý politický čin: Aloisa Jiráka. Alois Jirásek v statisících českých duších budil a udržoval zdravou národní tradici. On sblížil nejprostšího čtenáře se slávou a úpadkem minulým; jeho epopoje hnutí husitského zvonila píseň Čechových zvonů nad Petřínem:

Hus, Hus, Jeroným. V Kozinovi a Chodech dal českému čtenáři symbol utrpení pobělohorského; v „Temnu“ — není také „Temno“ čin politický? — učinil nejchmurnější scény národního temna a slibem příštího svítání. Jeho kroniky národního probuzení a obrození líčí úpornou, lopotnou cestu těch, za kterými nám bylo jíti. A dospěli-li dědové naši tak neschůdným bezcestím, kam bychom nedošli my, šťastnější vnukové jejich? Toť poslední, potěšující a vzpřímující slovo jeho vzpomínek: zle bylo a přežili jsme. Nemůže bez smyslu být, že jsme přežili.

Není tím vyčerpáno thema: také generace mladší může říci hrdě, že neporušila tradice minula; také ona řekla své slovo v své chvíli, také ona byla nositelem ideje velikého poslání. Byla-li trpčí a bolestnější, bylo to dobou, s kterou bylo jí zápasiti. Ale ponechme budoucnosti, aby zde někdy pronesla spravedlivý soud: dnes chtěl jsem jen ukázati, že výrok manifestu českých spisovatelů „máme nejen právo, ale i povinnost mluvit za národ, který mluvit nemůže“, byl plně oprávněn souvislou tradicí české literatury, v které není mezer ani přelomu.

ARNOŠT HEINRICH:

Po třech stoletích.

(Lidové Noviny čís. 88. ze dne 31. března 1918.)

Za několik neděl bude tomu tři sta let, co čeští stavové zahájili třicetiletou válku. Tři sta let neseme důsledky oněch událostí a s námi celá Evropa. Nám přinesly ty důsledky záhubu a není pochyby, že také evropský pořádek, který přivodil světovou válku, má jeden ze svých kořenů ve vestfálském míru. Nejsou možny vážné odhady zmařených dějinných možností, protože by nutně přešly na pole čiré obrazivosti, nemáme dosud ani pragmatického a kritického vylíčení českého povstání — české dějepisceví nevykonalo dosud tohoto svého úkolu ze známých vnějších důvodů — ale tolik je jistě dovoleno soudit, že by se byl vývoj Evropy bral jiným směrem, kdyby byly v jejím středu obstály český stát a duchovní svoboda. Zkáza českého národa, dovršená zradou protestantských mocí na české emigraci, nepřinesla Evropě požehnání jako se jí nevyplatilo vyhubení polabských Slovanů a rozdělení Polska. Dějiny mají svou etiku a nestačí-li tato etika vždy zajistit vítězství práva a mravnosti, stačí vždy mstit jejich útisk a znásilnění. Sama vítězí vždy, ale svým bojovníkům pomáhá jen jako Pán Bůh ve známém přísloví: Člověče přičiň se a Pán Bůh ti pomůže. Lidé i národy bývají často jen jejími mučenníky a oběťmi, nedovedou-li pod jejím praporem rozvinout v pravé chvíli všechny své síly a cnosti a neumějí-li jí posloužit svým vítězstvím. Evropa rozkvetla myšlenkami poraženými v Čechách před třemi sty lety, ale ukřižovaný národ nevstal za tři dny z hrobu. Vedl špatně svůj boj a proto mu teprve za tři sta let nastává bílá sobota. Za tři sta let teprve zmohtněl a vzpamatoval se do té míry, aby mohl světu předložit jako zralý a vnitřně sjednocený národ svůj starý účet, a tři sta let minulo, než Evropa pochopila, že potřebuje svobodného československého národa právě tak jako on jí.

Jako pětistého výročí Husovy smrti nebylo možno využít pro českou přítomnost, nebude ani možno zabývat se letos českým

povstáním tak, aby byl národ dostatečně poučen o nejtragičtějším údobí svých dějin a aby si z krvavých těch zkušeností vybral, co by mu v této době zvlášť bylo prospěšno. Ale dvě osudné chyby českého povstání nutno přece postavit národu jasně před oči a připomínat mu je každé vhodné chvíle, protože se nestaly za českého povstání naposled a protože by byly znovu tragické, kdyby se vrátily nyní. Bitvou na Bílé Hoře bylo rozhodnuto jen proto, že čeští stavové v nemůžné malomyslnosti a bezradnosti vzdali se osudu a přijali náhodnou porážku jako rozhodnutí. Pro rozvážené a pevné lidi nebylo by bývalo ztraceno nic, pro malověrné tehdejší vůdce českých stavů bylo ztraceno vše. Podnikne-li se velký zápas jakýmikoli zbraněmi, nutno se připravit na neúspěchy, zklamání, porážky, na vše. Lehkomyslně zdvižený boj je zločin proti lidství i proti sobě samu, ale je-li boj neodvratný a je-li dokonce již v proudu, není nic vyhráno, pokud není vyhráno vše, ale také není nic ztraceno, pokud není ztraceno vše. A poslední, co lze ztratit, je víra v sebe a ve svou věc. Česká šlechta bila se po tisících hrdinně ve švédských a saských službách, ale doma před tím složila zbraň po první porážce. Po třech stech letech je českou zbraní jen právo a vůle národa, ale předčasná malomyslnost také v politickém zápasu několikrát nám již způsobila porážku.

Větší ještě význam má druhá příčina české pohromy před třemi sty lety. Stavové vedli boj za celý národ a celý národ se o tom po jejich porážce krvavě přesvědčil. Ale vedli jej přes to bez národa. Široké vrstvy lidové nebyly oddány náboženské svobodě méně než šlechta, vnukové selských vojáků Žižkových nebyli méně odhodlaní a schopní svých dědů, ale šlechta, která vedla také jejich boj, nebyla již šlechta Žižkova. Lid nemohl pochopit veliké sázky tohoto zápasu, protože viděl v čele povstání jen feudální pány, nebylo již bratrů z doby husitské slávy, byly již jen vrchnosti a robotný lid a proti vůdcům povstání povstával v kritické době selský lid stejně urputně jako proti jejich odpůrcům. Pozdě šířili stavové mezi selský lid „Žižkovy listy z nebe“, slovanská povaha soudí teorii především podle praxe a slovanský člověk nerozumí svobodě, která není také jeho svobodou. Demokratický český národ, který by byl stál za svými národními ideály — také duchovní svoboda byla a je od Husa národním ideálem českým — nemohl být poražen v sedmnáctém století jako nemohl být poražen celou Evropou v století patnáctém. Ale národ zastupovaný oligarchií, stavy, vrchnostmi, ke kterým lid neměl poměru mnohem přátelštějšího než k jejich odpůrcům, byl vydán každé náhodě v bitvě a každé náhodné zahraniční konstelaci.

Jak je hůře než bylo před třemi sty lety a jak je proti tomu zase lépe! Měli jsme svrchovaný stát, a dnes se teprve řadíme

k rozhodnému zápasu o něj. Ale v tom státě vládly feudální řády, lid byl poroben a bez účasti na moci. Nesvoboden dosud a uprostřed kruté zkoušky, stojí týž národ po třech stech letech, bez práva a bez moci, ale jednotný jako kvádr, demokratický ve svém vedení i ve své politické reprezentaci, národ a lid je totéž a jeho boj je bojem každého, i posledního jeho příslušníka. Národní svoboda česká je jen jiné jméno vlády českého lidu nad sebou samým. Nemáme šlechty a nepotřebujeme jí, volíme své vůdce ze sebe a jejich zájmy nejsou jiné než zájmy každého z nás. Co chce český národ, chce každý český člověk a každý je stejně ochoten obětovat se společné věci. Jak dobře je připraven nesvobodný český národ na budoucnost proti svým svobodným předkům před třemi sty lety!

D: FRANT. DRTINA

Lidová výchova v demokracii.

(„Národní Listy“ čís. 8. ze dne 9. ledna 1918.)

Významný a nezadržitelný účinek světové války je vítězný postup demokracie, kterou bude uskutečněna sociální spravedlnost, sebeurčení a rovnoprávnost národů. A spolu šíří se přesvědčení, že demokracie pravá opírá se o vzdělání a kulturní politiku, neboť demokracie bez vzdělání stala by se demagogií a lidstvu by přinesla největší škody. Sybel správně vykl, že zástupy lidové pouhým výrokem zákona nestávají se politicky zletilými, nýbrž nabývají skutečné dospělosti politické teprve rozšířením vzdělání ducha a ještě více charakteru. Proto pravou podstatou vnitřní politiky zajišťující národu samostatnost a svéprávnost je politika kulturní, ona praktická politika, která se opírá o zdatnou kulturní sílu národa, politika, jež usiluje o vybudování dokonalého národního školství a soustavnou úpravu zřízení lidovýchovných.

Provolání Osvětového Svazu podepsané zástupci předních českých kulturních institucí připomíná v čas národu tuto velikou potřebu a obnovuje volání po lidové universitě posvěcené památce velikého mučedníka kostnického.

Naše národní obrození má býti vyvrcholeno, má býti dokonáno politicky a kulturně. Úsilí po účelné organizaci českých snah lidovýchovných navazuje přímo na kulturní ideály národních buditelů našich, odkazuje k mužům, kteří v tomto přesvědčení ukazovali na bezpečnou cestu, po níž by národ osvětou dospěl k svobodě. Havlíčkovo heslo „Vnitřní silou a vzděláním“ a Palackého závěť „Abychom se vzdělávali a dle vzdělaného rozumu jednali“, jsou nám vodítkem bezpečným pro všecku práci budoucí.

Národové v dobách kritických uvědomují si ke své spáse nutnost politiky kulturní. Za úpadku největšího pomýšlí Komenského na osvobození národa vychováním, podniká dalekosáhlou opravu výchovy mládeže a usiluje o obnovení škol v krá-

lovství Českém. Národ německý, ohrožený vítězstvími Napoleono-
vými, naslouchá s nadšením a plným porozuměním slovům ná-
rodního myslitele a věstce Fichteho: „Onen národ, jenž až
do nejnižších svých vrstev má nejhlubší a nejvšestrannější vzdě-
láním ducha a myslí, bude také nejmocnějším a nejšťastnějším ná-
rodem mezi národy své doby.“ Národ francouzský, poučený kru-
tou porážkou ve válce s Pruskem, počíná především v letech
70tých a 80tých XIX. století vedením Jules Ferryho organiso-
vati školu národní a budovati lidové vzdělání.

V Anglii reforma sociální kráčí ruku v ruce se snahami lido-
výchovnými, romanopisec Dickens ujímá se práva dítěte na
vzdělání, Thomas Carlyle a John Ruskin vstupují na
bojiště za lidská a sociální práva dělného lidu, kritisují sou-
časné poměry hospodářské dle vyšších principů etických a este-
tických. Práce i umění má sloužiti lidskému životu, umění jest
jen potud veliké, dobré a pravdivé, je-li vědomým dílem lidského
úsilí po dokonalosti. Umění má tvořiti základ života a jeho zve-
lebení, Carlyle s ohnivou výmluvností odsoudil egoistické pudy
své doby a připravil úrodnou půdu životnímu dílu Ruskinovu,
jenž snahy lidovýchovné oživil a prohloubil. Vznesené cíle stanoví
Ruskin lidovému vzdělání. Vzdělání toto má způsobovati zdraví,
sílu, krásu mládeže, naplňovati ji láskou ke cti a spravedlnosti,
zúšlechťovati i zjemňovati její chování a sprostředkovati jí dů-
kladné průpravné vzdělání pro zvolené povolání ve shodě s vro-
zeným nadáním. Darasin, Spencer, Huxley, Tyndall při-
spívali k popularisaci vědy, Arnold, Toynbee připomenul
účinně inteligenci anglické cit společenské zodpovědnosti: bohat-
ství, vzdělání, věda jsou oprávněny jen, slouží-li obecnému dobru.

Kulturní, sociální a hospodářská vyspělost Ameriky naší
doby vysvětluje se dokonalým školstvím, na něž nákladu nešetří
ani stát a k jehož zdokonalení s láskou a porozuměním přispívají
bohatí jednotlivci. Dánsko svému výbornému školství a vzorné
organizaci lidovýchovné, zvláště vysokým školám venkovským dě-
kuje za své velké bohatství, hospodářský pokrok a blahobyt.
Lidovýchovná zřízení švédská, norská, finská jsou dnes
jako vzorná oceňována celým vzdělaným světem. Japonsko
obrozené a vítězné dokonalým školstvím chce se zastkvíti před
celou Evropou a vstupuje s ní v ušlechtilé kulturní zápolení. A
z Ruska revolucí osvobozeného z jařma carismu donikají k nám
již za války radostné zvěsti o reformách výchovy, zakládání no-
vých škol a živelní touze lidu selského, dosud negramotného,
po vzdělání.

Po krvavých hrůzách válečné zběsilosti lidstvo veškeré chce
se obrátiti k životu důstojně lidskému, chce nabýti nových sil

a uvědomuje si pravdu slov Pestalozziových, že jen vzdě-
láním působí síla osvěty, moudrost a požehnání všech zákonů.

S účelnou organisací snah lidovýchovných v duchu demo-
kratickém uplatní se také spravedlnost sociální, a dostane se
národům i jednotlivcům jejich práv. Veliká doba, v níž vstupu-
jeme, bude státi ve znamení významu jednotlivce-občana i své-
právního národa. Jednotlivec i národ budou stále domáhati se
plného sebeurčení, soběstačnosti. Jen národ, složený z jednotlivců
zdatných má krásnou budoucnost. A zdatným jednotlivcem na-
zýváme toho, kdo uplatňuje vlastní svou vážnou osobnost, spoléhá
na vlastní sílu, nadání, schopnost, kdo sobě chce postačiti, kdo
přestává věřiti v nadpřirozenou pomoc a zázrak, kdo chce býti
zdravý, schopný, silný jednotlivec ve službě společenského a ná-
rodního celku.

Tak znakem moderní demokracie je pronikavý individuali-
s mus, sebevědomý, energický, sobě samu zodpovědný.

Ve starověku žil člověk především pro stát, ve středověku
pro církev, v nové době teprve člověk naší doby, svéprávný občan
ústavního státu nebo republikánského zřízení chce žítí sobě
sámému, chce vyvinouti sebe sama ve všech schopnostech, na-
dáních, silách svých.

V tom je základ úsilí lidovýchovného naší doby, tento indivi-
dualismu přýští z obnovené lásky k životu a přírodě, kterou na-
zýváme novověkým naturalismem a souvisí organicky s novověkým
osvícenstvím čili racionalismem, jenž znamená pevnou důvěru
moderního člověka v sílu, dosah, moc lidského rozumu, osvěty,
vzdělání, přesvědčení, že vědění je moc, že ve vzdělání je spása
lidstva.

Moderní vzdělání opírá se o nepředpojaté, volné vědecké
zkoumání všeho jsoucna s jeho velikými tajemstvími, zkoumání,
jež nezná autority, opírá se o vlastní rozum a svědomí, jemuž
není žádných myšlenek přikázaných a žádných zakázaných. A
vzdělání toto rozumu i srdce ve shodě s moderním demokra-
tismem nesmí zůstatí jen majetkem privilegovaných vrstev lidské
společnosti, nýbrž jako světlo sluneční ozařuje všechny tvory a
všude probouzí život, tak i světlo rozumového osvětlení a teplo
mravní ušlechtilosti má pronikati všude.

V pravé demokracii vzdělání má velké úkoly individuální i so-
ciální, přispívá k hospodářské zdatnosti i zámožnosti, podmiňuje
a sílí tělesné zdraví, upevňuje v lidu vědomí občanských práv
i povinností, šíří a sílí cit mravní zodpovědnosti při veškerém
podnikání a konání.

Člověk vzdělaný věří v přísnou zákonitost všeho přírodního
dění, věří v práci a její moc, umí pracovati, těší se z práce,
a práce přináší mu požehnání.

Vzdělání zvyšuje mravní úroveň národa a je bezpečným základem jeho politické samostatnosti a svéprávnosti. Národ vzdělaný je národ vítězný. Havlíček nám připomíná: „Žádná moc tohoto světa, byť by se spojila s celým peklem, neudrží národ vzdělaný, ušlechtilý a statečný v pňřobě.“

Demokratisace vzdělání je důležitá složka kulturního vývoje posledního desetiletí, a otázka lidového vzdělání tvoří podstatný obsah prozíravé kulturní politiky i má životní důležitost pro náš malý národ.

Mění se náš život a naše potřeby, rodí se a rostou nové úkoly a krásné naděje. Pro všechny účely a úkoly výchovy lidové, pro knihovny a čítárny, občasně výstavy, sbírky, místní musea, pro činnost přednáškovou, lidové koncerty a besedy, kursy prázdninové, měly by v městech českých pro celé okolí — vždyť rozdíl mezi městem a venkovem stále více mizí — býti zřizovány zvláštní lidové domy účelně upravené, jak vzory jich nalézáme v anglických a amerických lidových palácích, veřejných knihovnách a čítárnách. Tam byly by účelně upravené přednáškové síně, knihovny, čítárny, dětské útulny, učednické besídky, kinematografická divadla, tam v lepší budoucnosti scházet by se národ a žil by vyšším duševním, kulturním, mravně vznešeným životem bez ponurého ovzduší kouře a alkoholu. Mnoho našich národních domů, besed, sokoloven mělo by v tomto smyslu být změněno, upraveno, doplněno pro tyto krásné potřeby české kultury.

Demokratisace českého života je na vítězném postupu. Zakládá se nová demokratická strana, která ve svorné součinnosti se stranou dělnickou a agrární bude sloužiti s plným porozuměním demokratisaci našeho vzdělání. A přihlašuje se pro myšlenku stranického soustředění mladší inteligence česká, hlásí se k práci studentská mládež. Zde právě studentstvu otvírá se nové pole rozsáhlé, záslužné, blahodárné činnosti. Budití pro věci kulturní živý zájem v národě, toť jeho krásný úkol veliké přítomnosti. Studentstvo české ze střediska duševního života, z vysokých škol nechť rozchází se stále po veškerých českých vlastech a s láskou i nadšením nechť vykonává apoštolské poslání a šíří porozumění, přizpůsobené době nynější pro heslo národního našeho obrození „O světou k svobodě“.

B. ARNOŠT:

Zdemokratisování školství.

(„Národ“ č. 13. ze dne 13. června 1918.)

Při snahách o zdemokratisování našeho národního života nesmí býti zapomenuto jednoho důležitého odvětví naší kulturní organizace, totiž školství. Za nedávné ankety o reformě střední školy české po válce poukázal vl. r. J. Šafránek správně na to, že školám středním je u nás na závalu dualismus v účelu jejich a zřízení. A možno k tomu dodat: též dualismus jejich ducha. Neboť o naši střední školu a o školu naši vůbec zápasí dvojnásobný duch: duch státního, dogmatického absolutismu, aristokratismu, opírajícího se o sankci theologickou, a duch národního, kritického demokratismu, opírajícího se o hlediska vědecká. Stát nutí národ a jeho školu do svých služeb ve jménu svého sebezáchovného ideálu. Národ musí, neboť stát chce. Národ je prostředkem, stát je cílem. Moc státu je vyšší než právo národa. Důvod je čistě theologický: z milosti boží.

Stát stojí vůči národu v úloze kapitalistického zaměstnavatele. Opřádá organismus národa celou sítí chapadel svého absolutismu. Politickými úřady projevuje národu neomezenou vůli svého absolutismu politického. Berní úřady jsou orgány jeho absolutismu finančního. Ve škole hlásá dogma svého absolutismu kulturního. Jejím prostřednictvím ssaje kulturní mízu národa.

Když národ dospěl a zorganizoval své energie, poznal, že jest cílem sám sobě, že dovede chodit bez opory cizorodého státu. Duch sebeurčení utkal se s duchem absolutismu, dělník s kapitalistou, demokrat s aristokratem. Veškero ovzduší národa je prosyceno napjetím toho zápasu. Zápasu práva přirozeného s historickým nadprávím, vědecké pravdy s theologickým dogmatem, pokroku s tradicí. I škola je jeho dějištěm. Chce být národní a musí být státní. Chce hlásat pravdu na základě daných zkušeností a musí tradovat přežilý názor životní.

Národ neprodukuje jen na poli hospodářském, nýbrž též na poli kulturním. Škola jest jedním z činitelů, který uzpůsobuje

nejširší vrstvy národa k produkci kulturní, který potenciální kulturnost národa mění v aktuální. Dosud národ nebyl vlastníkem své školy, nebyl producentem pro sebe, nýbrž, ať již svým dítětem, ať svým učitelem, dělníkem pro stát. Stát, aspoň podle zákona, byl duchovým podnikatelem, velkovýrobce státního ducha v dílnách školy, duchovními nástroji dítěte i učitele. Organismu národa však při svém osobitěm se projevování nebyl ožívován tímto duchem. Neboť duch ten nebyl v souhlase s přirozeným jeho určením. A národ, jakmile obnovil a vybrousil svou řeč, navázal zpřetrhané tradice, zahřál své ustydělé vědomí na ohnivých myšlenkových vzplanutích své doby, znovu docelil svou rozvrácenou organisaci společenskou, pocítil, že jest vzpřimován a vzhůru držen novým duchem, duchem, který v příkrý odpor se postavil proti duchu státnímu právě proto, že měl národ svoji půdu, svoji řeč, své historické osudy, svou kulturu, své společenství citů a myšlenek. A právě v konfliktu obou těchto duchů nejvýrazněji se projevil spor obou tendencí, tendence autonomní a abstraktní, národní tendence demokratické a státní tendence aristokratické, centralistické tendence, jež z národa činí prostředek, a odstředivé tendence národního sebeurčení, jež z národa činí cíl. Neboť k plnosti národního bytí patří nejen půda, řeč, kultura, vědomí společných osudů historických, společenství citů a myšlenek, ale především právo, jehož pramenem jest národ sám, všichni jeho jednotlivci a všechny jeho vrstvy, právo, aby duch národní měl uvnitř národnostních hranic plnou a neohraničenou svobodu růstu, aby měl svůj vlastní domov, nikoli jen domov z cizího trpění a z cizí milosti. Teprve toto právo, být pánem ve svém vlastním domě, právo sebou dané a z vlastního nitra vyrostlé činí z množství jedinců národ v plném slova smyslu. A musí platit zvláště tam, kde se duch národa tříbí, vychovává a vodí na nové cesty, ve škole. Stát ve škole znásilňoval národ, pravdu i učitele. Zkrivoval jeho dějiny, nepovoloval neb zavíral školy, předepsal rozsah jejich učiva, vylučoval předměty, jež se mu nelíbily, naplňoval školy duchem aristokratickým a konservativním; předkládal abstraktní encyklopedii pravd státních, státu prospěšných, nedotknutelných, definitivních, pravd dekretovaných; učitele, existenčně na státu závislého, učinil svým nástrojem, nutil ho, aby s prací prodal i své svědomí a přesvědčení. Tak se škola ocitla ve službách metafysické jakési státní bytosti, jež byla úplně cizí skutečnému životu národa.

Napříště škola musí náležet demokratickému národu. Bude tradovat pravdu konkrétní, věčně se vyvíjející. Bude dávat theoretickou i technickou zdatnost odpovídající potřebám různých vrstev národa. I krev učitele, jeho rod a řeč a svědomí patří národu. Musí mu být dovoleno mluvit ve škole hlasem této krve, rodu,

svědomí. A musí být rozbita deska omylného zákona, že stát učitele platí a že má proto nárok na jeho svědomí a přesvědčení. Učitel demokratického národa žádá odstranění této námezdní, nevolnické smlouvy. A šalebné smlouvy. Neboť učitele svého platí krvavými daněmi národ sám, ovšem prostřednictvím státu, jak dnes jsou poměry, a stát za toto zprostředkování si ponechává odměnu více než lichvářskou. Stát je národem na výstoutě štědře honorován za jednoduchou službu zprostředkovací. Svobodný a demokratický národ nepotřebuje tohoto aristokratického prostředníka. Odstraní ze školy jeho duchovní násilnictví i všech jeho věrných služebníků, horlivých rozséváčů státního koukole do národní pšenice.

Správa školy bude zřízena demokraticky. Škola patří národu a učiteli. Učitel v ní tvoří budoucí národ, národ jej kontroluje svojí národní pedagogickou radou, složenou z nejlepších pedagogů. Tedy veřejná kontrola ve školství stejně jako v soudnictví, veřejném hospodářství, finanční a politické správě. Žádáme odstranění dnešní instituce inspektorské a ředitelské. Škola nechtě je spravována ředitelem vyvoleným ze sboru na rok, práce administrativní ať vykonává stálý tajemník.

Zkrátka: škola je dílna pravdy a lidskosti, nikoli státní průmyslový podnik na výrobu poslušných občanů. Učitel v ní není námezdním dělníkem, nýbrž tvořitelem národních kulturních hodnot, spolu s národem vlastníkem školy, samostatným hmotně i mravně. Mezi ním a hmotným jeho vydržovatelem jest prostý poměr výměny služeb, nic více. Prodává za plat svou práci dobré národní a odborné kvality, ale jinak jest neodvislý, zůstává pánem své pracovní síly. Neboť svoboda není nic metafysického, abstraktního, pouhé mrtvé slovo, uložené způsobně v základním státním zákoně, nýbrž musí být živým aktem, spojeným s osobností a projevujícím se vykonáváním jejích práv. Do školy musí být zavedena pravda, svoboda a láska k tvořivé práci. Pravda, která nezávisí na náhodné většině, jež vládne společnosti a ji spravuje. Svoboda vybavená z područí námezdnického nevolnictví. Láska k práci, která v příští demokratické společnosti bude osvobozena od hořké své kletby, neboť nebude ani byrokraticky zmechanisována, ani vykořisťována, ani potlačována, ani pohrdána, ani ztrpčována výčitkami prodaného, znásilněného přesvědčení. Práce jako radost, cnost a tmel společnosti.

Demokratisace národa musí se uskutečnit na všech polích jeho činnosti. Národ bude představovat demokratickou organisaci demokratických organisací. Organisace školská není jistě z nejméně důležitých. I na ni tedy musí být již dnes pamatováno. Školství je zajisté institucí, kde se organisují a zproduktivňují duchovní energie národa. Úkolem jest, aby všichni činitelé, kteří

na školství přímo jsou účastněni, dítě, učitel, dozorčí orgány, uplatňovali ve škole své energie souhlasným směrem. Aby se do-
 cílilo úspornosti energie. Aby se neplýtvalo národní energií. Aby
 národ nemusil zápasit o své školství. Aby dítě nebylo vyučováno
 pravdám neživotným, vychovávalo proti národu. Aby učitel věrné
 sloužení ideálu národnímu a vědecké pravdě nemusil vykupovat
 persekucemi, ztroskotáním svého osobního štěstí, svých fyzických
 sil, radostnosti své práce. (Co je to promarněné energie!) Aby
 s absolutistickým režimem nemilosrdně smeteny byly se správy
 školské všechny osoby, které již dříve v míru a zvláště nyní ve
 válce ukázaly se nešetrnými ničiteli národní energie, jednak tím
 že ve správě školské uplatňovaly své mstivé osobní a politické
 ambice, jednak tím, že stát byl jejich srdci blíže než národ.
 S novým národem nový duch a s novým duchem noví lidé. Jen
 tak ozdravení bude úplné.

Tak demokratisace školství znamená: bude znárodněno, bude
 v něm učeno a vychováno ve jménu pravdy, bude v něm do-
 saženo úspornosti a tím zproduktivněno národní energie, bude
 zdemokratisována jeho správa. Samostatný demokratický národ
 musí mít ve svém nejživotnějším zájmu svobodnou a demokrati-
 ckou školu.

Dr. OTTO PLACHT:

Hus vůdce.

(„Národ“ č. 26. ze dne 4. července 1918.)

Dějiny se tvoří před našimi zraky a každý z nás je na nich
 účasten. Jsme osobně odpovědní za to, jak se vyvinou a jakou po-
 silu budou z nich moci čerpati ti, kdo přijdou po nás. Na nás
 je, aby byly příštím tím, čím jsou dějiny předků nám. Při všem
 svém neštěstí jsme šťastnější než národové jiní: máme velké vůdce.

Před pěti sty lety, před skvělým shromážděním stál v Kost-
 nici tvář v tvář současné Evropě příslušník českého národa.
 Stál jako odbojník proti všem, jako buřič proti světovému řádu
 své doby; jeho česká pravda příliš byla vzdálena těm, k nimž
 hovořil, jež chtěl přesvědčiti neb od nichž chtěl býti poučen
 o lepším. Nebyl sám: za ním do Kostnice důvěřivě a napjatě
 hleděli všichni věrní Čechové, jež učil a za něž převzal odpověd-
 nost. Marně žádal pro sebe i pro ně lepšího poučení. Nedostalo
 se mu ho. Stál tedy pevně na své pravdě, jež nepřátelskému
 světu byla bludem, věren sobě, věren národu. Byl přesvědčován
 muži nejučenějšími, byl sváděn ohledy nejpůsobivějšími, byl trýz-
 něn žalařováním nejkřutějším. Mistr Jan mohl odvolati; neod-
 volal, nezradil sebe, nezradil národa a dal se v oběť jeho budou-
 cnosti. V okamžicích nejosudovějších stál jeho statečný příklad
 před zraky potomků.

Před třemi sty lety chvěly se zdi radnice staroměstské pod
 bolestnými vzdechy vězňů, již nazítří měli hrdlem svým splatiti
 za to, že se pokusili zachrániti čest a dobrý zvuk českého jména
 před světem. Měli i přátele, kteří smutně odvraceli tvář od krva-
 vého divadla, jež mělo nastati. Myšlenka Husova za dvě století
 vítězně prošla životem lidstva a co bylo kdysi kacířstvím, ve-
 psáno bylo nyní na štít lidí nejlepších. I nyní stáli čeští páni

v čele velkého boje za svobodu. Byli poraženi a vítěz byl nesmiřitelný. Přece však stmělé chodby a síně radniční viděly pokusy, aby vůdčové zradili sebe, zapřeli, zač postoupili boj. Čeští páni mohli odvolati; neodvolali. Před nimi stanul v záři mučednické hranice obraz národního světce a před jeho svatozáří nebylo ani pomýšlení, aby kdo zakolísal; bylo všem jasno, že nepotupili by nejen sebe, ale že by meštěstí porážky své zestonásobili pro budoucí, že by budoucí snahy o odčinění bělohorské katastrofy předem znehodnotili, když by je zatížili potupou mravní, kdyby podlehli svodu ve chvíli slabosti. A tak s modlitbou k svatému Mistru Janu na rtech statečně kladli své hlavy v oběť pro statečnost potomků.

Vskutku nelze si představit nový život národa bez těchto velkých příkladů jeho vůdců. Od počátku národního obrození Hus a popravení bělohorskí byli nejmocnější vzpruhou našeho úsilí o svobodu. Neboť jako za Husa a české revoluce jde i dnes jen o ni. Jejich oběť nepřipustila, aby zmalomyslněli potomci. Stála-li však proti Husovi celá Evropa, proti bělohorským pánům její větší část, dnes je boj náš veden jen proti mizivé menšině. Naše touhy staly se touhami celého světa a stáli-li jsme s ním v rozporu kdysi, bojuje celý svět s námi a za nás dnes. Zavázal-li nás kdysi svou obětí Hus přísahou věčné věrnosti sobě a národu, dnes přísaháme jí nad to i proudu dějin, jenž — zdá se — nás dohonil a unáší nás sebou na vrcholech svých vzbouřených vln. V tom je naše síla: naše myšlení a chtění souhlasí se zákonem dějin, jenž právě se uskutečňuje. Tak již dnes můžeme slaviti své vítězství mravní. Nemůže nám uniknouti. Proto však jestli kdy, tedy nejvíce dnes potřebujeme podpory neoblomného svého Mistra. Jako proti němu vystupoval Pálec a jeho přátelé, aby mu před pyšným shromážděním koncilu bořili pevnou půdu důvěry národa, na níž stál, tak i dnes vystupují lidé malé víry, oslabující národ v jeho pevném rozhodnutí k nesmiřitelnému boji. A jako se nelekal císař a papež i shromáždění církevní použití prostředků i násilných, aby zlomili odpor Husův ke zradě, tak vládní persekuce poroste, aby seslabila odhodlání vůdců v okamžiku nejrozhodnějším. Neboť běda těm, kde nepochopí tajemné síly, jež ženou proud světových dějin a neudrží se na vzdušných jeho vlnách! To se ví dobře.

Tvoříme dějiny každým svým činem a jako soudíme o činech svých předků my, budou souditi potomkové naši o nás. I oni budou se ptát, jak zachovali se jejich otcové v době, kdy rozhodovalo se o osudech světa a budou velikost našich skutků měřiti velikostí příkladu Husova i pánů bělohorských. I my jsme byli tak šťastni, že jsme mohli vyřknouti slovo, jež zavazuje a

je neodvolatelné: chceme svobodu. Mohli bychom odvolati; neodvoláme! Neboť cena, za kterou mohli bychom odvolati, je strašlivá; znamená zapřítí sebe, zapřítí Husa, zapřítí krev, obětovanou za Bílou Horu, zatížiti potomky rozkladným jedem mravním. Převzali jsme zodpovědnost a nedopustíme, aby mohl o nás říci někdo kdysi, že jsme ji zbaběle odhodili. S příkladem Husovým budeme hájiti svou pravdu vždy a proti všem. Neříká se marně: Čech stojí a padá řečí svou!

ARNOŠT HEINRICH:

Klerikální úzkosti.

(„Lidové Noviny“ čís. 296, ze dne 28. října 1917.)

Klerikalismus v českém národě dohrává. Vsadil všecko na kartu válečného absolutismu a prohrál s ním. Dnes scházejí se klerikální generálové bez vojska nad troskami své strany a hořekují nad zlými časy, které nastávají v českém státě, kde „budou katolíci odkázáni sami na sebe“, to jest, bez pomoci Vídně a Němců. Ani oni nevěří již v staré Rakousko, v němž to má hierarchie a šlechta tak krásně zařízeno a svůj boj proti české samostatnosti omezují již jen na to, že podlamují české úsilí o uherské Slovensko a že se snaží vpravit českému programu státoprávnímu obsah co nejužší. Politická jednota československá je jim ještě blouznivou utopií a svrchovanost českého státu zlotřilým radikalismem, ale zásadního odporu proti programu státoprávnímu již nechali a veřejných kleteb na české velezrádce rovněž. Krásná doba absolutismu, který zavíral odpůrce klerikalismu a plnil koniášovsky české písemnictví na přání duchovních pastýřů, minuly a sotva se již vrátí. Odměna za klerikální udavačství, za všechny ty loyální manifestace proti velezrádcům, za všechna ta divoká válečná kázání, za celou tu pomoc Vídně ve vyhlazovací válce proti českému národu byla důkladná, ale krátká. Válečný absolutismus padl, jeho strážci a orgány rozlezli se po nejtemnějších koutech dušujíce se, že oni nic, oni za nic nemohou, to že všecko ti druzí a čeští velezrádci, včera ještě pod šibenicí, stojí dnes v čele národa v plné záři osvědčené a nezlomné hrdinnosti. Když byl zatčen Kramář, zajásal brněnský klerikální orgán, že je „pražské hnízdo v y b r á n o“ a nedočkavě se tázal, kdy dojde na hnízdo brněnské. Co dnes počít s těmito znameními hanby vpálenými na klerikální čela? Jak předstoupit před lid zdecimovaný a vyhladovělý válkou, do které štvál česky mluvící klerikalismus právě tak jako jeho němečtí křesťansko-sociální bratři?

Kdyby byl nesešel válečný absolutismus smrtí tak náhlou, byli by mohli klerikálové zvolna obracet a své veřejné nepřátel-

ství k české samostatnosti změnit nenápadně v staré nepřátelství zakryté a lidu neviditelné. Ale jak obrátit přes noc? Jak povolát zpět lidi i kněze, kteří se zhrozili pravé tváře své strany a dali se na útěk mezi slušné lidi? Jak podlamovat dál úsilí národa o samostatnost a neztratit mandátů? A tak vidíme veselé i smutné divadlo smrtelných rozpaků opuštěných klerikálních náčelníků a slyšíme je koktat o nevděku národa k vůdcům, kteří ho hanobili a zrazovali, nedávní váleční štváči horují pro mír, ovšem podle papeže: s vyloučením české samostatnosti z programu nové Evropy a z výpravy proti českým velezrádcům zbyl jen křik o ohrožení církve v českém státě, kdyby k němu přese všechny klerikální modlitby došlo. Kramář a jeho spolustraníci nejsou již velezrádným hnízdem, ale mučenníky. Hruban nehrozí již „novou Bílou Horou“ vzpurnému národu a nežaluje již soudruhům na české učitelstvo, že vychovává mládež k velezrádce. Je zle. V Čechách klerikální organizace již likvidují a hledá se strana, která by přijala zbytky rozptýleného stáda, na Moravě se ještě klerikální strana křečovitě drží a snad ještě nějakou dobu udrží, ale po staré vládě nad dav je a bude věta. Zkušenosti z doby válečného absolutismu byly příliš kruté, aby jich mohl zapomenout i lid nepřehlednějším. V radě svorného a zkouškou zoceleného národa není již místa pro lidi, kteří se dali do služeb jeho katů, jakmile naň dolehla zlá chvíle.

Hlasy úzkosti z kulturního boje a z nepřátelství českého státu proti katolické církvi, které je slyšet z klerikálních schůzí a z klerikálního tisku, jsou jen nový, pozdní a proto již neškodný pokus, zmást katolický lid starými lžemi a otřást jeho odhodlaností v boji o národní svobodu. Nikdy nebyly bojem proti církvi a proti náboženství zápasy, které české strany vedly s klerikalismem a tím méně je možný takový zápas nyní. Musili jsme se s ním bít o věci národní a proto jsme se bili tak neúspěšně. Týmž nepřítelům, kterým sloužil za persekuce veřejně a zjevně, sloužil dříve skrytě. Nebylo možno trpět pronikavého vlivu německých biskupů a nečeské šlechty na široké vrstvy národa, protože to byl vliv cizinců a nepřátel. Jak by byla vypadala Morava za války a nyní, kdyby byl moravský lid zůstal v moci hierarchie a šlechty a zoufalý by byl dnes boj o český stát bez Moravy! O to šlo v boji s klerikalismem, ne o církve, ne o kněžstvo a ne o náboženství. A proto stál katolický lid většinou v řadách protiklerikálních, ačkoli se své víry nevzdával a své církvi odváděl, co jí náleželo. Český stát bude lidový a o jeho vnitřním zařizení budou rozhodovat široké vrstvy lidové. Veliká většina českého lidu je katolická, klerikálové sami na to vždycky poukazují, může se bát někdo tohoto katolického lidu, komu jde jen o víru a církve? Ano, klerikálové budou odkázáni v českém státě jen sami na sebe. Tomuto kleri-

kaňnímu strachu nelze odporovat, protože je důvodný. Klerikalismus je živ a mocný jen z podpory Vídně, centralismu a absolutismu. Této podpory, která je také částí české poroby, nebude a klerikalismus bez ní jistě zahyne. Ale katolická církev zůstane církví veliké části národa a ve svém duchovním poslání bude bezpečnější než dosud, protože bude bezpečna také od klerikalismu, svého nepřítelů nejhoršího. Jak se zařídí v českém státě, bude její věc, ale proti českému lidu se tam již nebude moci zaříditi, německých biskupů již nebude do Prahy dosazovat, nepřijemných lidí nebude již moci posílat do žalářů a české písemnictví nebude již moci dáti kleštit, protože tam bude domácím pánem český lid. Veliká část duchovenstva hledá již cesty k čestnému životu církve v demokratickém národě a česká veřejnost jeho snahy vděčně přijímá. Je to kněžstvo, kterému jde opravdu o církev a nikoli o politickou a hospodářskou moc. Svobodu bude mít církev úplnou. Český stát jí nedá výsad, ale nebude od ní také žádat služeb odporujících příkře jejímu náboženskému poslání, které koná Vídní.

Také církev bude v českém státě úplně svobodná a samosprávná, jak vyžadují její úkoly a jak touží všichni opravdoví katolíci. Bude to přirozený důsledek české svobodomyšlnosti a českého demokratismu, bude to však také nejlepší závora proti klerikalismu a každému zneužívání náboženství. To klerikálové vědí a proto jsou tak nesmiřitelní odpůrci české samostatnosti a proto malují na zdi čerta kulturního boje. Ale lid je již opustil a až se smíří klerikální vůdci se svrchovaností československého státu, bude již pozdě, aby se lid mohl ještě smířit s klerikalismem. Nebude kulturního boje — také tyto věci vyřídí politická samostatnost česká již svým vznikem.

Demokratisace a znárodnění katolické církve.

Píše katolický kněz.

(„Národ“ čís. 23. ze dne 6. září 1917.)

Článek tento, pocházející z pera předčasně zesnulého katolického kněze Svojsíka, charakterisuje výmluvně ráz hnutí, jímž české duchovenstvo bylo ve válce zasaženo; Svojsíkův náboženský a církevní program nezádá podobným programům radikálních stran politických. (Ze revidi procesu Husova pokládáme za nepotřebnou a spíše za škodlivou, netřeba výslovně vytýkati.)

Zdá se nám, že zaslouhoval by zde být otištěn i jednomyslný projev katolického českého duchovenstva všech diecesí království Českého, shromážděného v Praze dne 3. září 1918, tohoto znění:

„Jsouce si vědomi, že z lidu jsme vyšli a s ním krvi, řeči a tradicí jsme spojeni, chceme s ním býti spojeni i v boji, utrpení a vítězství. Hlásíce se k odkazu kněžích křesťelů, prohlašujeme, že slavnostní projevy spisovatelstva a poselstva stejně jako národní přísaha promluveny byly z duše i nám, kteří v uskutečnění samostatného státu československého vidíme jeden ze skutků dějinné spravedlnosti boží. Považujice naprostou jednotnost cílů a kázně v domáhání se jich za bezpodmínečnou nutnost, prohlašujeme, že považujeme pouze Český Svaz za oprávněný jednati jménem národa a že bychom naprosto odsoudili každé postranní jednání o budoucím osudu vlasti.“

Podávám jakýsi návrh pro demokratisaci a znárodnění církve katolické v budoucím českém státě. Uvádím pouze petita bez odůvodnění, jež inteligentním čtenářům, kteří se otázkami církevně-politickými zabývají, vysvitne samo sebou.

Zásady všeobecné.

Stát jest úplně nezávislý na církvi, církev jest úplně nezávislá na státu. Všecka náboženství jsou si rovna; není náboženství státem uznaných a neuznaných.

Náboženská snášelivost jest z hlavních podmínek pokojného spoluzití občanů ve státě.

Zločiny a přečiny proti náboženství a církvi buďtež ze zákoníku vypuštěny.

Osoby duchovní buďtež ve všem postaveny na roveň osobám světským. Náboženství a posvátných míst (kostela, hřbitova, kazatelny atd.) nesmí býti zneužíváno k účelům politickým neb jinak stranickým.

V ohledu zvláštním.

Každý člověk má právo vstoupiti do kterékoli náboženské společnosti nebo z ní vystoupiti. Právo to není omezeno věkem a nesmí míti důsledků existenčních neb společenských.

Vzdělání kandidátů stavu duchovního budiž upraveno přiměřeně moderní době a praktickým potřebám věřících, jimž má kněz býti rádcem. Zvláštní zřetel budiž obrácen k jejich budoucímu působení jako státních funkcionářů.

Duchovní, pokud jejich náboženská obec čítá aspoň... duší, buďtež placeni z náboženských fondů, jichž správu povede země nebo stát, a to, mají-li akademické vzdělání, dle norem platných pro státní konceptní úředníky. Za to jim jako státním funkcionářům budiž přikázáno:

vedení matrik a matriční úřadování vůbec,
statistické práce o evidenci a pohybu obyvatelstva,
chudinství ex officio v místech, kde není zvláštního chudinského úřadu,

povinné poručnictví a ochrana mládeže.

V těchto povinnostech jsou duchovní podřízeni pravomoci státních resp. zemských úřadů, a těší se ochraně zákona jen při vykonávání těchto funkcí. Počet duchovních budiž zredukován na míru potřeby (na osadu pravidelně jeden, malé osady sloučeny buďtež ve větší celek).

Duchovní jsoucne řádně placeni, povinni jsou konati veškeré náboženské funkce zdarma; vybírání stoly budiž zrušeno. Pokud by si strany vyžádaly při obřadech mimořádné, zvláštní pompy, budiž za to vybírán zvláštní stanovený poplatek k účelům dobročinným neb osvětovým.

Patronátní právo budiž zrušeno a nahrazeno volnou kompetencí kněží v obvodu celé země a volbou duchovních obcí, okresem a zemí (jako u učitelstva).

Buďtež zrušeny všechny stavovské mimořádnosti, jež z duchovních katolických tvoří zvláštní kastu a vzdalují je lidu, zvláště pak: nucený celibát, holení vousů, zvláštní oblek a límec. Bezženství kněžské zrušeno budiž v tom rozsahu, aby v stav manželský mohl kněz vstoupiti i po vysvěcení na kněžství i při ovdovění.

Církevní statky episkopátu, církevních hodnostářů, kapitol, klášterů i ostatního duchovenstva buďtež zabaveny ve prospěch náboženských fondů, z nichž se bude uhrážovati plat duchovenstva a udržování kostelů. Duchovním působícím v duchovní správě bude zachováno přednostní právo na nájem v dosavadních farních, děkanských atd. budovách, v rozsahu potřeby a za obvyklé nájemné.

Kláštéry buďtež zrušeny a jejich členové sekularisováni. Pokud by nechtěli zůstatí v civilním životě, možno jich užití, jsou-li kvalifikováni, jako světských duchovních.

Biskupové buďtež voleni kněžstvem a lidem z domácích duchovních, bez ohledu na rod. Rovněž členové konsistoří, kanovníci, jichž počet budiž zredukován, buďtež voleni kněžstvem. V konsistořích nechť zasedají příslušníci všech kategorií duchovenstva a zástupci věřících (laici). Okresní vikáři voleni buďtež kněžstvem dotyčného vikariátního obvodu.

Kollegiální kapitoly jako zbytečné buďtež zrušeny.

Překážky při uzavírání manželství buďtež, pokud jsou menší důležitosti, odstraněny a celý postup při uzavírání sňatku usnadněn.

Mrtvoly mohou býti ukládány do země nebo spalovány; zřízení krematorií nebudiž bráněno. Duchovní musí na přání zesnulých fungovati při pohřbu spálením jako při pohřbech sebevrahů, jimž nesmí býti na hřbitově vykázáno místo méně čestné neb jinak nápadné.

Hřbitovy buďtež majetkem obcí.

Veškeré bohoslužby a církevní úkony konány buďtež výhradně mateřským jazykem osadníků, tedy v našem případě česky neb slovensky.

Budiž zrevidován, nebo znovu proveden proces Mistra Jana Husi před tribunálem smíšeným (polovina jmenována papežskou stolicí, druhá polovina složena z českých historiků a právníků).

Otázka školská nepatří vlastně do rubriky otázek církevních, a budou jí zajisté luštití osoby povolané s hledisk moderních a demokratických. V zájmu kněží českých, kteří na školách působí, navrhol bych za svoji osobu postup na těchto zásadách:

Školství budiž nekonfesionální. Na školách nižší a střední kategorie budiž vyučováno morálce, kteréžto vyučování prosté všeho stranického nátěru, může býti v přechodné době svěřeno duchovním dle osnov a učebnic vydaných školskými úřady a za jejich dozoru. Vyučování konfesionální (dogmatické atd.) jest věcí církve, a mají si je kněží obstarávatí v kostelích po případě s dovolením školských úřadů též v budově školní na útraty církve.

Školské úřady nemají s tímto náboženským vyučováním duchovních co činiti a nesmějí děti nutiti k návštěvě bohoslužeb a náboženských cvičení, což jest též zcela interní záležitostí církve, respektive duchovenstva.

To by tak asi byla osnova, jež ovšem nikterak nečiní nároků na úplnost; na jejím základě mohl by se najíti modus vivendi mezi budoucím českým státem a katolickou církví. Najde se sdostatek českých a demokratických kněží, kteří nás na trnité dráze za zlidověním a znárodněním katolické církve v budoucím státě československém budou následovati a podporovati?

I. HROMÁDKA:

Jednotná česká evangelická církev.

(„Národ“ čís. 13. a 15. ze dne 28. června a 12. července 1917.)

Prohlášení Kostnické Jednoty, ústředí evangelíků, uveřejněné v našich dennících 3. června, nepřišlo náhle a nepřipraveně.*) Projev solidarity s celým národem a snaha, aby českým evangelíkům bylo umožněno právně a politicky vytvoření jednotné, samostatné, národní církve české, jsou jen ohlasem toho, co v evangelických kruzích českých klíčí již několik let. Ovšem — nový ruch politický, změněná orientace veřejného života, uvolnění censurních a policejních pout uspíšily rozhodné kroky. Ale v jednotlivých sborech a v evangelických spolicích — hlavně v Kostnické Jednotě — pracovalo se potichu a klidně pro nový útvar církevní již před válkou a stupňovaně v létech jubilea Husova a Jeronymova (1915 a 1916). Právě ve válečné době byly české evangelické církve místy, kde uvědomění národní a pochopení smyslu českého života ve spleti událostí vojenských a politických rostlo a pro-

*) Prohlášení to zní: „Se zatajeným dechem a srdcem naplněným radostí vítá český evangelický lid znamení lepší budoucnosti svého národa. Rozmetané a utlučené zbytky slavné kdysi církve české, vyznavačí idejí Husových, Chelčického, Českých bratří, dědici české reformace, toho nejvyššího, co český duch vytvořil v minulosti, chovají pevnou a vroucí nadějí, že i oni budou mít svobodu svého vývoje v duchu české reformace a že i s ním budou snáta pouta, jež je tíží od doby tolerance. Tolerančním patentem r. 1781 bylo jim zabráněno, hlásiti se k domácí české konfesi a vnučena jim byla vyznání cizí (augsb. a helv.), císařským patentem z r. 1861 utvrzen tento právní stav, jenž je těžkou překážkou, aby mohli pěstovati svůj vlastní széráz náboženský. Kostnická jednota, v níž sdružení jsou všichni čeští evangelíci, obrací se proto na zástupce a mluvčí českého národa s naléhavou prosbou, aby do komplexu národních otázek byla pojata také úprava církevních poměrů evangelického lidu českého tak, aby mu byly umožněno vrátiti se do nezávislé, národní evangelické církve české, po níž jeho otcové od jejího ztroskotání, zvláště pak za všech pohnutých a velikých dob, tolik toužili.“ Za „Kostnickou jednotu“ ústředí českých evangelíků: Dr. Čeněk Dušek, předseda, Josef Souček, I. místopředseda, Dr. Ferdinand Krejsa, II. místopředseda, Dr. Antonín Frinta, tajemník. (Poznámka vydav.)

hlubovalo se tím více, čím tíha poměrů válečných a útlak svobodného národnostního hnutí byly větší. Česká veřejnost snad jednou ocení, jakou službu svému národu konaly evangelické kostely ve válečné nepřízni. České evangelické církve byly a jsou krajně nespokojeny s ústředním evangelickým úřadem v Předlitavsku — s c. k. evangelickou vrchní církevní radou ve Vídni. Byly s ní nespokojeny národnostně, ale i nábožensky — a právě nábožensky uvědomili si čeští evangelíci hluboký vnitřní rozdíl mezi směrem náboženského života, representovaného vrchní církevní radou, a směrem svého vlastního myšlení a náboženského úsilí. Kdo chce pochopiti dnešní hnutí v evangelických českých kruzích, musí si všimnouti, že prvky náboženské rozhodují v něm více než národnostní; že zbožnost českých evangelíků usiluje o vlastní, samostatnou církevní organizaci.

V českých zemích pracuje několik evangelických církví: reformovaná (helvetská), luterská (augsburská), bratrská (ochranovská). V dnešním hnutí evangelickém jde však především o prvé dvě, neboť představují nejvíce domácí české tradice náboženské a počtem převyšují daleko všechny ostatní. Reformovaných evangelíků je asi 125.000 a augsburských skoro 35.000. Nemají však ani jedni ani druhí své vlastní samostatné organizace, nýbrž jsou součástí rakouského protestantismu, uznaného státem protestantským patentem z r. 1861 a představovaného čistě státním úřadem, jmenovanou již vrchní církevní radou ve Vídni. Třeba jsou ve svých sborech čeští evangelíci samostatní a svéprávní, přece v ústředních organizacích jsou závislí na německé většině, ačkoliv čeští reformovaní v rámci reformované církve rakouské mají většinu. Farní úřady české musejí přijímati německé výnosy a přípisy, čeští bohoslovci studují jen na německé fakultě, faráři dostávají jen německé dekréty o zkouškách — a — last not least — české církve jsou nuceny podřizovati se často duchu rakouského protestantismu a jeho náboženského směru. Trpkost dnešního stavu pocífuji nejvíce čeští luteráni, neboť se ztrácejí v převážně většině německé, podporované t. zv. slezskými, polskými deutschfreundlichy. Na Ostravsku a Polskoostravsku jsou čeští luteráni naprosto utopeni ve sborech německo-polských. Prostředí na ně tak působilo, že dnes většina jich nemá ani mravní snahy, aby se vymanila z cizích vlivů a uvědomila si své vlastní náboženské úkoly. A t. zv. teritoriální systém nedovoluje, aby v území trvajícím již německého sboru zřízen byl pro evangelíky druhé národnosti a téže konfesse sbor samostatný. Na některých místech pak (na př. v Olomouci a Brně) musí býti čeští luteráni údy místních německých evangelických sborů augsburského a helvetského vyznání. Čeští reformovaní jsou ovšem na takových územích mnohem volnější, neboť reformované sbory smějí býti zakládány

vedle sborů augsburských. Leč ani oni nepociťují svého úzkého vztahu k centrálnímu vedení církevnímu příliš radostně.

Když se přibližovaly slavnosti Husovy, byli si čeští evangelici vědomi významu jubilejí reformačních. Viděli ve slavnostech především oživení českých náboženských tradic a pronikavěji poznávali, že jejich kořeny tkví v domácím hnutí náboženském, v reformaci Husově, Chelčického a Komenského. Slavnosti Husovy konány byly společně — bylo to tak samozřejmé, že se vůbec o nutnosti společných oslav nediskutovalo. Oslavy v Praze, na Valašsku a j. velice sblížily české evangelíky. Docela přirozeně vznikla touha, aby evangelické církve vytvořily jedinou, novou českou církev reformační. Rozdíly mezi církvemi augsburskou a reformovanou nejsou u nás veliké, neboť v českých zemích nevznikly náboženské typy luterský a kalvínský, nýbrž všichni evangelíci naši žijí z domácího reformačního hnutí, z domácích tradic a myšlenek. Že se dělily, že vznikaly i mezi nimi rozpory konfesijní, to bylo mimo jiné vlivem tolerančního patentu Josefa z r. 1781, který nepřipustil české konfese, a vlivem rozdílného studia českých bohoslovců na zahraničních fakultách buď luterských nebo reformovaných. A pak pouhý fakt, že trvají vedle sebe dvě církve, nutně vzbudily mezi sbory ducha nedůvěřivosti a konkurence. Roku 1848 ozvaly se v Praze hlasy po sjednocení, ale ty v době reakce zapadly a dlouhá desetiletí mlčely. Teprve 1903 nastal nový ruch. Předním listem českým („Národní listy“) a předními českými politiky bylo českým evangelíkům vytýkáno, že pracují pro krále pruského, že jsou blínem, přesazeným do půdy české z ciziny. Dokonce i hranice kostnická byla v zájmu českého národa hašena. Když se „Čas“ rozhodně zastal českých evangelíků, výkonný výbor strany realistické vytkl mu stranění evangelíkům. Tenkrát se sešel první sjezd českých evangelíků — 28. září 1903 v Národním domě na Král. Vinohradech.

Na tomto významném sjezdu byly zastoupeny všechny české církve evangelické, nálada byla družná a přijata byla i resoluce, že čeští evangelíci souvisejí s českým náboženským hnutím minulosti a chtějí usilovati, aby toto vnitřní spojení bylo zjevno i zevním způsobem. Ale k jednotě nedošlo. Nebyl ještě její čas. Na obou stranách (reform. i augsb.) byly hlasy proti. Sjezd roku 1903 byl spíše obranný, manifestoval jen lásku evangelíků k národu, správnost jejich postupu, odmítl útoky české veřejnosti, ale nebylo ještě dosti vnitřního pojitka k pozitivní, činné jednotě. Jen společný spolek „Kostnická Jednota“ byl ovocem prvního sjezdu — a ten měl býti v budoucnosti významnou organizační pro nejnaléhavější evangelické úkoly české. Ovšem i Kostnická Jednota byla napřed jen spolkem obranným. Jednotlivci pra-

covali. Čeští duchovní po návratu ze studií zahraničních studovali domácí reformaci a uvědomovali si víc a více vztah českých církví k české náboženské minulosti. Práce dra Hrejsy „Česká konfese“ vzešla vlastně z praktické snahy, ujasnit si vztah české evangelické přítomnosti k české reformační minulosti. Ale teprve před oslavami Husovými poznání domácích pramenů náboženských rostlo pronikavěji a kolektivněji. V době, kdy okolí bylo stravováno událostmi válečnými, čeští evangelíci začli budovati novou stavbu. Napřed se začlo zase jen mluvit o kooperaci obou církví, o užším spojení. Ale pouhá kooperace k ničemu by nebyla vedla. Praktické zkušenosti ukázaly, že konkurenční zápal a místní, rodinné i osobní tradice jednotlivých sborů a jednotlivců by nepominuly a nemohly pomítnouti, pokud by dvě církve trvaly. Ani unie augsburských a reformovaných sborů nevyhovovala. Neboť přece jen by českým evangelíkům zůstaly cizí konfese, německá a švýcarská — a české církve nevymanily by se z centrální organizace rakouského protestantismu. Ba čeští reformovaní, kteří dosud mají na církevním synodu většinu, stali by se v unionované rakouské církvi luterské a helvetské — menšinou. To nebylo nikterak lákavé. Ale i vnitřní naléhavostí vznikala idea nové evangelické církve. Válka přinutila české evangelíky, aby se soustředili a hledali sami sebe. Pochopili, že jejich vnitřní život náboženský se naprosto liší od náboženského směru německých a zahraničních církví, že česká reformace přes rozmanité své směry má ve skupině světové reformace svůj jednotný ráz a charakter. Vnitřní pokora před zákonem Božím, mravní kázeň, úsilí, aby Kristovo evangelium bylo vtěleno ve společnost a aby celý politický i sociální život dostal pečeť Kristova zákona — to všechno, prakticky uskutečňováno — vtiskuje náboženské společnosti české zvláštní podobu. Mohutně pak na české evangelíky působilo reformační úsilí v minulosti o sjednocení v jednu církev, vítězství demokracie v českém hnutí náboženském v roce 1609, uzákonění svobody a obětovná práce Komenského o sbratření národů, o to, aby církve sobě blízké sloužily Bohu „jedním ramenem“ a aby práce náboženská se projevovala v ochotě sloužití láskou a bratřstvem. Tento obsah náboženský je naprosto odlišný od směru, kterým šly a jdou hlavně ve válce církve rakouské, jejichž částí jsou čeští evangelíci. Není pro české evangelíky — z vnějších i vnitřních důvodů — jiného východiska, než aby celou vervou pracovali pro samostatnou církev, která by byla vybudována na duchovním směru domácí reformace, která by navazovala na české konfese a byla ztělesněním živé náboženské tradice domácí. Není ovšem možno, aby staré konfese byly doslova přejaty. Vždy půjde především o duchovní směr, neboť převzetí tradice musí býti zduchovněno novou náboženskou tvorbou, novým vnitřním pokusem o pojetí Boží vůle a Kristova evangelia. Podaří-li se

českým evangelíkům snaha o nový útvar náboženský, bude to pokus o vytvoření určité náboženské kultury, které dosud v našich zemích není.

A konečně poslední popud ke zvýšené práci přišel z posledních známých událostí politických. Vlivem ruské revoluce uvolnil se veřejný život, censura se ulehčila a na říšské radě došlo k proklamaci českých požadavků. Čeští evangelíci opravdu „se zatajeným dechem“ pozorovali události. Když se určitěji vyhranil požadavek českého státu, který by obsáhl i slovenské území, bylo jasno, že za takových okolností musí čeští evangelíci pro svéprávný, samostatný národ vytvořiti i svéprávnou, samostatnou církev evangelickou. Třeba jich je málo — je tu potřeba církve, která vyroste z kořenů domácího života náboženského, bude ztělesňovati všechny vysoké náboženské hodnoty svého národa v praktické činnosti a bude usilovati o prohloubení národního života duchovního a o ozdravení vši práce politické a především — sociální. Slováci-evangelíci, jichž je asi 550.000, tedy více než třikrát tolik než všech českých evangelíků, jistě budou míti v nové československé církvi daleko vhodnější prostředí pro svou činnost než v rámci uherských církví, Maďary znásilňovaných. Otázka československé církve jednotné nebude tak lehká. Styk mezi českými a slovenskými evangelíky byl nesnadný. Vždyť r. 1911 nebyli na slovanském přípravném sjezdu evangelickém Slováci z vnějších důvodů ani zastoupeni! Kromě toho byli nuceni Slováci zdůrazňovati svou konfesi augsburskou proti unii s reformovanými Maďary, aby neutonuli v eventuelní jednotné církvi, ve velké většině maďarské. Ale tato otázka závisí na budoucím rozřešení politických otázek.

Jednotná národní církev evangelická může býti ovšem vytvořena jen samými evangelíky. Jejich rozhodnost a síla určí budoucí jejich vývoj. Nelze dosud s jistotou předpověděti, jak se splní jejich naděje. Možná, že v jejich církvích dosavadních je ještě dost mdloby a neporozumění pro naléhavost dnešních požadavků. Možná, že ideál jednoty evangelické je jen výrazem velké touhy menšího počtu lidí. Kdož ví — jen jedno je jisto, že akce byla zahájena a že v kruzích evangelických roste pomalu konkrétnější představa nového náboženského útvaru. Na mnoha místech byl už vzbuzen radostný ohlas. A čeští evangelíci očekávají od politických činitelů, že vytvoří předpoklady, aby v novém ústrojí politickém byla jim poskytnuta možnost přihlásiti se k domácím vyznáním reformačním, zbudovati samostatnou evangelickou jednotu a přejíti s celým svým majetkem i podíly, z centrálních fondů na ně připadajícími, v novou organizaci. Proto je dnešní akce evangelických církví otázkou veřejného významu a všenárodní důležitosti.

Dr. VĚRA BABÁKOVÁ:

Zdvojneme své síly!

(„Národní Lisy“ čís. 321. ze dne 22. listopadu 1917.

V době vážné a významné, kdy národ náš dospívá k nebyvalému uvědomění a touží po jednotě a síle, čteme a slyšíme každou chvíli slova: je nutno všechny snahy spojit v jednotný proud, směřující k jedinému cíli.

A tu si uvědomujeme, že není ještě všech sil dobře využito. Ženy, jež tvoří větší polovinu našeho národa, nejsou dosti účastny nynějšího národního snažení, je v nich ještě mnoho síly.

Nemám ani tak na mysli zastoupení vnější, reprezentativní. Nejde o to, aby v každé straně a v každém výboru zasedaly ženy a účastnily se porad, ačkoliv ani to nebylo by leckdy na škodu.

Ale bylo by žádoucí, aby celý národ proniknut byl jednotnou myšlenkou a vůlí, aby idea národního povznesení a politické samostatnosti přešla nám všem do krve, abychom jí dýchali a žili i v nejvniternějším koutku svých domovů. Aby národní hrdost ssály děti s mlékem mateřským.

Je známo z dějin, jak dovedly ženy pro svůj národ žít a bojovat po boku mužů, jak uplatňovaly svoje citové bohatství a temperament ve službách vyšších cílů.

Byly takřka zosobnělou myšlenkou, a jejich vnitřním ohněm podněcována byla srdce a činnost mužů.

Není třeba daleko chodit do historie, víme, jak se uplatňovaly ženy ve Francii a v Polsce. A naše ženy svými schopnostmi jistě se vyrovnají ženám jiných národů, majíce dosti přirozeného důvtipu a energie. A mnohé jsou ještě nad to vyzbrojeny poznatkami, jež jim nová doba poskytla.

A přece na nich spočívá jakási tíha, jakoby přes všecko úsilí osvobozovací pouta nevolnosti dosud je svírala. Nejsou v národě tím, čím by měly být a netěší se namnoze ani té vážnosti, jakou ženy někdejší jinde měly.

A je přece tolik třeba jejich součinnosti; úkoly nové doby nelze vůbec řešit bez nich, zvláště ne u nás, národa malého.

Čeští muži mají nyní na zřeteli základní otázky našeho národního bytí, budují organizaci politickou i kulturní. Tyto snahy jsou vrcholem a výslednicí národního života širšího, jenž je podkladem všeho. A tento život je valnou měrou v rukou žen.

A proto je třeba ženy povzbudit a nadchnout pro práci národní a pro ideály, k nimž spějeme.

Byly doby, kdy mluvit za národ nebylo tak zodpovědným jako nyní. Politika byla pokládána leckdy za zvláštní řemeslo, příslušející jen určitým vyvolencům, ba dokonce jen právníkům atd. Ještě nedávno jsme cosi podobného slyšeli.

Dnes však dobře každý jednotlivec cítí, co znamená veřejná moc a zodpovědnost, a je zřejmo, že politika není a nesmí být nic abstraktního, žádné „umění pro umění“, nýbrž že každý příslušník národa má si být vědom, jaká je naše situace a požadavky. Politika a nejvnitřnější život národa musí spadat v jedno zvláště v nynější době, kdy nastávají momenty nejdůležitější.

Doposud bylo zastoupení národa zcela jen v rukou mužů. Mluvílo se v parlamentě, mluvilo se na schůzích, odbyvaly se volební zápasy, probíraly různé aféry atd. To všechno si muži vyřizovali většinou jen mezi sebou buď veřejně, aneb při sklence v družném styku v soukromí.

Doma v rodině vládlo zcela jiné myšlenkové ovzduší. Tam už hesla, pro něž se v životě veřejném křížily zbraně, téměř ani nedonikla. Tam šlo zpravidla o konkrétní otázky denního života, jež jevíly se, často právem, důležitějšími a pilnějším než všelijaké strannické šarvátky a boje, jimiž jsme v době předválečné oplývali.

Mužům obyčejně nepřipadlo, že by jejich družky měly mít účast v jejich snahách, že by měly býti jejich spolupracovnicemi a důvěrnice. Zdálo se jim naopak, že by rodinný život utrpěl, kdyby ženy všímaly si něčeho jiného ještě, než je péče o domácnost a výchova dětí. Měli klidně duševní i zájmový svět pro sebe jako svoji nezadatelnou říši.

Tak tomu bylo zejména v rodinách měšťanských, kde ženy žily a žijí většinou dodnes životem velmi úzkým a pod vládou chmoty, jsouce v tom namnoze vlastními muži udržovány.

Naproti tomu ženy dělnické jsou často bystřejší a uvědomlejší, ježto jejich muži, věduce, jaká síla v nich spočívá, učinili si z nich spolubojovnice pro své myšlenky a přičinili se o jejich zorganizování. Rovněž ženy stavu selského mají silnou organizaci.

Celkem vzato, jsou naše měšťanské vdané ženy politicky a sociálně nejzanedbanější, nejméně uvědomělé.

Leč těžká nynější doba i na ně krutě doléhá, a třebaže ještě nikdy neupěly pod tíhou domácích starostí a nesnází jako nyní, přece se zajímají o časové události více než kdy jindy a pátrají ve spleti poměrů po jasnějším paprsku, jenž by ukazoval k lepšímu příští. Někdy slyšíte z úst ženy, kterou nedostatek a nemožnost opatřit rodině nejnutnější potřeby přímo drtí, názory vskutku podivuhodné.

Proto je třeba, čeští muži, abyste hleděli získat pro svoje snahy především své ženy, jež tím ochotněji budou se starat o zachování a vzestup rodiny, poznají-li, že všechny útrapy nynější mají vyšší smysl a účel. Pravá demokracie předpokládá v neposlední řadě v pravdě družný a zušlechtný vztah k ženě vlastní a ženám vůbec, a skutečná svoboda národa ve smyslu moderním souvisí s osvobozením ženy.

To ví dobře Lloyd Georg i jiní prohlédaví státníci a pro nás je nejdůležitější, aby se to dobře znalo u nás.

ZDENKA WALTEROVA:

Matky a děti.

(„Národní Listy“ čís. 331. ze dne 2. prosince 1917.)

(Válečnou censurou vyškrtáno jedno místo; podáváme je za článkem.)

Mnoho psáno o tom, že hlásí se v této pro národ československý tak závažné době ženy k práci po bok mužům, ale nikde neobjasnilo se, v čem záleží vlastně podíl žen na národní práci. Ženy veřejně činné, buď politicky, sociálně neb hospodářsky, ženy propagátorky, průbojnice, povzbuzující víru a naději v ženách ostatních, konečně ony, které ujaly se péče o dorost národa a pomáhají nejubožším a hynoucím v „Českém srdci“ všechny mají jediný cíl, v němž jako paprsky v ohnisku se jejich snahy soustřeďují, z hrozivého nebezpečí zachránit, co lze před zničujícím dechem hrozného a nelidského války.

U některých žen omezuje se činnost na pomoc hmotnou, peněžitou, ale jsou ženy, jež chtějí dáti více, dle sil nejlepších. A těm naskytá se příležitost k práci nad jiné důležité, vychovatí, ušlechťovatí a poučovati dospívající generaci. A tu chtěla bych říci vážné slovo především matkám středních vrstev národa. Touha po plném životě je všude roznícena, tím více, čím více je život sám ohrožen zánikem.

A zde je možno tuto touhu ne ukojiti, ale mnohostranně využiti, a jediné je správné, vložit do mladých myslí své nadšení, svou lásku k národu, dáti jim sílu k utrpení, sílu odpírati si, co není nutno a snad i malicherně, a sílu k vypjetí za vážnými a vysokými cíli.

Každé matce, každé starší sestře mělo by býti povinností využití nálady a ducha doby tím, že by poučila děti své a mládež sobě nejbližší o povinnostech jejich a nadějích i očekávání, které vlast do nich vkládá. Nechť každá žena prozpytuje své svědomí, zda dostála v celé možnosti tomuto úkolu. Jak dalece poučila své děti o dějinách národa, o slávě, obětech a utrpení jeho, o jeho právech, o zadržování těchto práv, kterých se nám dostati musí,

nemáme-li hynouti. O kulturních pracích národa a o tom, jak se této práci vědecké i umělecké kladou všady překážky. Jak mnohá žena pozná, že nevykonala vše, k čemu ji zavazuje vzdělání i láska k národu. Práce nevykonané se mstí nepochopením a nevážností k těžkým bídám přítomnosti a povrchní, duchaprázdnou požívatelností. Vidím kol sebe nadšení mužů a žen, starců a stařen, ale málo vznětů z toho přechází na naši mládež. Říká se, že každé novorozeně má ssáti s mlékem mateřským vědomí příslušnosti k národu utlačovanému. Kde však zůstala, matky, Vaše povinnost, poučiti své děti od 10 do 20 let? Vysvětlete jim, že jejich příslušnost k národu je zavazuje bráti účast ne pouze na radovánkách, z nichž vyrůstá prázdnota, nemyslicí mládež, nýbrž že dnes je třeba, aby mládež více než kdykoliv jindy pracovala a vzdělávala se, aby vyrostla národu vážná pracovní generace. Nelze spoléhat na školu. Již před válkou nebyla výchova školní nikterak ideální a měla silné mezery, dnes z důvodů sociálních i pro nepravdivost vyučovací jest celkově v úpadku i rozvratu. Kdo dnes ví, jak se vrátí domů ona mládež, která ze školních lavic jde na frontu, jaké bude její zdraví tělesné, jaké budou její kvality vnitřní po letech, prožitých v duševní prázdni a nečinnosti! Na všech stranách uniká národu přirozená síla, tisíce hynou na bojištích, (Za- 1. bavěno.) a tisíce dusí bída duševně, mravně. Uniká proudem krev našemu národu v době, kdy každé krůpěje škoda, kdy stojíme před okamžikem, který má rozhodnout o posledním cíli národním. V této chvíli je jedno jasno, že musíme to, co ztrácíme, nahradit účelným plným využitím sil, které zbývají. Začít u mládeže, zhodnotit vzděláním její schopnosti a výchovou obrátit mysl její k vyšším cílům, než jsou všední kratochvíle, zanechávající hlavu i srdce pusté. Matky české, to jest Vaší povinností, to jest, co vlast ve svém bytí ohrožená od Vás čeká. Matky české, ruku na srdce, a která zameškala jste svou povinnost, obraťte se ke svým dětem, jděte k nim s nadšením a vroucností, vlijte v jejich srdce všechnu svou lásku k národu, připravujte je pro velké úkoly budoucí, aby nebylo výčitek, že nebylo vykonáno, co vykonáno býti mělo!

1. tisíce doma hladem

Dr. LADISLAV P. PROCHÁZKA:

Úbytek porodů a jeho význam.

(„Nár. Listy“ č. 3.—8. ze dne 3. a 9. ledna 1918.)

I.

V posledních dobách proběhly novinami četné uděšené zprávy o hrozném úbytku porodů v Praze za válečná léta; uváděny také celkem správné číslíčky — ale závěry z úbytku toho činěné byly příliš nepropracované, příliš krátkodeché; na otázku tu pohlíželi pisatelé příliš z blízka, nedbajíce její šíře a souvislosti s celým pohybem populačním.

Abychom získali správného obrazu, pohledme na pohyb narozených v Praze a v Čechách za posledních deset let. Číslíčky značí počet narozených na 1000 obyvatelů v Praze:

R. 1906 28.63, 1907 28.13, 1908 27.56, 1909 27.11 1910 25.53, 1911 24.87, 1912 24.04, 1913 23.87, 1914 22.10, 1915 20.80, 1916 16.41.

V celých Čechách činil: průměr desítiletí 1899—1908 33.21 na tisíc, průměr pětiletí 1899 až 1903 34.94 na tisíc, průměr pětiletí 1904—1908 31.49 na tisíc. R. 1909 30.53, 1910 29.29, 1911 28.29, 1912 26.42, 1913 25.99, 1914 25.33, 1915 18.49, 1916 12.91.

Ubyvá tedy v posledních asi 15 letech porodů nejen v Praze, ale i v celých Čechách rapidně. Pražská číslíčka kromě toho není daleko tak vysoká, jako tato suchá statistická čísla ukazují; jsouť do toho počítány děti narozené v porodnici, jež nelze do pražského přírostku počítati. A kolik to znamená, nejlépe je viděti na srovnání počtu narozených v Praze a v porodnici dle prostých (absolutních) číslíček: r. 1906 se narodilo v Praze celkem 6532 dětí, z těch 2871 v porodnici. V r. 1916 narodilo se v Praze celkem 3468 dětí, z těch 2267 v porodnici; zbývá tedy čistě pražských porodů pouze 1201.

Máme tedy dvojí úbytek: předně nemilosrdně důsledné klesání počtu porodů v posledních letech, tedy klesání, abych tak řekl

chronické, a pak nápadný katastrofální pokles v letech válečných, tedy akutní pokles. Pisatelé poplašných zpráv všimli si a upozornili pouze na válečný úbytek porodů; je to také číslo více do očí bijící, více imponující. A přece daleko nedosahuje závažnosti a povážlivosti chronického úbytku porodů. Poměr mezi oběma těmito poklesy je asi takový, jako u člověka nemocného těžkou krevní chorobou, vlekoucí se léta, a stravující krev pacientovu zvolna, ale jistě — proti člověku, jenž řeznou ranou ztratil hodně krve. Prvního jeho choroba umoří zvolna, ale bezpečně; u druhého nastane po zastavení krve v několika dnech úplná restituce.

Tak i zde: hrozivý úbytek porodů za války je jistě vážná věc, ale nerozlučně spojená s každou válkou. Vzbuzuje tak velikou sensaci jakožto něco mimořádného jenom proto, že co vedou se řádné statistiky, nebylo tak dlouhé a tak těžké války: od válek napoleonských až po naše dny trvala válečná tažení nejvýše několik měsíců — takže účinek jich na úbytek porodů byl mizivě nepatrný. Ale víme z historie — ovšem bez číselného podkladu aspoň tak přesného, jako udává dnešní statistika — že na př. v Čechách po válce třicetileté klesl počet obyvatelů asi na šestinu — jednak vybitím, nakažlivými nemocemi — ale jistě a hlavně i úbytkem porodů. A přece za málo generací lidských nastala restituce. Po všech velkých a krvavých válkách vzrůstá plodnost obyvatelstva nadobyčejně, a škody vzniklé úbytkem porodů za války brzy se vyrovnávají touto silně zvýšenou plodností. A právě tak, jako dnes se děsíme čísel úbytku porodů za války, budeme užaslí nad ohromným vzrůstem porodů po válce. Obě čísla mají jistě veliký význam, ale pro posuzování pohybu populace význam podřízený, časový, pomíjející. Je to jako na skluzavce — vůz osudu zřítíl se po nakloněné ploše do hloubi, aby touž silou vyhoupl se na druhé straně do téže výše, se které klesl.

Něco docela jiného je chronický úbytek porodů v posledních desítiletích. Upozorňujeme na tuto okolnost již dlouho, ale marně. Já sám poukazoval jsem na toto klesání veřejně již před válkou jakožto největší nebezpečí národní: neboť toto stálé a vytrvalé klesání počtu porodů je symptomem nesmírně vážným, symptomem příštího — ubývání národa, jeho hynutí.

Nerozhoduje tu samotná číslíčka porodů: nejdůležitější číslo, jež značí vzrůst národa či jeho klesání, je číslo příbytku, t. j. rozdíl mezi počtem narozených a počtem zemřelých. Narodí-li se v kterémkoli městě za rok 100 dětí a za tutéž dobu zemře 80 lidí, tu činí příbytek, přírostek obyvatelstva 20 lidí. Čím více blíží se počet zemřelých počtu narozených, tím menší je přírostek obyvatelstva; je-li počet zemřelých větší než počet narozených, nastává úbytek obyvatelstva.

Nuže, jak stojí tato čísla u nás? R. 1906 činil počet narozených v Praze 28.63 na tisíc obyvatel; počet zemřelých 17.52 na tisíc. Přírostek tedy 11.11 na tisíc. R. 1916 počet narozených 16.41 na tisíc, zemřelých 15.29‰; přírostek činí tedy pouze 1.12 na tisíc, tedy desetina čísla před 10 roky. Ale zase upozorňuji na děti v porodnici narozené: kdybychom počítali jenom s dětmi v Praze narozenými bez porodnice, obdržíme vždycky úbytek. Praha jako velkoměsto není pro posouzení pohybu populace národa směrodatnou, poněvadž tu počet porodů vlivem různých velkoměstských okolností vždy je podprůměrný a vzrůst obyvatelstva pražského neděje se pravidelným přírostkem, nýbrž přistěhováním z venkova. V celých Čechách vypadaly tyto číslice takto:

Rok	Počet narozených (na tisíc obyvatel)	Počet zemřelých (na tisíc obyvatel)	Příbytek porodů
1891	37.68	27.18	+ 10.50
1900	34.80	24.16	+ 10.64
1910	27.47	19.26	+ 8.21
1913	25.99	18.34	+ 7.65
1914	25.33	18.28	+ 7.05
1915	18.49	18.51	— 0.02
1916	12.91	18.07	— 5.16

Přírostek obyvatelstva kol 10 na tisíc můžeme považovati za normál, za zdravý zjev. Vidíme také, že až do r. 1900 jsme se tohoto normálu drželi. Odtud pak začíná klesání, způsobené nikoliv vyšší úmrtností — neboť úmrtnost stále se snižuje — nýbrž rapidním ubýváním porodů. Od r. 1900 do 1914 klesli jsme na přírostku obyvatelstva o více než 3‰; kdybychom předpokládáme, že by nebylo války — byli pokračovali dále, byl by v 10 letech příbytek obyvatelstva v Čechách zmizel a nastal — úbytek obyvatel, úbytek národa.

II.

Všimněme si dále poměru porodů dle národnosti. V roce 1911 vykazovaly německé okresy (ve 14 hejtmanstvích) průměrně 27.21 porodů na tisíc obyvatel. Průměrné číslo 17 českých hejtmanství činí 26.99 na tisíc — tedy o něco méně než v okresích německých.

Dle toho není velkého rozdílu mezi českým a německým obyvatelstvem v počtu porodů.

Úmrtnost průměrná ve zmíněných německých okresích činila r. 1911: 19.88 na tisíc, v českých 19.86 na tisíc; přírůstek obyvatelstva tedy v německých 7.33 na tisíc, v českých 7.13 na tisíc.

Při tom jest povážiti, že statistická data nejsou zcela přesná — a korekce v tomto případě vypadla by rozhodně v český neprospěch. Neboť číslice úmrtnosti je v českých hejtmanstvích snižována velice nízkou číslicí úmrtnosti v Smíchově, Vinohradech a Žižkově; ale úmrtnost není tak malá, že by v těchto obcích bylo nějak výjimečně zdrávo, nýbrž proto, že mnoho obyvatel z těchto obcí umře v pražské všeobec. nemocnici — a ti se pak dle staré chybné praktiky k domácí úmrtnosti nepřipočítávají, nýbrž figurují jakožto „cizí“ při číslici pražské úmrtnosti, zvyšující ji pro ostudu Prahy — zcela nezaviněnou a neoprávněnou — před cizinou. Kdybychom chtěli tu provést korekturu, vypadne číslice úmrtnosti v českých okresích větší a přírůstek menší.

Dle toho nezdá se mi prokázáno, že by nás Čechů přibývalo víc než Němců; aspoň dle dat z r. 1911, jež vybral jsem proto, že podkladem statistiky byla čerstvá čísla sčítání lidu z roku 1910 — je náš přírůstek menší než německý.

Nemohu v úzkém rámci tohoto článku rozvésti čísla tato do šíře a hloubky; ale jedna věc z pověděného tuším vyplývá jasně: náš úbytek porodů je povážlivý, přírůstek obyvatelstva se nám menší rapidně a jest nejvýše na čase, pomýšletí na nápravu. Nemůžeme nechat věc dojíti tak daleko, jako Francie, kde již negativní číslo přírůstku obyvatelstva stalo se stationerním, a kde ochranná opatření proti tomu činí zoufalý dojem naprosté marnosti.

Chceme-li najíti cesty ke zvýšení populačního přírůstku, měli bychom především znáti příčiny úpadku porodů. Příčin těch uvádí se celá řada: systém dvou dětí u lidí bohatých; předčasné umělé přerušování těhotenství hlavně v krajích průmyslových a pod. — Jisté jsou to závažné příčiny a nutno proti nim bojovati: ale nám nejedná se o drobnou práci, nám jedná se o veliký celek a při tom podobné drobné příčiny nepadají příliš na váhu. Hlavní příčinou jsou to sociální poměry. Člověk je prostě jeden z tvorů pozemských, jako každá moucha, brouk či šelma: a pro tyto tvory všechny platí jako hlavní zásada, že se jich rodí právě tolik, pro kolik je potravy. Klesá-li u nás v Čechách systematicky a hrozivě roční počet porodů, znamená to, že sociální poměry v Čechách se systematicky a hrozivě poslední desítky leti horšily. A dle mého jasného přesvědčení je jisto, že nedocílíme vzrůstu porodů žádnými malými prostředky, žádnou dobročinněhumanní spolkovou akcí: pouze povznesení všeobecné sociální úrovně přinese všeobecný vzrůst porodů. Cesty k tomu — doufám — udají naši národní hospodáři; budiž však mně dovoleno pronést o věci svůj osobní názor, osobní pevné přesvědčení, že pozvednutí počtu porodů souvisí těsně s otázkou půdy, resp. spravedlivého rozdělení půdy.

Je známo, že velké pozemkové majetky jsou nepřitelem populace, že rozparcelováním velkých pozemkových komplexů a rozdělením mezi malé zemědělce stoupla populace a počet porodů až čtyřnásobně (americké zkušenosti), a víme konečně z jižních Čech — tohoto krásného, drahého a nešťastného kraje — že tam stále větší soustředování půdy v několika málo rukou způsobilo vyliďnění jednak úbytkem porodů, jednak vystěhovalectvím. Proto otázka spravedlivého rozdělení půdy, o níž posud u nás jsme jen tu a tam zaváděli, je přímo životním problémem národním, poněvadž s ní direktně souvisí příští rozmnožení či úbytek národa — nepočítaje ani s tím, že zemědělské obyvatelstvo dodává stále ještě nejlepší eugenický materiál jak městům, tak průmyslovým krajům, a že tvoří stálou rezervu národního zdraví a síly, stálý regenerační reservoir, jehož zmnožení co největší je národním zájmem prvního řádu.

Jedná-li se o povznesení a zvětšení populačního přírůstku, pak jedná se ovšem nejen o zvednutí čísla porodů, nýbrž i snížení úmrtnosti. Snížení toto sice je faktorem daleko přístupnějším než porody, a postupné snižování úmrtnosti je velkým triumfem vědy lékařské. Ale sluší povážiti, že klesání počtu porodů je daleko prudčí než klesání úmrtnosti; dále že při snižování úmrtnosti jsme již dosti blízko oné všeobecné meze, za kterou to dále nejde.

Prof. J. KOLOUŠEK:

Národohospodářské a finanční zdroje českých zemí.

(Národní Listy č. 303, 310, 317, 331 a 336 ze dne 4., 11., 18. listopadu,
2. a 7. prosince 1918.)

I.

Země koruny české — (o kterých jediné máme zjištěná data ze sídel našeho národa) — zaujímají 79.336 km², čili 26.4% z celé Cislajtanie; v r. 1910 napočítalo se v nich 10.15 mil. obyvatel, t. j. 35½% z Předlitavska. Již vysoká hustota obyvatelstva v nich (v r. 1910 na 1 km² 128 lidí) — jest důkazem, že jsou zeměmi bohatými. Ale při své značné hustotě sídlení mají tyto země znamenitou výhodu, že by svým přírodním bohatstvím mohly si po většině samy postačiti, že by zejména mohly dostatečně nejen vyživiti své obyvatele, nýbrž i dodati jim dosti nejdůležitějších průmyslových surovin a že by ty suroviny, kterých se jim nedostává, si dovedly směniti za své přebytky.

V průměru desetileté doby před válkou (od roku 1905—1914) sklídilo se ročně v zemích českých obilí:

	na tisících ha	hrubě asi mil. q
pšenice	348	6.2
žita	828	13.1
ječmene	548	10.1
ovsa	736	10.9
Všech 4 druhů obilí . 2460*)		40.3
	čistě (po srážce osevu) asi mil. q	tedy čistě na hlavu ročně asi kg
pšenice	5.5	54
žita	11.5	113

*) Je to plných 31% celého povrchu!

	čistě (po srážce osevu) asi mil. q	tedy čistě na hlavu ročně asi kg
ječmene	9.0	89
ovsa přes	9.4	93
Všech 4 druhů obilí .	35.4	349

Kromě toho na Moravě pěstuje se také kukuřice, asi 150.000 q čistě ročně. Na hlavu tedy se dostávalo asi 350 kg ročně všech druhů obilí, čili průměrně denně asi 960 g. Úrody ty však se silně zlepšily a v posledních letech před válkou jich rychleji přibývalo nežli obyvatelstva, tak že na každého jednotlivce v českých zemích z domácí úrody se mohlo dostat bezprostředně před válkou jistě průměrně denně přes 1 kg obilí. Chlebového obilí (žita a pšenice) rodilo se v oné desetileté době průměrně ročně 17 mil q čistě, čili na hlavu skoro 170 kg (což by činilo přes 460 g denně).*)

Zvláště hojně rodí se také bramborů; v desetiletí před válkou (1905—1914) na 504 tisících ha průměrně ročně se jich sklídilo 54 mil. q, čili po srážce sadby by se na každého obyvatele dostalo průměrně ročně přes 480 kg čili denně asi 1 $\frac{1}{3}$ kg. Tolik ovšem v českých zemích se brambor vůbec nemohlo spotřebovat a vyvážely se do jiných zemí — (nebo se zpracovaly průmyslově a výrobky z nich, jako škrob, hroznový cukr, líh atd. se též vyvážely).

Jak znatitě vynikají české země v té příčině nad ostatní rakouské země, poznáváme z průměrných podílů plochy, obyvatel i úrod, jaké patřily českým zemím.

České země z celého Předlitavska zaujímaly plochy 26.4%, měly obyvatel 35 $\frac{1}{2}$ % :

sklídily čistě úrody:				
pšenice	žita	ječmene	ovsa	bramborů
40%	51%	64%	49%	49%

Tedy ze všeho předlitavského obilí (kromě kukuřice, která v Rakousku se jen málo rodí), skoro 51% čistě (po srážce osevu) dodávaly české země, ačkoli jejich plocha jest jen něco přes třetinu.

Kdežto čtyř hlavních druhů obilních (pšenice, žita, ječmene a oves) v českých zemích na každého obyvatele z vlastní úrody

*) Při 80% vymílání by to vydalo asi $\frac{3}{8}$ kg mouky denně na každého obyvatele, tedy mnohem více než bylo nyní za války vyměřeno pro těžce pracující osoby. Při tom nedbáme ani ostatního obilí, zvláště ječmene, jehož na každého obyvatele bylo skoro 90 kg do roka (čistě). Kdyby jen třetina domácího ječmene se spotřebovala k potravě lidské, bylo by lze každému obyvatele na den přidělit asi 440 g mouky, krup a jiných mlýnských výrobků.

by se dostalo asi 350 kg průměrně ročně, v ostatních zemích rakouských neměli ze své vlastní úrody více než asi 186 kg na hlavu. Bylo ovšem nutno mnoho obilí do Rakouska přivážeti hlavně z Uher, protože země české při dosti slušné životní míře neměly pravidelně mnoho přebytečné potravy, z které by mohly ostatními zemím dodávati. Za válečné výměry určené k živobytí z mnohem horších úrod — (snad jen z polovičních) — bylo přece Čechám a Moravě uloženo, aby hojně potravin dodávaly do Vídně, do ostatních zemí rakouských, ani i do Němec. Nouze ovšem železo láme!

Obilní výtěžky však dosud nebyly v českých zemích takové, jakými by mohly býti při lepším rozdělení půdy a při náležitě politice agrární. Zvláště velkostatky velmi málo půdy věnovaly orbě a velkostatky zaujímají u nás téměř 40% vsí plochy zemské. Kdyby se provedla pořádná vnitřní kolonisace a veřejnou péčí kdyby postaráno bylo o dobré podmínky k intensivnějšímu těžení (na př. melioracemi, šlechtěním plodin a dobytka, povzbu- zováním i podporou ke zlepšení provozu zemědělského atd.), mohly by se úrody obilí i jiných plodin nadmíru ještě rozhojnit.

České země dodávaly nejen všem ostatním zemím předlitavským velmi cenný výrobek zemědělského průmyslu, totiž řepový cukr, nýbrž vyvážely ho velké množství do cizozemská. Ze všeho množství řepy cukrové, sklizené v Rakousku průměrně ročně (v desetiletí před válkou) asi 64 mil. q, bylo přes 59 mil. q vy-pěstováno v Čechách a na Moravě, tedy 93% cukrovky dodávaly Čechy a Morava; země ostatní, kromě českých (také kromě Slez-ska) nevypěstily ani dvacetinu z celé úrody cukrové řepy. V době dvanáctileté (1902/03—1913/14) bylo průměrně ročně vyrobeno cukru v Cislajtánii přes 10 mil. q, z čehož v českých zemích 9.6 mil. q. To by dalo na každého obyvatele v českých zemích asi 96 kg cukru surového nebo nejméně 84 kg rafinovaného cukru průměrně ročně. Jaký to osud českých zemí, kde by každý člověk mohl míti nejméně 7 kg cukru měsíčně, že se určuje pro každého obyvatele nyní jen $\frac{3}{4}$ kg v městech a $\frac{1}{2}$ kg na venkově. Nedostává se tedy obyvatelům českých zemí ani desetiny z toho množství cukru, které se průměrně v míru v českých krajích vyrobilo. To je z nejkrušnějších obětí, které válka nám uložila.

Převaha českých zemí objevovala se však nejvíce mimo zemědělství v těžení průmyslovém, obchodním, dopravním, úvěrním i v jiném všelikém podnikání.

Ze všeho kamenného uhlí, jehož se před válkou dobývalo v Rakousku ročně přes 16 mil. t (t=10q) těženo bylo ve Slezsku 45%, v Čechách 28%, na Moravě 14%. České země tedy dodávaly skoro $\frac{7}{8}$ těžby kamenného uhlí v Cislajtánii. Slezsko, které má jen skrovnější úrody plodin, zásobuje za to ostatní země

množstvím znamenitého uhlí (asi 7¼ mil. t ročně před válkou). V českých zemích by na každého obyvatele bylo asi ročně 14 q kamenného uhlí. Když se dělí ovšem uhlí to na celé Předlitavsko, a když je musíme dodávat také Uhrám, nedostává se ho ovšem. (Z cislajtanské těžby předválečné dostalo by se na každého obyvatele sotva 5 a půl q kamenného uhlí, země mimočeské byly by z vlastní těžby měly jen něco málo přes jeden metrický cent kamenného uhlí).

Hnědého uhlí, jehož před válkou v Cislajtánii se těžilo asi 27 mil. tun do roka, bylo v samých Čechách dobyto asi 22½ mil. tun (¾ cislajtanského těžení). Na každého obyvatele v českých zemích by se tedy ročně dalo z vlastního těžení kromě 14 q kamenného uhlí přidělití asi 22 q hnědého uhlí. České země svým bohatstvím uhlí i jeho výtěžkem řadí se k nejprvnějším uhelným zásobárnám, ke Spojeným Státům, k Anglii a k Německu. Zase je to ironie osudu, že nemáme nyní čím topiti, jako nevíme, čím sladiti. Vysvětluje se to arci tím, že v mimočeských zemích cislajtanských, které zásobujeme také uhlím (především Vídeň!) — z vlastní těžby by měl každý obywatel ročně jen asi 1 q kamenného a 2 q hnědého uhlí, což by ovšem zdaleka nestačilo ani k nejnuznějšímu topení v domácnosti, neřku-li ke všem průmyslovým a dopravním potřebám.

Uhrám dodávají uhlí nornouherské stolice (Slovensko!), které při velikém svém bohatství přece nemohou dodatí dosti topiva celým Uhrám. Za to tytéž slovenské stolice zásobují svými železnými rudami všech uherský železářský průmysl a mají dosti jich nazbyt, aby je mohly dodávatí do českých zemí (zvláště do vítkovických podniků železářských). Proto české země, ačkoli trpí nedostatkem rud, přece vyrobily železa (surového) 60% z celého množství cislajtanského. Na každého obyvatele bylo v českých zemích před válkou vyrobeno asi 85 kg ročně, kdežto ve všech ostatních mimočeských pouze 28 kg na hlavu.

Není potřebí široce již dokládati, jak znamenitý byl český průmysl zemědělský před válkou. Kromě cukrovarů byly nejznamenitější pivovary v českých zemích; k veškeré rakouské výrobě piva dodávaly samy Čechy 45%. Na obyvatele v Čechách uvařilo se ročně asi 150 l piva (tedy na pětičlennou rodinu průměrně asi 7½ hl ročně — Jak i tu válka těžce postihla milovníky piva!) — V českých zemích byla na př. znamenitá výroba bramborového škrobu, hroznového cukru, pěstována čekanka a z ní cikorie atd. To vše za války ustalo. Lihovarský průmysl byl ovšem více vyvinut v Haliči, protože polským velkostatkářským lihovarům bylo přiděleno nejvíc kontingentu lihového, povoleno největší snížení daně a vypláceno nejvíc premii.

Skoro úplného monopolu dobyly si textilní továrny všeho druhu v českých zemích a to nejen pro celou Cislajtánii, nýbrž i pro veškerou monarchii naši a před válkou vyvážely mnoho zboží také za hranice říše. Válka ovšem skoro úplně průmysl ten zastavila a velká většina továren zahálí pro naprostý nedostatek suroviny.

České strojírny ovládají nad ostatními v monarchii; také železářské a strojní továrny v alpských zemích řízeny jsou podnikatelskými svazy strojíren v českých zemích.

Jest málo odvětví průmyslových, v kterých by české země neměly lvího podílu mezi zeměmi cislajtanskými. Tak jest tomu ve sklářství, v průmyslu kamenů a zemin, chemickém, kovodělném, papírnickém, elektrotechnickém, kožařském a j. Vedle českých zemí v jediné Vídni sídlí nepoměrně mnoho průmyslových, obchodních, úvěrních, dopravních, pojišťovacích a j. podniků. Ale to jest pouhým důsledkem finančního systému cislajtanského, který nutí výdělečné podniky uchylovati se do Vídně, protože tam jsou jim ukládány nepoměrně nižší daně než kdekoli jinde. O tom nutno šířeji promluvití při výkladu o finančních zdrojích českých zemí. Naše finanční správa stará se všemi možnými způsoby, aby Vídeň mohla příživovati se na útraty všech zemí, ale ovšem nejvíce na útraty bohatých zemí českých, protože jiné země nemají mnoho nazbyt. Za to je táž Vídeň také českým zemím podle svého způsobu vděčna!

Z dopravních podniků jedině v českých zemích jsou výnosné železniční tratě. Železnice v českých zemích jedině hradily provozovací schodky drah mimočeských a nad to státní pokladně odváděly znamenité přebytky; nebo v Čechách jedině jsou bohaté soukromé společnosti drah, které vyplácejí akcionářům tučné dividendy. Veliká soukromá železniční společnost mimočeská Jižní dráhy po celé dvacáté století nevyplatila ani haléře dividendy a nemůže ani plně dostáti svým dlužnickým povinnostem.

Banky a jiné úvěrní podniky, i ty, které ze známých důvodů sídlí ve Vídni, mají největší výtěžky z českých zemí. Přese všecku nepřízeň státní finanční správy na př. pražské banky za 16 let (od r. 1897—1913) svůj akciový kapitál znásobily se dmkrát, kdežto vídeňské banky za touž dobu jej pouze zdvojnásobily. Roku 1897 měly vídeňské banky více než dvánácteronásobný akciový kapitál proti pražským bankám, ale r. 1913 již akciový kapitál vídeňských bank byl toliko něco nad trojnásobným akciového kapitálu pražských bank. Při tom velmi četné filiálky vídeňských bank v Praze odvádějí do Vídně ohromné zisky z podniků českých. Mnoho závodů v českých zemích přímo si vyhledává ve Vídni bankovní zastoupení, nejen proto, že je to v hlavním městě hmotně pro ně výhodnější, nýbrž také

z důvodů národních, protože jsou řízeny lidmi německého i protičeského smýšlení.

Přirozené bohatství českých zemí, kterého dovedli využití jejich obyvatelé dovedností a pílí, nedalo jim poklesnouti ani v dobách nejtěžšího útisku a poddanství, ačkoli stále musily žít a podporovat ostatní země.

Tyto ostatní země nemohly se obejít bez přispění zemí českých buď pro skoupost přírody nebo pro netečnost svých lidí a přizívovaly se z výtěžků našich zemí. Na to je potřeba stále také upozorňovati, když se jedná o jejich právo sebeurčení. To by mohli mít na paměti také naši krajané německého jazyka; neboť i oni nepochybně trpí, když se musí namáhati, aby vydržovali ze svého také obyvatelstvo jiných zemí.

II.

Směle možno tvrdit, že české země jediné v Rakousku netoliko si postačují svým přírodním bohatstvím i přičinlivou dovedností svého lidu, nýbrž že byly stále ještě nuceny hradit nedostatky všech ostatních zemí cislajtánských a zvláště že se z nich dobře dovedla živiti Vídeň i s Dolními Rakousy.

Do Vídně všechny centralistické vlády sváděly mízu ze všech ostatních korunních zemí. Nebylo podniku trochu důležitějšího, který by nebyl nucen buď ve Vídni sídliti nebo tam mít aspoň důležité zastoupení (filiálky). Hlavním sídlem největších akciových společností dolovacích, hutních, průmyslových, železničních, podniků pojišťovacích, bankovních a jiných byla Vídeň také tenkrát, když vlastní provozovny o Dolní Rakousy a Vídeň nijak ani zavadiť nemohly. Dol. Rakousy nemají ani uhlí ani rud železných ani petrolejových zřidel aniž jiných důležitých hornin, pěstují jen trochu cukrovky, kterou zpracují v několika málo svých vlastních cukrovarech — ale přece nejčetnější podniky dolovací, hutní, strojí, i rafinerie cukrovarů mají své řízení, své hlavní úctárny, i vůbec všechny své nejdůležitější úřady ve Vídni. Ano i nejčetnější podniky naše musily si ve Vídni zříditi filiálky, které svou váhou blíží se domácím centrálam.

Kromě podniků svedeny jsou také nejdůležitější státní úřady do Vídně. Celé státní hospodářství jakoby jen pro Vídeň bylo zařízeno. Ve Vídni jsou všemohoucí ministerstva, jež do podrobností vše diktují ostatním úřadům v korunních zemích. V ministerstvech se hemží mraveniště zřízenců, kteří dle slov samých německých zpravodajů v panské sněmovně bývají přebyteční, kdežto u venkovských úřadů se pracovních sil nedostává a pokud tam jsou, bývají po většině tak různými funkcemi (někdy dosti zbytečnými) — přetíženy, že všechno úřední řízení vázne. Ve Vídni je

vedle ministerstev plno jiných ústředí, jichž počet za války vzrostl přenáravně. Každý na svém těle cítí důtklivě, jak tyto ústředny působí.

Podobně ve Vídni soustředěny jsou skoro všechny státní podniky, z nichž nejdůležitější jsou pošta, poštovní spořitelna, správa státních dolů a především státní dráhy. Všechny hlavní dráhy procházející českými zeměmi mají své ředitele i ústřední kanceláře ve Vídni.

Tomu se důsledně přizpůsobil náš celý rakouský systém daňový. Vedle státních daní zvláště samosprávné přírázky (zemské, okresní, školní, obecní a j.) na všechny podniky hroznou tíhou doléhají. K přímým daním státním vypisovány jsou další daně místní, které někdy až několikrát státní daně znásobují. Daň podnikům výdělečným se pak hlavně vypisuje v sídlech podniku a jenom menší část také v oněch místech, kde má podnik své provozovny. Poněvadž největší podniky cislajtánské se usídlily ve Vídni, jest ovšem pro Vídeň předepsána také nepoměrně vysoká část daní výdělkových. Na př. z výdělkové daně, předepsané podnikům povinným k veřejnému účtování, bylo v posledním rozpočtu v míru ještě sestavovaném (pro rozpočtový rok 1914/15) určeno pro Dolní Rakousy s Vídni 32.70 mil. K (t. j. skoro 42%), pro všechny ostatní korunní země 45.90 mil. K (něco přes 58%). Je tu velmi nápadný vysoký podíl Dolních Rakous, když obyvatelstva jejich (i s Vídni) čítá se jen asi 12 $\frac{1}{3}$ % z celé Cislajtanie.

To však projevuje další tlak, aby se podniky stěhovaly do Vídně. Jelikož přímé daně pro Dolní Rakousy jsou nepoměrně vyšší než v ostatních zemích, samosprávné přírázky jsou ve Vídni mnohem nižší než v ostatních velkých městech, jak to potvrzují úřední výkazy o výšce těchto přírážek. Před válkou a r. 1912 bylo předepsáno všech přírážek ve Vídni 57%, ve Štyrském Hradci 116%, v Praze 121%, v Linci 122%, ve Lvově 128%, v Brně 147%, v Inšpruku 156% atd.

Každému hned bude jasno, jak je nevýhodno pro kterýkoli podnik mít své sídlo jinde, nežli ve Vídni. Dejme tomu, že by jistý podnik byl měl r. 1912 vyměřenou státní daň 500.000 K, která se zvyšuje o přírázky; podnik ten byl by tedy platil roku 1912 daně i s přírázkami, kdyby měl sídlo: ve Vídni 785 tisíc K, se sídlem ve Štyrském Hradci však 1080 tisíc K, se sídlem v Praze 1105 tisíc K, se sídlem v Brně 1235 tisíc K atd. Kdyby tedy byl tento podnik z Brna své sídlo přeložil do Vídně, ušetřil by na samosprávných přírážkách 450.000 K ročně (celková poplatnost daňová byla by klesla s 1,235.000 K na pouhých 785.000 K). Tato daňová praktika pudila tedy neodolatelně všechny výdělečné podniky, aby si za své hlavní sídlo zvolily, pokud to

jen trochu šlo, hlavní a sídelní město Vídeň. Když nemohl hlavní závod vůbec býti ve Vídni, zařídil si tam filiálku, aby aspoň část vysokých daní ušetřil.

Těmito všemi příčinami se vysvětluje, že Dolní Rakousy, které roku 1910 měly pouze 12½% všeho cislajtánského obyvatelstva, vykazovaly tyto podíly z přímých daní (kromě pozemkové daně) podle rozpočtu na rok 1914/15:

1. z daně domovní 57¼ mil. K, z celé rakouské (126.7 mil. K) skoro 46%;
2. ze všeobecné výdělkové 13 mil. K, z celé rakouské (36 mil. K) asi 35%;
3. z výdělkové podniků povinných k veřejnému účtování 32¾ mil. K, z celé rakouské (78.6 mil. K) téměř 42%;
4. z daně z příjmu 62 mil. K, z celé rakouské (130 mil. K) skoro 48%.

Tedy těchto hlavních čtyř daní přímých vyměřeno bylo pro Dolní Rakousy 162½ mil. K; čili podíl dolnorakouský ze všech těchto čtyř rakouských daní (371½ mil. K) byl téměř 45%!

Z daní přímých ve Vídni a v Dolních Rakousích předepsaných velká většina je placena zajisté z důchodů nabytých v českých zemích. Kdyby české země měly jakékoli právo seburčovací, zůstávaly by důchody ty i daně z nich také v českých zemích a byly by kryly nadbytečně všechny možné potřeby vlastní. Ovšem to platilo pro dobu mírovou. Nyní, kdy válka si vyžádala tolik hrozných obětí jak lidských tak i na všech pozemských statcích, nevystačilo by se ani v českých zemích s daněmi dosud v míru vybíranými.

Ale těžkou povinností a téměř nesplnitelnou by bylo zemím českým, kdyby po válce měly kromě svých ohromných vlastních břemen přebírat také nesnesitelné závazky za jiné země cislajtánské a kdyby zároveň stále musily také nejlepší své mízy odváděti Vídni, která českému národu za to se vděčí posměchem a nikterak netajenou neláskou.

Jak české země byly přetíženy daněmi oproti ostatním cislajtánským zemím, o tom nás zase přesvědčí data posledního podrobného cislajtánského rozpočtu na r. 1914/15 (za míru ještě sestavovaného):

České země čítaly v r. 1910 obyvatelů 10.15 mil., ostatní země cislajtánské, bez Dolních Rakous, obyv. 14.89. Tedy české země měly obyvatelů 40½%, ostatní rakouské, kromě Dolních Rakous 50½%.

Ale podíly daňové byly rozhodně zcela jiné:

1. Z daně pozemkové vyměřeno (podle rozpočtu 1914/15): českým zemím 56%, ostatním zemím (kromě Dolních Rakous) 44%.

2. Z daní domovních českým zemím skoro 50%, ostatním zemím (kromě D. Rakous) 50%.

3. Ze všeobecné daně výdělkové českým zemím přes 61%, ostatním zemím (kromě D. Rakous) sotva 39%.

4. Z daně výdělkové, uložené podnikům povinným k veřejnému účtování českým zemím 63½%, ostatním zemím (kromě D. Rakous) 36½%.

5. Z daně z příjmu českým zemím skoro 59%, ostatním zemím (kromě D. Rakous) 41%.

Ze všech daní přímých, které mimo Dolní Rakousy předepsány byly cislajtánským zemím na rok 1914/15 sumou 270 mil. K, bylo českým zemím uloženo skoro 154 mil. K,*) tedy 57%, kdežto všechny ostatní země měly uloženo jen asi 116 mil. K čili 43%.

Zřejměji se to ukáže ještě, když rozečteme, kolik z přímých daní kde uloženo bylo platit průměrně každému obyvateli (přihlížíme-li ke zvětšenému počtu obyvatelů do r. 1914):

V českých zemích průměrně na hlavu asi K 14.50, v ostatních zemích (bez D. Rakous) průměrně na hlavu jen K 7.50.

Ale ani to by nebylo správným vystihnutím nepoměrně vyšší poplatnosti obyvatelstva v českých zemích, jak se jeví při vyloučení Vídně a Dolních Rakous. Sluší ještě nepoměrně vyšší podíl daní, převedených na Vídeň, účtovat českým zemím; neboť průmyslové podniky a jiné výdělečné závody především jen ze zemí českých odvádějí svůj tribut do Vídně, protože v jiných zemích takových podniků jest jen pořádku. Také hlavně z českých zemí uchylují se lidé se svými nastřádanými důchody do Vídně, aby jich tam pořádně užili i aby unikli těžším daním (hlavně samosprávným) jak se vymáhají v Čechách**), na Moravě a ve Slezsku.

Nechybíme jistě, když oceníme poplatnost v zemích českých proti ostatním cislajtánským zemím na mnohem více než na dvojnásobně. To se objeví zvláště ještě, když srovnáme daň z příjmu, jak byla na rok 1914/15 rozpočtena Čechám (asi s 6.9 mil. obyvatel) a ostatním zemím, kromě Dolních Rakous (asi s 15½ mil. obyv.). Daň tato nejlépe vystihuje přímou poplatnost jednotlivcovu; neboť nedá se tak lehkou přesunoutí na důchody jiných

*) Jsou to daně: pozemková, domovní, obě výdělkové, z příjmů, rentová a daň z vyššího služného.

**) Z českých zemí nejvíce platí ovšem zase obyvatelé z Čech, kde na každou hlavu bylo uloženo podle rozpočtu 1914—15 asi 15.4 K daní přímých, kdežto na Moravě a ve Slezsku jen asi 13.7 K. Ale rozdíl ty nejsou již zdaleka tak křiklavé jako v ostatních zemích cislajtánských.

poplatníků. Daně z příjmu bylo rozpočítáno Čechám asi 29¼ mil. korun, Moravě a Slezsku 10¼ mil. K, ostatním zemím 28 mil. K. Každému obyvateli bylo tedy této daně průměrně počítáno na rok 1914/15:

V Čechách asi 4.30 K, na Moravě a ve Slezsku asi 3.— K, v ostatních zemích (kromě Dolních Rakous) asi 1.80 K. Tedy v Čechách platil průměrně každý člověk daně z příjmu asi 2.4krát více, na Moravě a ve Slezsku 1⅓krát více než v ostatních zemích cislajtánských.

Z toho se dá hned také souditi na poměrně vysokou zámožnost Čech proti všem ostatním zemím.

Ovšem přímé daně činí jen nepatrnou část státních důchodů a největší podíl dodávají poplatníci daněmi nepřímými, zvláště spotřebními. Před válkou byly pak tyto daně nejvýnosnějšími: z tabáku, z cukru, z piva a kořalky. Kromě kořalky ze všeho tohoto zdaněného zboží daleko nejvíce se spotřebovalo v českých zemích (ovšem zase kromě Vídně, která brala poplatné požitky ze všech zemí, nejvíce arci z českých). Podobně i z příjmů celních (hlavně za kávu a čaj) lví podíl dostával se z českých zemí. Kdyby se zjistila pořádná statistika spotřeby podle zemí, okázalo by se, že zdaněných předmětů v českých zemích bylo spotřebováno snad ještě nepoměrně vyšším procentem, nežli se to jeví poplatností na daních přímých.

Možno tedy bezpečně tvrditi, že české země si náklady svého veřejného hospodářství úplně samy uhradily, ale nad to veliký podíl odváděly zemím ostatním a ještě větší Vídně a celé říši. Z říšských společných vydání, které téměř zcela určeny jsou na válečnou i námořní moc monarchie, musí uhraditi Cislajtanie 63.6%, kdežto Uhry jen 36.4%. Nad to ještě výnosu cel, které z větší části zaplatí cislajtánské obyvatelstvo, používá se k úhradě vojenských vydání. Povážíme-li, že české země zaplatí dobrou polovinu všech daní cislajtánských (když i Vídeň s Dolními Rakousy do nich počítáme, ovšem s tím podílem, jaký by Vídně příslušel, kdyby si nemohla osobovati výtěžky ostatních zemí), ukládá se českým zemím, aby nesly nejméně asi 32% společných říšských vydání.

České země měly však roku 1910 jen 10 milionů obyvatel, kdežto Uhry měly téměř 21 mil. lidí. A uherské země nesou jen 36.4% válečných vydání, kdežto české asi 32%! Tedy průměrně na jednoho muže v Čechách uloženo bylo skoro dvojnásobné peněžní břímě válečné nežli v Uhrách. Ale do válečných věcí mluvit směl za neustavných poměrů v Cislajtanii pouze uherský sněm, který svého práva užíval plnou měrou. A z těch Uher jen zase jedinému národu bylo volno promlouvati, ale ani tam zaň

vlastně nemluvil nikdo z lidu, nýbrž jen vyvolení z nejvyšších vládnoucích tříd — ze šlechty a z bohatých kapitalistů. Ostatní jsou v Uhrách jen dle římského rčení „misera contribuens plebs“ („Bídny, poplatný lid“)!

Bude jistě také nutno poukázati k tomu, když české země tolik stále přispívaly k potřebám říše i rakouského státu (který se vlastně nazýval „království a země v říšské radě zastoupené“), jaký zlomek z toho říše i stát vrátily zase českým zemím a co dostalo se zvláště od vlád cislajtánských na kulturní potřeby českého národa. To je ovšem obširná kapitola našich tužeb a bolesti a bylo by z ní teprve úplně patrné, čeho vyžadují velmocenské nároky říše od malého národa, který nemá práva sebeurčení. Nároky ty teprve bude lze přehlédnouti po ukončeném světovém zápasu, až bude potřebí plně převzítí všechny náklady válečné a pečovati, aby se aspoň částečně zhojily těžké rány válkou zasazené.

III.

Dosud bylo poukazováno na výtěžky a zdroje českých zemí, jak se jevíly podle úřední statistiky i podle finančních výkazů cislajtánských. Ale to jsou jistě prameny neúplné. Tím bychom nevystihli ani všechny přednosti přírodní ani veškerou hospodářskou sílu a energii českých zemí.

Stačí poukázati jen na ohromné výhody lázeňských míst českých. Jména Karlových Varů, Mariánských a Františkových Lázní, Jáchymova jsou známa po celém civilisovaném světě a lákaly do Čech na sto tisíc cizinců. Překrásná poloha Prahy není snad překonána žádným pevninským městem; její dějinné a stavební znamenitosti přivábily by jistě spousty zámožných návštěvníků ze všech končin světa, kdyby se o jejich pohodlí jen nějak obstojně pečovalo. Ovšem Praha byla jako schválně zanedbávána, proud cizinců byl uměle sváděn jinam, ani závistivých pomluv nescházelo, aby jen středisko nenáviděných Čechů neupoutalo zvědavých cizinců a cestovatelů. Všecky České země vynikají znamenitými krásami přírodními, jichž ani my sami si pořádně nevážíme, ani jsme z nich nedovedli těžiti, abychom známost o nich rozšířili po světě.

Nade všechno však by vynikal svými schopnostmi i svým přičiněním náš lid, kdyby jen rádně byl veden, aby nejen dovedl svou zdatnost co nejlépe projevit, nýbrž aby plody své inteligence a svého namáhání uhájil pro sebe a nemusil sloužiti svými silami jiným národům. V Čechách (i v ostatních českých zemích) je z celé monarchie nejméně analfabetů a český národ vyniká v tom směru značně i nad rakouské Němce. Čechové jsou nejdovednějšími řemeslníky a dělníky, ale bohužel výtěžky

jejich práce neobohacují sám český lid, naopak často pomáhají našim odpůrcům k větší moci, slávě i bohatství a dávají jim prostředky k bezohlednému boji proti nám. Povýšenost německých podnikatelů v severních německých Čechách, nepřízeň nacionálních Němců ve Vídni proti všemu, co české jest, udržuje se stálým vyčerpáváním a přeléváním české síly, mízy i české krve v cizí národní tělo. V čele největších svých odpůrců čteme jména tak ryze česká, že žádný německý pravopis jich původ nedovede zastříti a kolébka těch lidí byla v krajinách, kde bychom nečeské lidi skoro marně hledali.

Nešťastné Irsko proslulo svým neblahým vystěhovalectvím, ale také my máme své ubohé Irsko doma v Čechách i na Moravě. Vystěhování z Čech, Moravy a Slezska bylo tak značné, že z přirozeného přírůstku domácího obyvatelstva ubylo odstěhováním ze země:

	v obdobích desetiletých:			
	1871/1880	1881/1890	1891/1900	1901/1910
z Čech	29%	42%	21%	26%
z Moravy	35%	31%	39%	34%
ze Slezska	12%	17%	2%	17%

Průmyslové Slezsko ztrácelo ovšem nejméně, Morava v posledním dvacetiletí nejvíce ze svého přirozeného přírůstku (více než třetinu), ale i Čechy za těchto dvacet let pozbyly bezmála čtvrtinu z toho, co by jim bylo přibýlo přírůstkem porodů nad úmrtím. Celý souvislý pruh země v jižních a středních Čechách od Polné až po Šumavu, zabírající přes 30 soudních okresů, pozbyl v posledním desetiletém období sčítacím (1901 až 1910) nejen všechen svůj přirozený přírůstek, nýbrž obyvatelstva tam dosti silně ubylo (tak zvláště v okresích: v Hartmanicích, v Uhlířských Janovicích, v Příbrami, v Ledči, v Černém Kostelci, v Polné a j.). Také v severovýchodních Čechách (v 18 okresích) a na západě (v 8 okresích) ubylo na rozsáhlých plochách obyvatelstva.

Krajiny jihočeské se vylidňují a obyvatelstvo tam odtud spěchá do Vídně se odnárodnit. Ze všech domorodých lidí v době před 1905 se trvale ve Vídni usadilo:

Z okresů:

Jindřichova Hradce	136 na tisíc
Pelhřimova	97 " "
Tábora	93 " "
Německého Brodu	86 " "
Kaplic	86 " "
Strakonice	79 " "
Budějovic	77 " "
Klatov	75 " "
Písku	71 " " atd.

Větší měrou se to ještě děje v chudých okresích na Moravě. Vídeň přitahuje k sobě dospělý lid v plné síle a když jejich síly vyčerpá, posílá schudlé, mrzáky a neduživce zpět zase do rodiných vsí a na obtíž českému venkovu, aby se živily skrovnou chudinskou podporou a almužnou. Tady hrozí nám nejhorší rakovina na těle českého národa.

Spád venkovského obyvatelstva do velkých měst jest ovšem všeobecným zjevem moderním. Venkov se i v jiných zemích průmyslových značně vylidňuje a velkoměstského obyvatelstva všude úžasně přibývalo. Ale pro české země to má ještě ten smutný výsledek, že největší část vystěhovaného venkovského lidu se nám nejen ztrácí, nýbrž že sesiluje šiky našich urputných odpůrců.

Proudy českého venkovského obyvatelstva do Vídně byly však uměle podporovány všemožnými prostředky. Jižní Čechy byly dříve kvetoucí krajinou, kde bylo jak znamenitě vyvinuté zemědělství, tak i vyspělý průmysl. Jižní Čechy byly za husitských dob v čele celého českého národa. Stačí uvést jména Štítného, Husa, Žižky i s celým Tábozem, Chebčického a j. Ani v novém věku nebylo tam z počátku pozorovati úpadku proti českému severu; na př. textilním a jiným průmyslem vynikaly zrovna nejvíce jižní Čechy. První železná dráha (koňská) v celém Rakousku byla vystavena v jižních Čechách (z Budějovic k Linci).

Ale rakouské vlády přičiňovaly se, aby všechen obchodní a dopravní ruch byl soustředován do Vídně a nedopouštěly, aby krajiny jihočeské se přizpůsobily svým průmyslovým a obchodním vývojem pokrokům moderní techniky. Zcela jinak se postupovalo na českém severu nežli na jihu. Český sever se ubrání centralistickému usilování snést všecko do Vídně, kdežto český jih byl úplně vydán na pospas vše uchvacujícímu proudu, směřujícímu do hlavního města Vídně.

Pohlédneme-li na železniční mapu naší říše, bude nám hned nápadno, jak velice hustá je síť železných drah v severních Čechách a jak mnoho rozlehlých prostor je v jižních Čechách (ale i na jižní Moravě) bez jakéhokoli železničního spojení. Ale všechny jihočeské a jihomoravské dráhy směřují pouze k Vídni, kdežto navzájem mezi českými kraji blízkými ani dalekými není žádného spojení. Stačí vytknouti, že k Vídni směřují znamenitě vybudované obě trati dráhy Fr. Josefa (Cheb—České Budějovice—Vídeň, Praha—Tábor—Vídeň), hlavní trať severozápadní (Děčín—Německý Brod—Vídeň), hlavní trať dráhy státní společnosti (Brno—Ivančice—Vídeň), obě velké trati severní Ferdinandovy dráhy (Brno—Břeclava—Vídeň, Přerov—Vídeň).

Proti tomu až hluboko do let osmdesátých nebylo vůbec žádné příční dráhy jihočeské ani jihomoravské, která by spojovala místa v jižních Čechách a v jižní Moravě. Když konečně

po dlouhém usilování české delegace na říšské radě se vystavěla českomoravská příční dráha jediná, stalo se to tak hrozným způsobem, že snad dříve bychom se dostali Tichomořskou dráhou od Atlantického k Tichému oceánu, nežli projedeme od Sumavy k moravským Karpatům (od Domažlic ke Vlárskému průsmyku).*)

Kdo by byl chtěl na př. z Horažďovic do Brna se dostat, zajisté by byl lépe učinil, kdyby jel přes Vídeň, nežli příční dráhou českomoravskou. Vzdušná linie z Horažďovic do Brna je však jen 210 km, kdežto vzdušné přímky z Horažďovic do Vídně a z Vídně do Brna měří 380 km, tedy jsou o 80% delší, nežli přímá vzdušná čára. A přece z Horažďovic dostal se cestující přes Vídeň do Brna asi za 10—11 hodin (arci pokud jezdily rychlíky), kdežto přímo po příční dráze mohlo se tam dojetí teprve za 17 hodin!

Když jsem byl ještě v Brně, přijel za mnou bratranec, který byl soudcem v Dačicích na Moravě. Mohl jeti do Brna jen lokální dráhou z Dačic do Kostelce—Cejlu a pak českomoravskou příční dráhou, celkem 161 km (ačkoli z Dačic do Brna jest pouze 80 km vzdušné čáry). Když chtěl druhý den něco v Brně dopoledne u vrch. zem. soudu vyřídit, byl by se nemohl týž den už do Dačic po příční českomoravské dráze vrátiti, nýbrž byl by musil vyjetí druhý den v 8 hodin ráno a domů byl by přišel před sedmou na večer. Když však skutečně jel pak dráhou přes Vídeň a skoro přes celé Dolní Rakousy (celkem asi 340 km po dráze, tedy s projetou cestou víc jak čtyřnásobnou nežli jest přímá vzdušná přímka), mohl vyjetí až po 12. hodině odpoledne a dostal se už před desátou hodinou večer do Dačic. Tak si vyřídil v Brně, co chtěl a byl o celý den dříve doma, když jel přes Vídeň, nežli kdyby byl jel českomoravskou příční dráhou! (Jízda přes Jihlavu trvala při tom 11 hodin, kdežto přes Vídeň jen 10 hodin — ovšem jízda přes Vídeň byla značně dražší!).

Takovým umělým způsobem připoutávala si Vídeň české země, sváděla jejich lidi k sobě a odlučovala je navzájem od sebe. Kořistila z nich jak mohla a zbavila je prostředků, aby se mohli brániti v moderním boji hospodářském.

IV.

Dostatečně snad už bylo prokázáno, jak Vídeň z českých zemí nejlepší mízy vystřebala. Nespokojila se jen hmotnými statky, nýbrž žila i z naší vlastní krve, lákala k sobě spousty našich lidí, odcizovala je pomenáhlou, že nepřáli té zemi, z které byli zrozeni a zpracovala je tak, aby se stali odpůrci svého vlastního národa a zaň se styděli. Od jakživa se už tak dále. Čeští poplatníci — (všichni, nikoli jak se to dříve říkalo o sedlácích) — byli považováni za vrby, které tím houšť obrůstají, čím častěji

se ořezávají. (Již T. Štítný praví, že čeští páni o svých sedlácích říkají: „Chlapť je jako vrba, čím častěji ji obrubáš, tímť se hůště obalí.“).

Vídeň vzrostla na světové město s více než dvěma miliony obyvatelů jen a jen přispěním českých zemí. Již v 17. a 18. století české země platily skoro dvě třetiny daní na státní vydání monarchie (podle prof. Pekaře). Ale daně ty nejsou menší ani dnes, kdy pro zvětšené Rakousko uloženo platit českým zemím přes polovici přímých daní. A důchodů těch od nás plynoucích používá se především ke vzrůstu i k lepšímu vyniknutí hlavního města říše, ale také k ukrytí schodků pasivních alpských zemí; na české země se dostávají pouhé drobty ze zbytků.

Ozřejmí nám to některé doklady ze státních rozpočtů.

Rozdělíme-li si Cislajtanií na čtyři skupiny: 1. země české, 2. alpské (obojí Rakousy, Štýrsko, Solnohrady, Korutany a Tyrolsko), 3. krasské (Krajinu, Přímoří a Dalmacii), 4. Halič s Bukovinou, vykazovalo sčítání lidu z r. 1910 pro české země 35½%, pro alpské 26.4%, pro krasské 7.2%, pro Halič s Bukovinou 30.9% obyvatel. — Je skoro neuvěřitelné, jakého nepatrného podílu se dostává obyvatelstvu českých zemí ze státních peněz na jich potřeby hospodářské i kulturní a jak štědře se pamatuje na země alpské i krasské!

Na př. na stavby silniční bylo před válkou povolováno ze státního vydání celkového: 1. zemím českým asi 25%, 2. zemím alpským asi 42%, 3. zemím krasským asi 14% (ostatek byl pro Halič a Bukovinu).

Tedy na jednoho obyvatele připadlo ze silničních nákladů v alpských zemích asi 2¼krát více, v krasských zemích asi 2¾krát více než v zemích českých.

Když povážíme, že poplatnost každého obyvatele v českých zemích je nepoměrně vyšší nežli poplatnost v Alpách nebo na Krasu, je toto zkracování českých zemí ještě křiklavější.

Tyroly s Vorariberkem dostávají na své silnice od státu sumu víc než čtyřnásobnou proti Moravě. Ale Moravě má 2.4krát větší počet obyvatel. Tedy Tyrolsko dostává na své silnice aspoň desetkrát více pro každého obyvatele nežli Morava!

A hůře ještě je při státních vodních stavbách. Českým zemím vyměřováno bylo jen od 10% až do 20% státního nákladu proti 40% až 60% udělovaným pro země alpské. Průměrně na každého obyvatele v českých zemích dostala se jen pětina toho nákladu co v Alpách. Nejlépe nám tento dvojitý loket znázorní to faktum, že Horním Rakousům pro rok 1912 bylo k vodním stavbám přikázáno téměř 2.2 mil. K, kdežto Moravě jen 13 tisíc (!) K. Tedy na jednoho obyvatele v Horních Rakousích stát ročně přispíval k vodním stavbám asi 2.56 K, kdežto

na Moravě ani ne celého půl haléře! V Horních Rakousích byl náklad na státní vodní stavby víc jak pětsetkrát větší nežli pro obyvatele moravského. Ani žebrák by se jistě s takovou almužnou nespokojil, jakou ze státní pokladny odbyti bývali naši lidé na Moravě.

V.

Je v dobré paměti ještě, jak svého času ministerský předseda dr. Koerber utišil českou obstrukci na říšské radě plány o vystavění druhé dráhy k Terstu a jinými alpskými dráhami, když při tom zároveň ukázal vnadidlo vodních cest pro české země a Halič. Až přes miliardu K bylo tehdy na tyto dopravní záměry slibováno. Ale co z toho zbylo? Alpským zemím se velmi nákladně dráhy brzy vystavěly, ale z vodních cest v českých zemích zcela sešlo. Začaly se stavěti v Haliči, kde byly zcela zbytečné, kde započaté stavby válka zničila a jestliže z nich něco zbude, dostane se to příštímú polskému státu. Tak slibované vodní cesty byly znamenitým vnadidlem, na které se mnoho českých kaprů pro cislajtánskou politiku nachytalo. Výsledek byl ten, že alpské země dostaly mnoho set milionů korun na úkor českých zemí a českým zemím se ukazovalo, jak krásné byly by vodní cesty v nich, kdyby se opravdu vystavěly, Ale byly to straky na vrbě! Nebylo na ně peněz, prostavěly se v Alpách.

Každému, kdo cestuje po rakouských Alpách, bude nápadno, jak nádherně i pohodlně jsou tam zařízeny poštovní budovy proti hrozným doupatům v Čechách; jak na př. vypadá hlavní pošta v Praze proti poště v Inšpruku. Ale z hrubého výnosu pošt v celém Rakousku (kromě Vídně s Dolními Rakousy) připadaly na samy Čechy téměř dvě pětiny, z čistého výnosu však plná polovice!

Při státní správě vůbec pozorujeme podobné měření českým zemím jako při rozdělení hmotných prostředků, které z nich byly vybrány. Úřadnictva v alpských zemích stát vydrží více obyčej mnoho, kdežto v české oblasti hledí vystačiti co nejmenším počtem. Dokladem možno uvést, že dle rozpočtu cislajtánského na r. 1912 byl stav soudců v okresích vrchních zemských soudů ve Št. Hradci, v Inšpruku a v Terstu počtem 1195 pro 4.35 mil. obyvatel, kdežto pro pražský vrchní zemský soud s 6.77 mil. obyvatel bylo pouze 1492 soudců. Bylo tedy přikázáno na 1 soudce:

v alpských zemích	3640 obyvatel,
v Čechách	4540 obyvatel.

A přece jsou všechny právní poměry v Čechách složitější nežli v Alpách; čekali bychom v Čechách spíše větší počet soudců na týž počet obyvatel nežli v Alpách!

Tyrolsko s Vorarlberskem má více státních inženýrů nežli Morava, ačkoli Morava má téměř 2½násobný počet obyvatel. A tak se měří českým zemím ve všech odvětvích státní služby.

(Kdo by se více o toto rozdělení státního úřadnictva v českých zemích zajímal, i jak je měřeno těmto zemím proti zemím alpským, najde velmi podrobná data i rozborů jejich v autorově stati: „Státní rozpočet cislajtánský pro naše hospodářské a kulturní potřeby“ v „Naší Době“ z r. 1912 seš. 4—8, jejíž otisk vydán také téhož roku u J. Laichtra.)

A jaké se dostalo pomoci od státu pro kulturní potřeby českého národa? To celkem je dosti povědomo všem českým lidem. Nejvzdělanější národ v říši, jehož (podle podivného sčítání obcovací řeči) — úředně bylo napočteno v Cislajtánii 6½ mil. r. 1910, má jedinou universitu, kdežto 10 mil. Němců mělo universit pět, a na necelých 5 mil. Poláků dostaly se university dvě! Tedy jedna universita připadala na 2 mil. Němců, na 2½ mil. Poláků, ale na 6½ mil. Čechů.

Pro hrstku Němců v Bukovině počtem 169.000 (z nichž ještě bylo 103.000 židů!) zřídila se dávno již universita; pro českou Moravu se jí marně dovoláváme již po desetiletí!

Ze všeho státního nákladu na university dostává se pro českou universitu asi jedna osmina! A český národ přispívá svými daněmi jistě aspoň trojnásobným procentem, nežli jakým se mu měří podílem na jeho nejdůležitější kulturní potřeby.

A co jsme dali za války státu i celé říši ze svých nejvzácnějších pokladů, ze své vlastní životní síly i ze svých hmotných zdrojů, to dnes nelze ani zdaleka přehlédnouti. Kolik nadějných životů v nejpilnější síle bylo hrozně utraceno, kolik se vrátí domů válečných invalidů, kolik nevyléčitelných nezuživců!

Z našich prostředků žili za války všechny alpské země, které by svou úrodou nestačily snad ani na čtvrt roku. Z našich rolí však živil se i naši němečtí krajané v zemědělsky chudých krajinách v Rudohoří, na Šumavě i v Krkonoších zrovna jako v moravských a Slezských Sudetách. My sami jsme byli od různých ústředí ze zbytků svých vlastních potravin živeni tak znamenitě, že v českých městech umíralo za války do roka třikrát tolik lidí, nežli se jich za touž dobu narodilo! A v tom nejsou ještě ztráty životů na válečném poli i v zajetí.

A jaké budou hmotné nedostatky všeho po válce! Pole i ostatní zemědělské kapitály budou silně zhoršeny a znehodnoceny po několik let, než budou schopny téhož výnosu jako před válkou. Zásoby všeho zboží jsou už nyní do dna vyčerpány. Průmysl ustal nadobro, aspoň průmysl, který je potřebný po čas míru. A zanikly i ostatní prameny, které náš lid před válkou živil.

Není pochyby, že přirozené poklady našich zemí, znamenitá příčinnost a dovednost našeho lidu dovedla by poněmáhlu zacerpiti naše domácí rány i nahraditi ohromné škody, způsobené nám za dlouhou dobu války. Ale kdybychom musili převzítí také ještě větší ztráty jiných, kteří sami si tak nedovedou dobře pomoci jako my, kdybychom musili svými daněmi zaplatiti větší část státních válečných dluhů, zajisté by na to nestačily, ani naše velmi již vyčerpané síly životní ani všechny znamenité zdroje naší pozeňnané vlasti. Tyto důvody jsou zajisté nejvážnějšími pro právo sebeurčení českého národa v jeho historických i přirozených sídlech!

LEOPOLD WEIGNER:

Význam živnostenského dorostu v době poválečné.

(„Národ“ č. 1.—2. ze dne 8. března 1917.)

Válka se svými hospodářskými a sociálními důsledky dotýká se v prvé řadě řemesla a obchodu. Nejen že působí zhoubně nedostatek surovin a hmot, že podvázán jest odbyv a vývoz v většiny řemesel a průmyslu, ale trpí výdělečné odbory práce nedostatkem pracovních sil a hlavně přílivu nového dorostu.

Poměry učednické byly již před válkou řemeslu velmi nepříznivé. Víme dostatečně, jací hoši vstupovali na řemeslo a obchod, jest nám dostatek na mysli, že příliv hochů a děvčat k studiu a na druhé straně k praktickému zaměstnání nebyl v rovnováze k našim poměrům hospodářským.

Na jedné straně jevil se nadbytek sil úřednických, na druhé straně nedostatek kvalifikovaného a také majetnějšího dorostu. Četné obory průmyslové jeví již od mnohých let veliký nedostatek přírostku sil pracovních. V době, kdy školy střední vykazují značný přebytek žáků, docházel nás z našich dílen průmyslových neustálý nářek do nedostatku řádných a kvalifikovaných sil.

Tento stav jest osudnějším právě u našeho národa, poněvadž obor výrobní a obchodní, který může zajistiti vlastní osamostatnění řadě jedinců, jest ve svém neodvislém postavení značně oslabován. Kdo jde dnes na řemeslo a obchod? Pověštině hoši nemajetní, méně nadaní, kteří se chápou řemesla a obchodu často z bezradnosti života. Nejedná se při tomto problému o sílu naší národní otázky, když jde hlavně o budoucnost našich samostatných podnikatelů, kteří tvoří jádro a pevný podklad života českého v našich městech?

V čem vězí toho všeho příčina? V nesprávné výchově lidu a jeho vedení k životu. Volbě povolání nebyla u nás dostatek věnována pozornost. Jest u nás celá řada povolání, která téměř

úplně jsou zanedbána a cizím dovozem téměř úplně v niveč přivedena, poněvadž u nás není dostatek příslušné výroby. Volba povolání děje se často bez ohledu na náklonnost, bez objektivních vyhlídek, jest u nás často rozhodujícím okamžitý výdělek a rodiče jeví jen snahy, aby zbavili se výživy svého dítěte. Staví ponejvíce rádi své děti do vyšších sociálních vrstev, aniž by mohli dostáti všem s tím souvisícím podmínkám. Tím se snižuje stále úcta před prací hmotnou a nadsazuje se pravý význam stavu úřednického.

U nás jest úplná neznalost poměrů životních v jednotlivých odvětvích povolání; lehkomyšlně vyhledávají se místa učebná: vše jest ponecháno náhodě, inserátu, nepřihlízí se k schopnostem dětí jako spíše ke okamžitému výdělku.

Dětem 14letým vnucuje se práce tovární ne proto, aby se naučily dovednostem pro další život, ale hlavně aby záhy vydělávaly. V našich dětech nevzniká touha po podnikavosti jako spíše snaha mít se dobře bez veliké práce a zodpovědnosti. To ovšem jest na úkor stejně jak praktického povolání, tak i pro kvalifikaci úřednickou.

Vinou rodičů jest, že při dětech jeví se nedostatek touhy po rozvinutí samostatného života. Nadsazuje se význam studia středoškolského, podceňuje se práce hmotná a vychovává se syn na úředníka, třeba by půl života byl nucen se plahočiti a k úplné odvislosti rosti. Úřednická manie jest horečkou dnešní doby. Vedou k ní, bohužel, také cesty i z našich škol odborných a průmyslových, které často místo pro práci vychovávají rovněž úředníky.

Vše to volá po nápravě a novém přizpůsobení požadavkům dob, jež nás čekají. Ovšem bude nutno mnohé věci také pozměnit. Výcvik v dílně bude nutno upravit a činiti hlavně rozdíl, kdo jest náležitým vychovatelem. Společenstvům živnostenským náleží u přední a dalekosáhlý úkol. To jest veliká, zodpovědná otázka. Vedle odborného výcviku nutno věnovati pronikavější pozornost také i sociálnímu postavení našich učňů. Živnostnictvo musí toho dbáti, aby dorost byl vychováván jen mistry zdatnými, aby v dílnách špatné pověsti nebyl učeň trpěn a aby nesloužil zájmům cizím, ale aby byl určen jen pro výcvik ve vlastním oboru.

Avšak dílna sama nepostačí dnes pro úplný výcvik; dnes také škola jest rozhodujícím činitelem. Remeslo a obchod vyžadují nyní také řádného vyškolení. Jest třeba, aby výchova v dílně doplňována byla odborným vzděláním na škole pokračovací, na škole odborné a průmyslové; jest nutno, aby mladí lidé šli do světa na zkušenou, naučili se řečem, aby snažili se své vzdělání rozšířiti a nezůstali na tom, kam je škola obecná přivedla.

Proto budeme nuceni také žádati, aby úroveň školy obecné a měšťanské byla zvýšena a vedla mládež také k lásce a úctě k hmotnému zaměstnání. Význam praktického zaměstnání musí býti zvýšoven, aby hoši byli vychováni bez předpojatosti k jednotlivým povoláním a výdělečným stavům.

Musíme pečovati o to, aby měrou vydatnější pečováno bylo o zařizování a zakládání škol odborných a průmyslových. Dosaďadní nestačí. Český národ má četné v tom směru oprávněné požadavky. Naše samospráva měla by se stejným zájmem starati se o školství odborné jako dělo se při zakládání škol středních. Vždyť tím podporuje se i hospodářský vzestup celého kraje a lidu.

Musíme míti na zřeteli, že jako střední školy mají veliký význam pro národ, tak že stejný význam má pro zachování síly národa také školství odborné a průmyslové. Dnešní události tomu dávají plně za pravdu. Doba, která dnešním událostem bude následovati poskytne rozsáhlou práci ve všech oněch oborech, které leží mimo vyšší a učená studia.

Toužili jsme často před válkou, aby smysl náš byl spíše připoután k hospodářským záležitostem, průmyslu, živnostem, obchodu a zemědělství, tím více toho bude zapotřebí, až utichne dnešní bouře válečná a vystřídá se s dobou míru. Bude potom nutno věnovati zvýšenou pozornost problému národního hospodářství a získati mu co nejvíce schopných hlav a praktických mužů. Mělo-li kdysi heslo, aby český inteligent uplatnil se v úřadě, svůj význam, nechceme tím říci, že bychom těchto snah a také nároků se chtěli vzdáti; avšak nová doba bude tím více vyžadovati vzdělání odborného, věnování se povoláním průmyslovým a obchodním a pro tyto obory vyhledávati také potřebnou odbornou průpravu. Bylo by chybou a neštěstím národním počítati jen na polovičaté a méně jen snad nadané živly.

Doba poválečná naučí nás správně oceniti význam průmyslové a obchodní výchovy a přivede nás k tomu, abychom opětně vzbudili v národě onu dávnou úctu a vážnost k řemeslu a obchodu. V tom směru ocenění významu řádného živnostenského dorostu pro stav výrobní a obchod jest nejenom významno a nutno, ale vyžadovati bude velmi pečlivých úvah a obětí.

Prof. JAN KOLOUŠEK:

Politika a socialismus.

(„Národní Listy“ čís. 73. ze dne 30. března 1918.)

(Místa válečnou cenzurou vyškrtnutá podáváme za článkem.)

1. Sotva československý národ (zabaveno) mohl se jen trochu ostýchavě ozvat, hned živelní silou projevil se pro své sebeurčení. Nejprve promluvila jeho vrcholná inteligence projevem spisovatelstva a tím povzbuzení také jeho dosavadní zákonní zástupci (třebas někteří z nich i s neutajovanou neochotou) k osvobožujícím slovům a činům v prohlášeních ze dne 30. května 1917 a z 6. ledna 1918. V tomto všénárodním nadšení dřívější meouzvučky politických stran umlkly aspoň na nějakou chvíli. Nejvíce roztráštěné části národa, které nebyly spjaty tuhou dřívější organizací třídní, jakými byly sociálně-demokratické a agrární strana, pochopily — hlavně ve svých širokých masách, že je potřebí jednotného nadšeného šiku za samostatnost a sebeurčení národa (zabaveno).

Lidé prozíravější ze všech stran neviděli v našich dosavadních třídních rozdílech dosti překážek proti společnému postupu národnímu a hnali své zástupce ke sjednocení usilování o státoprávní ideály spravedlivého demokratického státu vlastního. Zvláště t. zv. „občanské“ strany demokratické, které se po většině lišily jen ve svém politickém postupu proti Vídní, uznaly naprostou nutnost okamžitého sjednocení k nejvyššímu cíli národnímu.

Československý národ ve své zdrcující většině není vlastně ani rozdělen v příliš rozdílné sociální stavy. Český člověk je rozeným demokratem, je dosud skoro napořád vykořisťovaným pracovníkem a jen velmi zřídka bývá vykořisťujícím kapitalistou nebo příslušníkem jiných privilegovaných tříd. Vykořisťující třídy v zemích našich po většině nemluví ani českým jazykem. Nemáme národní šlechtu, ba sotva můžeme čítati mezi své národní soukmenovce několik málo občanských velkostatkářů; není

mnoho upřímných Čechů ani mezi průmyslovými kapitalisty ani mezi velkoobchodníky. Náš průmysl, náš obchod i vůbec naše zámožnější živnostnictvo nemá ani příliš příležitostí k vykořisťování svých chudších soukmenovců. Ani naše inteligence nevyšla z privilegovaných tříd, původ její jest napořád demokratický. (Zabaveno.)

Ovšem, až bychom se domohli práva úplného sebeurčení, projevíly by se jistě také v československém národě třídní rozdíly a jistě by nescházelo pokusů, aby hospodářsky silnější, hlavně kapitalisté, chtěli těžiti z ostatních lidí práce. Ale je to nebezpečí zatím takové, že bychom se již nyní před dosažením hlavního cíle, kterým je hmotné i duchovní osamostatnění národa, musili navzájem znesvářiti a snad i urputným bojem potírat? Je tu opravdu v národě našem — nebo snad už v jeho stranách — vrchní nějaká mocná třída, která by četné nemajetné proletáře chtěla nebo — což jest důležitější — mohla ohrožovati?

Jaké jsou nejčetnější vrstvy v našem národě a jaké jsou úmysly jejich příslušníků? Jsou mezi námi četní a dostatečnou mocí společenskou nadaní lidé, kteří by ohrožovali svou převahou hospodářskou — rodových předsudků vůbec nemáme, když nám schází šlechta — ostatní společenské skupiny naše? Na to jest každému hned odpověď zřejmá, že nikoli.

Národ náš byl do nedávných dob národem po většině venkovským, a sice nikoli příliš zámožným lidem selským. V Čechách nebylo větších selských statků s výměrou od 50 ha do 100 ha (v r. 1896) ani 3000 (i s německou částí jen 2850) a ty zaujímaly sotva 4% plodné plochy. Velkostatkářů (od 100 ha výše) bylo přes 1500 s ohromným podílem asi 38% plodné plochy, kdežto z nich asi 250 majitelům latifundií patřila skoro celá třetina Čech (s nejmenší výměrou 1000 ha). Zdrucující většina všech vlastníků plodné půdy (864.000 proti 4400 l), totiž 99½% neměli jednotlivě více než 50 ha, ale patřilo jim pouze 58% plodné půdy, kdežto pouhé polovici procenta patřilo 42% plodné půdy!

Majitelů od 20—50 ha bylo pak 36.000, tedy menších sedláků a parcelových vlastníků bylo přes 95%, ale půdy plodné měli jen něco přes 39%, kdežto ostatním necelým 5% patřilo skoro 61% plodné půdy. Zrovna tak tomu bylo i na Moravě a ve Slezsku.

Jest z toho jasně viděti, že náš selský lid ohromnou většinou trpí hrozným nedostatkem půdy. Stále nářky na agrárníky, kteří prý napořád lichvářsky těží z válečných poměrů, mohou se týkati hlavně jen velkostatkářů a nejvýše ještě velkých sedláků. Ostatní zemědělci se snad v nejlepším případě trochu slušněji

najedí, ale aby mohli lichvou nějak zbohatnouti, jest podle skutečného rozdělení pozemkového vlastnictví naprosto nepravděpodobno. A přece i mezi těmi zámožnějšími českými agrárníky ozval se vlivný hlas pro znárodnění veškeré půdy a rozparcelování větších statků!

Nejsou podstatně jiné poměry ani v ostatních povoláních. Bohatých lidí je sice v českých zemích dosti, ale velikou většinou nehlásí se k české národnosti. České třídy vykořisťující u nás ani není, jsou nejvýše vykořisťující jednotlivci. (Zabaveno.) 4. Lze tedy s dobrým svědomím tvrditi, že boj o vlastní sebeurčení národa je současně i sociálním zápasem o hmotné vyznamnění lidu. Není ani velkého nebezpečí, že by toho boje mohli zneužití političtí vůdčové některých stran k hromadnému vykořisťování; neboť ani česká inteligence ani t. zv. české měšťáctvo nejsou schopni ve své většině nějak protisociálně jednati, ba ani smýšletí. Jednotlivci se ovšem najdou i jisté skupiny, kteří by mohli toho hnutí za národní vyproštění zneužití, jako se dá zneužití každé sebe spravedlivější ideje. Ale celkové složení a smýšlení našeho lidu je dostatečnou zárukou, že podobné zneužití nemůže v českém lidu míti rozhodujícího úspěchu a že se mu dá vždy dobře a poměrně snadno čeliti.

V tomto zde vyloženém smyslu lze pak již jistě tvrditi, že národ československý ve svém celku i ve svých jednotlivých povoláních je socialistického smýšlení. To znamená, že není v něm dosud ani usjednoceného vyššího stavu ani dosti mocné vyšší třídy, která by chtěla nebo mohla ostatní své soukmenovce hromadně vykořisťovati, a že chudší a slabší vrstvy národa jsou dosti bdělé i způsobilé, aby při ústavě skutečně demokratické takového vykořisťování nestrpěly. Na tom podkladě také jest už budována a musí býti utvrzena Česká státoprávní demokracie. Chce spojití všechny české lidi, kteří chtějí bojovati a usilovati jak o samostatnost národní tak i o spravedlivost sociální v našem budoucím zřízení politickém a hospodářském a kteří nemohou najíti správného zastoupení v české dělnické straně ani v české straně agrární. Bylo by tedy možno plným právem říci, že Česká státoprávní demokracie bude jistě stranou sociální reformy, pokoušející se o sociální spravedlnost. To však neznamená nikterak, že by se chtěla nebo směla přidržovati určitého nyní hlásaného učení socialisticky třídního, snad marxistického nebo syndikalistického směru.

1. . . . po hrozném absolutistickém útisku

2. . . . proti cizímu ovládnání, —

3. . . . Politická cizí nadvláda je v našich zemích podporována cizí šlechtou, cizím velkokapitálem i cizím velkoobchodem. — Boj tedy vykořisťovaných nižších tříd proti vykořisťujícím vyšším jest u nás zároveň osvobozujícím zápasem proti cizonárodním útisku a jest zřejmo, že nevyprostíme se ani

z pout hmotného poddanství, pokud nedosáhneme plné politické a národní svobody, pokud si nespíme svými osobními schopnostmi, svým přičiněním ani dary svých přírodně bohatých zemí naložití na svůj vlastní prospěch, pokud naše bohatství odplývají do zemí jiných. — Potud si nemůžeme podstatně hmotně pomoci, pokud naše síla se vysířebává nikoli k našim účelům, nýbrž přímo někdy proti nám. — v tom tuším, nebude sporu mezi lidmi českými a mé výklady (v tomto listu loni) o národohospodářských zdrojích českých zemí i, jak se jich používá, byly přijaty od našeho obecněstva s nelichvím souhlasem. —

4. . . . Český národ ve svém celku je jistě silně vykořisťován, ale kořist z něho ani po většině nezůstává v zemi a jistě se o ni nedělí silněji patrnějším podílem ani čeští lidé. —

Dr. J. AUERHAN:

Zlidovění a znárodnění české půdy.*)

(„Nové Čechy“ čís. 3. a 4., březen a duben 1918).

*Svatá nám půda je,
na níž nás osud náš vhodil;
stojíme pevně zde,
chceme svůj dědický podíl.
Chceme být volní a chceme svou zem,
chceme ji pro sebe
na prospěch všem.*

I.

Je všeobecně známo, že rozdělení půdy v Čechách je velmi nepříznivé, více než 37% veškeré půdy je v rukou několika velkostatkářů.

K tomu přistupuje ještě moment národní. Známo, že po katastrofě bělohorské velké lány české půdy byly konfiskovány a dány cizákům, jichž potomci drží je až podnes. A dále: během minulého století velká řada velkostatků českému státu, české koruně náležejících bezprávně byla prodána a koruně české odcizena.

Příčin tedy dost, abychom uvažovali o otázce vlastnictví české půdy, o nápravě starých křivd a starého bezpráví a o úpravě poměrů nové a lepší. Také břemena válkou způsobená a rány širokým vrstvám lidu jí zasazené nutí k úpravě palčivé této otázky.**)

*) Viz můj článek „Znárodnění lesů“ ve 12. čís. „České Demokracie“ z 24. srpna 1917 a nadšený, vzletný a přesvědčivě psaný článek nejmenovaného českého lesníka „Země mluví“ v 25. a 26. čís. „Národa“ (ze 20. a 27. září 1917). Konečně budiž zde uvedena báseň: „Naše lesy“ Jana A. Tetřeva, otiskovaná ve večerním vydání Nár. Listů dne 12. ledna 1918. Verše svrchu uvedené vyňaty jsou z ní.

***) Sjezd strany státoprávně pokrokové dne 13. ledna 1918 usnesl se na této zásadě, již se má řídit nová strana státoprávní demokracie: Sociálně nová strana, nesena směrem sociálně reformním, je hotova v sociálním zájmu celku, pro blaho širokých vrstev lidu a pro účinnější a rychlejší léčení ran válkou zasazených k potřebnému vyvlastňování a ke každé účelné úpravě soukromého vlastnictví, kterou národní i sociální pokrok národa je podmíněn.“

Protože poměry jednotlivých druhů půdy jsou od sebe odlišny, nutno při úvaze o nové úpravě poměrů přihlídnouti odděleně k půdě orné, odděleně k půdě lesní, k dolům, léčivým pramenům i parcelám stavebním.

PŮDA ORNÁ (SPOLU S LUKAMI A PASTVINAMI).

Mnohými mysliteli a sociálními směry byl vysloven požadavek znárodnění veškeré půdy. Leč znárodnění půdy orné není dnes v plném rozsahu proveditelné, protože při dnešním stavu věcí odporuje racionálnímu využití půdy a znesnadňovalo by veškeren pokrok v zemědělství. Racionální hospodaření vyžaduje — aspoň dnes ještě — soukromého vlastnictví orné půdy a volné dispozice vlastníkovy. Lze říci (ovšem nikoli s platností bezvýmnečnou), že jen vlastník, jenž na statku sám hospodaří, dovede statek zvelebit a je ochoten k investicím, jež teprve po dlouhých letech ponosou ovoce, jen vlastník dovede půdu náležitě šetřit a neuvádět ji v nebezpečí vyžití a vydrancování, jemuž půda velmi často bývá vydána při hospodaření nevlastníka.

Nutno se tu dále zmíniti a ohromných obtížích, jež bylo by potřeba překonati při vyvlastňování tak značného počtu vlastníků, jakož i při uspořádání nových poměrů. Zříditi z veškerých malých i středních statků zcelemím nové velkostatky je jednak nežádoucí, jednak neproveditelné a ponechá-li se dnešní způsob hospodaření, pak by byl výsledek celé reformy pouze ten, že z vlastníků stali by se nájemci. A kdyby přidělování statků jednotlivcům ku hospodaření dalo se pouze na určitý čas, znamenalo by to, že odstranila by se vzpruha k melioracím a k zlepšování statku, což bylo by hospodářsky nevýhodným. Při přeměně ve velkovýrobu stali by se ze samostatných, neodvislých rolníků státní dělníci, pokud socialisace společnosti tak dalece nepokročí, aby bylo možným a proveditelným spoluvlastnictví, jakož i spolupráva všech, kdož na statku pracují.

Jsme tedy pro zachování soukromého vlastnictví orné půdy, pokud vlastník sám na statku hospodaří. Považujeme je pro dnešek za hospodářský absolutně nutné. Jestliže však vlastník sám na statku nehospodaří, odpadá důvod soukromého vlastnictví. V těchto případech jsme za jistých okolností i pro sespolečenštění orné půdy a nejsme ani proti pokusům o novou formu hospodaření společného. O tom níže.

I když zachováme zásadu soukromého vlastnictví orné půdy pro vlastníky, kteří sami na statku hospodaří a zamítneme požadavek sespolečenštění veškeré půdy, nemůžeme upřít nutnost jiných velikých reforem dnešního stavu.

Je to na prvním místě správné rozdělení půdy.

V XVI. roč. „Národohospodářského Obzoru“ dokázal jsem statisticky, že velkostatky působí nepříznivě na hustotu obyvatelstva. Protože pak naším ideálem musí být dle slov našeho nezapomenutelného učitele národního hospodářství profesora Bráfa: aby se co nejvíce českých lidí uživilo na české půdě, musí být úkolem naší praktické zemědělské politiky parcelace velkostatků, zlidovění velkostatkářské půdy. Že musí předcházeti zrušení fideikommisssu, je samozřejmo a není potřeba o tom se šířit. Zastaralé a zpátečnické zřízení nemůže se udržet v době nové.

Velkostatkáři velmi zřídka spravují sami své statky, mají k tomu své úředníky, správce a ředitele; není zde tedy důvodu pro šetření soukromého vlastnictví. Zdatný a svědomitý hospodářský úředník bude stejně dobře hospodařiti na velkostatku zemském, národním či státním, jako hopodařil na velkostatku soukromém.

Jsmo proto pro vyvlastnění všech velkostatků, na nichž vlastník sám nehospodaří a pro převedení jich v majetek národní. Slovy „sám hospodařiti na statku“ rozumíme skutečný osobní výkon hospodářské správy statku,* jež je však obmezen na určitou nejvyšší výměru — v různých poměrech různou — jež pravidlem bude asi odpovídati výměře velkého dvora.**)

Velkostatků obecních se vyvlastnění ovšem netýče, za to musí býti vyvlastněny všechny velkostatky církevní.

S vyvlastněními velkostatky naloží se různě dle poměrů a potřeb kraje, v nichž leží. Nepopíráme zcela přednosti velkostatků (na př. hospodářský pokrok a různé nové technické možnosti snáze a spíše uplatní se na velkostatku, než na statku malém) a nehodláme navrhopvat úplné jich odstranění. Bude v zájmu zemědělství, zůstane-li v každém kraji jeden větší dvůr v majetku národa se nacházející, náležitě zaokrouhlený a zcelený a odborným úředníkem řádně spravovaný. Hospodaření na tomto dvoře má být podnětuplným vzorem pro hospodářství rolníků vůkolních.

Jiné velkostatky a dvory byly by rozparcelovány a rozprodány vůkolním rolníkům, zemědělským dělníkům a válečným invalidům, jiné zas hodily by se pro založení zcela nových vesnic. Zde připomínám eventuelní návrat českých vystěhovalců roztrou-

*) Nestačí tedy, aby šlechtic nějaký občas jen na statku sídlil a občas dával si od úředníků referovat a činil některá zásadní a směrodatná rozhodnutí. Kdo sám na svém statku hospodaří, sídlí na statku stále a nemá úředníků.

***) Pravidlem nebude možno hospodařiti současně na dvorech dvou — leč pomocí správců a to pak již není vlastní správa.

šených v cizině. Zvláště je žádoucím, aby byl umožněn návrat potomků českých emigrantů, kteří v 18. století vystěhovali se do Pruského Slezska, chtějice věrni zůstat víře otců svých a založili tam několik osad, jež až posud, po 160 let, obklopeny mořem cizoty a samy na sebe odkázány zachovaly si svůj český ráz.*) Umožnit návrat potomků českých exulantů do svobodné české vlasti, umožnit jim, aby zde ve zvláštních obcích svých mohli žítí svůj vlastní, samostatný duchovní život, pokládám za svatou povinnost naši vůči naší minulosti. Je to dluh, který musíme splatit.

Některé velkostatky mohly by konečně býti věnovány pokusům o společenskou formu hospodaření. Zůstávajice ve vlastnictví národa resp. národního státu, byly by přidělovány do správy a hospodaření zemědělským družstvům, jež by sestávala toliko ze členů na statku pracujících**) a jež by čistý zisk mezi sebe dělila dle klíče v stanovách družstevních určeného.

Současně s úpravou rozdělení půdy nutno řešit i otázku regulace pozemkových dluhů váznoucích na pozemcích, jež zůstanou v soukromém vlastnictví. Domníváme se, že bude nutno ji řešiti v duchu těchto dvou stěžejných zásad: pozemkové dluhy musí být nevypověditelnými se strany věřitele a musí býti podrobeny nucené amortisaci. Podrobnosti vyžadují zvláštního článku. Snad bude nám možno jindy podrobněji zabývat se touto otázkou.

S vyvlastněním velkostatků byly by vyvlastněny i šlechtické zámky a parky. Při navrhované úpravě poměrů nebylo by jich již potřeba k účelům dosavadním. Bylo by jich však použito účelněji v zájmu všeobecnosti. Tak pro nemocnice, sanatoria a ústavy pro rekonvalescenty, pro útulky válečných invalidů, pro školy a jiné vzdělávací ústavy různého druhu, pro letní kolonie městské mládeže atd. Umělecké a historické sbírky na zámcích shromážděné, veřejnosti však pravidlem nepřístupné, staly by se majetkem veřejných museí. Některé vhodné k tomu zámky mohly by být vůbec zcela neb z části účelům musejním věnovány.

Jak krásná, ideální budoucnost kyne bývalým panským sídlům, jež sloužila dříve jen pohodlí a osobním libůstkám několika šlechtických rodin!

*) Jsou to Husinec, Horní, Střední a Dolní Poděbrady u Střelína, Bedřichův Hradec u Opolí, Velký a Malý Tábor u Bralína. Viz o nich můj článek v jedaom z nedávných ročníků „Časopisu Turistů“.

***) A to členů pracujících jak hmotně tak i duševně.

II.

LESY.

*Naše jsou lesy, že na ně dívat se smíme,
naše jsou lesy a ani kus suchého dřeva
odnést si nesmí Maryčka Magdonova;
naše jsou lesy a tabulka na nich,
že vstup nám zakázán hlásá;
naše jsou lesy a cizí je káci,
naše jsou lesy a cizí má zisk —
možno je mlčeti k tomu?*

Hospodářství lesní je zcela jiného rázu, než hospodářství rolnické. Jestliže jsme řekli, že sespolečenštění veškeré půdy orné není žádoucím, protože je řada držeb středních a malých a protože je všeobecným zájmem, aby těchto držeb středních a malých bylo co nejvíce, jsou u lesa poměry zcela jiné.

Hospodářství lesní nelze racionálně provozovati v malém, racionální hospodářství lesní potřebuje větší plochu. Malé lesíky, jež mají snad určité výhody pro majitele, jsou s národohospodářského hlediska zavržitelné: každý odborník dosvědčí, že „selekové lesy“ jsou příkladem, jak les vypadati nemá. Dalším bodem, jímž hospodářství lesní liší se od většiny hospodářství polních, jest okolnost, že majitel hospodářství vůbec nehospodaří sám, nýbrž pomocí zvláštního odborně vzdělaného úřednictva. A co jsme řekli o úřednictvu hospodářském, platí i zde. Jest jisto, že odborně vzdělaný lesník bude právě tak dobře hospodařiti na lesním velkostatku státním, jako hospodaří na velkostatku šlechtickém, ba lépe, protože bude lépe honorován a protože jeho postavení ve službách veřejných bude ho důstojnějším než postavení ve službách mnohého šlechtice, jenž se svými úředníky mnohdy nakládá jako se svými sluhy.

Není tedy důvodů, jež mluvily by pro soukromé vlastnictví lesa jako je tomu při orné půdě. Naopak řada důvodů mluví pro to, aby lesy, ty krásné naše lesy, to ohromné bohatství v nich skryté nebyly majetkem několika lidí, ale byly majetkem národa.

Jedním z důvodů je ohromná klimatická a všeobecná důležitost lesa pro celou zemi a všechno obyvatelstvo její. Co lesy pro zemi znamenají a co ztratí země, ztratí-li své lesy, vidíme nejlépe na Dalmacii.

Dalším důvodem je ohromná národohospodářská důležitost lesa. A veřejnosti není a nemůže být lhostejno, jak se s lesem, s tímto vzácným statkem hospodaří. Ze všecka nařízení a zákonná obmezení disposiční volnosti vlastnickovy ničeho nepomáhají, vidíme na př. na Radhošti a na jiných četných panstvích

a byli jsme toho — bohužel — až příliš často svědky v posledních létech války. Úplnou ochranu poskytneme lesu před zjištěností lidskou pouze tehdy, vymaníme-li ho ze soukromého vlastnictví. Žádáme tedy znárodnění, zveřejnění lesů. Nechceme u nás bezzemků, každý měj — aspoň ideální — podíl na národních půdách.

Provedení expropriace je dnešní dobou značně usnadněno. Za války stoupla totiž cena lesů i lesních produktů měrou ohromnou a nynějšímu majiteli připadl by tímto způsobem značný zisk, nijak nezasloužený. Jest tedy zcela přirozeno, že společnost tohoto nezaslouženého přírůstku majetku dnešním náhodným držitelům neponechá, nýbrž že — hledajíc nové zdroje příjmů na uhrazení břemen válkou vzešlých — bude ho reklamovati pro sebe tím způsobem, že od majitelů odkoupí jejich lesy za cenu předválečnou a ve výši kupní ceny takto stanovené vydá jim pevně zúročitelné a postupně slosovateině dlužní úpisy.

Jestliže však velkostatkář lesní velkostatek svůj za války ziskuchtivým, nehospodárným kácením znehodnotil, má společnost jistě morální právo žádati od něho, aby jí navrátil, čím se na její úkor bezohledným kácením bezprávně obohatil. Bylo-li by možno konfiskovati jmění válečným lichvářům, kteří zdražováním a řetězovými obchody přivlastnili si bezprávné zisky na úkor současníků, tím spíše bude možné konfiskovati výsledky bezprávného obohacení získaného na úkor budoucnosti. A velkostatkáři, kteří ve válečné době ze ziskuchtivosti pustošili své lesy nemírným kácením, spáchali zločin proti budoucnosti a ten jim nesmí být odpuštěn.*)

Lesy velké přešly by uvedeným způsobem ve vlastnictví země resp. národního státu, lesy malé mohly by přejít ve vlastnictví obcí, po případě okresů.

Vyvlastněním lesů způsobem svrchu uvedeným byly by nejen získány prostředky k uhrazení velké části břemen válkou vzešlých, ale byl by i položen bezpečný základ a jistá base pro hospodářský rozvoj československého státu a pro blahobyt obyvatelstva.

DOLY, LOMY, LÉČIVÉ PRAMENY.

Z podobných důvodů jako uvedeno při lesích jsme pro znárodnění, pro sespolečenštění dolů, lomů a léčivých pramenů. Ani zde není důvodů, jež by mluvily pro soukromé vlastnictví jejich. Naopak ohromná důležitost jich pro veškeré obyvatelstvo, ohromný zájem na řádném, racionálním a šetrném hospodářství

*) Viz v této příčině též výborný článek Dr. Č. Kllera „Epidemia avariidae“ ve 27. čís. Národních Listů“ z 1. února 1918.

s bohatstvím v nich obsaženým mluví pro jich znárodnění, po případě sestátnění. Provedení expropriace bylo by analogickým jako při lesích.

ZASTAVENÉ PLOCHY A STAVEBNÍ PARCELY.

Otázka sespolečenštění domů je velmi obtížná a není ještě zralá k řešení. Za to by se však odporučovalo, aby v obvodu měst, jichž vzrůst lze očekávat, byla veškera půda v určitém okruhu převedena v majetek obcí, aby tak přírůstek hodnoty vzniklý oživením stavebního ruchu a zastavením parcel dříve jinak používaných připadl obci a nikoliv několika soukromníkům. Zároveň pojistil by se tím obci vliv na regulaci stavebního ruchu a dala by se jí možnost zamezit znešvařování okolí.

*
*

Poznámka. Když jsem vzdálen vlasti dopisoval tento článek, čel jsem v resoluci lidovo-pokrokové strany moravsko-slezské přijaté na sjezdě jejím dne 20. ledna 1918 tyto požadavky formulované, jak se domnívám, prof. dr. Englišem:

„Žádáme odstranění fideikommissu, rozdělení latifundií pronikavou vnitřní kolonizací, která by vydala půdu těm, kdož ji mohou i sami by ji chtěli obdělávat. Budeme usilovati o to, aby doły a lesy a veškerá odvětví hospodářská, na nichž mají široké vrstvy existenční zájem, přešly do rukou veřejné správy, jež může je lépe nebo stejně vésti jako soukromý podnikatel.“

Zhuštěnými slovy jest zde řečena v hrubých rysech velká část obsahu tohoto článku. Dochází-li současně na různých místech a navzájem zcela nezávisle k téže či k podobné formulaci určitých požadavků a myšlenek, je to skorem vždy důkazem, že jde o myšlenky a návrhy časové, životné a proveditelné. Čerpáme z toho víru a přesvědčení, že dojde i k uskutečnění našich návrhů v zájmu budoucího plného hospodářského rozvoje našeho národa.

Dr. ing. ŠIMAN KAREL, prof. zemské lesnické školy (Jemnice na Moravě).

Země mluví....

(„Národ“ čís. 25. a 26. ze dne 20. a 27. září 1917.)

(Válečnou censurou vyškrtáno několik míst; podáváme je za článkem).

*Motto: Na nás oba padal těžký stín.
Matka tvrdá byla jsem, ty tvrdý syn
Nepozdvíhl jsi pro mne rámě.
S láskou jsi nepomyslel na mne.
Když vítr zahučel, zapraštil mráz,
neslyšel jsi můj hlas.
A já přec mluvila, vidouc tvou psotu,
bídu, jež věčně tě šve.
A z úst mých zamklých zavznělo tu:
Vezmi si své.*

I.

Žijeme v době, kterou lze nazvat dobou ztělesňování ideí v plnění toho slova smyslu. Přicházejí mnohé, aby se oděly v roucho skutečnosti a podstoupily zkoušku, jíž by získaly právo na život. Přicházejí a odcházejí, neboť mnohé, a to právě nejbrutálnější, v přísné zkoušce neobstály.... Zkušenosti takto získávané jsou nadmíru cenné — a proto bylo by hříchem smrtelným nevěšmat si jich. V periodách jejich zkoušení jsme mnohými krutě trpěli a z konečného jejich pádu se radovali, o mnohé jsme se chvěli bázní a tichým a jasným veselím uvítali jejich vítězství...

Ale přece je jedna z nich, která jako by se vyhýbala našim končinám, anebo marně obcházela vrata, zatarasená dubovou závěrou. Víme o ní všichni, slyšeli jsme jasně a zřetelně její hlas, ale dosud jsme jí neodpověděli, ačkoliv právě v našich zemích by jí mělo býti odpověděno nejhlasitěji a slavně pozdravena. Pronesla ji ústa veliké ruské revoluce, hlásající a žádající spravedlivého rozdělení půdy.

Zda se, že vůbec nebyl pochopen u nás význam této veliké myšlenky, neboť jinak sotva by bylo možno, aby nenalezla ohlasu

v prohlášení českého poselstva na říšské radě ze dne 30. května 1917. Prohlášení toto domáhá se zcela zřetelně zřízení samostatného státu českého, do kterého celku mají být pojaty Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko. Tedy plán dokonalý, vyslovující plně horoucí tužbu převážné většiny obyvatelstva zmíněných čtyř historických území. Ale jak má být tento stát zřízen, odkud bude vzat nutný finanční základ pro hospodářské ustavení se tak mocného státního celku, uvážíme-li, že dostane se mu do kolébky kmotrovským věnem několika miliard dluhu — odkazu válečných béd a utrpení? Je možno zatížit tak nesmírnými požadavky obyvatelstvo? Je možno začít se strádáním a ubíjením hospodářského rozvoje, ožebračením občanstva a úbytými sotva narozeného?

Vraťme se však k problému rozdělení půdy.

Každému soudně myslícímu člověku je zcela jasno, že všechny zvrácenosti a absurdnosti minulého hospodářského života zejména v našich zemích, které nás v národnostním ohledu těžce poškozovaly, zaviněny byly hlavně nahromaděním půdního majetku v rukou několika málo jedinců, (zabaveno). Také není valných obtíží v předstávě naložení s ohromným tímto statkem, pokud se týče pozemků hospodářských v užším smyslu, t. j. polí a luk; úkol jeho je zřejmý a jest jím rozmnožení počtu zemědělského obyvatelstva ve smyslu vlastníků půdy, aby pokud možno se zmenšil počet bezzemků. Spolu bude nutno ustanovití nejvyšší výměru pozemků, jíž nabytí bude dovoleno jedinému držiteli, aby byl zamezen návrat minulých zvráceností. Finanční stránka tohoto problému příštího sociálního zákonodárství nespadá v rámec příbojných úvah, ale možno říci, že nejnázve by mohla být řešena systémem amortizační daně...

Avšak před zcela jiným problémem stojíme, uvažujeme-li o rozlohách půdy lesní. To jest ohromný majetek půdní zcela odchylného rázu a výjimečné důležitosti národohospodářské, málo pohyblivého, ale trvale vysokého a pravidelného výnosu, u něhož naprosto nelze pomýšlet na rozdělení. Odchylný jeho charakter vynutil si u všech spořádaných států evropských zcela odchylné zákonodárství, v němž projevil se svérázný názor o právu majetkovém, namnoze protichůdný principům normálního majetkového práva. Zde není dovoleno majiteli ani po své vůli nakládati s majetkem, ani po své vůli z něho těžit, nýbrž stát zasahuje do jeho majetkových práv (a namnoze i do práv sousedů) naprosto přesnými ustanoveními, jejichž nedodržení anebo překročení příkře trestá. Byl zde již v době mírové uzákoněn stav velmi podobný tomu, jímž v průběhu válečných let mimořádně byla zatížena i půda hospodářství polního. Nebylo tu však nejmenšího bezpráví, neboť zájem vyšší zájmu jedince — zájem celku národního a státního z celé řady příčin dožadoval se pro

svoji bezpečnost a trvalé zdraví, a to jak národohospodářské, tak faktické, těchto typických opatření, která z týchž důvodů a tímž právem budou nutně dochována i v příštím státu českém. A nejen dochována, nýbrž ještě zesílena a zdůrazněna...

Zde jsme již u jádra problému. Lesů nelze dělit, vymykají se naprosto každému obvyklému názoru na majetek a tento záporný vztah podrží i ke každému názoru příštím. Proto bude nezbytně nutno přizpůsobiti se úplně k této jejich vlastnosti, to jest dospěti k právě opačnému názoru: nepokouseti se vůbec o rozdělení lesů, nýbrž o jejich naprosté sloučení v jediný celek a učiniti je majetkem celku národního, hospodářským základem příštího státu českého.

Projděte královstvím, markrabstvím i vévodstvím, a lesy budou neustále kolem vás, a bude vám z nich smutno: (zabaveno). 2. — Ano, není třeba mnohého přemýšlení k pochopení oněch stručných vět:

Tvrdá matka byla jsem tobě.

Těžce chléb jísti dala.

Nehýčkala jsem robě,

muže jsem zraňovala.

Když prohlédly poprvé tvé oči vyjevené,
smutný se obzor před tebou šířil.

Mluvila jsem ti o ráně zasazené,
které čas neusmířil.

A naprosto nikdy by neusmířil, možno říci, kdyby nebylo silné víry ve svatý víchř probuzené spravedlnosti v lidech, která jediná je zárukou příští a veliké vlády demokracie světa. (Zabaveno.) 3.

Celá hrůza hospodaření s lesním majetkem českým, zejména se statky zkonfiskovanými po porážce bělohorské, se statky korunními a lenními vysvitne nejzřetelněji z prosté statistiky lesů a rozdělení jejich dle majetku.

Statistika lesů v zemích koruny České v ha:

Z e m ě	Rozloha vůbec	Velkostatky přes 500 ha	Malostatky pod 500 ha
Čechy	1,538.478	948.639	589.839
Morava	623.481	421.037	202.444
Slezsko	179.031	136.732	42.299
Celkem	2,340.990	1,506.408	834.582
z toho na území českém	1,507.852	973.352	534.500
„ „ „ němec. a polsk.	833.138	533.056	300.082

Rozdělení dle majetku v ha:

Z e m ě	L e s y						
	státní	fondové stát. sprav.	obecní a společenské	církevní	svěře- necké	soukromé	veřejné fondy
Čechy	5.678	9.522	182.246	62.674	506.531	759.467	12.360
Morava	—	748	56.134	58.175	136.225	363.451	8.748
Slezsko	—	—	9.84	32.292	47.313	89.609	13
Celkem	5.678	10.270	248.184	153.141	690.069	1.212.527	21.121
	=0.68%		=10.61 procent	=6.54 procent	=29.48 procent	z toho jest:	=0.90 procent
					velkostatků alodiálních	soukromých malostatků	
					665.272	547.255	
					= 28.42%	= 23.37%	

Z toho je patrné, že hlavního základu a záruky rozkvětu stavu lesnického jako mocného činitele národohospodářského — totiž lesů státních v Čechách až na nepatrné zbytky nemáme, neboť co znamená pouhých 0.68%, jež tvoří Jáchymov a fondové statky státní Hořice a Neudek? Na Moravě pak a ve Slezsku není státních lesů vůbec! Tento stav je nepřirozený a nezdravý a není 4. jemu podobného ani v nejnepořádanější zemi evropské. (Zabaveno.) neboť nutno si připomenouti, že dělo se tak v době, kdy práva politická byla odměřována výší majetku, a kdy občanská rovnost a ideje sociální i demokratické byly pokládány za neuskutečnitelné utopie...

Je proto pochopitelné, že české lesnictvo, pocíťující příliš ostře neudržitelnost tohoto stavu, snažilo se v posledním desetiletí vybudovati náhradní základ zákonitě nuceným sloučením malolesů a lesů selských v zemích koruny České. Práce tato je opravdu úctyhodná, je důkazem i vroucího národního citění našeho stavu, ale třeba vykázala slušné úspěchy, je přece jenom nepostačitelná, nemůže zaručiti výsledků od ní žádaných. Uleví sice stavu poněkud, ale nemůže prospěti národnímu celku jinak, než tím, že je ukazatelem pravé cesty — a po svém provedení pak prakticky získanými výsledky byla by důkazem správnosti její.

Neúplnost zřadu tohoto počínání je zaviněna tím, že omezeno je na pouhý zlomek 23.37% celého lesního majetku v zemích koruny České, na výměru 547.255 ha drobných lesů selských a starousedlických (t. zv. malolesů). Nic nepřekáží, že provedení bylo přerušeno válkou. Práce tato byla — opakuji — naprosto

nepostačitelná, ale zisk tohoto úsilí je významný, neboť zásadních myšlenek tohoto plánu může býti velmi dobře použito budoucím českým státem k postátnění a znárodnění lesů vůbec...

Zlomek 23.37% lesního majetku (a to pohříchu běží zde o nejméně cenný lesní majetek) nemůže zahojiti ran a býti základem nového zdravého řádu vůbec, a zhoja již ne, stojí-li naproti němu nepřátelsky ostatek. (Zabaveno.) 5.

Všimněme si na doklad pouze lesních statků, které jsou majetkem měst — a křiklavý nepoměr rozdělení vystoupí velmi zřetelně.

V Čechách mají větší lesní statky pouze tato města: Písek 5.949 ha — Pízeň 3.361 ha — Rokycany 2.975 ha — Domažlice 2.130 ha — Hradec Králové 2.105 ha; z německých pak Kašperské Hory 4.700 ha — Loket 3.800 ha — Jáchymov 3.052 ha — Chomutov 2.814 ha — Most 2.437 ha. Již zde je patrný nespravedlivý nepoměr, který je však ještě hůbdu, obrátíme-li zřetel na Moravu a Slezsko, kde česká města nemají naprosto žádných větších statků lesních, jimiž jsou obdařena v těchto zemích pouze města německá: Brno 4.274 ha — Olomouc 2.503 ha — Jihlava 2.552 ha — Znojmo 1.734 ha atd...

Ale to jsou pouhé drobty; lesy církevní reprezentují se již mnohem vyššími čísly. Jejich celková výměra čítá 153.141 ha, a jsou to zvláště: arcibiskupství olomoucké 40.360 ha — arcibiskupství vratislavské 31.790 ha (statky ve Slezsku — arcibiskup sídlí v říši německé) — řád německých rytířů na Moravě a ve Slezsku 21.072 ha — arcibiskupství pražské 15.507 ha — kapitula pražská (sv. Vítská) 6.130 ha — kapitula olomoucká 6.925 ha.... O značný ještě zbytek dělí se různé zbytečné řády: Strahováci, Maltesáci, Cisterciáci, Benediktini, Křižovníci a j.

Avšak převážná většina české půdy lesní patří velkostatkářům soukromým! Nebude proto nezajímavé podati stručný přehled:

Z e m ě	Statky svěřenské		Statky alodiální		Celkem	
	ha	%	ha	%	ha	%
Čechy . . .	506.531	32.9	393.070	25.6	899.601	58.5
Morava . .	136.225	21.9	219.483	35.2	355.708	57.1
Slezsko . .	47.313	26.4	52.719	29.5	100.032	55.9
Celkem . .	690.069	29.48	665.272	28.42	1,355.341	57.9

Největší pak lesní statky v zemích koruny České mají tito velkostatkáři:

V Čechách: kníže Jan ze Schwarzenbergu 106.284 ha — kníže Colloredo-Mansfeld 45.000 ha — kníže Fürstenberg 32.133 ha — hrabě Clam-Gallas 26.980 ha — hrabě Ad. Waldstein 24.611 ha — J. V. císař a král Karel 23.081 ha — hrabě Buquoy 20.841 ha — kníže Karel Schwarzenberg 17.069 ha — hrabě Otto Harrach 13.261 ha — kníže Zdenko Lobkowitz 14.261 ha a j.

Na Moravě a v Čechách: kníže Jan z Liechtensteinu 119.066 ha (v Čechách: 19.453 ha, na Moravě a ve Slezsku: 99.613 ha).

Na Moravě a ve Slezsku: J. C. V. arcivévoda Bedřich 35.557 ha (jest to lenní panství České koruny, Těšín atd....) — A. Dreher 15.000 ha — bratři Thonetové 11.509 ha a j.

Taková je stručná sice, ale na výsost důležitá a obsažná 6. řeč čísel. (Zabaveno.)

II.

*Těžké břímě nosím.
přichází radost anebo děs?
Slyšíš mne dnes?
Matka syna prosím.
Haj si mne. Braň si mne. Neoslyš matky.
Haj si mne. Braň si mne: Ať shoří statky,
pole ať udupou, zničť.
zítra zas sémě vzkličť.
Chystala jsem ti úděl, děcko
Úděl jsem tobě chystala.
Chraň si mne, haj si mne. V moci tvé všecko:
aby ztroskotala loď, anebo přistála.*

Nelze také při pozorném pročetí výčtu hlavních velkostatkářů a jejich majetku nepostřehnouti, že J. V. císař a král Karel stojí teprve na osmém místě, a rozloha tohoto lesního majetku nerovná se ani pětina majetku knížete Jana z Liechtensteinu a sotva dosahuje pětiny rozlohy majetku knížete Jana ze Schwarzenbergu — čili — lesní majetek těchto dvou knížat je desetkrát větší majetku představitelů České koruny. A co je ještě pozoruhodnější! Výměra, udaná u jména J. V. císaře a krále Karla, vztahuje se pouze k statkům osobním a rodovým.

A tu přirozeně vnučuje se otázka, kamže se poděly ohromné statky České koruny a ohromné její statky lenní. — Jest jediná odpověď, neuvěřitelná, příšerně zmrazující a přece do písmeny pravdivá: léna i korunní statky české byly rakouským státem do poslední měřice rozprodány. Byly prodány statky korunní, k jejichž prodeji neměl nikdo na světě práva — a byly prodány

statky lenní, jež mohly býti nejvýše propůjčeny — a nadto byly prodávány i v době, kdy nebylo právního předpokladu ani k jejich propůjčení, neboť nebylo korunovaného českého krále, který jediný mohl tak učiniti...

Dálo se tak do nedávné doby — do r. 1868 — způsobem svědčícím o zaryté úmyslnosti a za ceny tak směšně nízké, že nemůže býti pochyby o vůli rozprodati co nejspěšněji, za každou cenu a do posledního drobtu. Uvedu pouze několik největších statků a doprovodím několika příklady, jakým způsobem tento prodej se dál.

Dle úředních záznamů z let 1800 až 1868 prodány byly soukromníkům mimo jiné i tyto druhdy korunní, lenní a nadační statky v Čechách: Kolín a Dolany 1.862 ha — Brandlín, Přehořov, Kvasejovice 1.004 ha — Český Dub 2.050 ha — Doksany 1.408 ha — Hauenstein 2.539 ha — Keblany 3.000 ha — Kladruby 3.581 ha — Křesetice 1.253 ha — Liběšice 1.753 ha — Libědice 1.700 ha — Ostrov 3.343 ha — Pacov 1.120 ha — Panenské Břežany 1.106 ha — Sázava 1.662 ha — Sedlec 3.177 ha — Slapy a Davle 2.930 ha — Smiřice 5.628 ha — Smrkovice 1.037 ha — Toužim 4.204 ha — Větrný Jeníkov 2.064 ha — Vodolka 1.106 ha — Vojnův Městec 3.243 ha — Zbraslav 4.319 ha — Žacléř 1628 ha — Žírec a Debrné 1.790 ha — Solnice 2.961 ha — Přísečnice 7.438 ha.

Dále, aby bylo možno posouditi prodejní cenu, byly v téže době prodány statky: Chotěšov 8.620 ha za 1,143.660 zl! — Brandýs n. L. 6.662 ha za 1,613.766 zl! Pardubice a Dašice 17.570 ha za 4,240.146 zl! — Plasy 13.415 ha za 1,155.053 zl! — Poděbrady 7.825 ha za 1,795.075 zl! — Zbirov, Točnick, Mirošov 25.094 ha a Slavkov 7365 ha za 8,048.100 zl!!

Kromě uvedených statků byla však prodána ještě celá řada menších statků pod 1.000 ha výměry....

Celkem pak bylo prodáno v uvedených létech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 247.692 ha korunních, lenních a nadačních statků za 37,849.233 zlatých (1 ha průměrně za 153zl.)!!!

Jak byla prodávána tato krásná panství, o tom praví nelesník Čeněk Hevera ve svém spisu „Lesy v Čechách“:

„Lid si vypravoval, že mnozí z kupovatelů těchto panství cenu trhovou za prodané topoly a vrby dostali.“

A na jiném místě: „Zvláštním znamením doby zůstane případ nadmíru výmluvný, že ucházení se vlastenecké obce pražské o koupi jednoho z posledních panství koruny České (Zbirova) bylo odmítnuto a Prušáku Straussbergovi přednost dána.“

Důsledek, který z těchto skutečností musí být vyvozen, je 7. prostý a zřejmý: (Zabaveno.)

Neoslyš slova varujcí:
neprodej úděl za čočovici.

Třeba mne opustíš,
nezahynu.

Ale víš,
kolik sem přijde stínů?
Kolikrát pěst bude pótomek zatínat,
a syn tvůj kolikrát tě bude proklínat?

8. (Zabaveno.)

A posléze buďte postátněny všechny lesy soukromé, velkostatky i malostatky, nuceným výkupem — a všechny lesní majetek soustředěn v jedinou pevně zorganizovanou a státem řízenou správu, neboť jenom toto řešení může zajistiti trvale nejvyšší výnos a vzorné hospodaření, odpovídající všem zásadám a poznatkům vědeckým a zaručiti nemožnost pustošení a vykořisťování lesů, které až do dnešního dne bylo smutným pravidlem — a výsledkem příliš nákladného života a choutek držitelů — proti všem zákonitým ustanovením o pořádku a hospodaření v lesích...

Problém sám je jistě v plném svém rozsahu velmi složitý a vyžádá si k svému řešení řady nejlepších sil, ale řešení být musí. Jeho řešení rozhodně musí být spojeno s řešením rozdělení půdy, neboť toto sloučení obou problémů, byť zmnožilo ještě více složitost, usnadní velice řešení zejména po stránce finanční...

Ale odměna této práce, resp. jejího dokonání provedení, je tak ohromná, že sebe větší námaha se ztrácí před její velikostí. Při řádném vyřešení totiž zůstanou lesy téměř nezatížené, neboť rozdělením půdy orné a jejím prodejem, byť i na úvěr (náhrada dosavadním držitelům, výkupné atd. zaplacená by byla slosovatelnými státními dluhopisy, jichž vykupování záviselo by na systému amortisační daně pozemkové) získán by byl téměř plný kapitál na vyvazení lesů.

9. Tato zdánlivě neuvěřitelná věc žádá si výkladu. (Zabaveno.)

Není pochyb, že po dokonání dějinného požáru budou všechny státy a všechny národy Evropy bez rozdílu zatíženy miliardovými dluhy. Výsledkem budou národohospodářské otřesy a katastrofy, živoření mnohých národů na desítky let. A je přirozeno, že i stát československý hned při svém vzniku bude obdařen stejným břemenem. Stát tento však, díky uvedeným skutečnostem a po naznačeném jich řešení, bude jediný schopen překonat všechny krise bez katastrof a dokonce i bez hospodářského ublížení občanstvu. Jemu nebude třeba ani zvýšených daní nad míru, již

občanstvo jeho uvyklo v době před světovou válkou, neboť úrokování i amortisace přikázaných mu břemen válečných dluhů byla by úkolem jeho lesního majetku, který by tomuto úkolu plně dostál. Při přibližném odhadu automaticky by provedl amortisaci 12 miliard asi ve 130 letech při značně vysokém úrokování a za současného uvádění lesů do vzorného stavu. Odhad tento je však opatrnicky upřílišněn, neboť počítá s předválečnými poměry a neběže v úvahu znehodnocení peněz a vzestup hodnoty materiálu — v našem případě dříví, jehož cena vystoupila do znamenité výše.

A tu je třeba poznámky. Snad dostaví se pokles cen dříví po válce, naprosto však neklesne na stupeň před válkou. Mluvím o českém dříví, které pro znamenitou jakost bylo hledáno na světovém trhu a konkurovalo úspěšně s každým jiným. Po válce však bude české dříví zbaveno nejnebezpečnější konkurence na dobu alespoň 80 let. Tímto konkurentem bylo na světovém trhu dříví haličské, polské a západoruské — vedle alpského, které však již nepřicházelo v tak vážnou úvahu, stejně jako dříví rumunské. Dnes však jsou lesy v těchto oblastech — díky válce a válečnému hospodářství tak zničeny, že nepostačí ani krytí potřebu vlastních zemí, natož pak aby mohly konkurovati vývozem. Spíše bude třeba ještě dovážeti, neboť při znovuvybudování zničených staveb bude spotřeba dříví tak značná, že alespoň pro první desetiletí tamní výroba ji nepostačí krytí. Ale také v ostatních státech spotřeba neklesne, nýbrž spíše stoupne. Vývoz pak z jiných dílů světa do Evropy není alespoň v prvních desetiletích dobře myslitelný. Jednak Amerika sama bude potřebovati svého dříví ve zvýšené míře, ostatní díly pak k nám nedovážely sortimenty naší produkce. Zmenšený lodní prostor pak ještě více omezí tuto zredukovanou možnost, poněvadž bude nutně přikázán dovozu jiných surovin — zejména potravin...

Německé dříví ovšem bylo také ušetřeno válkou, ale Německo nám nebylo nikdy konkurentem, neboť téměř celou svoji produkci dříví spotřebovalo — a vyváželo-li, hradilo svůj vývoz na druhé straně dovozem, kterého nyní nebude, leda ve ztenčené míře.

Z toho je patrné, že konjunktura světového trhu bude našemu dříví po válce téměř na celé století nebyvale příznivá. Je to milost osudu, který pojednou po staletích muk, béd a strádání nám ukazuje přívětivou tvář — a tato přízeň jeho nesmí být zameškána a nevyužita. Vší silou a všemi schopnostmi nutno se přičiniti, aby z ní bylo vytěženo všecko, co je v ní uloženo. Aby se tak mohlo státi, musí být budoucím českým státem lesy vyvlastněny.

Není tu nejmenšího násilí nebo snahy o vytvoření převratně nového stavu; jde pouze o návrat k dávnému stavu. Lesy př-

vodně byly statkem společným, nepatřice nikomu (res nullius), později pak statkem královským — a k tomuto stavu nutno se vrátiti. Jejich charakter se dodnes nezměnil. Jsou důležitým faktorem národohospodářským i dnes. Změnila se však doba a národohospodářské názory se vytříbily. Také se stanoviska právního (každá věc musí míti majitele) nelze se vrátiti bezpodmínečně k nejpůvodnějšímu stavu „věci nikoho“. Přes to však problém je naznačeným řešením úplně rozluštěn. Les, který dříve prospíval přímo všem obyvatelům země, bude tak činiti i nyní nepřímo, převzetím všech břemen, jimiž by jinak obyvatelstvo bylo zatíženo. Díky tomu, nastaly by v českém státu za současného zatížení celé Evropy poměry, které dobře možno označiti pojmem „předválečné“.

Je přirozeno, že poměry takové byly by podkladem jak hospodářského tak i mocného kulturního vzestupu, v němž by národ náš neměl soupeře. Je sice smutnou skutečností, že tento mocný růst duchový byl by založen hmotným blahobytem, ale řádu světa nelze změnit — a zřikati se ze slovanského altruismu kvapného příští chvíle bývalé síly a slávy bylo by neodpustitelným hříchem na sobě i příštích generacích.

Uprostřed zeslabené a unavené Evropy vyrostl by mocný stát svobodného národa, který již touto skutečností vynutil by si také naprosto demokratické zřízení (neboť jinak by tato státní moc mohla býti největším vnitřním nebezpečím) a stal se tak svým položením zárukou a zajištěním vítězství demokracie v Evropě. Takového stavu je celé Evropě třeba a proto je pro ni samu existenční nutností jeho uzákonění.

Je ho však nutně třeba i z důvodů našeho národního zdraví. Již před válkou a zejména v jejím průběhu byli jsme a jsme svědky příšerného úpadku národního charakteru, jeho poníženosti, podlosti, úplatnosti a ohebnosti. To jsou příznaky povahy otrocké — národa porobeného. Náprava je možna pouze touto cestou; bude-li kynouti každému jedinci osobní prospěch pouze doma, zaručí-li mu domov nejlepší blahobyť, zmizí nebezpečí zrady a prodejnosti, stoupne národní hrdost a sebevědomí, a síla, jako druhdy bývala, bude u nás doma.

Proto je nám třeba nejen českého státu a české samostatnosti, nýbrž vysloveně: silného, mocného a hospodářsky zabezpečeného českého státu. A aby toho bylo docíleno, možna je pouze jediná cesta a tou je sestátnění a znárodnění půdy a zejména převod lesů v majetek národa. Proto domáhání se české samostatnosti buď nerozlučně spojeno s požadavkem navrácení všeho, co je naše, abychom ve své vlasti byli po třech stoletích zase pány doma.

České lesnictvo je dnes dosti silné, a má ve svém středu tolik odborně vyškolených a upřímně česky cítících lidí, že je s to podjati se naznačeného úkolu a zdárně jej provést. Jest tedy na české politice a na všech, jimž její vedení je svěřeno v této svaté chvíli, která se nikdy nevrátí, aby dokázali stejnou zralost a vším úsilím se přičinili, aby tuto práci českému lesnictvu také zjednali...

Třeba domáhati se nejen samostatnosti, nejen českého státu, ale také navrácení dědictví — navrácení matky a rodičky půdy národu. Bez ní nejsme ničím, ale jakmile se jí domůžeme a jí si vybojujeme, všechno ostatní bude nám dáno nádavkem.

Tak mluví země Dykova, moje a všech, kdož česky cítí a mluví... Ano:

Nezahynu, věčna jsem,
ale žít budu s trapným úzase:
kterak jsi zapomněl dědičný na díl?
Kterak jsi váhal? A kterak jsi zradil?
Jak možno kletý čin provéstí vědomky?
Sebe jsi zradit moh': ale své potomky?
Dokavad dýchal jsi, proč ses vzdal?
Čeho's se bál?
Co je to smrt?
Smrt znamená jít ke mně.
Tvá matka země
otvírá náruč: možno, bys jí zhrd?
Pojď, poznáš, jak je země náruč měkká
pro toho, který splnil, co čeká.
Prosím tě; matka tvá; braň si mne, synu.
Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
Opustíš-li mne, nezahynu,
opustíš-li mne, zahyneš.

1. . . . z nichž nad to většina je cizinců, zaujatých nepřátelsky proti nám a využívajících výnosů svých statků proti lidu a národu, jemuž byly svémocně, proti jeho vůli a naprosto bezprávně odňaty. Vrácení těchto statků nuceným vyvlastněním za peníze, které byly kdysi za ně vyplaceny (neboť velmi tučné úroky byly po staletí placeny podivným věřitelům), je samozřejmým předpokladem pouhé možnosti hospodářské existence nejen národa, ale také budoucího českého státu.

2. . . . převážná většina jich je neprávem českému národu odňata. Od r. 1621 byli jsme o ně olupováni, a toto zcizování táhlo se nepřetržitě až do r. 1863 — tedy skoro 250 let! Na všech kopcích, na všech horách jsou posupně državy půdy nám uloupené. — Pohled člověka bolí. Každý obzor přímo vnucuje myšlenku, že toto se dálo velmi úmyslně pro jistotu, aby na věky bylo znemožněno každé sebevědomí, neboť jak by mohlo se probuditi u národa, který je doma v podnájmu!

3. . . . Jest třeba pracovatí všemi silami, aby byl odčiněn hřích, aby národu bylo vráceno vše, čeho nevydal a čeho se nevzdal — co mu bylo odňato násilím. Z jeho majetku proti jeho vůli bylo rozdáváno plnými dlaněma a na potkání každému cizinci a dobrodruhu.

4. . . . Bvl však vyvolán a skutečně úmyslně úsilím dvou set padesáti let nepřátelského zaujetí a proveden do posledních detailů. Páda byla vydána do rukou cizinců, aby byl národ politicky právně učiněn bezmocným, . . .

5. . . . Jsou lesní velkostatky většinou v cizích rukou, anebo v rukou lidí nepřívětivě zaujatých.

6. . . . Je z ní patrné, jak řádila v zemích koruny České pobělohorská konfiskace, kolik urvala půdy a koho jí podělila. Je v ní utajena nejsmutnější a nejtrpší kapitola našich dějin, volá z ní hřích, který musí býti napraven, neboť není pochyb, že tato páda byla odňata neprávem, a proto musí býti vrácena dědicům. Není přímých dědiců, vymřely a ztratily se v neznámu do ciziny vyšt ané rody . . . Ale je zde dědic jiný, pinoprávný, který se o své dědictví hlásí a jemuž musí býti přiznáno. Tímto dědicem je sám národ dnes — a zítra jím bude jeho mocenský představitel stát československý

7. . . . všechny neprávem odcizené lesy musí býti vráceny zemím a národu, resp. příšmu státu československému, aby se staly pevným finančním základem jeho silné a zdravé existence. Není to budování utopistického snu, theorie nemožnosti, nýbrž střízlivý požadavek navrácení zcizeného majetku, žádání si svého. Bez svolení majitelů byla tato páda vzata, také bez jakéhokoliv právního podkladu — proto tento zločin musí býti napraven. Dožadovatí se této nápravy jest úkolem české politiky v pravé chvíli a před pravým forem. Musí býti žádáno navrácení statků zkonfiskovaných po porážce bělohorské, vrácení všech statků koruny České, jejich lén i statků nadačních. Dnesním jejich držitelům buď vyplaceno odškodné rovné kupní ceně jimi zaplacené, po odečtení peněžitých požitků docíleného výnosu těchto statků (za celou řadu let jejich neprávěného držení), přesahujících 6% úrok z kapitálu kupního. U statků pak postoupených zdarma resp. od jejich dnešních držitelů buď požadováno vrácení nejméně 12% výnosu z r. 1900 rovněž za celou řadu let jejich neprávěné držby. — Od tohoto požadavku nesmí se couvnouti, neboť národu musí býti nejen vráceno, což jeho jest, ale také musí mu býti dána náhrada — alespoň minimální — za všechno, oč byl připraven. Toto je princip, který musí býti dodržen neúchylně; každý sebe menší ústupek byl by neodpustitelnou slabostí, a každý kompromis ničemností a zločinem na vlastním národu a jeho budoucí síle. Proto těm, jimž tento spravedlivý spor bude svěřen k vybojování nesporného práva, platí verše: . . .

8. . . . Bez výhrad nutno také žádati statků církevních vůbec dle zásad vyslovených v návrhu na demokratisaci a znárodnění katolické církve (viz „Národ“ č. 23), při čemž dbáno budiž toho, aby byla vyloučena duchovní právomoc poddaného říše německé, arcibiskupa vratislavského nad věřícími občany státu českého — již proto, že stojí země koruny České každoročně ohromný výnos z 31.790 ha lesa, nečítaje příjmů jiných. Kněžstvo pak a církevní hodnostáři — po provedené demokratisaci a znárodnění církve, po zrušení klášterů a rozpuštění řádů — buďtež placeny státem z výnosu sestátněných lesů pevně stanoveným penizem (stejný názor uplatňuje se současně v Uhrách).

9. . . . Upozorňuji proto na odstavec o vyvazeni lesů zkonfiskovaných, korunních, lénních a nadačních. Lesy tyto (a stejně i orná půda statků) byly prodávány zhusta za babku, často i rozděleny zdarma, takže kapitál, potřebný k jejich vyvazeni je vzhledem k ceně směšně nízký — čili jinými slovy řečeno: za možnost vybudování pevného majetkového, resp. finančního základu pro český stát nutno děkovati krutosti trestů pobělohorských a ne-

přípustnému hospodaření státu rakouského se statky českými. Je to paradoxon, ale řeč dějin bývá zhusta paradoxní, a smysl dějin, byť to často nebylo zjevně zřejmo, řízen je především principem nejvyšší spravedlnosti. Po jejím příkazu je v příčině naší stoleté bídy zakleta i možnost naší příší síly — a na nás jest, abychom dovedli ji v přítomné rozhodující chvíli ze zakletí vysvoboditi.

Vysvobozena býti musí, úkol musí býti vykonán! Nestane-li se, zahyame — vykonáme-li, dostane se nám v odměnu života věčného . . .

V.

ANTONÍN SOVA:

O lásce k vlasti.

(„Národní Listy“ čís. 354. ze dne 30. prosince 1917.)

Láskou k vlasti nerozumíme dnes ono idylické vlastenčení, teprve se orientující, lásku probouzejících se příslušníků české národnosti k zemi, již obývají, jak se projevovala před Kollárem, před Palackým a Havlíčkem, ale onu uvědomělou, docela již politicky orientovanou a účelnou lásku, která jest nám údělem v dnešních dnech. Rozumíme jí jako souhrnu všech ideálních i praktických pout, kterými jedinec jest vázán k ostatním jedincům téhož rodu a tím navždy připoután k rodné své zemi. Jest jí souhrn láskek a věr od dětských zažitků v přírodě rodné země, v rodině, ve společném soužití mnoha jedinců téhož rodu, téže doby, téhož povahového založení, téže představy o minulé statečnosti a slávě, téže představy o velikých mrtvých, o jejich vítězstvích a utrpeních za svobodu víry a za projevy svědomí až k politickému uvědomění dnešních příprav k rozhodnému boji o konečnou svobodu. Ale nejen to. I k jakési ilusivné výstavbě dob budoucích.

V době, kdy na jedné straně vyhrocuje se na ostří zápas o budoucí moc a nadvládu evropských velmocí uměním diplomatickým a na druhé straně vývoj demokratické myšlenky pracuje k osvobození potlačených národů, národ český se záhy obrodil touto láskou, ba zbystřil ji k neustálé bdělé službě: státi na stráží na venek i uvnitř. Ale abych bděl, musím se soustřediti. Abych silně věřil, nesmím ani na chvíli nevěřiti a upouštěti od velikých nabádavých výzev mrtvých předchůdců k boji o samostatné bytí národa. Abych sílil, musím znáti všechny své slabiny a součinnou láskou podepřítí je. Abych byl velkým a přesně fungujícím celkem, musím vymezený mi úděl v tomto celku zastávat přesně. Všemi prostředky obětavosti udržovati v národu vitalitu jak v souvislých obytištích tak i ve všech menšinových sídlech se zdvojeným úsilím, aby nebylo ničeho promeškáno, co by mohlo přivoditi zhoršení nebo rozvrat.

První jasný pojem o velikosti a kompaktním celku československé vlasti objevil se nám teprve z projevu českých spisovatelů a na to z prohlášení českého poselstva z 30. května, ač byl ode dávna ideálně cítěn. Teď teprve zavázal nás k součinné společné práci a uložil nám první vážné úkoly.

Nuže, soudobou láskou k vlasti vyrozumíváme praktické a obětavé semknutí a využití všech sil k dosažení upevněných, spořádaných poměrů vnitřních za potlačení všech osobních aspirací, aby bylo nezvratně jasno, že národ český je zralý ku příštínému úkolu státotvornému a že neustoupí jda za spravedlivým odkazem svých obroditelů nijakým laciným svodům a nátlakům zvenčí ani uvnitř a jsa si jist konečným vítězstvím. Láskou k vlasti vyrozumíváme v tuto chvíli tiché a sebezapíravé umění, jímž všichni jednotlivci, naplnění tou láskou, dovedou se spojit k harmonickému soužití, všechny hlavy, všechny dělné ruce, všecko lidumilství se přihlásí a vydá se k záchraně nebo ku posílení všeho, co v národě volá po pomoci. Jsou jí prodchnuti nejen jednotlivci, ale celé dělné korporace, obecní, okresní, spolkové a jiné samosprávy národní, aby v obětavé a uvědomělé práci ku zmírnění dnešních béd zamezen neb zmírněn byl rozvrat a bída v rodinách chudších a snad i právě tímto sblížením se s jádrem národa, aby připravována byla cesta k velikým příštím demokratickým národním úkolům.

Umění, obětavé, sebezapíravé lásky učí všechny vrstvy národa k stejnému zvýšenému úsilí. Kulturou obrozované měšťanství (ne měšťáctví) učiní vše, co v jeho silách, v mezích svých obchodů, živností a řemesel, hrdě zakořeněné zemědělství zřekne se rádo místního kastovníctví a všeho omezeného sobectví, dobře jsouc si vědomo, že ze stavu jeho mnoho krve přešlo již dělným lidem do podniků městských, průmyslových a že mnoho krve jeho přelilo se do městského stavu a spolu těsně souvisí. Všecky stavy, jak duchovní, výrobní, tak dělné učí se takovému obětavé lásce k vlasti, čímž dospívají k vědomí své nezbytnosti v složce národního souručenství a jsou nepostrádatelný všude, kde jedná se o organizovanou pomoc, buď hmotnou neb jiného těžitelského druhu. Dnešní láska k vlasti je činorodé úsilí, obětovati se dle sil svých jako dělník bdělý na stavbě společného díla. Všude tam, kde jedná se o dorost, o děti a o živé, měla by býti nejbdělejší, nejvroucnější. Všude tam, kde jedná se o zjednodušení stranických politických vnitřních poměrů, měla by se chopiti ihned práce a pojit rozdrobené části v silné celky. Tam, kde se jedná o školy neb majetek v území zcizeném, měla by býti ne náhodně, ale od obce k obci, od města k městu účelně organizována. Ve vsích a městech, kde chystají se postavit mohyly padlým s výčtem jich jmen na balvanech někde na náměstí, na návsi neb vedle cesty,

mohyly, které snadno působením různých neblahých vlivů zvrhávají se v tradiční kapličky, jichž vidíme na sta z dob minulých — mělo by se dříve pomýšletí sbírkami na živé děti a vymírající rodiny a teprve, až zajištění budou živí, nechť mrtvým se dostane piety, jako dříve dostalo se živým lásky. Nechť i tančí třeba živí o sbírkách k uctění mrtvých, což je zvyk dávný, krásný, staročeský a nechť sbírky se dočkají svých účelů. Nezneuctíte však svých mrtvých, budete-li dříve uctívat sbírkami na živé. Neboť co jest údělem živých? Udržovati se a zhrívati se vespolnou láskou a tak se bratrstvím lásky dočkati ovoce víry své i dávné víry svých otců. Takto bude jasno, že kráčíme ve službách týchž starých bratrských tradic.

Kdysi, před dvaceti lety v závěrečné kapitole „Zlomené duše“ dal jsem částečný výraz tomu, co se mi zdá i dnes ještě živým obsahem každé mocné lásky k vlasti:

„Popřejte chleba! Zbudujte silnou kulturu!
Dbejte o své duchy! Pracující ruce! Tak ani píď prsti,
žádná lavina, žádné převlnění odpadlků czizených,
žádná moc, žádná bouře nenadálá
neodnese širokým řečištěm dějin.“

Takto pochopené, bratrské a přec prakticky každodenně prováděné osvědčování lásky k vlasti jako důsledek nezlomné víry v konečné budoucí vítězství, nesmí nás nikdy, ani na chvíli opouštět před jeho dosažením a musí nás provázeti i potom.

VIKTOR DYK:

Země mluví.

(„Lumír“ čís. 7. ze dne 25. května 1917.)

Tvrdá matka byla jsem tobě.
 Těžce chléb jísti dala.
 Nehýčkala jsem robě,
 muže jsem zraňovala.
 Když prohlédly po prvé tvé oči vyjevené,
 smutný se obzor před tebou šfil.
 Mluvila jsem ti o ráně zasazené,
 které čas neusmířil.

Na nás oba padal těžký stín.
 Matka tvrdá byla jsem, ty tvrdý syn.
 Nepozdvihl jsi pro mne rámě.
 S láskou jsi nepomyslel na mě.
 Když vítr zahučel, zapraštěl mráz,
 neslyšel jsi můj hlas.
 A já přec mluvila, vidouc tvou psotu,
 bídu, jež věčně tě štve.
 A z úst mých zamlklých zaznělo tu:
 Vezmi si své.

Těžké břímě nosím.
 Přichází radost anebo děs?
 Slyšíš mne dnes?
 Matka syna prosím.
 Haj si mne. Braň si mne. Neoslyš matky.
 Haj si mne. Braň si mne: Ať shoří statky,
 pole ať zdupou, zničí.
 Zítřka zas símě vzklíčí.
 Chystala jsem ti úděl, děcko.
 Úděl jsem tobě chystala.
 Chraň si mne. Haj si mne. V moci tvé všecko:
 aby ztroskotala loď, anebo přistala.

Neoslyš slova varující:
 neprodej úděl za čočovici.
 Třeba mne opustíš,
 nezahynu,
 Ale víš,
 kolik sem přijde stínů?
 Kolikrát pěst bude potomek zatínat
 a syn tvůj kolikrát tě bude proklínat?

Nezahynu, věčna jsem,
 ale žít budu s trapným úžasem:
 Kterak jsi zapomněl dědičný na díl?
 Kterak jsi váhal? A kterak jsi zradil?
 Jak možno kletý čin provéstí vědomky?
 Sebe jsi zradit moh': ale své potomky?
 Dokavad dýchal jsi, proč ses vzdal?
 Čeho's se bál?
 Co je to smrt?
 Smrt znamená jít ke mně.
 Tvá matka země
 otvírá náruč: možno, bys jí zhrd?
 Pojď, poznáš, jak je země náruč měkká
 pro toho, který splnil, co čeká.
 Prosím tě; matka tvá; braň si mne, synu,
 Jdi, třeba k smrti těžko jdeš.
 Opustíš-li mne, nezahynu,
 opustíš-li mne, zahyneš.

Dr. JAN HERBEN:

Cesta domů.

(Prosloveno na večeru Kramářově 17. října 1917.)

(„Národ“ číslo 20. ze dne 18. října 1917.)

Pan dr. Kramář prožívá zajisté radostné chvíle. Onoho trapného dne koncem května 1915, když jej odváželi do Vídně, nesměl na nádraží Františka Josefa ani vyhlédnout z okna: 15. října 1917 přijížděl na totéž nádraží s okny nezacloněnými a směl triumfálně hledět na tisíce tváří, které mu jásaly v ústřety. Dr. Kramář třetí den prochází se ulicemi pražskými, jichž neviděl půltřetího roku, a pokojně smí bydlet v domě svém, ze kterého 21. května 1915 odvěkli jej jako zločince. Je v Praze, je doma, je mezi svými — jistě měl ve vězení tesklivý okamžik a třeba kratičký okamžik, kde mu jako červený blesk hlavou šlehlo leknutí, že této Prahy a všech těch svých už nikdy neužijí.

Pan dr. Kramář se raduje a my s ním. Naše shromáždění mu to mluví a promluví k němu ze všech konců. Jestliže před květnem 1915 patřil jedné straně, dnes patří celému národu.

Žalářování dra Kramáře, na jehož konci trčela šibenice, jest jednou z událostí, které sjednotily národ. Ortel smrti vyneseny ve Vídni 3. června 1916 působil v českém národě jinak, nežli hrdelní soud předpokládal. Dnes můžeme již říci, že 3. červen 1916 stal se převýznamným mezníkem ve smýšlení českého národa.

Vysvětlím stručně, co mám na mysli.

Náš národ od svého probuzení po bělohorských ranách několikrát nabídl říši své služby s tělem i duší. Je velmi památné pro nás, že se to stalo ponejprv už v té době, kdy sotva jitřenka svítala nad novým věkem. Když císař Leopold II. dlel v Praze o své korunovaci, Josef Dobrovský uvítal jej v Učené společnosti politickým projevem budící se české obce učenců. Četl před císařem 1791 úvahu o oddanosti a příchýlnosti národů slovanských k arcidomu Rakouskému i podal císaři básně české, které vítaly jeho nastoupení na trůn českého krále. Dobrovský nabízel císaři věrnost a služby svého národa.

A co žádal za to? Nic, nežli aby císař chránil český jazyk, naše drahocenné dědictví po předcích, před prudkým utlačováním. Toto místo o ochraně českého jazyka Dobrovský sice nesměl přečíst, neboť censura nejvyššího purkrabí Rottenhana nedovolila, ale tiskem vyšlo, když hrabě Joachim Šternberg celou přednášku tiskem vydal. Censura pokládala žádost Dobrovského za příliš odvážnou (frei), nemá-li se to překládat: příliš drzou.

Národ náš nabídl říši své služby r. 1848. Když se ponejprv sešel parlament této říše ve Vídni, čeští poslanci shledáni byli ve vládní straně, která usilovala zachovat říši i trůn a stála pod heslem Palackého: kdyby Rakouska nebylo, že musili bychom v zájmu Evropy, ba humanity samé přičinili se co nejdříve, aby se utvořilo. Toto heslo vyšlo bylo i na praporech bana Jelačiče. „Milí národové“ této říše nechovali se všichni tak jako Čechové. Čeští poslanci musili utíkat z Vídně v noci, v jedné vídeňské poradě jakýsi řečník nabídl se, že Palackého zavraždí. A těžce zkoušený císař Ferdinand necítil se bezpečen ani v Inšpruku, ani ve Vídni, nýbrž v Olomouci uprostřed dobromyslného věrného lidu hanáckého. Historie revoluční otočila se, jak víme, s historickou ironií, jakých svět málo zná: Čechové vydáni pod nadvládu Němců v této polovici říše a v druhé polovici pod asiatský útisk Maďarů Slováci, (zabaveno.)

A opět národ náš nabídl své služby a věrnost říši i dynastii v době konstituční. Smlouvání vedlo až ke královskému reskriptu pro český sněm 12. září 1871. Národ český rozchvěně mluvil o koruně svatováclavské a chystal se ke slavnostem korunovačním. Jak i tato perioda skončila, víme. Vyslovil to Fr. Palacký sám jménem národa: „Hlavní má chyba byla — důvěra v rozumnost a pravotnost národu Německého... Já bohužel nyní již i sám pouštím naději...“

Ale čeští politikové přece znova a znova doufali. Což jiného byla perioda tak zvané politiky pozitivní, jejímž posledním hlasatelem byl pan dr. Kramář? Není daleko za námi doba, kdy mnozí úzkostí trnuli nad tím, jak daleko se zacházelo... Cítili jsme něco jako abdikaci... Pan dr. Kramář dostal odpověď: Veden byl do Vídně na popravu a jeho politice vykázáno místo na provaze šibeničním. To je ten historický mezník, o kterém jsem mluvil. Odpověď byla definitivní, nepochybná, naposled a jednou provždy. Byla to odpověď nejen dru Kramáři, nýbrž celému českému národu.

Tato válku ukázala tedy dru Kramáři a české politice cestu domů. Vestigia terrent... zastrášují nás šlépěje, jež vedou do žalářů. Význam šibenice Kramářovy vidím v tom historickém osvětlení, že už bohdá se nenajde v českém národě politik, který

by měl odvahu ještě jednou jít po stopách, které mizejí v žalářích. Národ by za ním také nešel, jak jsme zažili také v posledních týdnech. Cesty českých politiků vedou domů.

Budujme doma svůj český byt (český stát jako životní formu národa), to ostatní bude nám přidáno. Je konec pokusům, jež zahájil Josef Dobrovský. Byl kdysi panovník, který pronesl slova: Chci míti království české raději pusté než kacífské. Toto heslo, jak se zdá, stalo se i státní filosofií rakouských vlád: království raději zpustošené, než svobodné. Ale my máme a známe všechny podmínky, aby toto království bylo bohaté, kvetoucí, radostné. Vyšla nedávno knížka švédského učence (Kjelléna) *Der Staat als Lebensform*, pokus o novou státovědu. Četl jsme ji potěšen a všude u nás bude tak čtena, neboť zásady o státě v této knize hlásané jsou plaidoyerem pro český stát, ač Kjellén naň nemyslí.

Národní vůle stýká se s moderní státovědou, má v ní oporu vědeckou a světovou. Bylo-li řečeno na vinohradské schůzi v neděli 14. října z veliké shovívavosti, že máme snáset i pochybovače, ba vážit si jich, ano: ale je nebezpečí, že z pochybovačů, kteří se opozdili v orientaci politické, mohli by se státi podryvači. A konečně jaké pochybování! Pro minulost máme svědectví dějin, že jsme byli národ zdatný a lidstvu užitečný: pro budoucnost můžeme již dnes ukázat, že máme podmínky pro své sebeurčení, své samostatnosti: zeměpisně ohraničené území, uvnitř tohoto území harmonicky rozčleněné poklady hospodářské, které zaručují státu soběstačnost; národ že je kulturně vyspělý (nemáme analfabetů), o čemž svědčí naše krásné písemnictví, hudba, umění výtvarné, věda i technika; a že národ dospěl k onomu vrcholu uvědomění své národní individuality, která ve volném rozvíjení svých schopností stane se opět užitečnou silou lidstva. Pevný řád státní a právní a kázeň všech národních vrstev dovrší, čeho ještě není. Pochybovači mohli a mohou být v cizině; neboť všechno, co jsme dosud konali, šlo na cizí účet. Imperialism této říše platili jsme my, což cizím očím bývalo uměle zastřeno.

Moji přátelé političtí vyzvali mne, abych jako nejstarší z nich pronesl dnes pozdrav dru Kramáři. Abych ho osobně uvítal v našich řadách, doma, svobodného. Což činím tím, že prohlašuji bez výhrady: dnes není stran v národě českém, dnes je celý národ jedna strana, pokud jde o naši vedoucí myšlenku se všemi důsledky, o kterých nemluvíme, ale na něž všichni myslíme. Ať už se k práci té formálně zřadíme jakkoli, buď jako jedna strana nebo sdružení stran, program je všem jasný a jediný: Ničím neohrozit heslo, které bylo povoláno 30. května 1917; sjednotit se až do krajnosti publicisticky, aby národ ze všech svých novin slyšel jediné slovo a znamenal jeden směr; abychom

se bránili proti pustošící tendenci českých zemí, které chtějí být svobodné.

Kdybych měl dar veliké výmluvnosti a kdybych měl osobní moc, jaké je potřebí, vyhlásil bych plamennými slovy v tomto shromáždění sbratření všech členů národa. Toto sbratření už je v nás, cítíme je všichni: to je první jediný, veliký úspěch světového zemětřesení. Pod ranami, při kterých od hlavy do paty nezůstalo na nás místa celého než zsinlost, našli jsme své bratrství, přissáli se ke své milované vlasti, pocítili jsme silně jako nikdy pokrevenství ve všech čtyřech zemích svých a poznali jsme i sílu svou i historický okamžik: buď nyní, nebo nikdy.

Návrat dra Kramáře a všech našich vězňů je snad vhodnou chvílí, abychom si to všechno řekli. Kdo poznal žalobu na dra Kramáře, také jiné žaloby, na př. na naše redakční kolegy nebo na evang. bohoslovce, cítil od té chvíle, že všichni, celý národ, sedíme vedle dra Kramáře na lavici obžalovaných. Když zatím události světové propustily nám poněkud svobodu slova, prvním naším svobodným slovem budiž, že všichni zase, celý národ, našli jsme se s drem Kramářem cestu domů, stojíme v jednom říku pod praporem jedné myšlenky.

Tím Vás, pane dokrore Kramáři, tedy vítám, přeju Vám — a tak dále!

1. . . . , kteří s mečem v ruce postavili se proti Maďarům, když v Debrecíně sesazovali panovnický rod habsburský s trůnu.

Proslov dr. Karla Kramáře

na jeho uvítacím večeru na Žofíně dne 17. října 1917.

(„Nár. Listy“ č. 286. ze dne 18. října 1917.)

„Velevážené dámy, velectění pánové! Opravdu nenalézám slov, abych dovedl vyjádřit všechno, co cítím od prvního okamžiku, když zase jsem vstoupil na půdu naší drahé královské Prahy. Jsa do duše pohnut, z celé duše děkuji všem, všem za to, jak mne přivítali, a není to jen pro mou osobu, jestli řeknu, že nejvíce mne těší, že tak vroucně a srdečně pozdravují nás všechny strany, které zde máme. Jestli zde dnes nemluvil zástupce sociální demokracie, tu musím s vděčností vzpomenouti, že byl to sociální demokrat, který mne na peroně první pozdravil a ruku mně stiskl ve jménu sociálně-demokratického voličstva mého okresu. (Výborně. Potlesk.)

Dovolte, abych nejen jménem svým a myslím, že všichni, kteří zde jsou a kteří se mnou stejně snášeli, se stejnou mužností a odhodlaností dovolí, bych jménem jich všech poděkoval Vám za všechno uvítání, poněvadž si nedovedu představit, že byste vítali jen mne, poněvadž jsem pevně přesvědčen, že jste v mé osobě chtěli vítati všechny, kteří trpěli mužně a odhodlaně, takže vzbudili úctu před českým lidem. (Výborně. Potlesk.)

Přiznávám se vám, a zase myslím, že mluvím jménem všech, že mám opravdu hlubokou radost. My cítíme něco, co bylo naší nadějí a vírou. (Výborně.) My cítíme, že nad veškerým stranictvím, nad vším tím, co dříve otravovalo český život, se zvedá něco nového, velikého, jedinečného. (Tak jest.) Mně se zdálo, že v tom jásootu tisíců, který nás vítal, že slyšeli jsme výkřik radosti a naděje, nejen že vítají toho, který se vrací z vězení, že vítají něco většího, daleko většího, že vítají záři svobody. (Bouřlivý potlesk.) Já v tom jásootu cítil ještě něco jiného. Pociť úlevy, vnitřního štěstí, že jest konečně celému národu jasno, jakou cestou má jíti, že není žádného váhání více, žádné obavy, žádného knčení se — že všichni jdeme za jedním a všichni víme, že by bylo největším zločinem na českém ná-

rodu, kdybychom ve chvíli tak veliké ze strachu před nějakým pronásledováním vzdali se té cesty, kterou jsme jednou nastoupili. (Výborně, dlouhotrvající bouřlivý potlesk.)

Ačkoli nám zapovídají a nedávají čísti, co se píše jinde, my přece víme alespoň ze všech oficiálních projevů, co roste ve světě. My cítíme, že roste nová veliká idea, jedna z největších, které kdy lidstvo mělo: idea svobody a sebeurčení národů. Nám se zdá, že tato idea bude jednou útěchou za všechna muka, za všechno trápení, které prožili národové. Že to bude ideálním zhojením všech těžkých ran, které utrpěla celá Evropa, a myslím a doufám, že v tom budete všichni se mnou souhlasiti, že by bylo zase největším hříchem české politiky, kdybychom my, kteří jsme první krváceli a trpěli za ideu smýšlení a svobody víry, kdybychom ztráceli v největším okamžiku svých dějin víru v tyto veliké ideje, které dnes hýbou světem a které, doufám, jak jsem již pravil, budou ideálním ziskem, který přes všechny útrapy bude mít lidstvo z hrozného krváčení, z hrozných válek. (Výborně. Potlesk.)

Nám byla víra a naděje opravdovou útěchou v životě, který nebyl radostný, a všichni moji přátelé, a smím je nazývat přáteli, kteří jsme byli pohromadě ne sice dobrovolně, my všichni — a všichni mně to, jak pravím, dosvědčí — pociťovali jako pa-prsek naděje, skutečně jako něco zářivého, když slyšeli jsme po ráznu z Čech, že přestává ona mdlouba, ve které jsme byli, že český národ se probouzí a že český národ věří tak jako jsme věřili my a nikdy nepřestali věřiti a doufati. Zrovna tak, jako vy jste cítili, jakoby se vám kámen svalil se srdce, jakoby vám vytrysklo konečně, čeho byla plná duše, když promluvíli opravdu ze srdce a duše českého národa čeští spisovatelé (výborně), tak my to cítili také jako velikou úlevu, poněvadž vlastně strašně utrpení není strašně hrozbou smrti, ale to nejstrašnější bylo by vědomí, že člověk trpěl nadarmo. (Bouřlivý potlesk.) Bohudíky, těch strachů více není!

Národ nezmalomyslněl. Národ ukázal se pevným a smělym, pevným velikou vírou ve svou budoucnost a pevným ve veliké ideály, kterým žil a pro které trpěl, v ideál svobody a opravdové demokracie. My jsme se naučili svobodu ceniti. Řekněme si to docela upřímně: My všichni mluvili o svobodě, ale trochu jako o prázdném, hezkém hesle, kterého jest potřeba k okrášení řeči, k uchvácení posluchačů, kteří tomu ještě věří, ale na které se člověk díval s jakousi skepsí. Naučili jsme se ceniti slovo svoboda. Ale jako radostné nebylo přebývání v žaláři, tož přece člověk utěšil se jediným, že bylo kdysi ještě huře! Moje žena, která mi zaopatřovala lekturu, dala mi knihu „Mé žaláře“ od italského básníka a carbonáře Silvia Pellico. Přiznám se, že jsem to nedovedl

dočísti do konce. Byl jsem příliš rozechvěn, poněvadž scházeli ten klid, se kterým může člověk takovou knihu čísti. Ale řekl jsem si něco jiného. Byli jsme nespravedliví k těm, kteří trpěli a umírali za svobodu. Poněvadž se nám chvíli vedlo dosti obstojně, poněvadž jsme tu svobodu měli, my jsme si jí zapomněli vážit a tu, řeknu těžké obvinění proti sobě i druhým, že jsme pro různé domácí spory a pro různé jiné věci zapomínali na jednu z nejdůležitějších, nejdůležitějších záležitostí každého občanského života: na zajištění občanské svobody. (Bouřlivý potlesk.)

To jest velká chyba, které jsme se dopustili. Já doufám, že sice nebude snad již toho třeba, aby se to tak zajišťovalo, ale že se vzpomene na jedno: že svoboda není jenom prázdným slovem, nýbrž že jest to z prvních statků každého civilisovaného národa a že jsme povinni pronášeti slovo to nejen jako frázi, která okrašluje nějakou řeč, nýbrž že jest nám svoboda potřebna zrovna tak, jako jest nám zapotřebí čistého vzduchu, abychom žili a dýchali. (Výborně.)

Pánové, my jsme poznali, nejen co znamená svoboda pro jednotlivce, ale poznali jsme v době útisku, co znamená svoboda pro celý národ. (Bouřlivý potlesk.)

Myslím, že nám odpustíte kačířské slovo, že nám trochu ta ocelová lázeň útisku neškodila. My ji potřebovali. Nešťasten je lid, který se dá zotročiti utrpením, ale národ, který sesílí a vzroste ve svém svědomí, když trpí, ten se neztrácí a bude žít. (Bouřlivý potlesk.) A my věřili v demokracii. Přiznám se upřímně, ačkoliv jsem dnes ochoten ke svým hříchům se přiznati, že v ohledu demokracie jsem se nezpronevěřil na tomto velikém postulatů každého spravedlivého státního života. My byli demokraty z přesvědčení. Nejen proto, že, jak nám to vyčítali, že toho potřebujeme, poněvadž jsme demokraticky složený národ, nýbrž proto, že to byl nejsvětější odkaz naší historie. My skutečně byli demokraty z nejhlubšího přesvědčení. Dovolím si jedno říci: Nepotřebovali jsme, abychom byli posilováni ve svém demokratickém přesvědčení, ve vítězství demokracie jinde. My byli už celou duší demokratičtí, celou svou bytostí. Ale proto, že jsme tím byli, neodstraší nás také žádný neúspěch demokracie. Víme, že to není demokracie, která jest neštěstím národa, naopak jest podmínkou jeho prospěchu a zdaru; nebezpečí jest jenom demagogie a fantastické poněti o svobodě. (Výborně.)

Toho se nebojíme, poněvadž dobře víme, co jest demokracie a jaká jest síla demokratické myšlenky na svém vlastním národě! Kdyby to nebyl celý národ u nás, kde bychom již dávno byli! Kdo nás spasil? Ve všech dobách to byl náš národ, náš demokraticismus. Když všechno se ztrácelo — kdo se zachoval, kdo byl a

jest podkladem každého národa? Lid. Kdo nám dával sílu k nadějí, k bojům za největším cílem proti nepřátelům daleko silnějším než víra v lidu? Kdo nám dává sílu pro budoucno, že můžeme dělati politiku důstojnou svého národa, aniž bychom se musili obávatí jakéhokoliv pronásledování? Kdo nám dává tu víru, že můžeme dělati politiku 30. května? (Výborně!) Jenom to, že víme, že národ, který chce žít, kde každý jednotlivec jest oduševněn touhou, aby ten národ byl velký a silný, aby zaujímal čestné místo mezi ostatními národy, žádný útisk nezničí, že bude žít a že přežije všechny, kteří ho chtějí utisknouti. (Bouřlivý, dlouhotrvající potlesk. Výborně.)

Rekneme si to docela upřímně: Kdo přivodil veliký převrat v naší politice? To nebyli jednotlivci. Nikomu neupírám zásluhu, všem bych radostí tiskl ruce, ale kdyby necítili, že každá česká duše cítí jedno a totéž, že řekl bych, jest taková jednotná zácná jednomyšlnost v celém českém národě, nikdo by se byl neodvážil k tomu, co se u nás stalo, a stále bychom byli v politice váhání, kolísání a strachu. Ta víra v český lid přivedla nás na ty cesty, které, jak pevně doufám, jsou právě a povedou nás k cíli. (Výborně.)

Ale ovšem jedno přání bych měl: Když jste byli tak laskaví a hodní, že jste mne takovým způsobem pozdravili a dali mně na jevo tak dojemným způsobem opravdovou lásku, nehněvejte se na mne, když vás o něco poprosím. Prosím vás jenom o jedno: Nebudme ve veliké chvíli, ve veliké chvíli jednotné české politiky jinak malichernými. Udělejme všechno, abychom zase neutonuli ve starých sporech a starých malichernostech. (Bouřlivý potlesk.)

Nikdo tolik neuškodil českému národu, jako on sám svým neuměním zaříditi si svůj vlastní život. (Výborně. Potlesk.) Není to nic platno! Chceme-li veliké, nesmíme býti malými ve svém vlastním národním životě.

My chceme tvořiti veliké. Chceme celému světu dokázati, že opravdu zasluhujeme svobody, že zasluhujeme práv na vlastní život a neklameme se, nadšením dá se dokázati velice mnoho. Nadšení a víra jsou opravdu zázračnými proutky, které otvírají a ukazují mnohé a mnohé poklady, ale k docílení velikostí jest potřeba práce, práce oduševněné důvěrou v budoucnost národa, ale zase jenom práce. Myslím, že jest naší povinností, povinností všech, abychom uspořádali své vnitřní poměry takovým způsobem, abychom přizvali k práci o společném a velikém díle všechny, kdož pracovati dovedou, ať mají na sobě pečeť té neb oné strany. (Výborně a dlouhotrvající potlesk.)

Ať nehněvají se na mne moji přátelé se strany svobodomyšlné. Já jsem se v žaláři poněkud — dovolte ten výraz nemožný — „odstrannil“. Ne že bych přestal milovati stranu, v které jsem

vyrostl, nejsem nevděčným, ani nevěrným, ale přece jsem jenom cítil, že jsme dříve všichni bez rozdílu, žádného nevyjímám, viděli bohužel velmi často, to prvé primum ve straně a že jsme zapomínali, že pro každého českého politika má být primum necessarium národ a jeho prospěch a teprve v druhé řadě strana a všechno ostatní. (Bouřlivý potlesk.) A jestli jsem měl v těžkých chvílích jednu touhu, jedno přání a jeden pevný úmysl, byl to: až se vrátím, věnovati všechny své síly tomu, abychom uspořádali své vnitřní poměry, abychom si mohli stisknouti ruce druh druhu, ať náležíme k té neb oné straně, poněvadž chceme jediné veliké dobro svého národa! Abychom se sešli všichni, kteří patříme k sobě svým přesvědčením, svými programy a abychom i ti, kteří se různíme, poněvadž zůstanou v každém národě různé strany následkem jeho sociálního rozvrstvení, abychom i s těmi ostatními dovedli pracovati za jediným velikým cílem, za velikou budoucnost českého národa. (Hlučný souhlas a potlesk.)

Vaše láska jest velikým darem, jest hřivnou, které si musíme velice vážiti, jest hřivnou, kterou nesmíme roztratiti nadarmo. Bylo by to největším hřichem, největší nevděčností. Byl jsem hluboko dojat tím, co mně řekli pánové z druhé strany, že mne mají tolik rádi. Dovedu si toho vážiti a zde před vámi v té pro mne tak veliké chvíli vám dávám jediný slib, který mohu dáti, že všechnu tu lásku, kterou jste mi přinesli, užiji jenom v jedné věci, abychom dovedli v Čechách pracovati společně všichni, kteří k sobě patříme, abychom se všichni mohli spojití v jedné veliké lásce, v nekonečně obětovné, v lásce k svému národu, k jeho veliké budoucnosti. (Výborně! Neutuchající potlesk.)

Pevně věřím a doufám v dobrého genia českého národa, že nás naučí býti takovými, jak to vyžaduje veliká chvíle. Ale neodkládejme to! Musí to býti brzo a to proto, poněvadž musíme světu dokázati, že jsme skutečně svobody hodni, a to můžeme dokázati jenom tehdy, že idea svobody a sebeurčení národů svěřena národu ukázněnému, národu vnitřně zdravému, znamená skutečně veliký pokrok lidstva, že znamená aspoň částečné vyplnění těch velikých ideálů, které mají ti, kteří sice pláčou nad tím, co lidstvo musí snášeti, ale neztratili naději v něco lepšího, v ideální lepší budoucnost lidstva po té krvavé lázni. (Bouřlivý potlesk.)

Věřím a doufám! Malou opravu si dovoluji na to, co řekl dr. Herben. Já jsem se směl podívati na Prahu, ale na nádraží. Směl jsem se podívati na Prahu, když nás s přítelem drem. Scheinerem odváděli do Vídně, když jsme přejížděli přes železniční most státní dráhy. A to jest okamžik nezapomenutelný. Já jsem viděl krásný nádherný obraz v mlze královských Hradčan. Loučil jsem se s ním, snad jsem nevěděl, jestli jej ještě jednou uvi-

dím. Odpusťte tu osobní vzpomínku, kterou řeknu: Loučil jsem se s domovem, kde byla moje žena, která neměla tušení, že mne odvázejí do Vídně. Nesměl jsem jí to ani říci. (Hluboké pohnutí.) Já jsem se díval na Hradčany a ty mně zůstaly symbolem víry a naděje, ať se děje co chce.

Já nepřestal doufati ani ve chvíli nejhorší a když jsem včera po dvou a půl roce zase šel po nábřeží a viděl zlatě sluncem ozářené naše královské Hradčany, tak krásné, tak jediné a když jsem vzpomněl na to dusivé teskné, které bylo, když nás odváželi do Vídně, a vzpomněl jsem si na ten jásot, kterým jsem byl přivítán, naplnilo se mi srdce nadějí, která, doufám, nezklame. Já věřím a doufám, že ta naše královská nádherná Praha setře se sebe rmut a prach, kterým ji zaházeli, že opět zazáří ve své kráse a nádhře, že zazáří ve svém majestátu metropole celého národa československého, (Výborně. Bouřlivý potlesk.) národa šťastného svým spojením, šťastného možností žítí, poněvadž svobodný národní život netouží po ničem jiném, než aby nebyl mezi posledními, velikými národy, kteří bojují za ideu svobody a opravdové spravedlivé demokracie. (Výborně. Bouřlivý, dlouhotrvající potlesk.)

Promoční projev dr. Al. Rašina.

(Prosloven dne 22. září 1917.)

(„Národ“ číslo 26, ze dne 27. září 1917.)

Vaše Magnificenci, prosím, abyste přijal můj vřelý děk za toto nové povýšení na doktora staroslavné naší university, jež žila od svého založení s naším národem, zkvétala a rostla za jeho šťastných dob, poklesala v dobách jeho úpadku.

Celý národ vzhlíží k ní jako k symbolu svého kulturního rozvoje dobře věda, že nepřátelé nezdolají vzdělaný a sebevědomý národ. Chápe proto, že v každém útoku na jeho rozvoj nejprve útočeno bylo na podlovení kulturních jeho institucí, od svobodného tisku až po školství národní a vysoké.

Vázil jsem si vždy vysoce hodnosti udělené mi touto universitou a nebylo mojí vinou, že po třetí jí nabyvám. K účtě ku právu a spravedlnosti jako základům státu byl jsem veden svými učiteli na tomto vysokém učení a nezpronevěřil jsem se jejich naukám jistě tím, když pracoval jsem pro nezadatelná práva tohoto království, jež nikdo nemohl zrušit, naopak rádi je uznávali.

Praxe životní bývá však jiná, než vznešené theorie hlášané v těchto síních. Pšaného práva užívá se často, aby zakryto bylo bezpráví. Stále v lidské historii opakují se doby, kdy mocní tohoto světa oddávají se marným illusím, že popravami, žaláři a persekucemi ubíjí lze hluboko zakořeněné idee národů, že hrubá síla zvítězí nad ideami, v nichž vidí národ zabezpečení celé své budoucnosti.

V takových dobách mimo oficiální výchovu čítankami, novínami, odmítáním odkazů vznikají také tendenční procesy, při nichž není účelem konati spravedlnost, nýbrž působiti odstrašování na srdce občanů, aby nenáviděli oběti, ctili a milovali vykonavatele této spravedlnosti, vzdávali se svých ideí.

Oltáře rozvázné bohyně spravedlnosti a její kněží nehodí se k těmto úkolům. Nové oltáře se staví a pečlivě vybírají se kněží k této práci bez ohledu na zákony, jež nesou krásné jméno základních zákonů státních.

Všichni, kdož vychováni byli v přísné vědě právní, s úžasem dívají se na to, co jmenuje se právem, spravedlností, srdce blázlivých se chvějí, ale srdce sebevědomých mužů se ocelí, zatvrzují, rostou a množí se řady těch, kdož plně se oddávají službám pronásledovaných ideí, odhazující ohledy na osobní svoje prospěchy, a z persekuce vychází jako vítěz nad hrubou mocí idea.

Přes tyto historické zkušenosti vracejí se stále mocní tohoto světa k těmto nemožným metodám zápasů s ideami jim nepohodlnými.

Moje ztráta hodnosti doktorské byla výsledkem této pochybené metody. Až bude veřejnosti přístupný rozsudek, uvidí se, že před soudem vojenským nestály osoby, nýbrž dva největší ideály českého národa: právo na státní samostatnost a slovanství. Z důvodů, počínajících od knížete Václava svatého, pozná český národ, že na lavici obžalovaných zasedl by otec národa František Palacký za Ideu státu rakouského a Doslov, dr. Rieger za Moskevskou pouť a Memorandum Napoleonovi, Karel Havlíček za články ve Slovanu, Jan Kollár za snahy o vzájemnost slovanskou, zkrátka všichni miláckové národa našeho, kteří ze srdce mu mluvili k srdci. Vyhnuli se tomu jen tím, že umřeli dřívě, než zahájen byl podnik dokázati, že to, co český národ chce, po čem touží, k čemu úsilovně pracuje, není výsledkem chvilkové agitace dneška, kterou lze podvázat, nýbrž výsledkem myšlení, cítění a práce celých generací, myšlenkovým pokladem největších mužů českého národa.

Mv můžeme býti věrni jen tomu a jen za věrnost můžeme býti trestáni.

Až jednou historie vezme do ruky tento rozsudek, najde v jeho rozsáhlých důvodech důkaz, že pohružkou trestu smrti bylo žádáno od nás a celého českého národa, aby zapřel celou svoji historii, aby vzdal se svých práv, aby odřekl se slavného myšlenkového odkazu všech svých největších mužů, a od těch, kteří seděli na lavici obžalovaných, žádáno, aby vykoupili svůj život zradou ideálů svého národa.

Pro doktora naší staroslavné české university je volba snadná: nemůže vykupovati život, nechce-li způsobiti hanbu naší alma mater.

Vzácní pánové! Dovolte, abych při této slavné příležitosti poděkoval jednomu muži, který na cizí půdě svojí velkolepou obhajovací řečí rozšířil slávu tohoto vysokého učení, svému příteli dru Körnerovi. Věděl, že nezmění ničeho na konečném výsledku, diktovaném poměry, ale probudil-li se jednou svědomí kněží této spravedlnosti, bude jim zníti v duších jeho řeč, pro niž měli jen slova neobmezeného obdivu. Hodnosti doktorské mně nově pro-

půjčené potřebuji k výkonu svého povolání, k advokacii. Konám jen svou povinnost, děkuji-li zde veřejně svému obětavému substitutovi, dru Přemyslu Šámalovi, za obzvláštní péči, se kterou hleděl zachrániti v mé kanceláři, co bylo možno, aby ztroskotání nebylo úplné. Péče a oddanost jeho nemá příkladu. Ty byly pevnou oporou pro moji drahou ženu a drahé děti, a jsou základem pro znovuvybudování mé existence. Nechť přijme můj nejvřelejší dík.

Vám všem, vzácné dámy a pánové, kteří přišli jste sem dnes, srdečně děkuji. Neberu Vaši přítomnost za projev sympatií k mé osobě, nýbrž k myšlence, za níž všichni zápasíme věrní ideálům nejlepších mužů svého národa, věrní až k smrti.

Dr. J. SCHEINER:

Úkoly tělesné výchovy v budoucnosti a Sokolstvo.

(Nár. Listy čís. 296. ze dne 27. října 1917.)

Hrozné, nedozírné škody, způsobené válkou na všech státech lidových, jež nahrazovati bude krušným úkolem dlouhých věků příštích, nejtíže doléhají na lidstvo samo, na fysickou podstatu jeho, která v zápasech těch a bédách jest otřesena měrou nejsvrchovanější, životy celých vrstev, ba i národů ohrožující. Zmrzačení, znetvoření, otrava organismu, vysílení a duševní rozvrácení tiskne již dnešní generaci hrozivý ráz, jenž se neshladí ani vymřením jejím, ale přenášeti se bude nemilosrdně na další pokolení se všemi trapnými důsledky, které tvořiti budou na dlouhou dobu temné stopy dnešního šíleného zápolení.

Jest kruté to vyslovit, ale skutečnost ta nedá se utajit ani změnit, že v tomto hromadném vraždění vybějí se nejlepší květ, nejzdatnější síla národů a ušetření zůstávají neduživci, mrzáci, zrůdy, choromyslní a podobní nešťastní tvorové, jichž řady se doplňují, ba mnohonásobují obětmi války, ohromným procentem. Biolog Nicolai, bývalý lékař na německém dvoře císařském, nyní v klatbu daný, vypočítává v knize „Biologie války“, že koncem roku 1916 zvýšila se v Německu převaha těchto ubožáků nad zdatným plemenem o celých třicet procent. Odpovídá-li cifra ta pravdě, jest to příšerná perspektiva do budoucnosti.

Nemá-li dojíti na úplnou zkázu několika příštích pokolení, bude zapotřebí vyvinutí největší energie, plánovitě práce a nejrozsáhlejších prostředků, aby rozkladný proces ten byl zastaven a lidstvo vráceno v koleje zdravého vývoje pozvolným odvrácením nákazy, ozdravením všeho organismu a nahrazováním úbytků sil dlouhým válčením zničených. Běda národu, jenž se na této cestě opozdí! Neudrží krok s ostatními a vydán bude všem nebezpečím, jež stihají opozděného.

Národ náš, jenž v těchto útrapách válečných poměrně značně byl postižen, jehož mladá generace, ba i mužstvo vyspělé úžasné jsou vybíjeny a krutostmi války ochromeny, musí nezbytně — má-li se v budoucí všeobecné soutěži uhájit — veškeré úsilí věnovati pronikavé práci na odvrácení záhuby a na záchranu svojí výchovou zdatného pokolení. Eugenice otvírá se tu obrovské, dnes ovšem vypráhlé, požárem válečným vypálené pole, nesnadný úkol zachycení zdravého fyzického jádra zbylého lidu a vypěstění jeho pro další zdárný život.

Snaha ta nesmí přestatí na dosavadním způsobu a institucích, ona musí zabratí bez výminky všechno dorůstající a vyrůstající plémě až v plná mužná leta, aby celý národ vzrůstal promyšleným, účelným, cíle vědomým vývojem, uspusoben pro velké těžké úkoly dob příštích. Pro úkoly ty nevystačí však ani hesla a záměry eugeniky. Bylo by svrchovaným, nebezpečným omylem, domnívati se, že odstraněním militarismu — jež jest předním cílem mírovým — ubude starostí o bezpečí státu a národa, že tím pozbude významu svého úsilná snaha o tělesnou zdatnost a brannost národa. — Pravý toho opak!

Ani nejlepším mírem, ani nejpevnějšími zákony mezinárodními nelze odkliditi přirozenou řevnivost a soupeřství mezi národy, jež živeny touhou po odvetě a pomstě, vzníceným národním sebevědomím k svrchovanému kultu národnosti vyštvaným, puditi bude i na dále jednotlivé národy k docílení nejvyšší zdatnosti a brannosti, aby i bez vojenské přípravy a militaristické techniky mohly v danou hodinu povstati „jako jeden muž“ a pustiti se v zápas na odboj neb výboj. Čtete-li německé listy, věnované výchově lidu, vyčtíte z nich jednomyslný vášnivý příkaz všemu národu německému: odchovati nové pokolení v spartanské tuhosti, skromnosti a kázni k nejvyššímu posílení a svrchované brannosti celého národa pro příští úkoly a záměry Německví — a jak Němce známe, napnou zajisté všechny síly a prostředky, aby příkazu tomu v plné míře dostáli. Záměry ty nezůstávají ovšem bez ohlasu v táborech druhých, ohlásil na př. již lord Beresford podobným směrem se nesoucí linie příští výchovy synů Albionu a nelze pochybovati, že aspoň v prvých periodách poválečných nastane huboká, radikální změna v názorech a prostředcích lidovýchovných, usilující o zabezpečení silného zdravého dorostu pro vlastní bezpečnost národů, jež přinese čerstvý a vydatný přívál sil a bohatý zdroj ozdravení a zdokonalení fyzické podstaty lidstva.

Jaká úloha i nám, chceme-li udržeti rovnováhu s ostatními, nastává, je samozřejmo. Plyne z toho pravda, „že národ náš čím menší jest, tím větší činnost vyvinouti musí, aby i při skrovnějším svém počtu platným a závažným členem lidstva byl a zůstal a že ve všem o zdravý vývoj a postup svůj tím více dbáti musí“.

V tom každá sentimentalita, každá slabost ustoupiti musí stranou, bude nutno s vědomím konečného cíle přistoupiti k vážnému řešení příští výchovy tělesné, jež má národ obroditi a zabezpečiti další jeho důstojné žití.

Na to nestačí dnešní scholastická výchova tělesná, pravý to paskvil na to, čeho k náležitému vývoji národa jest zapotřebí. Ona musí býti nahrazena obsáhlou, soustavnou prací, na níž celý národ se musí účastniti, jež upevněna v zákony a uvedena v soulad s výchovou mravní vyhověti má požadavkům veškerého žití národního. Bude nutno zbudovati v prvé řadě instituce pro studium a řešení otázek tělovýchovných, pro výchovu řádných, vzdělaných sil učitelských, upravití osnovy školské s náležitým zřetelem na rovnováhu výchovy tělesné a duchovní a sociální požadavky práce tělesné.

Dosavadní zkušenosti doma i v cizině získané potvrzují však, že k docílení takovéto všenárodní obrody nestačí škola s omezenými prostředky svými, že tomu na pomoc přispěti musí ostatní instituce, jež převezmou další zdokonalování a pěstění dorostu až do věku mužného, aby jej předaly společnosti a veřejnému životu jako zdravé, krásné, ušlechtilé a silné pokolení, k plnění velkých svých povinností k vlasti a lidstvu veskrze způsobilé.

Nejvydatnějším činitelem budou tu spolky tělocvičné, které doplňují školní předpravu a rozsáhlými, vydatnými prostředky, zejména značným počtem věcí oddaných pracovníků mohou — jak zkušenosti dokazují — nejpronikavěji zasáhnouti ve výchovu lidovou a v utužení a povznesení sil národních.

Sokolstvo české za prvých padesát let dokázalo, co dovede v tomto směru učiniti obětavá, nadšená a neutuchající práce spolková. A přece nutno uvážiti, že ono tvořilo až dosud jen nepatrné procento národa, že mělo zápolití s nespočetnými předsudky, neporozuměním, ba přímým protivenstvím, i možno sobě učiniti pojem o tom, co by ono v jiných, příznivějších poměrech docíliti mohlo na prospěch národa veškerého.

Doufáme pevně, že na to dojde. Sokolstvo, majíc bohaté zkušenosti, legie nadšených pracovníků, svůj hluboký mravní podklad v učení Tyršově, prodchnuté zásadami demokratickými a etickými, přistupno všem vrstvám národa bez rozdílu, jest schopno a povoláno, uvéstí po válce lid český v koleje zdravého žití, z něhož kyne záchrana a zdar věků příštích.

Dnešní poměry a zkušenosti umožňují revisi jeho práce a Sokolstvo si dovede ji provésti — umožňují sloučení všech pokrokových sdružení podobných v jediný tábor, pevný svojí vůlí,

silný oddaností a nadšením svého mužstva, a vědomím vznešeného svého poslání. Vycházejíc z lidu, znajíc jeho vlastnosti, schopnosti a tužby, může Sokolstvo nejvydatněji přispěti k jeho záchraně a brzkému ozdravení tělesné a mravní jeho podstaty. Kdož by nechtěl podati jemu ruku pomocnou a společně s ním pracovati na stavbě chrámu Svobody a Velkosti národa?

KAMIL KROFTA:

Naučení dějin.

(„Východ“ č. 18. ze dne 29. června 1918.)

V uplynulých dnech vzpomínali jsme dvojího výročí nejosudnějších událostí našich dějin, vyhození místodržících okny královského hradu na Hradčanech 23. května 1618 a staroměstské popravy z 21. června 1621. Událostmi těmi vyznačen jest začátek a konec nešťastného zápasu, který podstoupili naši předkové s Vídní za svobodu svého náboženského přesvědčení. Tři století, jež uplynula od těch dob, odcizila sice většinu národa náboženským ideálům, za něž oni podnikli boj na život a na smrt, ale i dnes, a zvláště dnes cítíme a chápeme velikost a mravní sílu jejich odhodlání, a jakkoliv strašlivé následky jejich porážky pocítujeme dnes více než kdy jindy, uznáváme, že nemohli jednati jinak, že plnili netoliko příkaz národní cti a hrdosti, nýbrž i životního prospěchu národního, když se rozhodli setřásti rázně se svých šíjí jho duchovního otroctví a vybudovati svému národu svobodu mravního a duševního sebeurčení. O tom, zda boj, k němuž dán byl povel defenestrací pražskou, byl začat v pravý čas, zda byl náležitě připraven, moudře a rázně veden, zda vůdcové odbojných stavů měli dosti potřebné schopnosti, síly a obětavosti k tomuto boji, možno zajisté pochybovati, ba dlužno přiznati, že na žádnou z těchto otázek nelze, bohužel, dáti bez výhrady odpověď kladnou. A přece je jisto, že svými kořeny, svou podstatou i svým cílem boj podniknutý tehdy stavy českými byl bojem opravdu národním. A jestliže ta část stavů, která se od ohromné většiny národa lišila svým náboženským přesvědčením, stavěla se v boji tom proti svým krajanům, bylo jistě svatou povinností všech ostatních, aby boj začatý, třeba proti jejich přání, podporovali ze všech sil a přičiňovali se tak o jeho šťastný výsledek. Této pravdy nepochopili bohužel všichni a byl mezi nimi i slavný

Karel ze Žerotína. Kdežto deset let před tím neváhal postavit se v čelo odboje proti císaři Rudolfovi, který sotva byl více odůvodněn a oprávněn a sotva lépe připraven než povstání stavů českých z roku 1618, tentokrát nejen nepřidal se k povstání, nýbrž přímo mařil snahu stavů českých, získati pro společnou věc Moravanů. Zatím, co Čechové sváděli krvavé bitvy s vládními vojsky, Žerotín zachovával nepřátelštější styky s dvorem vídeňským a svým mocným vlivem udržoval Moravu v jeho poslušnosti. Na konec sice přirozené cítění Moravanů zvítězilo nad podivnou politickou moudrostí Žerotínovou, Morava s nadšením přidala se k Čechům, ale těžká škoda, způsobená české věci jejím dřívějším otálením, nedala se již napravit. Žerotín sám setrval ovšem na svém stanovisku. V zápase, jímž se rozhodovalo takřka o život jeho národa, nedal svých vzácných schopností, své veliké zkušenosti politické a neobyčejné vážnosti, již požíval u svých krajanů, do služeb strany, s kterou spojovalo jej stejné přesvědčení náboženské, národnostní i politické, nýbrž setrval po boku těch, jejichž vítězství znamenalo zmar všech ideálů jeho národa, jeho hmotnou i mravní zkázu. Toto chování Žerotínovo bývalo velebeno jako důkaz obzvláštní politické prozíravosti a rozvahy, ale jistě neprávem. Neboť není pochyby, že veliký Moravan tímto svým chováním sice mnoho zkazil, ale nic nezachránil. Osobní a namnoze jen dočasné výhody, které zjednal svými přímluvami jednotlivcům, pro celěk národní byly bez významu. Na konec Žerotín sám odešel do ciziny, poněvadž v porobené vlasti nebylo proň místa. A jak o něm soudili ti, k nimž by se byl přidál proti svému národu, ukazuje nám svědectví jesuity Balbína, který o něm píše:

„Karel ze Žerotína, člověk kacířský, od mnohých moudrých a katolických mužů, dobře znalých všeho, co se tehdy dělo, jest obviňován netoliko z nespolehlivosti, nýbrž ze zrady. Neboť brzy jako přítel radil se s českými stavy, brzy oznamoval císaři, co zvěděl od stavů... Usiloval jen o to, jak by se povznesl a svou vážnost rozvinul, třeba záhubou jiných. Naděje, že dosáhne důstojnosti tajného rady císařského, po níž toužil, přemohla v něm všechny cit přátelství i samo kacířství. To jsem jako jiných slyšel od mužů vznešených, katolických, moudrých a dvora císařského dobře znalých.“

Tento strašný a jistě nespravedlivý soud Balbínův o Žerotínovi, který je patrně ohlasem smýšlení dvorských kruhů o něm, týchž kruhů, k nimž za povstání přilnul, odloučiv se od svých krajanů a souvěrců, vyjadřuje nejlépe tragiku nešťastné politiky Žerotínovy. Jeho osudem dávají dějiny svrchovaně výmluvné naučení všem, kdo ve chvílích rozhodného zápasu ať z přílišné

důvěry ve svou vlastní, domněle hlubší moudrost, či z důvodů jiných staví se proti nepochybné vůli národního celku, svou odchýlnou osobní politikou oslabují jeho bojovnou sílu a v nepříteli vzbuzují pochybnost o pevnosti jeho odhodlání. I oni z jistě mnoho mohou zkaziti, ale nic zachrániti. A na konec odvrátí se od nich obě strany s nechtutí a pohrdáním.

Dr. ANT. HAJN:

O poslance.

Několik poznámek.

(„Národní Listy“ čís. 337. ze dne 8. prosince 1917.)

(Místo válečnou censurou škrtnuté podává se hned za článkem.)

O nedbalosti českých poslanců řekl jsem již své slovíčko v „Neodvislosti“ hned tenkrát, když „otázka“ stala se aktuální. Mezi jiným napsal jsem také tuto řečnickou otázku: „Část poslancův, ovšem menšina — jest krajně svědomitou, jakoby chtěla vynahrádit, co většina zanedbává; tato menšina je na místě vytrvale; sleduje, bdí, jedná, mluví; nevyjde ani z duševního napětí a rozrušení, zvláště když cítí výčitky i za svědomí nedbalé většiny, jež jest sama při tom zcela klidna a spokojena. Zda nám nepřipomíná takovýto poměr obou těch poslaneckých skupin ony situace na ruské frontě, kdy celé ruské oddíly, ať z přesvědčení, ať z nestatečnosti se vzdávaly, aby zbylé oddíly právě pro svou věrnost a neohroženost byly vydávány tím jistějším nebezpečí smrti?“

Zatím zdá se duševní břímě svědomité menšiny ještě větší nežli jsem tenkrát sám mohl tušiti, neboť co nedbalí poslanci zachovávali naproti celé kampani nespokojenosti a protestův aspoň na venek úplný klid, cítil se jí za ně dotčen a vzal pocit urážky z ní na sebe posl. dr. Zahradník, patřící ke svědomité menšině a dal svůj mandát k dispozici — na štěstí ovšem zatím jen volebnímu výboru svého okresu. A tak nedbalá část poslanců zdá se býti zabezpečena všestranně; ať se bouří proti nim sebe více a sebe spravedlivěji, nebudou to oni, kteří proto budou dávat mandáty voličstvu k dispozici, nýbrž jednotlivci ze svědomité menšiny, kteří dobrovolně budou se za ně vřhati v oběi vlnám rozbouřené hladiny.

Posl. dr. Zahradník jedním svým veřejným vystoupením (v „Nár. Politice“) vyvolal další vážnou otázku: Zda a pokud je

známo, že poslanec věnuje velkou část svého času, své pilnosti i své energie k obstarávání nepolitických záležitostí svého okresu a svých voličův; a přemnohé z těch záležitostí jsou při tom nejen prostě nepolitické, jsou dokonce zcela soukromé a osobní. A bylo vyřknuto ihned populární slovo s jistou porcí pohrdání: Agentství.

To je otázka vskutku vážná, aniž však se zdá býti specificky českou; vím aspoň, že si na toto zkomplikování poslanecké činnosti stěžovali pozorovatelé i v jiných státech; neboť i tam stalo se zřejmým, že zkomplikování to bývá zpravidla totožným se zmenšením poslancovy váhy a s podlamováním jeho politického základu; jako poslanec jsem o tom i mluvil jednou v plenu sněmovním.

Jak zde postupovati, abychom „problém“ dobře i spravedlivě rozřešili?

Vídeňská ministerská byrokracie — podle přísloví: Jaký pán, taký krám — uvykla si pánskému nazírání na nás Čechy i pánskému jednání s námi — s jedním každým, ať s osobou fysickou, ať právní, ať s obcí, ať s okresem, ať s celou zemí. Při tom ani naši zástupci nedali se proniknouti až do morku onou nejprostší zkušeností, nad slunce jasnější, (Zabaveno.) A odtud ta strašná zvrácenost: Vídeň, která je odkázána na naše daně, na naše bohatství atd., je nám pánem a nekoná nikdy vůči nám svou povinnost, nýbrž vždycky prokazuje jen milost, kdykoli z nebetyčných hromad našich peněz má nám „uštědit“ nějakou korunku, a my svým vlastním chováním přisvědčujeme, že běží o akt milosti a nikoliv o naše právo a o povinnost státu. A proto při takovéto psychologii „agentství“ našich poslanců je tak odiosní u uvědomělejších našich pozorovatelův a proto také má v sobě možnost újmy pro prestýž poslanecký i možnost politické škody pro celek.

Sotva chybím, budu-li tato dvě pozorování generalisovati: Jsou poslanci, kteří buď že nemají dostatečných politických vědomostí nebo dostatečné k tomu náklonnosti (musí býti oboje), nejsou politicky vůbec činní, za to však, zvyklí činnosti a chtějíce býti aspoň nějak užiteční, oddávají se zrovna soustavně, při tom druhdy zrovna nadšeně poslaneckému „agentství“. Takoví poslanci jsou poslanci národa už jen při výminkách hlasování, pravidlem však jsou již jen poslanci svého okresu a svých voličův. Obě ty strany tak sobě při tom zvykly, že voličstvo ničeho jiného na svém poslanci nechce, a poslanec ke všemu ostatnímu je lhostejný. Nechává vědomě a rád dělati politiku druhým svým kolegům....

Naproti tomu jsou poslanci, kteří věnovali se uvědoměle a plně jen okresové politice; jakoby ztratili vědomí, že mají svůj volební okres a své voličstvo, jsou cele ponořeni ve svou práci o celonárodních věcech politických. A voličstvo? Respektuje to; nepřekáží jim a varuje se úzkostlivě sváděti je s nastoupených cest žádostmi privátními nebo lokálními a raději se obrátí, cítí-li takovou potřebu, na jiného poslance, o němž ví, že se takovými věcmi rád obírá. A opětně obě ty strany tak sobě přivykly, že čím jsou ti poslanci-politikové známějšími a proslulejšími, tím jsou hrdější na ně jejich okresy a tím větší mají k nim šetrnost; takoví poslanci stávají se na konec imuními od všelikého agentství, ale i od pouhých pokusův o ně se strany voličstva. Je tu dokonalá harmonie vyššího chápání úkolu i poslání poslancova se strany i voličstva.

*

Krátce po svém zvolení za poslance (roku 1907) ve veliké schůzi voličstva ve Dvoře Králové n. L., na niž sjeli se zástupci i ostatních měst i stran volební skupiny, takto jsem naši otázku rozřešil: „Každý poslanec jest především poslancem pro celý národ, ale i jeho volební okres má právo činiti na něj své zvláštní nároky ve svém zájmu vlastním. Dovolte mně, abych zde naznačil své stanovisko: Zním poměry okresu již dávno a o podrobnostech nabudu informací co nejdříve — ze svého vlastního počínu. Tam, kde se bude jednati o odčinění spáchané křivdy neb o vymožení zadržovaného práva ať pro jednotlivce, ať pro stavy, ať pro města — tam budu intervenovati bez váhání! Za to očekávám a netřeba snad ani, abych to zdejšímu statečnému voličstvu výslovně připomínal — že nebudete chtítí svého poslance uváděti do choullostivého postavení, kde by měl předstupovati před úřady a vládu jako prosebník, žádající o nějakou milost (Souhlas); takové voličstvo podrývá půdu svému vlastnímu poslanci. Právo nade vše; proti křivdě a bezpráví čelem mužně v před; žádné dožebravání!“ (Potlesk.)

Toto tehdejší mé řešení má pro sebe přednost jednoduchostí. Pamatuji se dobře, že jsem se snažil pevně je provozovati v praxi. Dále se pamatuji, že v druhém roce jeden ministr učinil soukromě poznámku, že prý poslanci skupinky naší strany, kteří se celkem drželi stejného řešení, posud se v kancelářích jeho neukázali, aby mu poskytli příležitosti k nějakým službičkám — —

*

Teoretické řešení bude vyžadovati i svou praxi, a teprve obojí dohromady dá za delší dobu tradici podstatně jinou o poslanecké činnosti, nežli je tradice dnešní; dnešní tradice inklinuje

totiž povážlivou měrou směrem k oné újemné stránce úlohy poslanecké, která utřžila pohrdlivý název agentství.

Mezitím však, nežli se ona lepší tradice vytvoří a upevní, změní se ovšem i terén: Na místě cizího terénu vídeňského bude tu již domácí terén pražský. To však vyžaduje, aby se i s teoretickým řešením i s praxí samou raději přispíšilo nežli opozdilo.

I . . . , že česká země i jejich národ může sice býti bez Vídně, ale Vídeň a celý ten stát, že bez nás být nemůže.

Doslov.

Vydavatelstvo chtělo tímto sborníkem přispěti k sesílení národní důvěry i národní energie, počítajíc, že vyjde ještě za války, ještě dosti časně před jejím ukončením a před konečnou mírovou likvidací věcí národův i veškerého lidstva. Dostavily se však některé nepřekonatelné překážky, z nichž technické nesnáze v pražském knihtiskařském průmyslu trvají doposud a ty vydání knihy vytrvale zdržovaly. Zatím třeba pro širokou veřejnost nepozorovaně, rostly urychleně podmínky konečného rozkladu a zhroucení ústředních mocností. Bylo prohlášeno zcela otevřeně Bulharskem a dne 28. října bylo oficiálně doznáno Rakousko-Uherskem. Ihned bez průtahu, tak jak se sluší v takových okamžicích přelomu, byl vyhlášen předsednictvem „Národního výboru“ samostatný československý stát. A ten právě byl základním požadavkem české státoprávní demokracie, a ideí té byla také „Příručka“ věnavána na místě prvé.

Tak tento sborník stává se svým čtenářům nezaviněně spíše milým památkem a politickým historikům trochu i materiálem. Přece však vždy aspoň některé příspěvky uchovávají si i dnes svou aktuální platnost a ty příspěvky, které zabývají se otázkami rázu všeobecnějšího, uchovají si ji na trvalo. Český stát zajisté už máme, jeho vnitřní vybudování však jest teprve úlohou bezprostřední budoucnosti, a nebude ho tak hned dostatečně uspokojující měrou dosaženo.

Bylo by lákavým zakončiti sborník přehledem a charakteristikou roku 1918, tak bohatého událostmi ve světě domácím i zahraničním, ale odoláváme, jen aby kniha mohla býti už ukončena a rozposlána; ostatně pozorný čtenář našel si mnoho aspoň ze světa domácího v oddílu I.

S prohlášením českého státu padly těžké okovy rakouské válečné censury, i bylo možno místa článků od ní vyškrtnutá ještě na rychlo otisknouti aspoň pod čarou.

Uvolněná svoboda tisková najednou odhalila nám jistou jednostrannost tohoto výběru: Není v ní jediné stati, jež by třeba zdaleka

vzpomínala i práce našich politických pracovníků a jednatelů za hranicemi. Těžko však bylo vybírat, když v českém tisku o této činnosti psáno býti nesmělo. Sice objevilo se v něm loni z čista jasna několik informativních článků, ale ty byly českému tisku dodány — c. k. policií; těch ovšem nebylo lze nám pojatai do této sbírky. Na štěstí o činnosti našich zahraničních politických pracovníků bude hojně psáno, až se nové poměry ustálí a až se sebere potřebný materiál; a bude psáno se sladkou rozkoší a bezmezným uznáním všeho, co za podmínek tak těžkých bylo jimi vykonáno.

V Praze, dne 14. prosince 1918.

A. H.

OBSAH.

	Str.
Předmluva	5
Dr. Ant. Hajn: Česká státoprávní demokracie	7
I.	
1. Květnový projev českého spisovatelstva (r. 1917)	33
2. Prohlášení „Českého svazu“ na radě říšské ze dne 30. května 1917	36
3. Prohlášení poslanců Ant. Kašiny a Václ. Prunara na radě říšské dne 30. května 1917	37
4. Prohlášení Jihoslovanů	39
5. Prohlášení Polákův posl. dra Lazarského posl. J. Stapiříského	39 40
6. Prohlášení Rusinův	40
7. Německé prohlášení	41
8. Tříkrálová deklarace ze dne 6. ledna 1918	42
9. Projev výkonného výboru české státoprávní demokracie proti „Deutschböhmen“	46
10. Národní přísaha ze dne 13. dubna 1918	49
11. Slovenský květnový projev z roku 1918	50
12. Společný projev zastupců potlačených národů ze dne 17. května 1918	52
13. Národní výbor	53
II.	
Fr. Mareš: Spravedlnost základ státu	59
K. St. Sokol: Přehledka padesati let	64
Dr. B. Franta: Videň a my	67
Dr. J. Metelka: Národnostní poměry v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených bez Halče	69
V. Dvorský: Hranice českého území	72
Dr. Ant. Hajn: Český stát	80
Jarosl. Werstadt: Duch českého státoprávnictví	84
Dr. Jan Kapras: Sídlní město Praha	91
Dr. Al. Rašín: Solidarita národa	93
F. Sis: Vele ráda	96
Dr. Ad. Stránský: Odpověď na dopis	98
V. Dvorský: Stále Irsko	102
Dobroslav Krejčí: Demokratism a naše samospráva	107
Emil Svoboda: Nejbližší úkoly	107
Arnošt Heinrich: Poslední slovo	110
Přísaha slezských Cechův	113
Tomáš Skýpa: Těž české Slezsko chce žít	114

<i>Jan Kapras: České Slezsko a prosincová ústava</i>	117
<i>Dr. N—y: K československé otázce</i>	120
<i>Ant. Boháč: Ze slovenské statistiky</i>	122
<i>Věnceslav Havlíček: Politické vztahy Slovenska k zemím koruny České v době minulé</i>	126
<i>Josef Páta: Lužice</i>	131

III.

<i>Viktor Dyk: Literatura, politika, život</i>	135
<i>Arnošt Heinrich: Po třech stoletích</i>	138
<i>Dr. Fr. Drtina: Lidová výchova v demokracii</i>	141
<i>B. Arnošt: Zdemokratizování školství</i>	145
<i>Dr. Otto Placht: Hus vůdce</i>	149
<i>Arnošt Heinrich: Klerikální úzkosti</i>	152
<i>A. Svojsík: Demokratizace a znárodnění katolické církve</i>	155
<i>J. Hromádka: Jednotná česká evangelická církev</i>	158
<i>Věra Babáková: Zdvojme své síly!</i>	163
<i>Zd. Walterová: Matky a děti</i>	166
<i>Dr. Lad. Procházka: Úbytek porodů a jeho význam</i>	168

IV.

<i>Prof. Jan Koloušek: Národohospodářské a finanční zdroje českých zemí</i>	175
<i>L. Weigner: Význam živnostenského dorostu v době poválečné</i>	193
<i>Jan Koloušek: Politika a socialismus</i>	196
<i>Dr. Jan Auerhan: Zlidovění a znárodnění české půdy</i>	200
<i>Dr. Ing. K. Šiman: Země mluví</i>	207

V.

<i>Ant. Sova: O lásce k vlasti</i>	223
<i>Viktor Dyk: Země mluví</i>	226
<i>Dr. Jan Herben: Cesta domů</i>	228
<i>Dr. K. Kramář: Proslov při večeru dne 17. října 1917</i>	232
<i>Dr. Al. Rašín: Promoční projev</i>	238
<i>Dr. J. Scheiner: Úkoly tělesné výchovy v budoucnosti a Sokolstvo</i>	241
<i>Kamil Krofta: Naučení dějin</i>	245
<i>Dr. Ant. Hajn: O postance</i>	248
<i>Doslov</i>	253
<i>Rejstřík jmenný a věcný</i>	255

Rejstřík.

„Akademie“, socialistická revue 88.

Albánci 72, 76.

Albánie 76.

Albion 242.

Albrecht, arcikníže rak. 115.

Alpy 189, 190.

Amerika 123, 142, 215.

Angličané 103.

Anglie 102, 103, 142, 178.

Arnold 142.

Arnošt B. 145.

Arnulf 126.

Aš 73.

Atlantský okeán 72, 188.

Auerhan J. 200.

Baar Jindřich Š. 35.

Babák Ed. 35.

Babáková Věra 163.

Báčka 124.

Badení 99.

Bach 117, 129.

Balbín 246.

Baljak 39.

Balkán 65, 98.

Banát 124.

Bartoš Jan 35.

Baskové 72.

Baudelaire 135.

Bauše Boh. 35.

Bavorsko 73.

Beck 99.

Bečka B. 16, 28, 53, 54.

Bedřich, arcivévoda rak. 212.

Bechyně Rud. 55.

Bekešská stolice 124.

Belcredi 65.

Belgie 79.

Beneš-Šumavský Václav 35.

Benešová Božena 35.

Benkovič 39.

Beresford lord 242.

Berlín 81.

Beskydy 74, 113.

Beust 66.

Bezruč 115.

Bialá 74, 76.

Biankini Juraj 39.

Bílá Hora, bělohorská katastrofa 26, 46,
62, 128, 139, 150, 151, 153.

Bodrog 76, 77.

Bohác Ant. 122.

Bojko R. 35.

Boleslav II. 126.

Boleslav III. 126.

Boleslav Chrabrý 126.

Bor Jan 35.

Borovička Jos. 35.

Borovský F. A. 35.

Boršovská stolice 124.

Bořivoj 126.

Bosna 52.

Bouška Sigismund 35.

Brabec Jar. 55.

Bráf 202.

Brandlín 213.

Brandýs n/L 213.

Brauner 87.

Brest Litevský 43.

Breska Aifons 35.

Brenčič Michael 39.

Bretagne 72.

Brno 55, 98, 110, 159, 181, 187, 188, 211.

Brod Německý 186, 187.

Brodský Bohumil 35,

Břeclava 187.

Břetislav 127.
 Březina Otakar 35.
 Budějovice 186, 187.
 Budínský J. 24, 28, 55.
 Bukovina 41, 71, 189, 191.
 Bulharsko 76, 101, 253.
 Bulhaří 73, 76.
 Buquoy hr. 212.
 Byk 76.
 Bystřina Otakar 35.

Carlyle Thomas 109, 142.
 Cejl 188.
 Císařský Les 74.
 Cislajtanie 49, 85, 99, 175, 177, 179, 181, 184, 189, 191.
 Clam-Gallas hr. 212.
 Colloredo-Mansfeld kn. 212.
 Conci, místopředseda říš. rady rak. 52.
 Connaught 102.
 hr. Czernin, zahr. ministr rak.-uher. 49, 68, 100.

Čapek Josef 35.
 Čapek Karel 35.
 Čapek-Chod K. M. 35.
 Čas, denník 5, 160.
 Časopis Turistů 203.
 Čech Svatopluk 135, 136.
 Čechové 9, 37, 46, 47, 62, 64, 68, 69—71, 73, 76, 85, 88, 93, 96, 100, 101, 102, 103, 113, 114, 118, 119, 127, 128, 129, 131, 149, 151, 197, 229, 246, 249.
 Česká statoprávní demokracie, její tisk 5; její jméno na sjezdu státoprávně pokrokovém 24, svolání a ustavení strany 26—29, projev výk. výboru proti Deutschböhmen 46, 54, 198, 200, 253.
 Čechy, království České 23, 24, 25, 27, 35, 38, 42, 44, 46, 48, 73, 86, 87, 95, 97, 98, 99, 101, 107, 110, 111, 112, 115, 117, 123, 125, 126, 133, 142, 153, 155, 168, 169, 170, 171, 177, 178, 183, 184, 186, 187, 190, 197, 200, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 233.
 Čenkov Em. 35.
 Čermák Emil. 98.
 Černý Adolf 35, 131, 132.
 Červinka Ervin 55.
 Červinka Karel 35.
 Česká Demokracie 200.
 Česká spojená strana katolická 13, 54.
 Česká strana agrární 12, 13, 21, 23, 54, 196, 198.

Česká strana pokroková (realistická) 10, 12, 13, 14, 16, sjezd důvěrníků a zjednodušení stran 17—18, projev mladé generace pro jednotnou stranu neodvislosti 19, 28, 54, 129, 160.
 „České srdce“ 166.
 České Středohoří 74.
 Českomoravská vysočina 73.
 Československá strana křesťansko-sociální 13, 54.
 Český Dub 213.
 Český Les 73.
 Český Svaz poslanecký 10, 33, 36, 37, 42, 43, jeho svolání k veřejnosti z 19. listopadu 1916. a jeho předsednictvo 53, 82, 120, 122, 155.
 Čeští bratři 128, 158.
 Čingrija Melko 39.
 Čišinski Jakub 132.

Dašice 188.
 Dalmacie 189, 204.
 Daniel, král haličský 41.
 Dánové 72.
 Dánsko 142.
 Darasin 142.
 Dašice 213.
 Davle 213.
 Debrecín 231.
 Debrné 213.
 Dějka, lužický novinář 131.
 Deklarace tříkrálová z r. 1918 24, 25, kritika Seidlerova 42—43, její text 44—46, 48, 196.
 Deml Jakub 35.
 Demšar Fr. 39.
 Deutschböhmen, projev výkonného výboru české statoprávní demokracie proti němu 46—49.
 Děčín 187.
 Dickens 142.
 Dobrovský Josef 228, 229, 230.
 Doksany 213.
 Dolany 213.
 Domažlice 188, 211.
 Domorázek Karel 35.
 Don 72.
 Dostál Frant. 54.
 Doucha V. 21.
 Doupovské hory 74.
 Dreher A. 212.
 Drtina Frant. 29, 35, 141.
 Dukla 76.
 Dulibič A. 39.
 Dunaj 73, 74, 76, 78, 126, 127.

Důras V. 22.
 Duryňsko 73.
 Dušek Cyril 55.
 Dušek Čeněk 158.
 Dvorský Viktor 72, 102.
 Dvůr Králové n. L.
 Dyje 77.
 Dyk Viktor 21, 22, 29, 33, 35, 135, 217, 226.

Elisasko-Lotrinsko 87.
 Engliš Karel 24, 29, 206.
 Estové 72.
 Evropa 34, 35, 37, 38, 39, 45, 48, 51, 67, 72, 73, 76, 77, 78, 83, 84, 87, 91, 138, 139, 142, 149, 150, 153, 214, 215, 216, 229, 233.

Ferdinand I., Rakouský 91, 128.
 Ferdinand V. 229.
 Ferry Jules 142.
 Fiedler Frant. 53, 54.
 Fichte 142.
 Fínové 72, 88, 89.
 Finsko 142.
 Fischer Otakar 35.
 Fischer Richard 24, 53.
 Flajšhans Václav 35.
 Flos Fr. 35.
 Fon 39.
 Formánek J. 53.
 Fort Jos. 53.
 Foustka Břetislav 35.
 Francie 163, 171.
 Francouzi 72, 142.
 Franke Emil 35.
 Franta B. 16, 29, 67.
 František I. 92.
 František Ferdinand z Este 70.
 Františkovy Lázně 185.
 Frída Bedřich 35.
 Friata Ant. 158.
 Frýdek 118.
 Frýdlant 74.
 Furlanci 72.
 Fürstenberg, kniže 212

Gautsch 99.
 Gebauerová Marie 35.
 George Lloyd 165.
 Gostinčar Jos. 39.
 Graham 72.
 Gregorčič A. 39.

Guldener B. 16.
 Guth Jiří 33, 35.
 Guth Karel 35.

Maasz Jaroslav 35.
 Habermann Gustav 49, 53, 55.
 Hahn Friedrich 102, 103.
 Hajn Antonín 6, 21, 22, 28, 29, 35, 54, 55, 80, 248.
 Halič 40, 41, 69, 70, 74, 76, 178, 189, 190, Haličské hory 73.
 Hamp! Ant. 55.
 Hanoversko 103.
 Hanuš Josef 35.
 Hanuš Stanislav 35.
 Harrach hr. Otto 212.
 Hartmanice 186.
 Hartmann, něm. básník 64.
 Hásková Zdenka 35.
 Háskovec M. Prokop 35.
 Hauenstein 213.
 Hauner V. J. 35.
 Havlasa Jan 35.
 Havlíček Karel 112, 129, 141, 144, 223, 239.
 Havlíček Venceslav 126.
 Heidler Jan 35.
 Heinrich Arnošt 110, 138, 152.
 Hejda F. K. 35.
 Helfert Vladimír 35.
 Herben Jan 16, 29, 35, 55, 228, 236.
 Herites Frant. 35.
 Hernad 73, 76.
 Herrmann Ignát 35.
 Hevera Čeněk 213.
 Heveroch Antonín 35.
 Heyduk Adolf 35, 136.
 Hiki Karel 35.
 Hilar K. H. 35.
 Hilbert Jaroslav 35.
 Hladník Janez 39.
 Hloucha Joe 35.
 Hohenwart 66.
 Hoch Karel 35.
 Holeček Josef 35.
 Holý Josef 35.
 Horáček Cyril 55.
 Horázdovice 188.
 Hory Kašperské 211.
 Hořice 210.
 Hradčany 91, 236, 237, 245.
 Hradec Bedřichův 203.
 Hradec Jindřichův 186.
 Hradec Králové 211.
 Hradecký J. R. 35.
 Hrejsa Ferdinand 158, 161.
 Hromádka J. 158.

Hruban M. 53, 54, 55, 153.
 Hudec Jan 35.
 Hudec Jos. 88.
 Hübschmann Ot. 53, 54.
 Huňady Jan 128.
 Hus 11, 48, 62, 137, 138, 139, 141,
 149—151, 155, 157, 158, 160, 187.
 Husinec 203.
 Husité 127, 128.
 Huxley 142.

Chabíčov 118.
 Chalupný Em. 35.
 Cheb 187.
 Chelčický 158, 160, 187.
 Chodounský Karel 35.
 Chodové 137.
 Cholmsko 41.
 Chomutov 211.
 Chorvati 39, 70, 71, 73, 76, 78, 100.
 Chorvatsko-Slavonsko 49, 123, 124.
 Chotěšov 213.
 Chuba 77.
 Chudoba Fr. 35.
 Chytil Karel 35.

Enšpruk 91, 181, 190, 229.
 Ipeľ 76.
 Irové 79, 103.
 Irsko 102—103, 186.
 Itálie 65, 103.
 Italové 52, 70—71.
 Ivančice 187.
 Ivčević V. 39.

Jaderské moře 76.
 Jahn Methoděj 35.
 Jahoda Josef 35.
 Jáchymov 185, 210, 211.
 Jaklič 39.
 Jakubec Jan 35.
 Jankovič Fr. 39.
 Jan Lucemburský 91.
 Janovice Uhlířské 186.
 Japonsko 142.
 Jarc Eugen 39.
 Jaroš Gustav 35.
 Jelačić 229.
 Jelínek Hanuš 35.
 Jeroným 137, 158.
 Jeřábek Viktor Kamil 35.
 Jesenčká Růžena 35.
 Jihiava 188, 211.
 Jihošlované 39, 52, 82, 101.
 Jilové pohoří 74.
 Jindřich z Lipé 127.

Jirásek Alois 33, 35, 49, 55, 98, 136.
 Jiří z Poděbrad 128.
 Jiskra Jan z Brandejsa 127, 128.
 Jizerské hory 74.
 Jonáš Karel 35.
 Jordan 132.
 Josef II. 92.
 Jung V. A. 35.

Kabelík Jan 35.
 Kábal Karel 35.
 Kadlec Karel 35.
 Kalašová Marie 35.
 Kalina Ant. 10, 21, 29, jeho prohlášení na
 radě říšské 30. května 1917 37—39, 54.

Kalus Josef 35.
 Kamenice 74.
 Karelinský Bohdan 35.
 Kaplice 186.
 Kapras Jan 35, 91, 117.

Karel IV. 91 127.
 Karel, císař rakouský 212.
 Karel Robert 127.
 Karlovy Vary 185.
 Karpaty 188.
 Keblany 213.
 Keltové 72.

Knol Frant. 35.
 Kirchhoff 79, 102.
 Kjellén 230.
 Klac Boh. 29.
 Kladruby 213.
 Kládko 49, 74.

Klásterský Antonín 35.
 Klatovy 186.
 Klecanda Jan 35.
 Klier Č. 205.
 Klimkovic 117.

Klineberger Bohdan 35.
 Klofáč V. J. 13, 49, 55.
 Klostermann Karel 35.
 Knösl Bohuslav 35.

Kobr Jos. 16.
 Koerber 190.
 Körner 239.

Kolín 213.
 Kollár Jan 223, 239.
 Kolman Jaroslav 35.
 Kolman Karel 35.
 Kolo Polské 40.
 Koloušek Jan 35, 175, 196.
 Komenský 141, 160, 161.

Konrád Jos. D. 35.
 Kordač Frant. 53, 54.
 Korošec 39, 49.
 Korutany 189.

Kořenský Josef 35.
 Kostelec 188.
 Kostelec Černý 186.
 Kostaice 149.
 Kostnická jednota 158, 160.
 Košice 111, 124, 127.
 Koula Jan 35.
 Kovanda Stanislav 35.
 Kozina 137.
 Krakov 40.
 Krakovsko 126.
 Králíky 74.
 Kramář Karel 14, 16, 28, 49, 55, 99,
 110, 111, 112, 152, 153, 228—231, 232.

Kraňsko, Krajina 68, 189.
 Kras 189.
 Krásnohorská Eliška 35, 136.
 Krejčí Dobroslav 104.
 Krejčí Frant. 35, 55.
 Krejčí F. V. 35, 55.
 Krek 39.

Kristus 161.
 Krkonoše 74, 191.
 Krofta Kamil 35, 245.
 Krupička Radoif 35.
 Krušné Hory, Rudohoří 74, 191.
 Křesetice 213.

Křesťanskosociální sdružení německých
 poslanců 41.
 Křička Petr 35.

Křikava Louis 35.
 Kubín Josef 35.
 Kuffner Josef 35.
 Kuchař Josef 35.
 Kuma 72.
 Kvapil Frant. 35.
 Kvapil Jar. 29, 33, 36.
 Kvasejovice 213.
 Kybal Vlastimil 35.

Labé 73, 76.
 Ladni 70.
 Ladislav Pohrobek 91, 128.
 Laginja M. 39.
 Laichter Jan 191.
 Laichter Josef 35.
 Lammasch 102, 103.
 Lazarský 39.
 Ledec 186.
 Lederer-Leda Edv. 36.
 Leger Kare 36.
 Leinsterské království 102.
 Letúchov 76.
 Leopold II. 92, 228.
 z Lešehradu Em. 36.
 Libědice 213.

Libědice 213.
 Lidová strana moravská 24.
 Lidová strana slezská 14, 18.
 Lidové Noviny 110, 138, 152.
 Lidovopokroková strana moravská 13,
 14, 18, sjezd důvěrníků a jeho projev
 pro vytvoření jednotné národní a de-
 mokratické strany 24—26, 28, 54.
 Liechtenstein kn. Jan 212.
 Lier Jan 33, 35.
 Linec 181, 187.
 Lipočský sv. Mikuláš 50, 129.
 Litevci 73.
 Litovel 100.
 Lobkowitz kn. Zdenko 212.
 Loket 211.
 Lom Stanislav 35.
 Lošťák Ludvík 36.
 Loysi 73.
 Ludvík I. 128.
 Lunačovice 13.
 „Lumír“ 226.
 Lužice 49, 81, 131—132.
 Lužické Hory 74.
 Lužičtí Srbové, Lužičané 72, 131—132.
 Lužnice 77.
 Lvov 181.

Macek Antonín 36.
 Mádl Karel B. 36.
 Maďari 65, 66, 68, 70, 71, 73, 77, 78, 85,
 87, 89, 124, 126, 127, 128, 162, 229, 231.
 Magura Spišská 76.
 Mahen Jiří 36.
 Máchal Jan 36.
 Machar J. S. 33, 36, 55.
 Majerová Marie 36.
 Malínský Fr. 16.
 Malířová Helena 36.
 Malše 74, 76.
 Malý Jaromír 21.
 Manyč 72.
 Mareš František 29, 36, 55, 59.
 Maria Jaroslav 36.
 Mariánské Lázně 185.
 Marten Miloš 36.
 Martínek Vojtěch 36.
 Masaryk T. G. 49, 98.
 Mašek Josef 53.
 Mašek Karel 36.
 Maštálka Jindřich G. 53, 54.
 Maternová Pavla 36.
 Mathesius Vilém 36.
 Matouš Čák Trenčanský 127.
 Matoušek J. 28.
 Matra 76.

Mattuš Karel 53, 54.
 Matyáš 128.
 Mečíř Karel 36.
 Meissner Alf. 55.
 Metelka Jindřich 14, 29, 36, 69.
 Mirošov 213.
 Morava 9, 14, 18, 23, 24, 25, 27, 35, 44.
 71, 110, 111, 112, 114, 115, 123, 125,
 126, 153, 176, 183, 184, 186, 187, 188,
 189, 190, 191, 197, 208, 209, 210, 211,
 212, 213, 246.
 Morava řeka 76, 77.
 Moravané 110, 111, 112, 246.
 Moravská strana katolického národní 13, 54.
 Moravské pole 77.
 Moravskoslezská lidová strana pokro-
 ková 24, 26, 206.
 Moravsko-slezský sborník 110.
 Most 211.
 Mrštík Alois 36.
 Munster 102.
 Mužik Aug. Eug. 36.

Řáchnod 74.
 Napoleon 142, 239.
 Národ, týdeník 5, 15, 69, 72, 102, 104,
 107, 120, 122, 131, 149, 155, 158, 193,
 200, 207, 218, 238.
 Národní Noviny 120.
 Národní Jednoty 93.
 Národní Listy 5, 15, 16, 22, 59, 67, 80,
 91, 93, 96, 98, 114, 135, 141, 160, 163,
 166, 168, 175, 196, 200, 205, 223, 232,
 241, 248.
 Národní Politika 248.
 Národní přísaha z 13. dubna 1918, její
 znění 49—50, 155.
 Národní výbor, kusý z r. 1916 10, jeho
 svolání k veřejnosti z 19. list. 1916
 a jeho složení 53.
 Národní výbor československý, úplný
 z roku 1918, jeho svolání a složení
 54—55.
 Národní strana svobodomyšlná (mlado-
 česká) 12, 13, 14, 15, valný sjezd zem-
 ských důvěrníků 16, projev mladé ge-
 nerace pro jednotnou stranu neod-
 vislosti 19, 28, 54.
 Národohospodářský Obzor 202.
 Naše Doba 191.
 Nečásek Antonín 36.
 Nejedlý Zdeněk 36.
 Neodvislost, týdeník státoprávně po-
 krokový 5, 15, 21, 22, 37, 64, 84, 117,
 126, 248.
 Neruda 135, 136.

Neudek 210.
 Němci 42, 46, 47, 62, 66, 67, 68, 69 až
 71, 73, 78, 85, 86, 103, 115, 116, 118,
 119, 132, 142, 152, 171, 185, 186, 191,
 229, 242.
 Němec Antonín 53, 54, 55.
 Němec Bohumil 29, 36.
 Německo 65, 69, 177, 178, 215, 241.
 „Německý národní svaz“ 41.
 Nicolai, něm. biolog 241.
 Niederle Lubor 36.
 Nisa 73, 76.
 Nisa Kládká 74.
 Nisa Lužická 74.
 Nizozemci 72.
 Norové 72.
 Norsko 142.
 Novák Arne 36,
 Novák Ladislav 36.
 Nové Čechy 200.
 Novohradská stolice 124.
 Novohradské hory 76.
 Novotný Oldřich 36.
 Novotný Václav 36.

Obrana Slezska 113.
 Obrtel Frant. 36.
 Odra 73, 76, 77, 78.
 Ohře 73, 74, 76.
 Olbracht Ivan 36.
 Oldřich 127.
 Olomouc 55, 159, 211, 229.
 Olše 77.
 Opava 55.
 Opava řeka 77.
 Opavsko-Krnovsko 117.
 Opočenský Hanuš 36.
 Opoří 203.
 Opolský Jan 36.
 Osten Jan 36.
 Osirá Hürka 118.
 Ostrava, Ostravsko 115, 116, 159.
 Ostrava Polská 113, 114, 159.
 Ostravice 77.
 Ostrov 213.
 Ostřihomská stolice 124.
 Osvětový Svaz 141.

Pacov 213.
 Pacher 41.
 Palacký 85, 87, 129, 141, 223, 229, 239.
 Pálec 150.
 Pallas Gustav 36.
 Panenské Břežany 213.
 Pardubice 111, 213.
 Pašek Václav 22.

Páta Josef 131.
 Patrný Jan 36.
 Pavelič 49.
 Pekář 189.
 Pelhřimov 186.
 Pellico Silvia 233.
 Perič J. V. 39.
 Pestalozzi 143.
 Pešek Josef 36.
 Pešť 21, 68, 124, 129.
 Pešť-piláská stolice 124.
 Pezruševič 40.
 Petřín 136.
 Pippich Karel 36.
 Písek 186, 211.
 Písek Frant. 39.
 Piwnicza 76.
 Piacht Otto 149.
 Plasy 213.
 Pluhář 24.
 Pízeň 16, 22, 55, 211.
 Poděbrady 213.
 Poděbrady Horní, Střední, Dolní 203.
 Podlesí 41.
 Pogačnik Jos. 39.
 Pogačnik Lor. 39.
 Poja i 39, 40, 52, 68, 69—71, 73, 76,
 82, 101, 102, 115, 116, 118, 119, 124,
 127, 191.
 Polícar Karel 22.
 Polívka Jiří 36.
 Polná 186.
 Polsko 40, 67, 83, 100, 138, 163.
 Poprad 73, 74, 76.
 Portugalci 72.
 Pospíšil 24.
 Potockí 66.
 Praděd 74, 76.
 Praha 5, 12, 14, 18, 25, 28, 29, 33, 42,
 47, 48, 52, 53, 68, 80, 91—92, 110,
 111, 112, 115, 126, 154, 155, 160,
 168, 170, 171, 179, 181, 185, 187, 190,
 228, 232, 236, 254.
 Prášek Karel 53.
 Preiss Jar. 16.
 Preissová Gabriela 36.
 Prešovsko-řokajský hřeben 76.
 Prešpurk 122.
 Prod n Ivo 39.
 Prohlášení Českého svazu ze dne 30.
 května 1917 11, jeho text 36, min.
 předs. Seidler o něm 42, 81, požá-
 davek jeho revise 82, 120, 122, 126,
 155, 162, 196, 208, 224, 235.
 Procházka Arnošt 36.
 Procházka F. S. 36.

Procházka Lad. P. 168.
 Projev českých spisovatelů z května
 r. 1917 10, jeho text 33—36, 94, 137,
 155, 196, 224, 230, 233.
 Projev zástupců potlačených národů
 Rakousko-Uherska ze 17. května 1918
 52.
 Prokop Holý 127.
 Prokúpek Ad. 55.
 Prostějov 55.
 Prunar Václav 10, jeho prohlášení na
 radě říšské 30. května 1917 37—39,
 54.
 Prusko 73, 103, 142.
 Předlitavsko 69, 159, 175, 176, 178.
 Přehořov 213.
 Přemysl II. Otakar 91, 136.
 Přemyslovci 127.
 Půrov 187.
 Příbram 186.
 Příbrýl Ondřej 36.
 Přímoří 189.
 Přisečnice 213.
 Pštína 77.

Rada spisovatelská 13, 14, 16, její novo-
 roční projev společně s Českou obcí
 uměleckou 18—19, 33.
 Radhošť 204.
 Rádí Em. 36.
 Retorománi 72.
 Řis Karel Václav 36.
 Rakousko 40, 41, 42, 43, 45, 51, 65,
 84, 85, 100, 129, 152, 176, 177, 180,
 187, 189, 229.
 Rakousko-Uhersko, mocnářství habs-
 burško-trojské 24, 36, 44, 45, 51,
 52, 96, 253.
 Rakousy Dolní 71, 180, 181, 182, 183,
 184, 188, 189, 190.
 Rakousy Horní 73, 74, 189, 190.
 Rašín Al. 16, 28, 55, 93, 101.
 Ratzel Bedřich 78.
 Ravňhar VI. 39.
 Rejmon Václav 53, 54.
 Rieger Bohuš 88.
 Rieger Frant. Lad. 87, 239.
 Rokycany 211.
 Románi 71.
 Rostislav 126.
 Roškar Ivan 39.
 Rottenhan 229.
 Roudnice 16.
 Rubikon 100.
 Rudolf II. 92, 246.
 Rumburk 74.

Rumuni 70, 73, 76, 123.
 Rumunsko 76, 103.
 Rusíni, Ukrajinci, Malorusové 40, 41,
 69—71, 124, 128.
 Ruskin John 142.
 Rusko 44, 69, 88, 103, 129, 142.
 Rusové 37, 72, 77.
 Rutte Miroslav 36.
 Rybář Otokar 39.
 Rychlebské pohoří 74.
 Ryn 73.

Řekové 72.
 Řezno 73.

Šála 73.
 Samo 126.
 „Samostatnost“, neodvislý denník 5, 22.
 Sasko 73, 81.
 Sazava 213.
 Sedláček August 36.
 Sediák Jan 53.
 Sedlec 213.
 Seidler, ministerský předseda rakouský,
 jeho kritika tříkrálové deklarace české
 42—43, 44.
 Sekanina Frant. 36.
 Sesardič 39.
 Sezima Karel 36.
 Schäffle 66.
 Scheiner Jos. 55, 236, 241.
 Scheinplug Karel 36.
 Schieszl Jos. 29.
 Schulz Antonín 36.
 Schwarzenberk kn. Jan 212.
 Schwarzenberg kn. Karel 212.
 Sigmund 127, 128.
 Sirotní 127.
 Sis F. 28, 96.
 Sklabina 122.
 Skotsko 72.
 Skrejšovský 98.
 Skýpa Tomáš 114.
 Sládek Jos. V. 136.
 Slánské hory 76.
 Slapy 213.
 Slavata Vilém 62.
 Slavíček Jan 55.
 Slavkov 213.
 Slezané 113.
 Slezsko 14, 18, 23, 24, 27, 44, 68, 71,
 74, 81, 110, 112, 113, 114—116,
 117—119, 123, 126, 177, 183, 184,
 186, 197, 208, 209, 210, 211, 212, 213.

Slovensko 16, 22, 27, 36, 45, 50—52,
 74, 76, 110, 111, 112, 120—121,
 122—125, 126—130, 152, 178, 208.
 Slezsko Pruské 49, 203.
 Slováci 73, 77, 78, 81, 82, 90, 110, 112,
 120—121, 122—125, 162, 229.
 „Slovan“ 239.
 Slované, Slovanstvo 47, 67, 71, 87, 116,
 118, 138.
 Slovenská národní strana 130.
 Slováci 39, 68, 69—71, 73, 78, 102.
 Smědá 77.
 Smichov 17, 171.
 Smiřice 213.
 Smodlaka Josip 39.
 Smolef Jan Arnošt 132.
 Smrčiny 73.
 Smrkovice 213.
 Sobotka Primus 36.
 Socialistická rada 18.
 Sociální demokracie 12, 13, 18, 21, 23,
 54, 82, 196, 232.
 Sofie 98, 101.
 Sokol E. 36.
 Sokol K. St. 16, 21, 22, 28, 36, 64.
 Sokolstvo 93, 241—244.
 Sokol-Tůma Frant. 36.
 Solnice 213.
 Solnohrady 189.
 Sonntag Kuneš 53, 54, 55.
 Souček Josef 158.
 Soukup Frant. 55.
 Sova Antonín 36, 223.
 Spencer 142.
 Spinčič Věkoslav 39.
 Spojené Státy 178.
 Srb Adolf 36.
 Srbové 39, 70—71, 73, 76, 100.
 Srbsko 24.
 Srdínko Ot. 36, 55.
 Strněk Frant. 33, 36, 42, 43, 49, 53,
 54, 55.
 Stapiňski 40.
 Stašek Antal 33, 36.
 Státoprávní klub na říšské radě z r. 1917
 14, 17, 54.
 Stivin Jos. 55.
 Stodoja 123.
 Strakonice 186.
 Strana národně sociální 12, 13, 14, 16,
 18, 23, 54.
 Strana národní z r. 1916 10.
 Strana národní (staročeská) 54.
 Strana státoprávně pokroková 10, 12,
 13, 14, projevy pro spojení stran
 15—16, nový projev předsednictva
 18, projev mladé generace pro jednot-

nou stranu neodvislosti 19, sjezd
 důvěrníků, jeho projevy a resoluce,
 o vytvoření „české státoprávní de-
 mokratické“ 21—24, 26, 28, 54, 200.

Stránský Adolf 24, 28, 29, 53, 54, 98.
 Stránský Jar. 28.
 Straussberger 213.
 Strejček Ferdinand 36.
 Stropkov 122.
 Sřefelín 203.
 Střibrný Jiří 55.
 Sudety 191.
 Suchý Lothar 36.
 Sula Pavel 36.
 Sumín Jiří 36.
 Svatová Tereza 36.
 Svoboda Emil 36, 107.
 Svoboda F. X. 36.
 Svoboda Mojmir 88.
 Svobodová Růžena 36.
 Svojsík Alois 36, 155.
 Sybel 141.
 Syllaba Lad. 36.
 Sylvester 103.

Šabata Fr. 53.
 Safránek J. 145.
 Šajava 77.
 Šalda F. X. 36.
 Šámal Přemysl 17, 28, 54, 240.
 Šelepa Karel 36.
 Šimák J. V. 36.
 Šiman Karel 207.
 Šimánek Jos. 36.
 Šimek Otokar 36.
 Šipek Karel 36.
 Škába Josef 22, 29.
 Šmeral Bohumír 53, 54.
 Snajdauf Ant. 36.
 Španělové 72.
 Špatný E. 16.
 Špindler Ervin 36.
 Šrámek Jan 53, 54, 55.
 Štech Václav 36.
 Štech V. V. 36.
 Šternberg Joachim 229.
 Štěpán, král uherský 127.
 ze Štítého Tomáš 187, 189.
 Štolba Jos. 36.
 Štýrsko 189.
 Štýrský Hradec 181, 190.
 Šumava 73, 186, 188, 191.
 Šusterčič 39.

Švédové 72.
 Švédsko 142.
 Svehla Antonín 53, 54, 55.
 Švýcarsko 79.

Tábor 186, 187.
 Tábor Velký, Malý 203.
 Táborský Frant. 36.
 Tatry 127.
 Tatry Vysoké 76.
 Teige Josef 36.
 Terst 70, 190.
 Tetmajer 40.
 Teřev Jan A. 200.
 Téver Felix 36.
 Těšín 111.
 Těšinsko 74, 77, 115, 116.
 Theer Otokar 36.
 Thomayer Jos. 33, 36.
 Thon Jan 36.
 Thonetové bratři 212.
 Thun 99.
 Thurn Matyáš 62.
 Tichý oceán 188.
 Tilschová Marie Anna 36.
 Tisa 76.
 Tobolka Zd. 54.
 Točnick 213.
 Toman Karel 36.
 Toužim 213.
 Toynbee 142.
 Trenčín 127.
 Tresič-Pavičič A. 39.
 Tréval Emil 36.
 Trnava 127.
 Turčanský Sv. Martin 129.
 Turnov 14.
 Turová Vlast. 53, 54, 55.
 Tyndal 142.
 Tyrolsko 189, 191.
 Týr 243.
 Týřová Renáta 36.

Udržal František 53, 54, 55.
 Uhlíř Antonín 36.
 Uhry 44, 45, 51, 66, 69, 76, 81, 91, 118,
 122—125, 127, 128, 129, 177, 178, 184,
 185, 218.
 Ulster 102.
 Urbánek Rudolf 36.
 Ústřední Matice Školská 93.
 Užhorod 122.

Václav II. 91.
 Václav III. 127.
 Václav Sv. 96, 239.
 Vácov 73.

Valašsko 76, 160.
 Vančura Jindřich 36.
 Vaněk J. 53, 55.
 Vaníček Karel 36.
 Vávra Vincenc 89.

Velkomoravská říše 126.
 Verstovšek Karel 39.
 Větrný Jeníkov 213.

Videň 21, 33, 39, 48, 53, 55, 67—68, 69,
 74, 81, 86, 91, 92, 97, 98, 99, 101,
 110, 111, 112, 115, 152, 154, 159, 177,
 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186,
 187, 188, 189, 190, 228, 229, 236, 237,
 245, 249, 251.

Viková-Kunětická Božena 36.
 Vinohrady Král. 160, 171.
 Visla 73, 74, 76, 77, 112.
 Viškovský Karel 54.
 Vladislav II. Jagellovec 91, 128.

Vlářský průsmyk 188.

Vlaši 72.
 Vlček Jaroslav 36.
 Vltava 112.

Voborník Jan 36.
 Vodák Jindřich 36.
 Vodolka 213.
 Vojnův Městec 213.
 Vojtíšek Václav 36.
 Volha 72.
 Volyně 41.
 Vorarlberk 189, 191.
 Votruba Fr. 36.
 Vrba Jan 36.

„Východ“ 245.
 Vyskočil Q. M. 36.

Wald F. 36.
 Waldstein hr. Adolf 212.
 Wales 72.
 Walterová Zdenka 166.
 Weigner Leopold 193.
 Weiner Richard 36.
 Wenig Adolf 36.
 Werstadt Jaroslav 84.
 Wilson 87, 101.
 z Wojkowicz Jan 36.

Záhoř Zdeněk 36.
 Zahradník Isidor 55, 248.
 Záhřeb 49.
 Zavřel Frant. 36.
 Zbirov 213.
 Zbraslav 213.
 Zejleř, lužický básník 131.
 Zeynek 114.
 Zika Frant. 53, 54.
 Zima Stanislav 36.
 Znojmo 211.
 Zubatý Josef 36.
 Zvěřina L. N. 36.

Žacléř 213.
 ze Žerotína Karel 246.
 Židé 70.
 Žirec 213.
 Živnostenská strana moravská 14.
 Žizka 127, 139, 187.
 Žizkov 171.
 Župan Franta 36.

